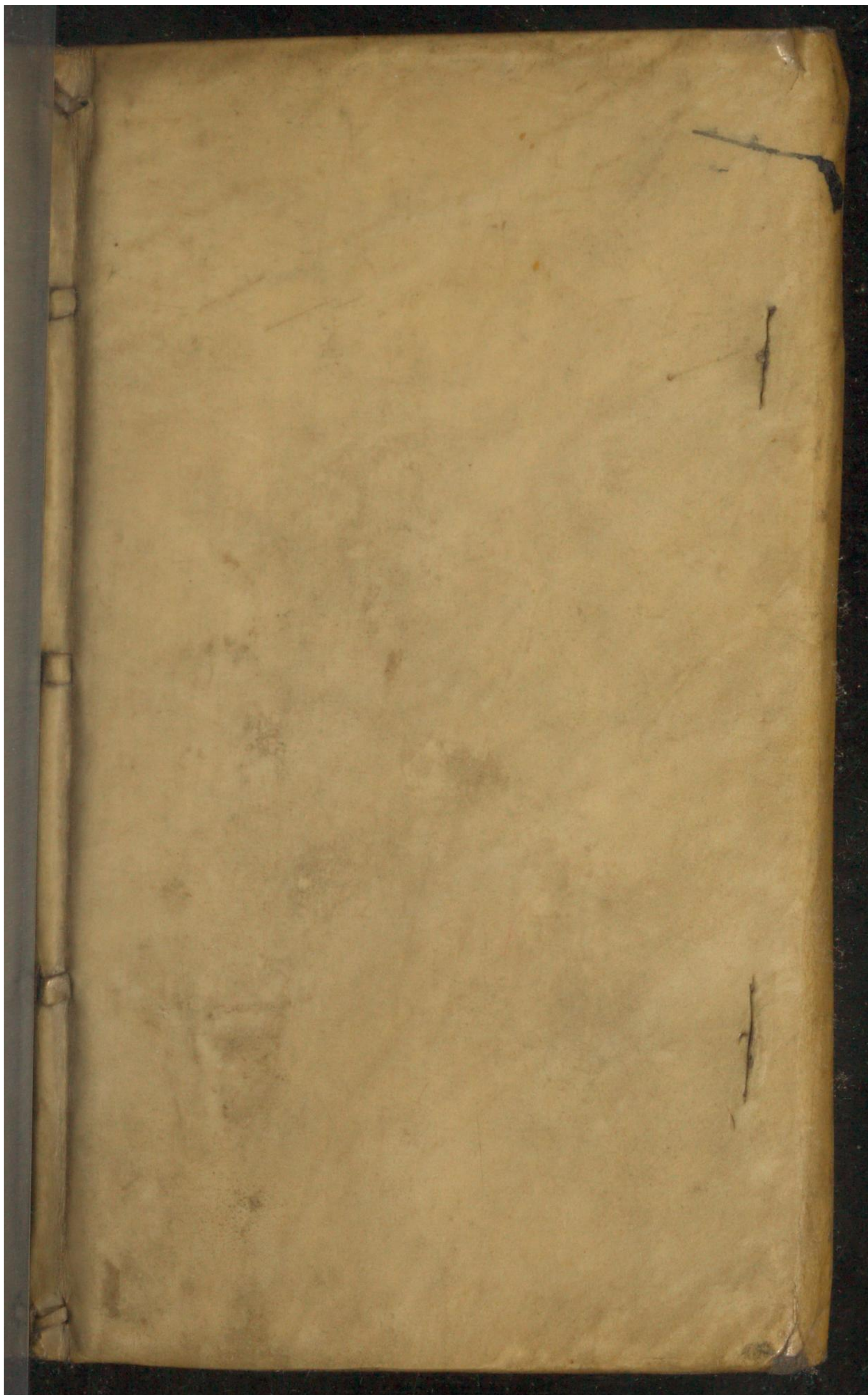
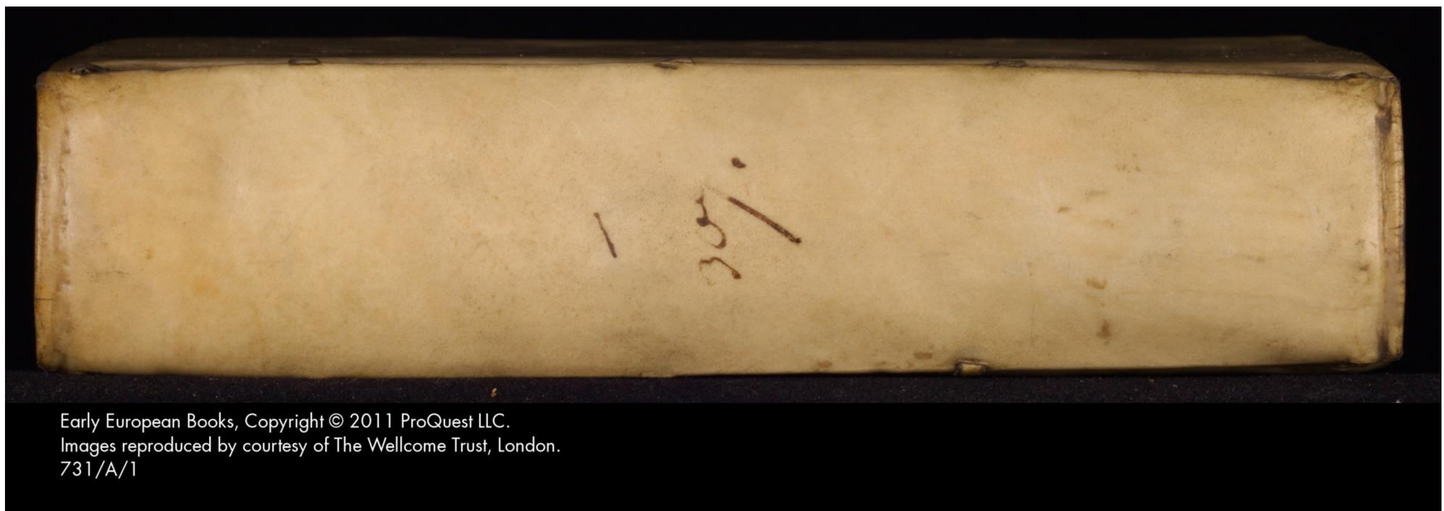
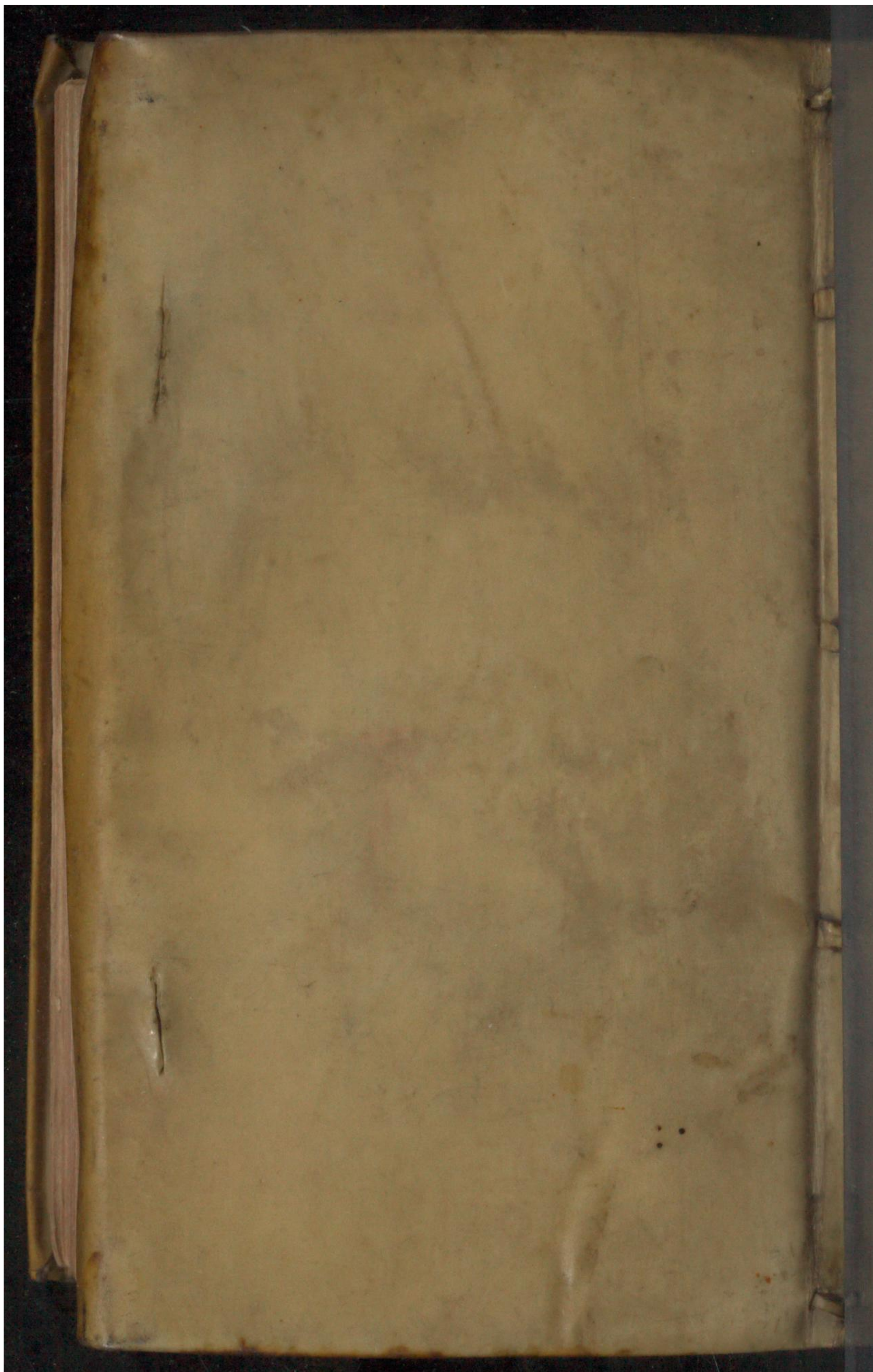
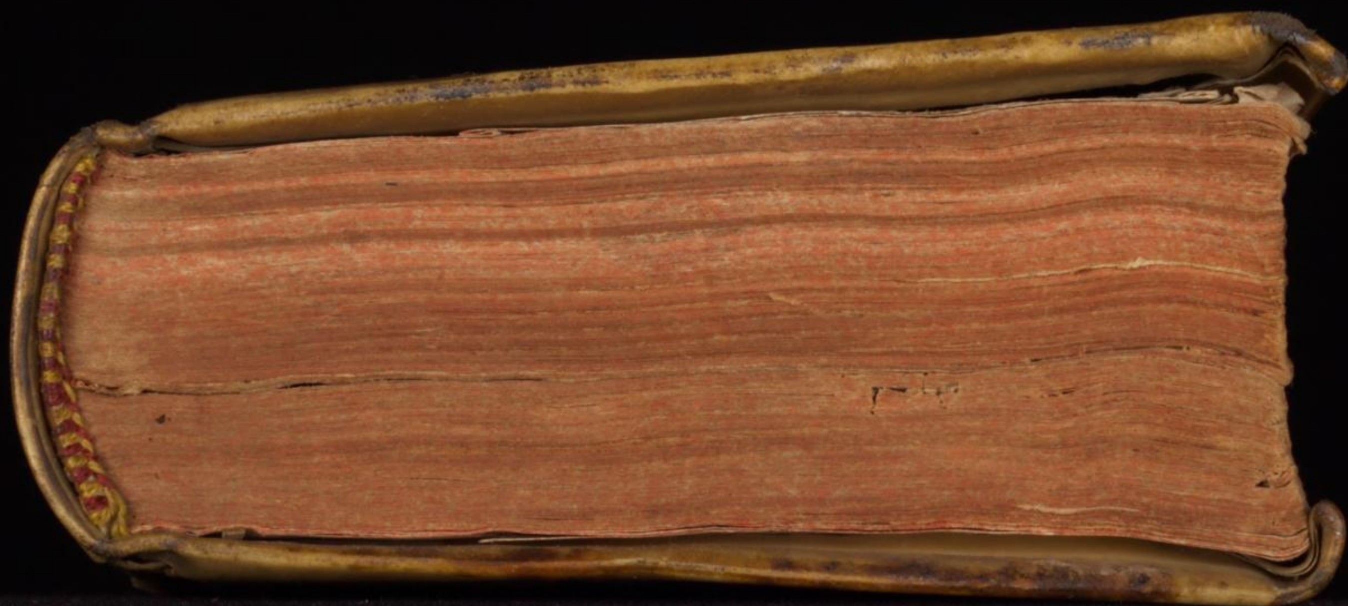

L. XVI. Beg

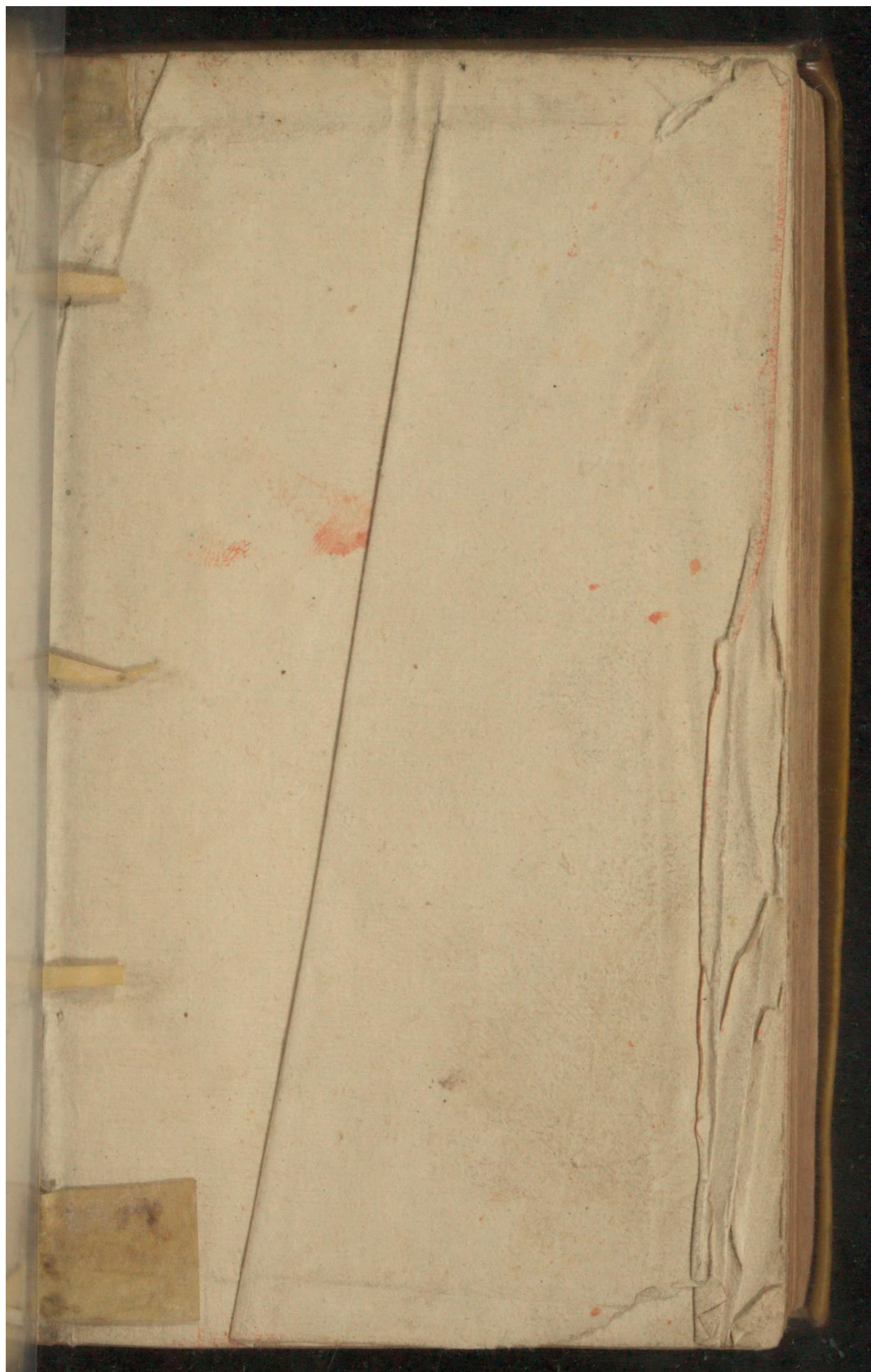
731/A/1 2 volum

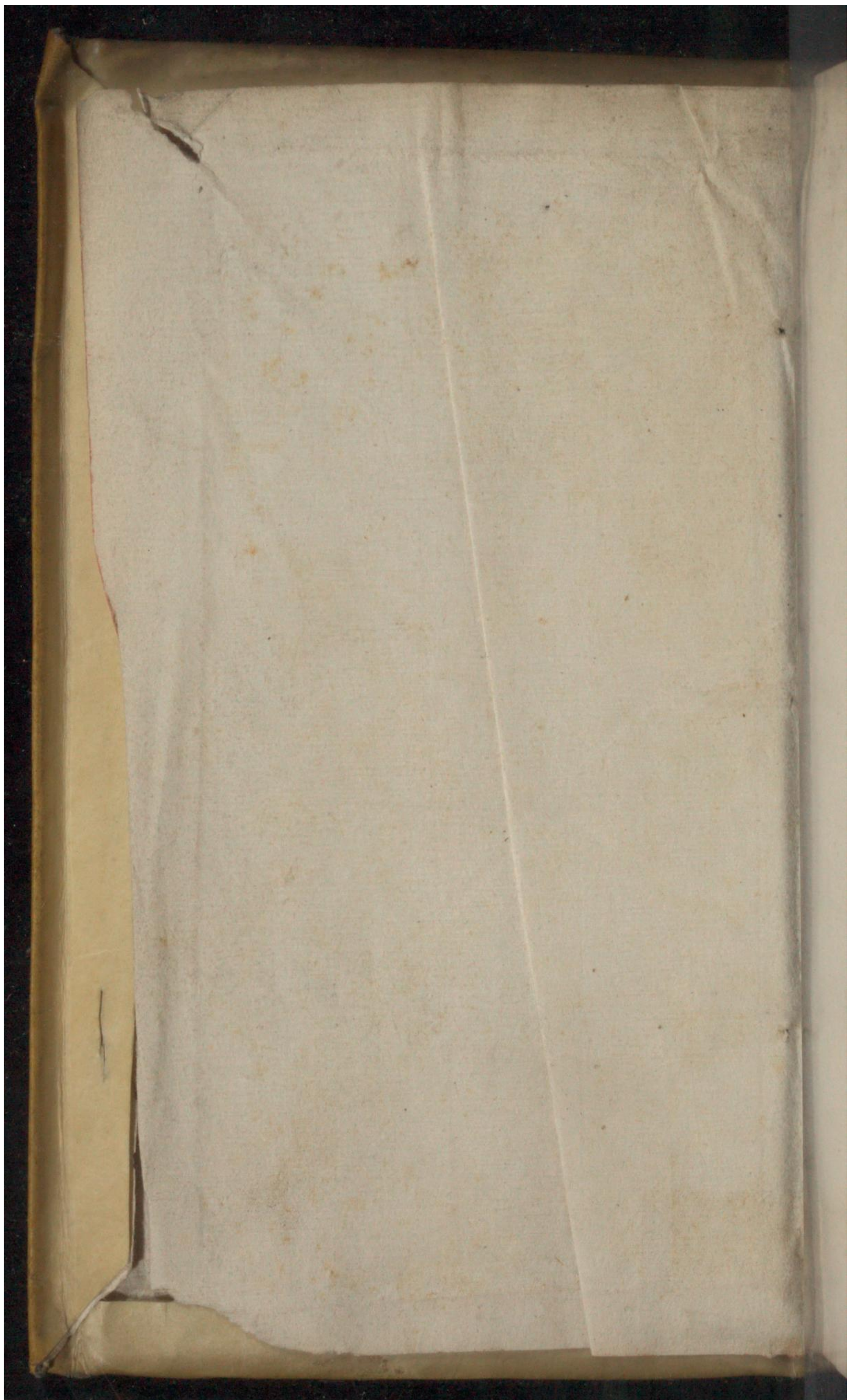
731(1)/A/1

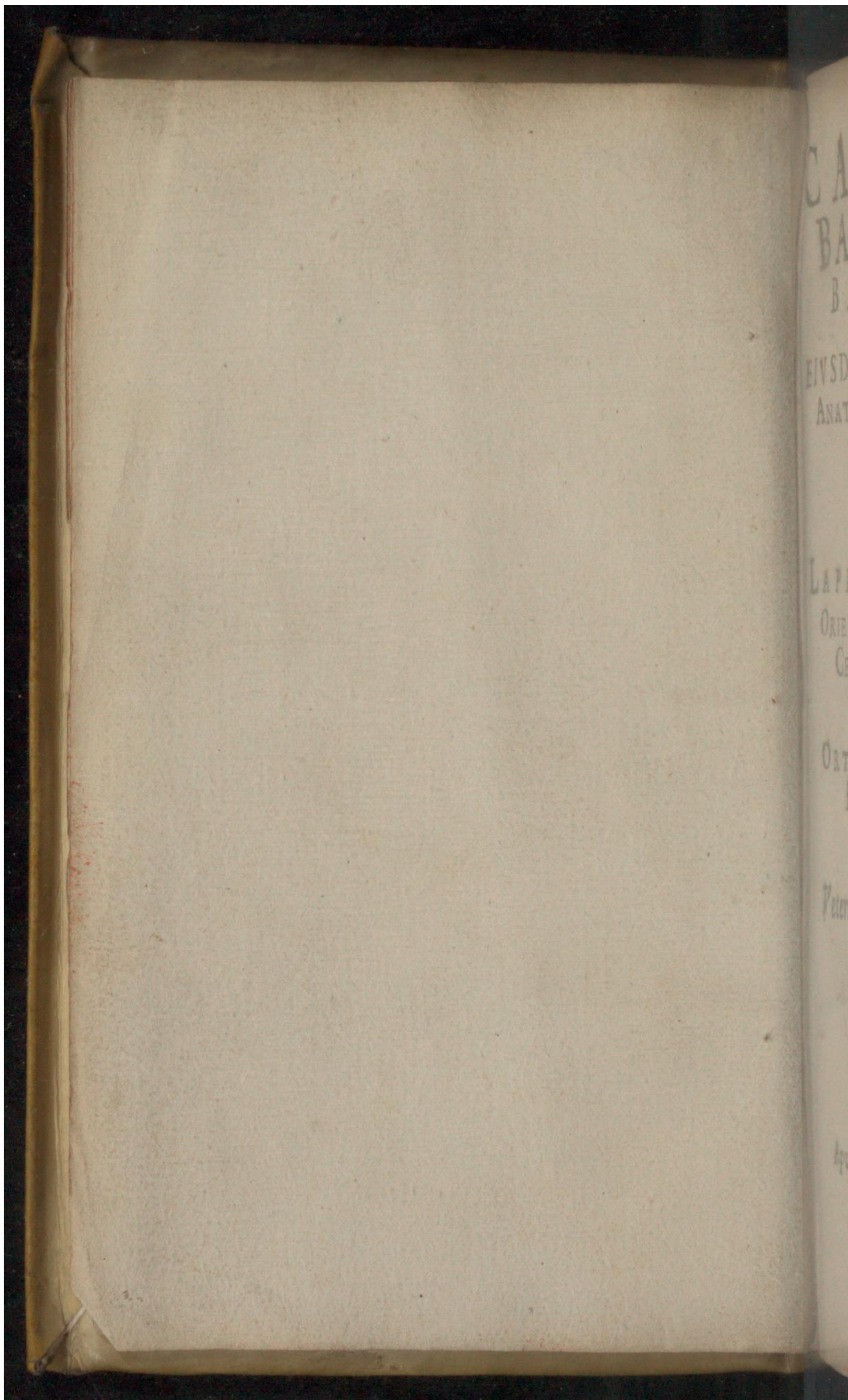
2676 (2)

1.) Bauhinus

2.) Gams

CASPARI BAVHINI BASIL. D.

EIVSDEMQ. ACADEM. ANATOM. ET BOTANIC. Professor. Ordin.

De

LAPIDIS BEZAAR ORIENT. ET OCCIDENT. CERVINI ITEM ET GERMANICI

ORTV, NATVRA, DIFferentijs, veróque vsu

EX

Veterum & Recentiorum placitis

LIBER

hactenus non editus.

BASILEÆ

Apud CONR. WALDKIRCH,

Anno M DC XIII.

ILLVSTRIBVS ET GE-
NEROSIS

DN. PRZECHIO.
DN. SMILO.
DN. BOHVSLAWO.
DN. ADAMO.

LIBERIS BARONIBVS
AB HODDIEGOVA.

HVNC

de

LAPIDE BEZAAR
LIBRVM
in noui ineuntis
ANNI M DC XIII.
fœlicifs. aufpic.

CASPAR BAVHINVS
Anatomic. & Botanic.
ILLVST. DVCIS WIRTENBERG.
MEDICVS
OBSER. ET AMOR.
monum.
ΤΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΝΩ
offert.

)(2

EPISTOLA DEDICATORIA

TSI C. Plinij, naturalis historiæ scriptoris sagacissimi sententia, ILLVST. & GENEROS. DOMINI BARONES, vera sit: ex quolibet horto, aut herbam, aut fruticem in Medicum vsum peti posse: ita vt medicamenta ex longinquis regionibus petere, minimè necessum videatur. Attamen, cum plurimi eo sint genio & ingenio, vt domi natis acquiescere nolint; siue alimenta sint, siue medicamenta (quos varietas delectat, & quibus cara grata sunt) sed exotica, quæ ex India, Arabia, alijsq; peregrinis regionibus asportantur, expetant. Hinc factum, quod LAPIS BEZAAR, qui ab Arabibus primum, & quidem ante annos circiter Septingentos, inuentus, nunc verò ab annis circiter sexaginta ab Europæis vsitatus, tanquam Vniuersale aduersus quauis Venena, Febresq; mali-

malignas, remedium expetatur. Aſt cum lapis hic non modo quibuſuis Gemmis, ſed etiam Auro præferatur, & plures, quid de eo nobis videretur, ſententiam efflagitarent: quo de hoc certi eſſemus, partim vt ægris hoc ipſo, quando opus eſſet, inſeruire, partim verò petentibus reſpondere poſſemus, in Lapidis huius naturam, verumq́ vſum, ſummo ſtudio inquirere voluimus, & licet ſcriptum hoc in tertium annum preſſerimus, attamen, vt plurimorum grauiſsimorum Virorum frequentioribus petitionibus ſatisfaceremus, nunc Libellum hunc publici iuris facimus: non ſolùm vt quid de eo ſtatuendum ſit, & quomodo in ægrorum vtilitatem rectè adhiberi poſſit, conſtet: verum etiam vt eadem opera, Principum & Magnatum Archiatris anſam ſubminiſtremus, Dominos ſuos rogandi & monendi, vt Venatoribus ſuis ſedulò mandent, vt in inquirendo Bezaare Germanico, omnem diligentiam impendant, idq́ tam in proprium, quam ſuorum ſubditorum vſum. Nobis enim, ex diuina clementia, duplex eſt Bezaar: alterum

quod à Ceruo, alterum quod ex Rupicapra habetur. Ex Ceruo quidem, siue consideremus viscosam illam materiam quæ in oculorum Cerui angulo interiore reperitur, quam in Orientalibus ceruis Auenzoar, in Sicilia, Scribonius Largus reperiri asserit, Sordes appellans, quas eius loci venatores ad Scorpionum ictus & morsus asseruabant: quas Sordes etiam in Germania, Langius, aliiq́ notarunt. Siue loquamur de Cerui lacrymis effusis & in lapideam duritiem, eodem in angulo concretis, quemadmodum Theomnestus, veterinariæ Medicinæ grauis auctor scriptum reliquit, & inter recentiores Christophorus Encelius Germanus, I. Cæsar Scaliger Italus & Ioannes Bodinus Gallus, notarunt, & ad omnis generis Venena, ad imitationem veterum commendarunt. Siue deniq́ sermo sit de Lapide in Cerui ventriculo, ceruæue vtero reperto, qui Phylacterium est prægnantium, Sexto Philosopho Platonico docente, qui etiam Constantino Africano auctore, mulieres conceptui aptas reddit. His enim vim Alexi-
teriam

teriam inesse, quis quæso dubitabit, cum osſiculo quod in Cerui corde reperitur, vno ore, magnoq́ consensu omnes talem facultatem tribuant? Sic, cum in Rupicapris siue Damis pilæ reperiantur, gratisſimum odorem, ex suauisſimis & optimis herbis depastis, spirantes, quarum vsum & in morbis malignis, & in ægrè parturientibus, tanquam singulare remedium commendant: vtinam in ijs non tam inquirendis, quam viribus illarum indagandis diligentiores essemus, inprimis ij, quibus ob Alpes vicinas illarum copia suppetit. Hac enim ratione & nobis non deesset Bezaar domesticum, sicq́ non solum magnatibus & diuitibus, sed etiam pauperibus (quorum Medico Christiano non minor cura esse debet) rectè mederemur: nec de adulterio quod in Lapide Bezaare Indico committitur, metuendum foret. Sed quia de his pluribus in ipso tractatu egimus, & solum causam suscepti laboris hic attingere volumus, subsistamus. Quod verò ILLVST. D. BARONES, libellum hunc meum, mole quidem paruum, re ve-

ro & materia quæ tractatur magnũ, vobis inscribere volui, plura me mouere. Primo quidem Familiæ vestræ splendor (Magnos enim magna decent) de cuius splendore & Auorum in patriæ Regnum meritis, dicerem, nisi idipsum ab alijs Viris Clarißimis, qui suos labores & Sigenæ & Heidelbergæ & alibi vobis nuncuparunt, abunde factitatũ esset: quare tacere malo, quam vel pauca, ne nil dixisse videar: vel multa, ne adulationis notam incurram, dicere. Metuens ne mihi idem contingat quod Sophistæ cuidam, Plutarcho in Moralibus referente, Herculis encomium recitaturo, cui Antalcidas Spartanus obiecit, dicendo, Quis verò Herculem vituperat? Superuacaneum ratus, eius laudationem ab ipso proponi, cum iam antea omnium calculo esset laudatißimus. Dein, ob singularem vestram & pietatem, & modestiam, & in studijs diligẽtiam, tam Sigenæ, quàm Heidelbergæ & etiamnum Basileæ satis probatam. Tum, ob singularem in omnes, præsertim literatos, humanitatem & affabilitatem, qua etiam me hactenus

complexi estis: praeunte vobis exemplo suo Nobiliss. & Praestantiss. Viro D. IOHANNE FILICZKI de FILEFALVA Ephoro & moderatore vestro vigilantissimo, vos vt Auorum vestrorum praeclarissimis vestigiis insistatis, sedulo hortante. Quare Parētem Patruumq́ue viros in Regni Bohemiae consilio olim amplissimos, haec Maronis vobis ingeminare perpetuò seriò putate:

Disce puer virtutem ex me verumq́; laborem
Tu facito mox, cum matura adoleuerit aetas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas & auunculus excitet Hector.

& abunde vobis ad virtutē calcar erit. Ad quae à Trinuno DEO faelicissimū successum opto, & vt hunc meum qualemcūq́ue laborem, tanquam animi officiosissimi erga vos monumentum, serena hilariq́ue fronte, in modo ingressi anni auspicia, quem fortunatissimum faxit Dominus, accipiatis, suscipiatis & tueamini, quantum possum rogo, & obtestor, meaq́ue simul officia promptissima defero. BASILEAE XVII. Ian. (qui mihi natalis est.) cIↃ IↃ cXIII.

ΠΙΝΑΞ.

EORVM QVORVM OPERA VSI SVMVS.

A

ABDALA Anarach Medicus Arabs.

Adamus Lonicerus.
Albertus Magnus.
Alexander Maſſaria.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Paræus.
Andreas Alpagius Bellunẽſis.
Andreas Baccius.
Andreas Cæſalpinus.
Andreas Dŏrerus.
Andreas Lacuna.
Andreas Libauius.
Andreas Theuetus.
Andromachus
Anshelmus Boetius.
Antonius Forneſius.
Antonius Fumanellus.

Antoni-

Antonius	Guaynerius.
Antonius	Mizaldus.
Antonius	Musa Brassauolas.
Antonius	Portus.
Antonius	Schnebergerus,
Aristoteles,	
Arnoldus	Manlius,
Arnoldus	Villanouanus,
Auenzoar	Arabs,
Auerroes.	
D. Augustinus.	
Auicenna.	

B

Baldus	Angelus.
Bernhardus	Paludanus.
Bernhardus	Penottus.

C

Carolus	Clusius,
Christophorus	Acosta,
Christophorus	Encelius.
Christophorus	Hüeblin.
Claudius	Galenus,
Claudius	Ptolomæus,
Claudius	Richardus
Conradus	Gesnerus,

Conradus Heresbachius.
Conſtantinus Africanus.

D

Daniel Sennertus.
Daniel Propheta.
Diomedes Amicus.
Diomedes Cornarus.

E

Emanuel Tremellius.
Euax Arabs.
Empedocles.

F

Felix Platerus.
Ferdinandus Lopez.
Ferdinandus Ponzettus Cardi-
nalis.
Ferrandes Imperatus.
Franciſcus Iunius.
Franciſcus Valeſius.

G

Gabriel Fallopius.
Gabriel Hummelbergius.
Garzias ab Horto.
Gotthardus Arthus.
Gregorius Bertinus.

Grego-

Gregorius	Horstius.
Gualtherus	Ryff.
Guido	Pancirollus
Guilhelmus	Fabricius.
Guilhelmus	Gratarolus.

H

Hali	Abbas Arabs.
Hali	Rhodan Aegyptius.
Hamed	Ebéreriphus Arabs.
Henricus	à Bra.
Henricus	Dobbinus.
Henricus	Ranzouius.
Henricus	Salmuth.
Hercules	Saxonia.
Hesiodus.	
Hieronymus	Brifcianus.
Hieron.	Capeuaccius.
Hieron.	Cardanus.
Hieron.	Mercurialis.
Hieron.	Montuus.
Hieron.	Reusnerus.
Horatius	Augenius.
Hortus	Sanitatis.

I

Ioachimus	Camerarius.

Ioachi-

Ioachimus	Schillerus.
Ioannes	Agricola.
Ioan. Antonius	Sarracenus.
Ioan.	Arculanus.
Io. Baptiſta	Montanus.
Ioan. Baptiſt.	Syluaticus.
Ioan.	Bauhinus.
Ioan.	Bodinus.
Ioan.	Caluinus.
Ioan.	Collerus.
Ioan.	Coſtæus.
Ioan.	Crato.
Ioan.	Fernelius.
Ioan.	Fragoſus.
Ioan. Georgius	Agricola.
Ioan. Georgius	Schenckius.
Ioan.	Gorræus.
Ioan.	Guinterus Ander-nacus.
Ioan.	Heurnius.
Ioan.	Hugo à Linſcotten.
Ioan.	Kentmannus.
Ioan.	Langius.
Ioan.	Manardus.
Ioan.	Matthæus.

Ioan.

Ioan. Mesues.
Ioan. Porta.
Ioan. Renodæus.
Ioan. Schenckius.
Ioan. Weckerus.
Ioan. Wittichius.
Iosephus Acosta.
Iosephus Quercetanus.
Israel Spachius.
Iulius Cæsar Scaliger.
Iuuenalis.

L

Leonhardus Rauvvolff.
Leuinus Lemnius.
Ludouicus Gyon.
Ludouicus Mercatus.

M

Marsilius Ficinus.
Martinus Rulandus.
Matthias Syluaticus Pande-
ctarius.
Michael Döringius.
Moyses Kimhi.

N

Nicolaus Agerius.

Nicolaus Florentinus.
Nicolaus Monardes.

O

Oppianus.
Osualdus Crollius.

P

Paulus Aegineta.
Paulus Cigalinus.
Petrus Andreas Matthiolus.
Petrus Apponensis Conciliator.
Petrus Forestus.
Petrus Hispanus.
Philibertus Sarracenus.
Plinius.
Plutarchus.

Q

Q. Serenus Samonicus.

R

Raby Moyses.
Reinerus Solinander.
Rhasis Arabs.
Robertus Guagninus.
Rodericus à Castro.
Sanctes Ardoynus.

Scribo-

Scribonius Largus.
Serapio Arabs.
Sextus Philosophus Platonicus.
Simon Ianuensis.
Simon Mayolus.
Socrates.
Solinus.

T

Thebir.
Theomnestus.
Thomas Iordanus.
Tipthasi Arabs.

V

Valescus de Taranta.
Vitalis à Furno Cardinalis.
Vlysses Aldroandus.
Wolffgangus Gabelchouer.

X

Xenophon.

Z

Zacharias Belinus à Belfort.

(:)

ARGVMENTA
CAPITVM.

Mate-

DE

DE LAPIDE BEZAHAR.

AD NOBILEM CLARISSIMVM VIRVM DOM. CASPARVM BAVHINVM Anatomicum Botanicum Med. Professorem Acad. Basiliensis celeberrimum.

AVt nihil, *aut* aliquid Bezahar; BAVHINE *quid inquis?*
Est nihil, *id dices, & tamen est* aliquid.
Quod tanti pretii res sit, quæ cuncta venena
Abstrusis superet viribus, id nihil *est?*
Si nihil: *est* aliquid *sic ludi & ludere posse*
Humanum in rebus tàm nihili *ingenium.*
Vt nihil *esse putem, suadent monumenta vetusta,*
Et variis variè dissona scripta viris.
Hic hircum lapidis, capram facit ille parentem,
Accepta hic ceruo præmia tanta refert.
Deripit hic lapidem ex oculis, exenterat ille
Ventriculum; guttur dissecat ille cauum.
Quod si ergo est aliquid, *quid Iupiter inuide nobis.*
Non etiam tales dasq; creasq; capras.
Sunt nobis virides montes & amœna vireta:
Sunt Hederæ & Cytisi, sunt Salicumque comæ.
Nec Machaoniades desunt ex asse periti,
Inuestigantes quicquid hic Orbis habet.
Corpora quiq; secant hominum, pecudumq; ferarum,
Et monstrant vulsis carnibus ossa suis.
Ergo age me, BAVHINE, *doce, dubiumque resolue:*
Anne lapis Bezahar sit nihil, anne aliquid.

IOAN. FAVTSCHIVS Med. Doct. & Profess. Acad. Friburgensis Brisg.

DE PRETIOSISSIMO INDORVM LAPIDE BEZAAR ET INdefessa in eo peruestigando industria excellentissimi Viri D.D. Caspari Bauhini, &c.

BEZOAR indomitos vitæ, cordisq; tyrannos,
Toxica vi nunquam deficiente domat.
Vipera nil dentis, nil caudæ Scorpius ictu
Officit: effœta & nunc Aconita iacent:
Nunc Rex, nunc Hostis sua sumit fercula tutus:
Illitaq; in cassum Thrax sua tela ferit.
Hasce dat Indus opes: sed opem parat inde salubrem
BAVHINI solers, fida, perita manus.
Indica visceribus gemmam ferruminat imis
Dama: vbi detractas ruminat ora dapes:
Ast iterum ingenio, Methodoq; resoluit eandem
BAVHINVS; vires intimiusq; probat.
Quas ferat Eous: quas procreet Hesperus: vtque
Vi varient: superent deficiantve, docet:
Vt subito Vitæ scatebras munimine firment:
Ne furtim accelerent subdola Philtra necem.
En horas etiam, & pondus, moriture, modumque
Antidoti, citò te, quo tuearis, habe:
Et mecum ex animo, tanto pro munere rerum,
Opta, BAVHINVS secla superstes agat:
BAVHINO, cuius resonat sat fama per Orbem,
Summe DEVS larga quæque repende manu.

Obseruantiæ ergò p. NICOLAVS AGERIVS, Philos. & Med. Doctor apud Argentinenses.

ALIVD.

SVnt plantæ, credas, vitaq; lethum,
Venena sunt, sunt pharmaca;
En morsus cordis dedite Phœbo,
Vitare si solers velis,
Cognoscas solers αἰτία morbi,
Cognosce solers pharmaca,
Vt lædant pectus toxica tela,
Vt lædat anguis viscera,
Quæ gignat ceruus, ceruaq; saxa,
Quæ dama gignat marmora,
Incertus Phœbus fluctuat hicce,
Incertus est Asclepius,
Heic mens dormiscit, nescia rerum,
Heic clara turris Dædalo;
Hic prolem damæ, Bezoar esse
Putat, capræ hic, cerui putat;
Hic scriptis laudat, culpat & alter,
Hic, Bezoar, dicit, domat
Quæ lædunt pectus dira aconita,
Hic Bezoar virus vocat;
Ceruini hic quærit pondera saxi,
Incerta scribit pondera;
Ceruini saxi colligit alter
Notas labore plurimas,
Hic vsum monstrat, sed negat alter,
Effecta dum verbis negat.
Dum incertus Ponti cærula sulcas,
Haut Castor, haut Pollux tibi,
Haut Phœbus Phœbe & lumina spargunt,
Et vmbra Pontum contegit,
Si magnus nullus, cymba per vndas
Si fluctuet, rauco Notho,
BAVHINVM Phœbum consule magnum,
Lucet Sophis hic vnicus,
Quod Phœbus cœlis & soror alma,
BAVHINVS hoc medentibus;

Quod Pollux Nautis, Castor & Vrsa,
BAVHINVS *hoc medentibus,*
Quod magnes Nautis, hoc tibi solus
BAVHINVS *est perinclutus,*
Quid magnus Mundus, parua figura
Mundana, quid sit, edocet.
BAVHINVM *Phœbum consule magnum,*
Quid Bezoar sit, edocet;
His scriptis spargit munera Floræ,
Et mortis atræ spicula
Ostendit pubi, quam altus Apollo
In rura mittit phœbica,
Morborum vt cedant agmina, Nili
In prole, scribit doctius.
1582.1594. & 1610. *Triplam, sic pestem, cælitus ortam,*
BAVHINVS *arte depulit.*
Hunc Phœbum magnum, suspice, castra
Sequutus es qui Phœbica;
Huic Phœbo magno, sæcula Phœbus
Ex arcibus mittat Poli,
Huic Phœbo magno, Phœbica proles
Et frutices sacros dicet,
Et ponat Phœbo saxa, colossos,
Sit sancta laurus Delphica;
Hoc scripsit metron curta Thalia,
BAVHINE *te summè colens;*
Quod lætâ, DOCTOR, *suscipe fronte,*
Per scripta Musas & doce.

Obseruantiæ & æuiterni
cultùs arrham. p.

Ioan. Henrichus Frölich. p. Cæs.
& M. D.

CASPARI BAVHINI BASIL. IN SVVM de Lapide Bezaar LIBRVM

PRÆFATIO.

VANTA, quamq; immensa sit DEI OPT. MAX. erga humanum genus misericordia, & benignitas, in remedijs humano generi salutaribus producendis, siue Herbæ sint, siue Lapides, siue Metalla, siue Gummata, Resinæ've, siue Ligna, quæ quotidie in nostram notitiam perueniunt, notius est, quàm vt pluribus ostendere, necessum sit: vt non immeritò Ioannes Mesues suum Grabadin, Medicinarum particularium tali sententia exorsus sit: Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solio produxit in largitate sua Medicinam, benedictus, gloriosus, & excelsus Creator. Tantum est etiam hominum in ijsdem inquirendis & inueniẽdis studium, tantaque industria, ut præter plurima Alexipharmaca, & Alexiteria, siue, vt vulgò vocát, Bezoardica, hactenus contra venena excogi-

tata, hoc ſeculo plures lapides oſtendantur, quibus aduerſus venena vim ſingularem inſitam aſſerunt: Cuiuſmodi ſunt lapis Tiburonum piſcium, in mari Indico, Chelonites, Brachites, Alectorius, Caymanus, Rubetarum &c. inprimis tamen lapidis cuiuſdam Bezaar vſus, non ſolùm contra quæuis venena, ſed ad alios plurimos morbos tanquam Panacea inualuit; qui licet à Græcis, vt diſertè Montuus, Monardes, Syluaticus, & Pancirolla pronunciarunt, & antiquioribus Latinis incognitus, ab Arabibus verò Medicis ante annos circiter ſeptingentos (vixit enim Rhaſes anno 960.) miris laudum præconijs, tanquam inter Alexiteria, quæ ex animalibus petuntur, nobiliſſimus & præſtantiſſimus celebratus eſt, qui poſtmodum hominum incuria neglectus, annis plus minus quingentis, penè intercidit. Poſteaquam verò, Febres illę malignæ, quas ob macularum culicum morſus referentium & in toto corpore erumpentium, efflorescentiam, Pettechiales ab Italis, & ab alijs peſtilentes appellatæ, & à quibuſdam nouæ iudicatæ, graſſari cœpêre, Lapidis Bezaar memoria, Medicis eum ſummopere commendantibus, reuixit, ita vt de eo comparando, homines ſolliciti eſſe cœperint: Et, vt rectè Syluaticus, Reges ſanè ipſi, Principes & potétiores facilè ſibi perſuaderi paſſi ſunt, vt nullis ſumptibus parcentes, hunc conquirerent, cùm ipſis non ſolùm inſueta, peregri-
na, ſed

na, ſed promiſſis egregijs plena, multoq; auro redimenda proponerentur. Imò, & populus, Medicorum pollicitationibus perſuaſus, neminem ab eius generis Febre pettechiali ſine tali medicamento liberari poſſe, & ipſe cœpit hunc auidè expetere, & quouis precio redimere. Hinc factum, vt etiamnum hodie lapis hic apud Principes, & Magnates tanti nominis ſit, vt eum non ſolùm inter ſua ceimelia reponant, verum etiam in Gemmarum numero, & quidem earum quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretioſiores exiſtimentur, habeant: ita vt hunc Medici, nonnulli quidem inuiti, in illorum gratiam, in vſum reuocare cogantur. Quod cum homines impij & auari animaduerterent, hominum inquam, in his rebus credendis facilitatem nimiam, accedente quin etiam lapidis huius, ob itineris longitudinem, raritate, modos varios, non ſolùm hos adulterandi, ſed falſos veris ſimiles conficiundi excogitarunt, neutiquam dubitantes, ob tantam credulitatem, tantumq; deſiderium lapidem hunc conquirendi, homines decipi poſſe: hæc cauſa cur quamplurimi falſi & adulterati adferantur, ſicque fortè euentus ſperatus non ſuccedat. Quare cum de huius & inuentione, & forma, & vſu opiniones variæ ſint, ita vt non parùm difficultatis habeat, & obſcuritatis plurimùm; placuit, (quò plurimis, qui ſæpiſſimè ſuis literis nos ſollicitarunt, gratificaremur)

auctorum quotquot inuenire potuimus, opinionibus diligenter consideratis, tractatum hunc, veritatis, non carpendi, studio ductus, conscribere. Socratis ergo apud Platonem *a* exemplum imitatus, qui in difficilium contemplatione, Deum inuocauit, ad opusculi huius constitutionem cum diuino Platone *b*, Deum inuoco, qui vtinam audiat, exaudiensq; propitius, & benignus nobis adsit, vnà nobiscum orationē nostrá exornaturus.

a *in Philebo.*

b *4. de legib.*

Dicam autem primò, de nomine Bezaar, quibus hoc nomen tribuatur, & quæ nominis sit ratio; dein, de Lapidis Bezaar differentijs; tùm, de Lapide minerali: quartò, de Lapide Paxar, Aspidis & Buffonis: quintò, de Lapide Malacensi: sextò, de Lapide Bezaar metallico siue minerali: septimò, de Lapide ex lachrymis cerui condensato, ceruiq; lachrymis & Lapide in ceruo ceruáve genito: octauò, de Lapide seu pila in vitulo, rupicapra & equo: nonò, de Lapide Bezaar Arabum, ipsorum verbis adductis, an fortè inde constare possit, de quó [illegible]am Lapide verba fecerint: decimò, de Lapide Bezaar recētiorum, Oriētali, eius generatione, generationis loco, legitimi notis, adulterati signis: de genuini lapidis vsu, hoc est, quibus in morbis vsurpatus fuerit, vel vsurpandus sit: exhibēdi modo & quantitate: quibus vtilis fuerit, vel nullū vsum præstiterit, exemplis & historijs aliquot edocebimus: vndecimò & vltimò, de Lapide Bezaar Occi-

Occidentali seu Peruuiano & eo qui ex Hispaniola adfertur, & hæc omnia ad Alexicaci Opt.Max.laudem, & proximi vtilitatem.

DE NOMINE BEZAAR.

CAPVT I.

OCABVLVM Bezaar, alij *a* Hebraicum, alij *b* Persicum esse censent: illi Belzaar, vel Belzahard *c* legunt: vel vt Boetius, à Beluzar Hebraico & Chaldaico vocabulo: *c* nomine composito *d* ex Bel, & Zaar, quorum illud dominum, hoc verò venenum significat; vel *e* Bahalzehar, id est, dominator veneni. Hebræi namq; sagacissimi naturæ interpretes, & qui nomina rebus, pro cuiusq; natura indiderunt, ita appellarunt. Vnde lapidem istum, Gesnerus *a* quasi dominum veneni, dictum conijcit. Cuius etymologiæ ratione, meritò pro cuiusuis veneni antidoto peculiari, vsurpatur; quem aliqui *f* Begaar vocant.

Qui Persicum asserunt, & ab Arabibus vsurpatum, Bedezahar legunt, vel *g* Badzahar: Serapioni *h*, Albezahar nomen Persicum est, & est expellens nocumentum; quo nomine & Auicenna *i* vsus est, licet in veteri eius indice *k* Bezarahat occurrat: apud alios *k* Bezarad, vel potiùs *k* Bedezarahath: apud Rhasin *l* Bezahar, & apud Ianuensem, *m* cui & Bezard: apud Auerröem *n* Bedazar: apud Pandectarium *o* Bezachar; & Bezaar. Beza-

hart legit Scaliger *p*, & vitam cõseruãtia reddit; Et Arabes antidota ad venena, patria lingua sic vocare solent. Lapis theriacalis, Arabibus Bezoar, Villanouo *q*; Bedzahar, Valesco: tandem Gorræo *r* Bezaar, qui lapidem solis Arabibus notum, & nomen apud Græcos nõ habere scribit: & Pancirolla *s* superiori ætate incognitum, Latinis & Grę cis nunquam notum asserit. Notatu tamen dignum, Bezard, vt habet *t* Ianuensis, vel vt Pandectarius *u* Bezaard, vel Bezadaret, vel Bezarat, Berz & Berzad, etiam ab Arabibus de ipso Galbano *x* dici, propter virtutem eius excellentem contra venena: quod ex Auicenna *y* & Serapione colligere est, prout eius translator exposuit, qui in Theriacę descriptione eius meminêre; & vbi Andromachus, & Galenus, Galbanum requirunt, ibi Auicenna Bezaar, vel Bezaard posuit, licet Bellunensis *z* Bazard, vel Bezard legat. Sic & ipsam Theriacam, Bezardem Pandectarius *u* nominat. Sed ad rem

Nomen hoc dupliciter considerari potest, vel in genere, vel in specie: In genere *aa*, quatenùs omnib. medicamentis veneno resistentibus, competit, & noxam corpori à veneno illatam, expellit. Probatur definitione ab Auicẽna *bb* proposita: Albezahar, & Theriaca, inquit, sunt medicinę, quarum proprietas est, vt conseruent sanitatem, & virtutem in spiritu, vt ex eis expellat nocumẽtum veneni à se.

Quare

Quare Cardanus *cc* exponens, quę sint Alexipharmaca, & quomodo cognoscêda, quatuor genera constituendo, quartum genus inueniri asserit, quod generaliter venenis etiam resistat, & vocetur Bezahar apud Arabes, cùm sine adiectione profertur; & cum refertur ad venenũ certum, dicitur Bezahar eius; vt Napelli, Mosch9. Nam cùm lapis *dd* Bezoar inter antidota principatum sibi vendicarit, factum, vt per αὐτονομασίαν omne id, quod toxica elidere creditur, ea denominatione insigniatur. Hinc electuaria, & pulueres Bezoardici, ex Arabum gazis accersiti; & quot sunt venenorum species, totidem Bezoar statuũt, vt cuilibet veneno peculiare sit Bezoar. Et sic Albezoar, seu Bezaardicum medicamentum, erit idem cum Alexiterio & Alexipharmaco; nihil enim refert, siue Alexiteria, siue Alexipharmaca, in hoc Galenũ *ee* imitati, dicamus, (quamuis Cardanus *cc* neget, Bezahar Arabũ idem esse, quod Alexipharmacũ Græcorum. Quòd si de his duobus lachryma cerui, & de smaragdo, cuivis omnibus venenis resistendi tribuitur, loquatur, concedimus: sin de alijs, vt de Terra sigillata, Bolo armeno, & similibus, tunc dicimus, hæc à Græcis inter Alexipharmaca, ab Arabibus inter Bezahardica fuisse relata, vt infrà ostendemus. Sic Marsilius Ficinus *ff* smaragdum, Hyacinthũ, Topazium, hos lapides ab antiquis appellari Bezoar, id est liberatores mortis, asserit; & quod

Theriacam in hoc excellant, quòd hæc venena à se pellat, non verò ad se trahat, huiusmodi autem lapides vtrumq; facere; quare & per os exhiberi, & plagæ, morsurę, & bullæ venenosæ superponi posse.)

Ἀλεξιτήριος *gg* quasi ἀλεξιθήριος, τῶν ἰοβόλων ζώων, ἢ θηρίων. Ἀλεξιφάρμακον verò τῶν θανασίμων φαρμάκων, quorumcunq; siue natura, siue arte constent. Nisi quis τὰ ἀλεξιτήρια ad præcauendum, idem quod προφυλακτικὸν φάρμακον: ἀλεξιφάρμακα verò ad curandum, ex vi nominis pertinere dicat. Idem quoq; θηριακὸν, quod ferarũ morsibus medeatur, dici potest; hinc Latinobarbaris Tyriaca; hinc Ianuẽsis, *hh* Bezard est Arabibus omnis medicina liberatiua à veneno, nos autem proprio vocabulo hoc significante carentes, Tyriacam vocamus. Alijs Tyriacalis, & Bezoardica vel Bezaardica medicina nominatur, quam cum Plinio antidotum appellare possumus, quæ Auerroi *ii* medicinæ Bedazaricæ, vel Bezahar dicuntur, siue simplicia, siue composita sint. Quamuis Auicennæ *kk* videatur, nomen Theriacæ, artificialibus, siue compositis; & nomen Albezaar, singularibus conuenire.

Eiusmodi sunt, quę venenis omnibus com petunt, quæ veneni impressionem prohibẽt, aut eius malitiam frangũt; vt inter simplicia, Terra sigillata, quæ propter virtutes mirabiles contra venena, Lutum diuinum appellatur; hanc enim Galenus in lepore marino, &

can-

cantharidibus fuit expertus. Auicenna *ll* in morſis à cane rabido, cunctis venenis obuiare, ſcriptum reliquit. Sic bolus armena, à Galeno *mm* inter Bezoardica relatus. Sic venenorum Bezaar *nn* appellari debent etiam ea, quæ omnibus venenis à tota ſubſtantia reſiſtunt, vt ſemen citri, radix Zedoariæ *nn* & ſimilia: ſic inter cōpoſita, Theriaca à Galeno *mm* inter Bezoardica enumeratur. Quare Rabi Moyſes *oo* aſſerit, Theriacam magnam electam, dein Mithridatium, tùm diateſſeron omnibus medicinis compoſitis à venenis liberātibus, præferri debere: Sic Guaynerius, *pp* ignorato veneno Theriaca magna ſtatim in potu exhibeatur; hoc enim omniū animalium commune Bezear eſſe poteſt: addens, ad idem valere lapidem Bezear, coagulum leporis, vnicornu, tormentillam, radicem diptamni. Hæc de conſideratione nominis in genere, nunc de eo in ſpecie.

Nomen Bezaar in ſpecie, dupliciter quoque conſiderari poteſt. Nam primo modo, & particulariter *qq* ſumitur pro medicina appropriata ad remouendū nocumentum alicuius particularis ſeu determinati veneni: hoc modo cuilibet particulari *qq* veneno ſuum peculiare & ſpecificum eſt antidotum, ſeu proprium habet Albezaar ſeu Bezaar. Vel ut Serapio *rr* hoc nomen cadit ſuper duo: vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd

resistit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem, quę est in eo. Quamuis Conciliatoris *ff* sententia sit, hoc nomen non solùm medicamento contra venena, sed etiam alijs competere: sic enim scribit: De omni medicina, quæ hominem à morte liberare potest, ab aliqua ægritudine, vel veneno, illud dici potest, quòd sit Bezoar illius morbi, siue sit illa medicina lapis vel granum, vel succus, vel aliqua composita medicina: hæc ille. Nam ut eleganter Vallesius *tt* in rebus quoq; inanimis antipathia naturalis euenit: cùm enim sint quædam antidota, & simplicia & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar, & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est quod cuique particulariter, ac propriè aduersatur, veluti aconito, ruta; opio, generosum vinum; lepori marino, lac. Itaq; sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, vnum uni cuicunq; venenorum antidotum.

Eiusmodi exempla plura apud Arabes, aliosq; reperiuntur: vt apud Auicennam *uu* in cura Napelli, vbi refert esse, qui Capparum radices Napelli Bezehar existiment. Idem *xx* grana pini, & nucem, Anacardiorum Bezahar constituit. Sic eidem *yy* coagula omnia sunt Bezaard, & coagulũ hœdi, est Euphorbij Bezaard. Sic Conciliatori, *zz* scoriæ ferri bezoar

bezoar, eſt Magnes: magnetis bezoar, Smaragdus: Arſenici bezoar, cryſtallus, &c. Vocat autem Conciliator cuiuslibet veneni bezoar, eam medicinam, quæ abſque virtute elementari tale venenum curat: habet enim (ait) quodlibet venenũ, tàm minerale, quàm vegetabile, & animale, propriam medicinam oppoſitá ei, à qua oppoſitione virtute ſpecifica fit liberatio mortis ab illo veneno. Quare idem *zz* inter medicaméta, quæ venenorum curam abſoluunt, & inter Bezoar, differentiam fecit; ita ut in aliquibus curam ſpecificam proponat, cui curę poſtea peculiare Bezoar ſubiungit: in quibuſdam & curam, & Bezoar eadem eſſe ſcribit. Idem videas apud Guayneriũ *aaa*, cui Nucis vomicæ bezoar, eſt cortex citri; Coloquinthidis bezoar, Smaragdus; Cantharidum bezoar, ſemen alkekengi, & cætera.

Altero modo in ſpecie conſiderari poteſt Bezaar nõ quatenus ſpecificũ eſt contra hoc vel illud venenum Bezaar, ſed quatenus hoc nomen vni medicamento competit, quod contra omnia venena ex æquo valet. Vel vt Serapio *bbb*, & ex eo Nicolaus Florentinus, *ccc* & ſecũdum eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem *ddd*: vel vt Marſilius Ficinus *eee*, ſiue ſumatur per os, ſiue ore teneatur, vel à collo ſu-

ſpenſus, tùm denique quouis modo applicatus *fff*. Eiuſmodi dicitur eſſe lapis Bezaar, qui aliquibus Albezard, *ggg* vel Bezard, à quo ea, quæ veneno reſiſtunt, Albezahar dicuntur: quē Serapio *hhh* Hager Albezahar, id eſt lapidem liberātem à venenis, ut Theriaca, vocat; quidā *iii* tamen, legit Hegiar Bedezarahath, lapis Alexipharmacus: Siue ergò in genere, ſiue in ſpecie vocabulum Bezaar conſideres, ſemper de antidoto contra venena intelligi debet: quare Scaliger *kkk* vocem Bezahart vitam conſeruans interpretatur: Sic enim Arabes antidota ad venena, patria lingua vocare aſſerit. Vel vt Ianuenſis, *lll* Bezard eſt omnis medicina liberans à venenis: & Marſilius Ficinus *mmm*, Perſico idiomate id omne Bezoar ab antiquis appellari ſolet, cuius eſt proprietas virtusq; pellendi venena. Quare mirari ſubit, cur Cardanus *nnn* radici venenatæ, Bezaris nomen tribuat, dùm ſcribit: In Pely Orientalis Indiæ regione, referunt radicem eſſe venenoniſsimam, nomine Bezar, quæ ſtatim occidat, cuius fructus non ſolùm adverſus radicem, ſed etiam quæcunq; alia venena præſtantiſsimum ſit auxilium: vocatur autem fructus Nirabri: Verùm videtur Cardanus ex Scaligero *ooo* corrigēdus, cuius hæc ſunt verba: In regno Deli, quod Tartaris Catainis affine eſt, arbor naſcitur, quæ Baxera nominatur: eius radix vorata, illico interficit: cuius mali remedium fructus eſt, qui dici-

tur Nirabri: eo namque venenum tollitur cuiuſcunque generis.

At poſsítne dari Alexiterium aliquod, quod contra deleteria omnia pariter & æqualiter valeat, non ſine cauſa dubitari *ppp* poſſet, cùm venenorum omniũ effectus ſimiles non ſint, neque ab eadem cauſa manantes; quædam enim occulta, & ſpecifica totius naturæ proprietate agunt: alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque ſuo cuiq; ſuum, & proprium contrarium opponendum eſt, calido frigidum, eique quod formæ proprietate occulta oppugnet; aliud, quod eadem vi propugnet. Contrariũ videtur Foreſto, *qqq* qui ex Guaynerio *rrr* iubet, ignorato veneno, Theriacam magnam ſtatim potu exhibere: eſſe enim Bezaar omnibus animalibus venenoſis commune.

a *Geſner. hiſt. quadruped. de ceruo, litera G. citat hæc ex Geſnero Monardes lib. de lap. Bezoar, ex capite de capra montana. & Fragoſus ex capit. de capra ſyluestri: Iordanus de Peſtis phænomenis tr. 3. cap. 9. Hebræis, ait, Beluzaar appellatus, ac ſi dicas dominus veneni, cum Baal, & Bel, dominum illis ſignificet, vnde Beli* [illegible] *denominatio apud Chaldæos.* b *Serapio lib.* [illegible] *ſimp. c. 386. & ex eo Pandect. cap. 396. Ianuenſis in cl*[illegible] *ue ſanit. Raby Moyſes de ven. tract. 1. ca. 3. & ex hoc Arduynus 1. de ven 9. & 10. Schnebergerus.* c *Io. Agricola de recens inuent medic. litera B. Rheginus, & ex hoc Hen. à Bra.* d *Sic & VVittichius: Salmuth in Pancirol. & Syluaticus.* e *Bodinus li. 2. ſui Theatri.* f *Pet. de Apano de venen. cap. 82. edit. in 8.* g *Auctori notar. in Garz. arom. hiſtor. & Rabi Moyſi de ven. tr. 1. cap. 3 & Ardoyno 1. de ven. 9. Bezaart.* h *de temp. ſimp. ca. 386.*

& ex eo Nic. Florentinus. i lib.4.fen.6.tract.2.cap.12. k Auctor notar. in Garzian. l lib.1.diuis.cap.141.& lib.8. ad Almansorem. cap.11.14.15. m in claue sanitatis: & Costæus in antiquor. Arabic. nominum exposit. apud Auic. & Ch. Acosta. n 5.collat. 23. o Matth. Syluaticum ca.96. Bezahar, id est omnis medicina simplex, contra venenum. Bezaar id est lapis viridis, qui valet contra venenum. & c. 440. p exercit. 184.& Iordanus de Peste tract.3.c.9. Gabelchofer; Lonicer. Bezoar; Bezaar, & Bezahardt nomē est Arabicum & Persicum. q de dosibus theriac. & ex eo Schillerus de Peste Britan. sect 2. cap. 7. & Penotus in Præfatione denarij. r in indice definitionum medic. ſ lib.2.nouiter repert.tit.3. t in claue sanitatis. u Matth. Syluat. c.96. x Arduynus 1.de ven.10. y 5.canon.in prima descript.Ther. prout eius interpres exposuit. z In Arabicorum nominum interpret. apud Auicen. aa Bellunensis li.de lapid.ex eo Gesn.de quadruped. Monardes, & Henricus à Bra: omnis medicina simplex contra venenū Pandect. ca. 96. Theriacales, & Bezoarticæ, Rabi Moyses de ven.tr.1. ca.3.& ex eo Arduynus 1:de ven.9.in cura ven. in genere: Scaliger.exer.184. bb Li.2. tract.1.c.4.& l.4.fen. 6.tract.1.sum.2.c.1.& ex eo Capeuaccius lib.1.de venen. c.4. cc 2.de venen.14. dd Iordanus tract.3. c.9. Gabelchouer. ee 5.facul.simplic.18.Paræus li.20.c.36. Capeuac.de venen.4.Mercurial.2.comp.med.23. ff in epigem.antid.ca.6. gg alia tamen nominis fuit explicatio, Gale.5. simpl.18. monente: ea enim quæ venenatarum bestiarum ictus aut venena sanant, Alexiteria nominantur: quæ verò deleterijs medentur, Alexipharmaca. hh in claue sanitatis. ii 5.collect.23. kk secundo can.tr.1.ca.4. & Arduinus lib.1.de ven.c.10. ll lib.1. de virib.cordis. mm 9.simpl.& ex eo Augenius epist. tomo 3. lib.4. epist.10. nn Guagnerius tract. de ven. ca.3. oo de ven.tr.1.c.3.ex eo Arduynus 1.de ven.ca.9. pp tract.de ven.cap 9. & Forestus l.30. in Schol.obs.11. qq Arduynus 1. de ven. 10 Schneberg. in cat. medic. rr de temper. simplic. cap.386. ex eo Nicol. Florentinus.

Encelius

Encelius lib.3.de lapid. cap.49. & ex eo Schnebergerus. ſſ *Petrus de Abano lib. de ven. capite 82. edit. in fol.* tt *Franciſc.Valleſius de ſacra Philoſophia.c.75.* uu *li.4. fen.6.tr.1.ſum.2.c.1. vide etiam tract.2. c. 12.* xx *c. 9.* yy *2.ſui can. tr.2. de coagulo.* zz *de Abano. l.de ven. c.50.51.53.54.55.& 56.* aaa *tract.de ven.c.9.* bbb *de temper.ſimpl.cap.386. idem ſed paucis verbis mutatis ex Serapione & Rhaſi, recitat Marſilius Ficinus in antid. Epidem.c.24.* ccc *in ſpecie ſignificat lapidem, qui generatur in oculis ceruorum.* ddd *Sic etiam Arduynus lib.1.cap.10. qui addit, prout aliqui aſſeruerunt auctores, in 8.& 9.c.allegatis.* eee *in antid.Epidem.c.24.& Schneberg.* fff *Ficinus addit ad extrà : Schnebergerus ad dextram.* ggg *in expoſitione antiquarũ Arab. vocum apud Auicen.ædit.Coſtæi.* hhh *temper.ſimp.c. 386.* iii *Auctor notarum in Garziæ aromat.hiſt.* kkk *exercit. 184.* lll *in claue ſanitatis.* mmm *in antid. Epid.c.24.* nnn *l.7. de ſubtilit.& ex eo Thom.Iordan. de Peſtis phœnom.tr.3.caa.9.& Gabelchouer in Bacciũ.* ooo *exercit.158.dist.6.* ppp *negat Paræus li.20. c. 36.* qqq *li.30.Schol. obſer.11.* rrr *tract.de ven. c.9.*

DE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

MEdicamentorum Bezaardicorum claſſem triplicem eſſe, præcedenti capite oſtenſum fuit; verùm de ijs tantùm, quæ tertiæ claſsis ſunt, ſermo erit, maximè verò de eo medicamento, quod hoc ſeculo per excellentiam, tanquam remedium contra omnia venena certiſsimum, id nominis obtinuit, & Lapidis Bezaar nomine in Magnatum ſcriniis aſſeruatur. Quare vni ne, an pluribus hoc nomen tribuatur; & vtrum differentiæ aliquot dentur, inquirendum erit.

Diligenter ergo auctores perlegenti, & quæ ab ipsis de lapide hoc proposita, perpendēti, perspicuum fiet, non vni lapidi, sed pluribus nomen hoc impositum esse. Alij a namq;, lapidem in capite animalis genitum, exhibent: alij b eum qui ex vesicula fellea hystricis eximitur: alij c metallicum seu minerale faciunt: alii ex lacrymis d cerui condensatis, sed in Oriente, natum asserunt: alij, in angulis oculorum quorundam e arietum in Oriente reperiri volunt; alij denique in animalis corpore genitum, indeq́ue extractum proponunt, sed de loco, in quo generetur, non conueniunt, vt plenius suo loco ostensuri sumus. Sic Bezoardico lapidi similem in corde f cerui, in ceruæ g ventriculo, & intestinis reperiri nonnulli volunt: imò in equi h & ventriculo, & intestinis: plerique tamen vsitatum nunc lapidem Bezoar, ex ventriculo animalis capræ hircóue simili extrahi, constanter affirmant.

Sed rursus & hic, qui ex cauitate animalis hirco capræ've simili habetur, non solùm ratione figuræ, coloris, magnitudinis, & substantię differentias suas obtinet, verùm etiam ratione loci natalitij, cum alius ex India Orientali, alius ex India Occidentali, siue Peru, alius deniq; i ex Hispaniola adferatur: de quibus omnibus singillatim acturi sumus.

a *Scaliger exer.* 153. *num.* 7. *ex hoc Schenckius lib.* 7. *obser. cap. de Alexiphar. Ferdinand. Lopez. lib.* 1 *hist. Indicæ,*

Indicæ. & ex hoc C. Clusius ad Garziam lib 1. cap. 46. & VVittichius tr. de Bezoard. c. 4. b *Garzias lib. 1. arom. cap. 46, ex eo Schenckius, VVittichius, Sarracenus de Peste, C. Clusius in Garziam. Saxonia lib. de plica, solum nominat.* c *Bellunensis lib. de lapidib & ex eo Gesner. li. 1. de quadrup. Monardes lib. proprio, à Bra, lib. 1. cap. 2. Saxonia de febribus, cap. 37.* d *quinam sint, vide capite proprio.* e *Rabi Moyses de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9.* f *Iordanus de Peste, tr. 3. c 9. Crato Epist. 160.* g *Encelius lib. 3. de lapidib. cap. 49.* h *Iordanus de peste. tr. 3. c. 9.* i *Christophorus à Costa: Saxonia de febribus cap. 37. VVittichius tract. de Bezoardicis. Nicol. Monardes de Orientali egit libro proprio; de Occidentali lib. aromatum.*

DE LAPIDE PAXAR, EX CAPITE ANIMALIS exempti, simul & de lapide Aspidis & Buffonis.

CAPVT III.

QVemadmodum in corpore humano, siue paruo mundo, nulla penè pars est, *a* in qua non lapides vel geniti sint, vel generari posſint, non secùs, quàm in magno mundo fieri consueuit; sic vix vllum est *b* animal, siue quadrupes sit, siue bipes, pedibûsue careat, in quo non & lapides reperiantur, quibus omnibus vsus aliquis ab auctoribus adscribitur, & in hoc vel illo morbo salutares prædicantur: nobis tantùm de ijs, qui contra venena commendantur, sermo erit.

Lapis ergò Paxar dictus primò occurrit, à Iul. Cæſare Scaligero *c* deſcriptus : in regno Deli lapis, qui Paxar dicitur, in capite cuiuſdam animalis inuenitur (quod animal ab Indis Bugoldalf appellari Ferdinandus Lopez *d* teſtatur) hinc lapis Bulgolda, Boetio dicitur qui mollis eſt, fuſci coloris, amygdali maguitudine (auellanæ, rarus admodum addit Lopez,) qui certa utilitate ad omnia venena apud incolas in prima commendatione habetur : hæc Scaliger, quem non *d* minore facultate ipſo lapide Bezar, aut Malacenſi præditum eſſe, Lopez aſſerit. Quæ à Scaligero proponuntur, Schenckius *e* etiam refert : quæ verò Lopez recenſuit, ea C. Cluſius *f* inter ſuas notas retulit, & Wittichius *g* Germanicè exhibuit.

Hic non abs re fuerit meminiſſe etiam lapidis, in Aſpidis *h* capite inuenti. Aſpis enim cauda deligata ſuſpenſus, & vaſe aqua pleno ſubiecto, lapidẽ euomit, qui (ſiue ſuſpenſus *i* eum euomat, ſiue deflecto capite is eruatur) inter Alexiteria *i* peſtis refertur ; & ingeſtus, & geſtatus peſtilentiali febri, & venenis ebibitis, aduerſatur : qui etiam hydropicorum *h* ventri alligatus, aquam ad ſe trahit, liberatque. Sic Aſpidis linguam in menſa poſitam, venenum prodere, Vitalis auctor eſt.

Pari pacto etiam in buffonis capite *k* lapis (uti volunt) reperitur, quem cum chelonite nonnulli perperam confundunt, qui in nuper

nuper natis, aut etiam annotinis, seu ranis rubetis, siue buffonibus vix inueniri potest, sed annosioribus, qui dudum in arundinibus rubetis ve inter sentes ac vepres delituêre: cuius materia haud dubiè alia non est, quàm ea, quam indies è terra, dum illam hinc indè circumlambunt, contrahunt. Vel vt Libauius *l*, quibus plus negotii est cum viperis, ac serpentibus, aut quibus cibus aptior suppetit, & locus calidior euocat, colligit, coagulatque, & solidat istam materiam, perinde ut fit in articulis Arthriticorum. Huic & sua est gloria, cùm omnes ferè præstantissimum, & efficacissimum ad pestem auxilium esse, asserant: quare etiam contra *m* venena commendatur: imò sunt, qui lapidem hunc gestatum *n* à venenis tutos præstare asserant. Sic & suo *o* contactu, & blando attritu, inflationes à venenatis bestiis discutere ac virus omne elicere. Vnde si sorex, aranea, scarabei, vespæ, glires, aut aliud animal venenatum parti alicui damnum intulerit, lapide eo admoto, dolorem mitescere, tumorem omnem subsidere, multoties se expertum, Lemnius testatur. Quare sunt *p* qui lapidem hunc in veneni præsentia, varium effici asserant; hinc Albertus in suo de mineralibus tractatu de lapidibus pretiosis inquit, legisse se in quodam libello de isto lapide, quem Crepaudinam vocitent, & virtutes describendo omne venenum manifestare, si annu-

lo aureo (vel *q* argenteo) versus carnem perforato, includatur, & digito ita gestetur, vt carnem *r* attingere posſit, tunc veneno præſente tantam caliditatem *r* in digito ſentiri, vt neceſſe ſit, annulum abiicere. Refert Heurnius *q*, cum iter per Ardennam ſyluam faceret, vix fœminam ſe vidiſſe, quæ non talem annulum argenteum geſtaret: quod & noſtris ſatis familiare eſt. Huc & Draconites *ſ* referri poteſt, quem in Draconum capitibus reperiri volunt, qui venena, & maximè ſerpentum fugare fertur.

a *Vide Ioan. Kentmanni libellum de calculis. Item Schenckij lythogeneſiam.* b *in capite Gamari, Cinædi piſcis, in Tuburonibus piſcibus Indici maris: In rubetarum ſeniorum capite: in prægrandium Lacertarum ventriculis, Caymanus dictis: Draconites, in capite Draconis; Chelonites in capite teſtudinis: Chelidonius, in ventre hirundinum: Alectorius in ventriculo galli: in Cyprino, in perca piſcibus, &c.* c *Contra Cardanum exer.* 153.*num.*7. d *lib.*1. *hiſt. Indic. ex quo Boëtius lib.*2. *de gem.cap.*183. e *lib.*7. *obſer.cap.de Alexipharm.* f *ad Garziam lib.*1.*ca.*46. g *ſui tract.de Bezoardicis ca.* 4. h *Fumanellus in ſerm. de Peſtis curat. cap.* 6. i *Fumanellus: Sarracenus com. de peſte. Sic Libauius part.*2. *lib.*2.*batrach.in Schol.cap.*22.*narrat, & Hydram, dum excoriatur, euomere in capite geſtatam gemmã.* k *Sarracenus de peſte: in capite ſeniorum Rubetarum, Bodinus li.*2. *Theatri: Boetius lib.de lapid. & gem.*2.*c.*149. *pro nugis habet quod de bufonio lapide, eiusque origine traditur: eumque ad lapides ſtellares obſcuriores reduci poſſe, & qui in agris reperiatur, ſtatuit.* l *parte* 4. *in Schol. cap.* 22. m *Bodinus lib.*2. *ſui theatri. Adam Lonicerus.* n *Henr. Rantzouius: Hortus ſanitatis: Henr. à Bra.* o *L. Lemnius. Henr. à Bra.* p *Guil. Grataro-*

Gratarolus. Forestus lib. 30. obs. 3. q *Heurnius de peste.* r *Gratarolus, Forestus, Heurnius, Baldus, Angelus lib. de Vipera cap. 31.* s *Forestus de venenis lib. 30. obs. 3. Boetius 2. lib de gem. 172.*

DE LAPIDE MALACENSI, EX VESICA FELLEA hystricis exempto.

CAPVT IIII.

IN Pan regni Malacensis Indiæ Orientalis prouincia, eaque sola, in Hystricis *a* felle, vel vesicula fellea *b* porci, lapis reperitur, cuius color dilutionis purpuræ, qui tangenti lęuis, & lubricus, Gallici *c* saponis instar, gustu amarus, quem venenis vnicè resistere affirmant, referente Garzia *d* ab horto, & Linscotto: cuius facultates, Garzia testãte, Dimas Bosque, Valentinus Medicus insignis, experimento in duobus viris, qui venenum hauserant, comprobauit; aqua, in qua lapis aliquandiu maceratus erat, exhibita, & quidem in aqua *e* vulgari, cùm aqua cordialis deesset & periculum in mora foret, macerato: qua propinata, etsi gustu quidem amara fuerit, ventriculum eorum corroborauit, & venenum nihil obfuit. Et Linscottus asserit, hanc efficaciam, crebris & domesticis experimentis iam vulgò notissimam, & confirmatissimam esse. Addit Garzias *f* apud

indigenas tanta in æstimatione ob raritatem esse, vt è duobus, qui simul suo tempore fuerint reperti, alter pro ingenti munere ad eum qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernabat missus fuerit; & licet istic Bezar frequens inueniatur, hic tamen ab incolis, cùm rarius inueniatur, longe præfertur *g*. Et Linscottus asserit in crebris commerciis istic esse, eumq; contra venena, & morbos venenatos Bezoartico longè præstantiorem existimari.

Sed cùm lapidem hunc C. Clusius *h* clarius proposuerit, eius verba subiungere lubet. Anno 1603. ostendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinem non superans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, paruis quibusdam rubiginosis maculis aspersis, qui glaber & lubricus erat, Gallici saponis instar, quem aduersus venena valdè commendabant, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. Illum ex Orientali India recenter allatum ferebant, & Mastica de Soho, (lapidem porcinum interpretabantur) appellari dicebant. Lusitanis *i* Pedra de porco dictus, & vt Boetius, aliqui lapidem hunc porcinum esse putant. (quare Linscottus *k* in felle porci inueniri tradit.) Sarracenus *l* qui triplicem lapidem Bezoar proposuit, eum qui ex Perside eum, qui ex lacryma cerui, & hunc quẽ secundum fecit, & ex Garzia descripsit, asserit, è felle hystricis, non promiscuè cuiusuis, nec sem-

per

per ſed interdum eximi, qui egregiè, ac propè miraculi inſtar venenis omnibus reſiſtat.

Saxonia, *m* poſtquam de lapide Bezoar egiſſet, cauſſamque addidiſſet, cur parui faceret, ſubiungit: quod dixi de Bezoar, idem dictum volo de Malacenſi lapide: nam ſi quod celebrius eſt, non iuuat, neq; iuuabit minus celebre: tutius atq; efficacius puto eſſe medicamentum ex cornibus paratum.

Sic & in aliorum animalium cyſti fellis (non ſecus quàm hominis) lapides quandoque reperiuntur, ochræ colore, ſeu obſcurè flauo, qui ex craſsiore & terreſtri bilis portione, prorſus eodem malo quo lapis Bezoar, cruſtis ſe inuicem complectentibus coaleſcit: qui vt refert Boetius *n*, valet ad Venena, præſertim ille qui ex boum ciſti exemptus eſt: verùm ad venena, præfert eũ quę ex ceruis, capris, aut aliis animalibus quę in montibus ſalutiferis herbis paſcuntur, eruitur. Præterea lapidem in ciſti fellis Boum repertũ Alcheron à nonnullis vocari aſſerit: Matthæus Syluaticus *o* verò, Arabica dialecto aliquibus Guers & Maſſatum dici ſcribit: at Bodino *p* auctore à Iudæis in Aſia, Haraczin, & Arabicè, Scaligero *q* teſte, Harathzi, dicitur.

Lapis autem hic, ad morbum regium, ſiue Icteritiá valet, vt Moyſes Kimhi in ſuis commentariis ſcriptum reliquit: vt propterea Iudæi, qui hoc morbi genere grauius quàm cęteri vexantur, lapidem hunc à laniis diligen-

tiſsimè requirant. Verùm Boetio *n* contuſus, ac naribus inditus, viſum acuit, ac fluxus ne in oculos fluāt, prohibet. Subiungit ex aliorum ſententia, lentis magnitudine cum ſucco Betæ naribus inditũ, Epilepticos paroxyſmos in poſterũ prohibere. Exiſtimarem, addit, ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit, huic ſcopo à natura deſtinata ſit.

Contraria eſt Cæſalpini *q* ſentẽtia, qui tradit, lapides in animalium viuentium renibus, & veſica, & aliis partibus præter naturam gigni, cùm non niſi morboſis contingat ex vrinæ ſedimento, in renibus aut veſica condenſato; aliquādo ex fellis craſsitie in eius veſica, qui crocei ſunt, aut ſubuirides: at nullos, addit, ex his ad medicinæ uſum aſſumptos eſſe.

a *Garzias, Sarracenus, Boetius 2.li. de lapid. & gem. c.182. Lapis Malacenſis ex felle hyſtricis, plura non habet Libauius parte 3. in Schol. ca.16.* b *Linſcottus, & ex eo Arthus.* c *Saponem Venetũ vertit VVittich. lubricus vt ſapo, Cæſalp.* d *l.1. arom. Ind. c.46. idem & Fragoſus: Linſcottus, & ex eo Salmuth: huius meminit etiam Cæſalp. 2. metall. c.46. Linſcott. & ex eo Arthus, coloris limpidi rubei, ſaporis amariuſculi, contactu ſaponem Gallicanũ exhibens.* e *Lapidem cyatho aquæ iniiciunt, quo poſt aliquod tempus exempto aqua amaritudinem cõtrahit, omnemq́; veneni vim tollit, vt experimentis cognitum eſt Linſcottus.* f *& ex eo Salmuth, & Fragoſ.* g *hæc ex Garzia, Schenckius l.7. obſ. cap. de alexiphar. & VVittichius in ſuo lib. Germ. de Bezoardicis: item Fragoſ.* h *in notis ad Garziam l.1 c.46.* i *in margine ad Fragoſum: Linſcott. & ex eo Arthus.* k *ca.87. ſuæ nauigat.* l *com. de Peſte.* m *lib. de plica c.59.* n *li.2. de gem. cap.195.* o *c.521. meminit quoq; Geſn. l.1. de quadrup. ca. de Boue lit. G.*

lit. G. p l. 2. sui theatr. q de subtil. exerc. 125. r lib. 2. de metall. cap. 6.

DE LAPIDE BEZAAR METALLICO, SIVE MINERALI Serapionis, Rabi Moysis, & Cæsalpini.

CAPVT V.

LAPIDEM Bezaarem metallicum esse, eademq́, ratione, qua reliqui lapides Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates, ex suis venis erui, Andreas *a* Bellunensis ex Tiphthasi Arabis de gemmis libello refert. Cuius sententiæ Serapionē *b* quoq; fuisse, sunt qui ex his ipsius verbis eliciant: Et minera eius est in terris Syri *c* & Indiæ, & in terris Orientis. Quæ cùm apud Serapionem Paulus Cigalinus *d* legisset, censuit, Serapionē nomine lapidis deceptum esse, quem ex mineris erui, sibi persuaserit.

Verùm cùm inter metallicas mineras, & ventrem animalis, ex quo lapis hic erui communiter creditur, nulla sit similitudo; & Serapio in lapidibus describendis satis diligens fuerit, aliter difficultatem hanc tolli posse, Io. Baptista Syluaticus *e* censuit: vtpote Serapionem ea in parte non solùm de Medicinis quæ ex metallicis mineris desumuntur, sed etiam de ijs, quæ ex lutis, & lapidibus sumuntur, egisse; quod ipsius titulus manifestè demonstret, qui sic habeat: incipit Tractatus de

Medicinis, quæ ſumuntur ex mineris, & ex lapidibus, & ex lutis, & ſunt quadraginta tres medicinæ. In eadem deinde tractatus parte, Hager albato, id eſt margaritas; Hager achtamach, id eſt, lapidem aquilæ, & Teri armeni, id eſt lutum armenum contineri, eorum eſſentias & facultates deſcribi, quæ certè ex metallicis mineris colligi, nullus ne quidem exiſtimauerit.

Sed cùm Mineralium communis diſtinctio ſit, vt alia ſint Metalla, vel à Metallis ſumpta; alia lapides, vel à lapidibus, vt lapis Armenus, Iudaicus, Lazuli, Lyncis: alia à venis terræ, vt terra ſigillata, lutum armenum, alumen: alia ſal, vel à ſale, vt ſal commune, ſal gemmæ, dubitari poteſt, ſufficientérne Serapio ſit defenſus. Quare aliam ſolutionem cum eodem *e* ſubiungemus, quod videlicet vocabulo mineræ metaphoricè ſit vſus, eo modo, quo Medici frequenter vtuntur, dum huius aut illius morbi mineram, in hac vel illa parte reſidere, aſſerunt: vt exempli gratia, dum putredinis febrem facientis mineram, in venis eſſe dicunt. Hoc ex ſequenti capite *f* probari poteſt, vbi de lapide Aquilæ hunc in modum ſcribit: & minera eius eſt in montibus Indiæ inter Chimonas, & Sarandin: nemo tamen dixerit, lapidem hunc ex metallicis mineris erui. Quòd ſi hæc difficultatem non tollunt, illud certè ſatisfaciet. Arabicam linguam nobis non eſſe notam, Serapionisque interpre-

tem

tem potuiſſe errare. Quare concludentes, cenſemus ſententiam erroneam eſſe, dicere, lapidem Bezaar metallicum eſſe: inſuper ſtatuimus, Serapionem nil aliud voluiſſe, quàm regionem & locum natiuum huius lapidis ſignificare.

At Rabi Moyſes *g* alterius Albezaar mineralis Ægyptiaci meminit, cuius nullus ſit in morſibus Scorpionum vſus; verba eius lubet ſubijcere: Verum Bezaar minerale *h* eſt lapis in regione Ægyti in rupibus eius repertus, plurium & diuerſorũ colorum, de quo priores in libris ſuis aſſerunt multa mira, nihil tamen ex eis eſt per experiẽtiam approbatum. Ego *i* autem pluries expertus ſum, omnes ſpecies lapidum, in mineris, & ſaxis apud nos repertorum, in morſibus Scorpionum, & nihil penitùs profecerunt.

Legitur etiam apud Cæſalpinum *k*, de quodam Bezaar inſtar aluminis ſciſſilis filamentoſi: ita namq; ſcribit: Bezaar principale remedium contra Napellum, & medicina de Moſcho, & Algeduar, id eſt Zedoaria. Ex Bezaar, illud præcipuè genus, quod filamenta habet, vt Alumen ſciſſile, hæc ille. Quæ ex Auicenna *l* haud dubiè deſumpſit, qui in cura Napelli, inter alia hæc habet: & exiſtimant quidam, quòd radices Capparum ſunt Bezahar Napelli: & omnia Albezahard ſunt bona ei: & propriè illud, quod ſimilatur alumini, & habet fila, ſicut fila lythargyrij. Et Liba-

uius *m* inter mineralia Bezoare recenset; & alibi *n* inquit, Bezar lapis dicitur, at est bulla potiùs, quàm lapis: alibi *o* gemmam ex animali vocat Bezar.

a *lib. quem de lapidibus inscripsit: ex eo Gesnerus li.* 1. *de quadrup. in historia cerui. c.* 3. *qui Tiphasi legit: Nicol. Monardes lib. de Bezoar. Hen. à Bra. de simplic. contra venena lib.* 1. *c.* 2. b *lib. de temp. simpl. c.* 386. *Sic Fragosus, alij sentiunt esse minerale quiddam, vt Serapio.* c *Syriæ, legit Pandectarius.* d *in tract. de febribus, & ex eo Sylvaticus lib. de Bezaar.* e *tract. de lapide Bezaardico. p.* 79. f *cap.* 392. g *lib. de venen. tract.* 1. *cap.* 3. *& ex eo Arduynus* 1. *de venen.* 9. *&* 10. *& Monardes de lapide Bezaar.* h *metallicus, legit Monardes.* i *Nam periculum feci, & nullam vtilitatem adferre, deprehendi, sic legit Monardes.* k *in sua praxi cap.* 20. l *lib.* 4. *fen.* 6. *tract.* 1. *sum.* 2. *cap.* 1. m *lib.* 5. *de succino in Schol. cap.* 7. n *in Schol. c.* 11. o *in Schol. c.* 16.

DE BEZOARE MINERALI SAXONIAE.

CAPVT VI.

CVM excellentissimus Hercules Saxonia, in suo de Plica libro, Bezoaris mineralis etiam mentionem faciat: huius historia, præmissis tamen priùs ipsius verbis, subiungenda. In classe, scribit, præseruantium à veneno sunt Terræ variæ, vt bolus Armena, Terra Lemnia, Samia, Selinusia, & quæ nunc Silesiaca vocatur, atque alia Pedemontana, quam Bezoar minerale vocant: puto autem mixtam esse ex Samia & bolo Armena.

Hæc cùm legissem, & dubius essem, quid sibi Saxonia vellet, Veronam ad D. Io. Ponam Pharmacopæum præstantissimum, rerumq; naturalium indagatorem solertissimum perscripsi, & quid esset, inquisiui: is pro singulari sua humanitate, Bezoar hoc, quod terræ potiùs vel boli, quàm lapidis nomen meretur, ad me misit, Terram, inquam, præparatam, & non præparatam, & quidem triplici differentia: primam colore rhabarbari: alteram colore vini rubri, & tertiam coloris albi. Addidit insuper Schedam Italico Idiomate cusam, de huius terræ viribus, quam Latinam reddere, & hoc loco subijcere voluimus, quo & Germanis huius terræ vis (licet similes quoq; terras, & quidem diversas habeant) innotescat. Titulus ita habet: Enarratio virium terræ cuiusdam Medicæ ad vrbem Italis Mondoui, id est, montem Regalem dictam, inuentæ: additis notis, quibus bona, aut genuina cognosci possit.

Inter plurima beneficia, à diuina bonitate vrbi Montiregali concessa, neutiquam postremo loco haberi debet Terra tam pretiosa, & vtilis, qua iam à multis annis vtuntur, quæ ex collibus, Templo sanctissimæ virgini à vico sacro, vicinis effoditur: cuius virtutes excellentes, nō modò eiusdem vrbis Medici, verùm etiam præcipuarum vrbium Italiæ longa experientia comprobarunt. Quare vtile censuerunt, si boni publici causa huius

vires, & notæ, quibus optima cognosci potest, scripto proponerentur, quo huius, præsertim tempore hoc contagioso, vsus esse possit.

Sunt verò huius terræ multæ species, & optima ea habetur, quæ colorem Rhabarbaro optimo similem obtinet; at cum hæc inuentu difficilis sit, proxima est alba, hancque sequitur, quæ vini colorem refert. Bona si dici mereatur, leuis sit & mollis, linguæ glutinis instar adhærescat, succi plena, friabilis, vnctuosa, ore detenta liquescat, masticata nil arenosi præ se ferat, aquæ imposita, bullas ad modum calcis bullientis excitet: vilissima est, quæ crustis obtecta est, ex qua hodie Antispodium, in ventris fluxu præstantissimum, confici solet.

Prior terra, si drachmæ vnius pondere cum aqua acetosæ exhibeatur, in febribus malignis, & pestiferis, remedium optimum est: si in febribus cum aqua Melissæ die Critico propinetur, sudorem prouocat: contra venena omnia tam assumpta, quàm admota, vtilissima est. Scorpionum ictibus cum oleo & aceto medetur. A peste præseruat, & peste correptos sanat, si quotidiè mane drachma vna assumatur.

Inflammationes omnes, speciatim verò, mammarum, & testiculorum, cum aqua & aceto adhibita, sedat: cum aqua portulacæ aut graminis epota, lumbricos infantum pellit: omnem

omnem fluxum ſanguineum cum aqua & aceto ſupprimit: ſputo ſanguineo cum ſaccharo roſato medetur: Contra menſium fluxum nimium, optimum medicamentum: quemadmodum in alui fluore, vt eſt Diarrhœa, Dyſenteria & Lienteria.

Catharrhos omnes potiſsimùm à cauſa calida productos, inhibet; vulneribus antiquis, præſertim tibiarum, cum oleo diſſoluta, auxilio eſt. Vomitum ſedat, tam per os ſumpta, quàm foris admota.

Et quia viperarum & aſpidum morſibus cum aceto impoſita medetur: idcircò alijs etiam morſibus applicata vtilis eſſe cenſetur. Ab igne ambuſta, cum oleo commiſta, ſanat: & oris vlceribus putridis medetur: ventriculum corroborat; phthiſicorum vires reſtaurat. Sunt qui in affectibus pectoris, & pleuritide commendent: cum aqua lactis, Gonorrhœæ medetur: & in ſucco ſemperuiui diſſoluta, puſtulas & maculas à Sole contractas, tollit. Inſuper huic terræ varias adhuc vires adſcribunt, quæ vbi experimento comprobatæ fuerint, & ipſæ publici iuris fient.

Huius doſis eſt drachma una per os ſumpta: at ſi forinſecùs applicetur, quantitas cuiuslibet arbitrio relinquitur.

Eaſdem proprietates, & vires obtinent Terrra ſigillata ſereniſsimi magni Ducis Hetruriæ: terra Lemnia Galeni, & Bolus Armenus Orientalis luteus, quod infinitis tam

Medicorum, quàm aliorum fide dignorum experimentis comprobatum est. Hactenus scheda transmissa. Plura de hac Terra dicere non possumus.

DE LAPIDE EX CERVI LACRYMIS CONdensato.

CAPVT VII.

VM ex cerui, qui serpentes deuorauerit, lacrymis, dum in aqua consistit, fusis, ijsque in lapidis duritiem concretis, Bezaar genitum esse, plures velint: lubet inquirere primùm, quo nomine donetur; dein, cur cerui serpentes deuorẽt, & cur aquam ingrediantur, & lacrymas fundant, ex sententia primùm Philosophorum, dein Theologorum: Tum, ipsius descriptionem subiungemus: quartò, quis huius lachrymæ concretæ vsus sit. Quintò, quinam hunc pro Bezaare agnoscant, & qui sint, qui hunc lapidem in cerui angulis genitum, à lapide qui ex ventriculo Hirco simili animalis, eximitur, distinctum faciant: & tandem, vtrum in ceruo quoque lapis generetur.

Dicitur lacryma *a* cerui: lapis in angulis *b* oculorum cerui, lapis inuẽtus in oculis *c* ceruorum: lapis ex lachryma *d* cerui concretus: lapis *e* ceruinus: cerui lacryma *f* & sordes oculo-

oculorum cerui virosi odoris, & Bezahar *f* Arabum: lapis *g* Gagacromeon: lapis *h* Kenne: lapis *i* Kemne: Bezehart Bezahardt *k*: Bezoar: *l* Belzaar: Belzahardt: *m* Belzaharticus *n* lapis: Bezoar *o* ex ceruorum lacryma. Bezaar *p* in oculis cerui genitus: Bezahar, propriè *q* lapis, qui dicitur lacryma cerui: Bezoard *r* Arabibus.

Ad alterum, cur serpentes deuorent, & lachrymas fundant. Ceruis, vt hinc ordiar, pugnam esse cum serpentibus, & colubris Plinius *s* testatur, ita vt cauernas inuestigent, & renitentes narium spiritu extrahant, quibus exitio sunt: cùm eodem *t* scribente extractos mandant. Et Plutarchus *u* refert, à ceruis serpentes facilè rapi: & hinc ἐλάφȣ nomen inditum, non à leuitate, verùm à serpentis tractione, quæ Græcè ἕλξις dicatur. Ex Plinio id refert probatissimus Medicus Auenzoar *x*, existimans hoc ipsum regium Prophetam Dauidem in Psalmo *y* innuisse dum dicit: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te Domine. Nam posteaquam ceruus congressus est cum serpentibus in Orientalibus *z* regionibus, vbi prægrandes & valdè noxios ob regionis illius feruorem reperiri constat, & carnem serpentinam deuorauit, siti correptus, proijcit se in pedes, vt stagnum, aut flumen aliquod, in quod se immergat, quærat: idque agit, vt aquæ frigiditate ingens calor, quem deuoratis

noxijs animalibus concepit, temperetur: istic persistit, nihil bibendo, donec ingens ille calor temperatus, & sublatus sit Quibus immersus, natura ita docente, velut Tantalus in medijs fluctibus sitiens non bibit: nam si quid *aa* aquę degustaret, illicò mortuus cōcideret, *bb* interim ex oculis lacrymæ lentè destillant *cc* quæ in oculorum angulis paulatim crassescunt, coguntur & coagulantur, atq; in *dd* castaneæ *ee*, vel glandis *ff* magnitudinem excrescunt. Deinde cùm sese veneno exoneratum senserit, aquā egressus in latebras diuertit, & vt lapis ille visus *gg* obstaculū decidat, caput arboribus affricat; vel vt alij aiunt, è fluminibus *hh* egredienti ab oculis statim in humum decidit: quem inuentum venatores Sicilię, & Orientis, vt Bezehardt, contra quodvis venenum Antidotum efficacissimum, magni vendunt. Vel vt Agricola *ii*, homines obseruant, colligunt, & vt rem pretiosissimam inter ceimelia meritò reponunt: nam hoc est illud Belzahard tantæ apud eos, qui habent, æstimationis, vt cuiuis veneno, vel medium vnguem ostendant. Quod, teste Amato, *kk* lacrymam cerui, vel potiùs lapidem Belzaharticum, id est lapidem Antidotum appellant: quæ fabulosa esse, Lusitanos, qui multos ex India afferant, asserere scribit.

Cur autem serpentes deuorēt, inquiramus. Euax in suo de lapidib. libello *ll* vult, ceruos in Oriente serpentes deuorare, vt senium deponant:

ponant: & vt fortiores fiant, flumen intrare, vbi morẽtur immerſi vſq; ad caput (anteriorem enim capitis partem, aquæ non immergunt, vt reſpirare poſsint) tamdiu quouſque ſentiant, virtutem veneni ſuperatam, intereà lachrymam emittere, quę coagulata in oculis (ſub *mm* palpebris) interdum ad nucis *nn* magnitudinẽ deſiccantur, & cadere tum, quando flumen egrediũtur, qui repertus venenorum Theriaca dicatur, & eſſe lapidem multũ carum Regibus *oo*. Hæc quoq; Simon Ianuẽſis *pp* ſub titulo Bezard, & Matthæus Syluaticus in pandectis *qq* ſub titulo Kenne referũt: addentes cenſere aliquos hunc lapidem in oculis ceruorum genitum *rr*.

Paulò aliter Cardinalis Ponzettus, *ss* agens de ſimplicibus, venenis reſiſtentibus. Expertum ſcribit, antidotum quod probãt ſapientes ad omnia genera veneni, eſt lapis appellatus Kemne ſeu Bezar, & habet colorem citri ſplendẽtem, & colorem vini, & generatur ex lacrymis ceruorum: nam facti debiles ætate (nõ dicit, ſerpentib. deuoratis) intrant quoddam flumen in partibus Orientis, & ſtant in eo immerſi vſq; ad caput, donec emittant lacrymas, quæ ab aquæ frigiditate & aëris coagulantur, & vertuntur in lapidẽ vſq; ad quantitatẽ auellanæ, vel nucis, qui cadit poſtquam exeunt ex flumine. Hæc quoq; Geſnerus, & Henricus à Bra. *tt* ex Ponzetto referunt.

Quare volunt ceruos ſerpentes deuorare,

vt iuuenescant, diuturnę cùm sint vitę, & ceruis longæuitas inter omnia animantia pręcipua sit. Scribit enim cũ Hesiodo, Oppianus, ceruum viuere χρόνον τετρακόρωνον, siue quatuor cornicis ætates: & Plinius *uu* centesimum annum superare affirmat: vt & Iuuenalis *xx*. Verùm Hesiodus, referente Plinio *yy*, multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis: & Plutarchus de oraculorum defectu, cerui ætatem his Hesiodi verbis expressit:

Secla viri nouies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis ceruus quater, at tria cerui
Tempora ceruus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur nouies, at vos natæ Iouis alti
Pulchricomæ decies superatis secula nymphæ.

Et licet Aristoteles *zz*, & ex eo Plin. *uu* senes duplici indicio cognosci referat; altero, quod dentes aut nullos, aut paucos habent: altero, quod adminiculis careant: (vocantur adminicula rami, qui imis cornibus ante frontem prominẽt, quibus iuniores in pugna vtuntur, senes autẽ carent) attamen ad eorum ætatem dignoscendam, Alexander Magnus, torques plurimis ceruis iunexuit, qui post annũ 100. capti in magna obesitate, nec dum senij indicium præferebant, vt memorant Solinus *aaa*, Plinius, & ex ijs Simon Maiolus *bbb*. Fecisse id ipsum & Cæsarem putarũt, nam annis iam abhinc exactis supra ducentos, cũ Carolus Galliarũ Rex, Syluanectum se contulisset, canum latra-

latratibus ceruus in fugã excitatus, torquem æneam collo gerens inuentus est, quem ferro Rex peti, vetuit; tandem retib. captus est: erat in torque literis Latinis scriptũ: Hoc me Cæsar donauit: interpretantibus nonnullis, id de C. Iul. Cæs. intelligi nõ posse, alij responderũt, quod vltra mille annos cerui eius ætas fuisset protẽsa: qđ longissimè à verisimili abesset. Alij igitur Imperatori id adscribendum fuit. Hæc Guaguinus annalibus Gallicis *ccc* annotauit.

Verùm magis placet Theomnesti *ddd* grauis veterinariorũ medicinæ auctoris opinio, scribẽtis, Ceruos vermes intestinorum inuolucris implicitos (qui *eee* in senio cõfectis generẽtur) serpentum esu, quos ex cauernis narium spiritu eliciant, enecare: & ne virus illorum ipsis obsit, ad fontes aquarũ accelerare, quibus ad labra vsq; se immergãt: tum oculis lacrymas lentè destillare, quæ viscedine sua coagulatæ, in angulis oculorum *fff* in lacrymas nucis iuglandis pondere coalescere, &c. quę etiã Langius *ggg* & ex hoc Schẽckius *hhh*, & Heurnius *iii* habent: leguntur quoq; apud Lonicerũ, Mizaldum, & ex hoc apud Weckerum *kkk*, Spachium *lll*, à Bra *mmm*, & Wittichium, qui addit Fallopium figmentũ dicere.

Quis quæso dubitabit in intestinis ceruorũ vermes reperiri, cùm etiã in ipsorũ capitib. aliquãdo repertos proditũ sit. Sic enim Arist. *nnn* Vermes cerui continent oẽs suo in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo,

& circa vertebrā, vbi caput ceruici nectitur, magnitudine haud minores ijs vermib9, quos maximos carnes putres ediderint: gigni vniuersi, atq; contigui solent, numero adeò circiter viginti. Et Plinius *ooo*, ceruis in capite esse vermiculos, sub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur humero, numero viginti, asserit.

Testatur Conradus Heresbachius in suo Thereutices cōpendio, se mense Maio in Menapijs vidisse cerū exēterari, cui9 caput succisis cornib9, apertoq; cranio pollicarib. vermibus, prꝫter capita rubra, albicātibus, scatebat.

Sed Christophorus Encelius *ppp* aliā caussam reddit, tempusq; quādo id fiat, his verbis describit: in Oriente ceruus verno tempore serpētum cauernas inuestigat, nariumq; spiritu extrahit renitentes, eosq; comedit, vt ita annuum tædiū purget, moxq; aquas & flumina petit, quib. se mergit ad ipsum caput, tamdiu quousq; sentiat superatam vim veneni: interea lacrymas emittit oculis vi veneni, quę coagulatæ penes oculos desiccantur, & decidunt: Hæ lacrymæ coagulatæ, sunt Bezoar contra omnia venena, &c.

Claudius Richardus *qqq* facilioris concoctionis gratia flumen ingredi, ex aliorū sententia asserit, his verbis: dicunt in illis desertis regionibus, vbi cerui valdè cōsenuerint serpentes venari, atq; vbi illorū plurimos deuorauerint, facilioris cōcoctionis gratia; fluminib. & aquis

aqs ad collũ vſq; ad dies aliquot ſeſe cõtinere; quo tempore paulatim incipit lacryma aliqua ex oculis defluere, indurariq; & pedetẽtim augeri magis & minùs, ꝓut apparet. Et Ruland⁹ *rrr* lapidem Bezoardicũ ex conſeneſcentium ceruorũ, viperis è cauernis rictu ꝓlectis, victitantium, & celerioris cõcoctionis procurãdæ gratia, fluuiorũ ad ſummum aquis perfuſorũ oculorũ lacrymis proſilientib. & cõgelaſcẽtib. naſci, doctorũ locupletũ nonnulli cõteſtãtur.

Iam verò licet omnes ſcribãt, ceruũ deuoratis ſerpentib. in flumine aquã non guſtare: alia tamen unius Petri Hiſpani *sss* eſt ſentẽtia, ſic ſcribẽtis: Et iſta via renouãt ſuã iuuẽtutem Aquila & Ceruus, & quædã alia, comedentia huiuſmodi ſerpẽtes ex inſtinctu naturę: & qñ iſta animalia cœperunt iſta venena, currũt ad aquã, & bibũt tantũ de illa aqua, q, caro illorũ inflatur, & extenditur, & fit ſolutio continui, & tunc cadit caro vetus, & noua regeneratur. Quod aũt eſus carnis ſerpentum vitã prolonget, docuit Auicenna *ttt*, imò virtutẽ corroborare, ſenſus & iuuentutẽ cõſeruare. Docuit idẽ Meſues *uuu*, hominẽ ex eſu ſerpentis iuueneſcere, hocq; à forma ſpecifica ſerpẽtis fieri.

Theologorũ ſententiã ſubnectamus, relicta de ſexu controuerſia, alijs volentib. vocẽ איל Aiol licet maſculinũ ſit, in hoc Dauidis Pſal. fœmininũ eſſe: quare ceruã reddũt; alijs vocẽ hanc cõmunis generis ſtatuẽtibus: alijs deniq; adſtruẽtibus, hoc in Pſal. ceruã intelligẽdam, qa Hebræi peculiare nomẽ habeãt, quo ceruũ

nominẽt. Sunt qui velint eſſe propoſitionem vniuerſalis ſtudij, quò ad Deum ferebatur Dauid, quæ illuſtretur per comparationẽ Cerui, qui ad aquas confugere dicatur, cùm anhelus eſt, maximè ineunte Autumno, quo tempore propter æſtum ſit ſitis impatientiſsimus, vt voluêre Tremellius, & Iunius. Quare Caluinus, ſimilitudine Cerui, ſummum deſiderij ardorem expreſsiſſe voluit, cui non placet expoſitio ſtatuentium, à ceruis expeti fluuios, vt ex laſsitudine ſe reficiant: fatetur quidem, ſi venator ceruum vrgeat, & canes inſtent, fluminis occurſu nouas vires colligere: ſed conſtare etiam, certis anni temporibus, ceruos incredibili ardore plus quàm ſitientes, aquas expetere, quam ſitim Propheta notauit. Sed clariùs Commentatorum alius: hunc ardorem de ſiti interpretatur, agitati à canibus in venatione: vel quod eſt ſimplicius, de ſiti ſimplici in terra calida: aliqui de ſiti, ex deuorato ſerpente: exquiſitiùs Iudæi de ſiti parturientis ceruæ. Fortaſsis & de alio noto æſtu huius generis hoc interpretari licuerit, cupiditate nimirùm ὀχείας κ) κυήσεως. Quare diſertè Ariſtotelem ſcribere, mares antequam pluuia cadente abluantur, neque à fœtore hircino poſt ὀχείαν contracto liberari, neque ad pabulationem prodire. Verba Ariſtot. *xxx* ſubiungere lubet: cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graveolentiam quiſque ſolitarius ſcrobes fodit:

fœtent ut hirci: degunt ita quousq; imber accedat, tùm pascua repetunt: fugiunt etiam in aquas διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, id est, propter æstum atq; anhelitum. Sed ne falcem in alienam messem mittere velle videamur, Diuini Augustini, qui hoc ad mysterium trahit, sententia prolata, concludamus: Serpentes, inquit, necat ceruus, & post serpentum interemptionem maiori siti incalescit, peremptis serpentibus, ad fontes acriùs currit: Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tùm ampliùs desiderabis fonté veritatis.

At dubitari posset, an etiam alibi, quàm in Oriente cerui lacrymas fundant, &, si fundant, cur tanto pretio lapis Bezaar veniat. Testatur Plutarchus *yyy* ceruos, & apros captos illacrymare, & ceruorum lacrymas salsas, aprorum verò dulces esse: saporis huius diuersi causam, in vtriusq; animalis calorem, & frigus refert his verbis: Animal frigidum ceruus, ardens verò calore ignis Aper: vnde ille persecutores fugit, hic verò ira inflammatus dente atroci se vlciscitur: aper ira inflãmatus, copia caloris spirituum ad oculos exhalante, spiritus in lacrymas eliquat; eiusque, inquit Xenophon, *zzz* recenter occisi, dentes adeò feruent, vt crines, si quis admoueat, exurat. Aliam quoq; Empedoclis rationem, de vtriusq; animalis lacrymis, Plutarch. eo loci subiungit.

Has lacrymas, Scribonius Largus *aaaa* Cæsaris Medicus, sordes appellat: Vt sis, ait, tutus,

etiam si quando rus secesseris, ponam Theriacarum compositiones, id est, ad serpētum morsus, atq; ictus medicamina: sed prius, quę cognita habui remedia, ne cui serpentes noceant, dicam. Habere ergò in cinctu oportet peucedanum, vel Cerui cum captus est, in oculi angulo, qui est ad nares versus, quæ inueniuntur sordes virosi odoris (addit Mercurialis *bbbb* quæ senescentibus in formam lapidis durantur) has Siciliæ venatores diligenter colligunt, & habent in cinctu (quod capitis involucrum est) propter ante dictam causam. Hæc Scribonius.

Hanc Scribonii sententiam Cardanus *cccc* falsam asserit: lapis, scribit, Pazar, corrupto nomine Bezar, quem Scribonius Largus, quamuis Cęsaris Medicus, falsò scripsit, lacrymam esse ceruorum in Sicilia inuentam, cùm constet in Pely Orientalis Indię regione solitam inueniri. Verùm Cardano neutiquā subscribimus, non solùm auctoritatibus, quas subijciemus, persuasi, verùm quod etiamnum diligenter obseruanti, eiusmodi sordes reperiri certi simus, venatorum testimonio edocti, & oculis propriis fidem facientibus.

Adstipulantur ipse Cardanus (sui oblitus) Langius, Reusnerus, Encelius, Scaliger, Sarracenus, & Bodinus. Sic enim Cardanus, *dddd* Galenus commune alexipharmacū non nouit, scilicet cerui lacrymā: & mox: celebrantur inter generalia Alexipharmaca, sordes oculorum

rum cerui, virosi odoris, quas seruãt Venatores in Sicilia, ut ait Scribonius: sed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concrescũt in lapidẽ, & hic est, qui ab Arabib. Bezahar dicitur, & eũ cognouit Auenzoar etiam.

At Langius, *eeee*, ex quo Schenckius, asserit has sordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in solo papyri inuolucro benè olentes se per septennium illibatas seruasse. Et Reusnerus, *ffff* eandem, ait, λήμην in ceruis deprehendimus, cui natura proximè subter oculo oblongum folliculum, osse maxillæ illic dehiscente affabrè machinata est, in qua sua viscedine coagulata colligi queat: vnde etiam eruitur, spirans initiò βρωμῶδές τι, propemodum ut suũ iugulatorum tergora, dùm setæ diripiuntur, superfusa feruente aqua: processu temporis εὐωδίαν acquirit, adeo pertinacem, vt totum septennium illibata possit asseruari. Non autem nobis sermo est de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus, &c.

Verùm siue sordes, siue lacrymas dicas, notandum etiam in lapidis duritiem non solùm in Oriẽte, sed etiam Germania, & aliis regionibus cõcrescere, licet rarius reperiatur: forsan quòd hactenus venatores ignorantes, nec admoniti non obseruarint: vel fortè quòd in annosis *gggg* tantùm ceruis, lapidis aliquam consistentiam acquirant: siquidem Scaliger ante centesimum annum non fieri asserat, cui Bodinus subscribit.

Quòd in Germania ſimile quid obſeruetur, hęc Encelii verba *hhhh* teſtantur: Volunt eas inueniri in Syria, India & Orientę: nos in Germania etiam in noſtris ceruis videmus aliquid penes oculos ſępè lapideſcere: & materia illa coacta, oſſea quaſi, ex lacrymis procul dubio colligitur à venatoribus, & eſt Bezaar, id eſt, aduerſatur etiam omnibus venenis, propterea magni æſtimari deberet à Principibus.

Bodinus *iiii* ſic exhibuit: Poſt centeſimum annum, in cantho cerui lapideſcit, ex lacryma cerui, cuiuſmodi ceruo cæſo ad me delata eſt, quæ aliquantulum obduruerat, nondum tamen in lapidem planè concreuerat. Idem & Salmuth.

Sarracenus *kkkk* ita ſcribit: Tertius his accedit ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ, glandis've magnitudinem, & formam quadamtenùs referens, lacryma cerui locorũ, ac gentium ubiq; dictus: eum ex doctis pleriq; centenis annorũ conuerſionibus ceruorum oſsibus ad oculorum angulos ſitis, adnaſci exiſtimant. Attamẽ vero ſimilior probabiliorq; eorum, iudicio meo, videtur eſſe ſententia, qui lentum humorẽ aſſeuerant ſtatis anni temporibus è ceruorum, longo iam ſenio confectorum & ex aquis emergentium, oculis defluere, qui poſteaquam humi deciderit, Solis ardoribus in eiuſmodi lapidem tandem aliquando concreſcat.

Audiamus Scaligerum *llll* ad Cardanum: Cerui lacrymam, rem fortaſſe minùs tibi notam, in noſtris Muſarũ theſauris habemus cariſſimã: ante centeſimũ annum in ceruo nulla eſt, poſt eam ætatem accreſcit ad oculi canthũ ipſis oſsibus, atq; in os protuberans concreſcit, ea duritie, qua cornu ſuperet: qua parte prominet rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum: tanta leuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahitur, vt propemodum ſeipſam mouere videatur (hæc etiam ex Scaligero exſcripſit Schnebergerus.) Cùm hæc (ſubiungit Scaliger) in circulis aliquando recitarem, vnus ex iis, qui è legatorum comitatu rerum Aſiaticarum cognitionem profitebatur, negabat, ad ceruum quidquã attinere, ſed eſſe verè lapidem. Ego illi poſtridie oſtendi, qua parte ex oſſe fuiſſet auulſa. Hanc Solimannus olim dederat dono Samblancardo Trierarcho. At ea ego poſtea eius filij Bernardi Orueſani munificentiam expertus ſum. Hæc Scaliger, & ex eo Langius, ex hoc Schenckius: Iordanus, Heurnius, *mmmm* & Salmuth.

Matthiolus commentariis in Dioſc. *nnnn* an lapis hic detur, dubitat, & an hęc de ceruis narratio, hiſtoria an fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus ſe, iudicandum relinquere, ſcribit. Et in epiſtola quadam *oooo* hæc habet, lapidi quẽ Mauritani

Bezahar vocant, plures similes vidi, sed an veri, an adulterini sint, profectò nescio. Sic Reusnerus disertè pppp, non nobis sermo est de lapide Bezahar, quem fingunt venatores in Orientalibus terrarum tractibus, maximè verò in Persia, ceruis circa annum ætatis centesimum ad canthum oculi, accrescere ipsis ossibus; atq; in os protuberans coire ea duritie, qua cornu superet, insigni nitore, fului coloris, & tanta læuitate, vt tactum eludat. At Libauius qqqq de Bezaare in oculis cerui genito, testatur, quod etiam annatum deteratur, & instar cornu deciduum sit.

Verùm vt dicam, quod sentio: lacrymas seu sordes obseruari ad angulos oculorum, in ceruis captis, certum est, venatorum testistimonio edoctus, & oculis propriis fidem facientibus. An verò ratione motus, & cursus in venatione id contingat, dubito. Posse quoque progressu temporis illas lacrymas, in sæpius persecutis, & non captis ceruis, vel etiam ex deuoratis serpentibus, & lacrymis, vi veneni protrusis condensari, non negarim, tot fide dignis attestantibus: maximè cùm legamus, totos oculos Hyænæ lapidescere: hinc gemmæ Hyæniæ apud Plinium rrrr dicuntur.

a *Amato Lusitano cent.3. cur.74. Andernaco de vet. & noua medic. com.2. dial.5. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: Pancirola, qui negat esse, Bezaar, qui in Mauritania nascatur, etsi eandem virtutem habere possit.*

Scaliger

*Scaliger exer.*112. *Schneberger. lit.* L *Richardus,& Humelbergius, ex aliorum sententia.* b *Augenius* 3. *de Peste* 8. c *Pandect. cap.*434. *Encelius.* d *Hummelbergius in Q. Serenum.* e *Arculanus, & ex eo à Bra: Bodinus lib.*2. *Theatr.* f *Cardanus* 2. *de venen.* 14. *at Baccius lib.de gemmis* 34. *Bezahar Arabum, & lapidem ex visceribus Indici animalis exemptum, idem facit.* g *Pandectar.cap.*434. h *id est Bezahar, siue Berzat. Pandect.c.*377. i *siue Bezar. Ponzettus* 2. *de venen.*11. *ex eo Gesnerus de quadrup.lit.G.* k *Arabum Langio.* 2. *epist.*24. l *Schenckio in Obseru.* m *Io.Agricola, & ex eo Gesnerus de quadruped. lib.*1. *cap. de ceruo, & Henricus à Bra.* n *Amatus.* o *Schenckius li.*7. *de alexiphar.* p *Libauius parte* 4. *lib.*2. *batrachior schol. cap.*22. q *Andreas Bellunensis in Arabic. nominum interpret. apud Auicen. & ex eo Gesner. de quadruped. lib.*1. *cap.de ceruo lit.C.& Henr.à Bra lib.*1. *cap.*2. *de venenis.* r *Mizaldus.* ſ *lib.*8. *cap.*32. *& ex eo citat Io. Agricola: Rheginus: Amatus* 2. *in Diosc.*39. *At Plinius lib.*11. *c.*53. *elephanto attribuit: Elephantorum, ait, anima serpentes extrahit, ceruorum item urit.* t *lib.*28. *ca.*9 *& ex eo Io.Agricola* u *de animantium comparatione.* x *seu vt alij Abinzoar libro sui Theisir: vel vt alij lib.*1. *tract.*13. *cap.*6. *& ex eo Io. Agricola, & Amatus l.c.& ex Agricola, Gesnerus de Quadrupedibus lit.G.* y *Psalmo* 42. z *Amatus, Ponzettus, Enzelius: præsertim in Orientalibus prouinciis, legit Agricola, & ex eo Gesnerus, & à Bra: alij locum non addunt, vt Sarracenus: maximè in Persia, sic Bellunensis in indice Auicen. ex eo Gesnerus, & à Bra ll.cit.* aa *sic & Hummelberg.* bb *Animo & viribus refici, addit Rheginus.* cc *humor lentus, qui Solis tandem ardoribus in lapillos glandis imaginẽ referentes, inibi concrescat.* dd *in multam magnitudinem, Rheginus.* ee *Agricola: ex eo Gesner. & à Bra: nucis magnitudinem, Euax, Ianuensis, Pandectarius: Arculanus*|, *ex eo à Bra: nucis inglandis, Mizaldus, & à Bra: nucis inglandis pondere, Langius, Heurnius de febribus: auellanæ, vel nucis, Ponzettus.*

ff *Amatus in Diosc.* gg *Sic Langius, Heurn. de feb. Lonicerus: Salmuth, attritu oculorũ ad arbores tophum illum visus obstaculum, lapidem, si placet, appella, excutit, Mizaldus: hæc omittunt Amatus, Agricola, Gesnerus, à Bra.* hh *Matth. in Diosc. lib. 5. ca. 73.* ii *& ex eo Rheginus.* kk *lib. 2. in Diosc. c. 39.* ll *& Pandect. ca. 396. idem ferè Fragosus.* mm *sub palpebris, inviscatur, Hummelbergius.* nn *inglandis aut castaneæ, Hummelberg.* oo *vel vt Hummelbergius, Bezehard est cæteris omnibus perfectius, & efficacius, ad expellendum venenum & noxam eius.* pp *in claue sanitatis.* qq *c. 377. & c. 396 sub titulo lapidis Bezaar.* rr *Sic Salmuth, aiunt in Orientali plaga ceruos longo senio confectos, serpentes deuorare, quorum esu reiuuenescant: at veneni superandi causa, serpentibus deuoratis in flumen, &c.* ss *lib 2. de venen. c. 11. & ex eo Gesn. lib. 1. de quadruped. lit. G.* tt *li. 1. de venen. curat. c. 2.* uu *lib. 8. cap. 32.* xx *Satyr. 14.* yy *lib. 7. cap. 48.* zz *9. hist. 5.* aaa *c. 21.* bbb *in colloquijs, colloq. 7.* ccc *lib. 9. & ex eo Maiolus colloq. 7.* ddd *lib. 1. artis veterinariæ. Idem ex eo refert Salmuth.* eee *ex Arabum sententia addit Lonicerus.* fff *in maioribus canthis. Mizaldus memorabil. cent. 1. aphor. 70* ggg *li. 2. epist. 24.* hhh *lib. 7. Obseruat. de Alexiphar.* iii *de Febribus.* kkk *in antid spec. lib. 1. ca. 6.* lll *addidit cap. 10. hist. Indicæ Fragosi.* mmm *li. 1. de venen. cur. cap. 2.* nnn *2. hist. anim. 15.* ooo *lib. 9. cap. 37.* ppp *lib. de Lapid cap. 49.* qqq *in Epist. ad Archiepisc. Strigon. quæ Thomæ Iordani de pestis phænom. libr. addita.* rrr *de lue Vngarica. cap 7. hist. 10.* sss *in comment. suprà Isaaci Israelit. lib diæt. particul. part. 4.* ttt *lib. 2. can. tr. 2. cap. 616. de serpente, & ex eo Guaynerius.* uuu *de consolat. medici intent. 2. cap. 2. quæ etiam à Guaynerio tr. de ven. ca. 3 citantur.* xxx *6 hist. anim. 29.* yyy *7. sympos. cap. 2 & in quæstion. natur. quæst. 29. & Heurn. de febribus cap. 19.* zzz *lib. de venat ad Cyrum.* aaaa *de comp. medic. cap. 42. comp. 163. citant ex eo quoque Iordanus de pestis phænom. tr. 3. cap. 9.*

cap.9. Mercurial. lib.3. de excrem. cap.2. de lacry. Langius 2. epist. 24. Salmuth in Pancirollam : Heurnius de febribus, huius, ait, meminit etiam Scribonius Largus, sed nemo exactiùs Iul. Scaligero, & Scaligeri verba subnectit, & addit, se putare, sæpius euenire, vt ostendantur eiusmodi lacrymæ, tanquam Besoartica quædam medicamenta aduersus venena. bbbb *libro 3. de excrem. cap.2.* cccc *lib.7 de subtilitat.* dddd *libro 2. de venen. cap.14. & libro 3. cap. 10.* eeee *lib. 2. epist. epist. 24* ffff *de Scorbuto exer. 5.* gggg *Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. Lapis in oculis ceruorum in senecta concrescit, quoniam toto vitæ suæ spacio, olfactu & calore è terra serpentes euocantes Cerui ipsis vescuntur, & cum siti vexentur ingenti, ad fontes præcurrunt, in aquisque diutius versentur, lachrymæ ipsorum, quasi oculorum profluuia fiunt, & in lapidem obdurescunt.* hhhh *li. 3. de lapid 49.* iiii *lib. 2. sui theatri.* kkkk *lib. de peste.* llll *in exercit. exer.112.* mmmm *de febribus. & Reusnerus de Scorbut. exer.5. licet sordes admittat, lapidem vero Bezaar pro figmento habere videtur.* nnnn *in li.5. Diosc. cap.73.* oooo *lib.3. epist. ad Guil. Quaccelbenum.* pppp *de Scorbuto exerc 5.* qqqq *parte 4. lib.2. batrachi. in Schol. cap 22.* rrrr *lib.37. cap.10. & ex eo Encelius lib.3. de lapid. cap.49.*

DESCRIPTIO LAPIDIS BEZAAR, EX CERVI lacrymis condensatis geniti.

CAPVT VIII.

ETsi lacrymas vel sordes in ceruorum oculorum angulis instar sordium aurium conglobatas, instar ceræ induratas, & virosi odoris sæpius obseruarim, attamen in lapidis duritiem concretas hactenus videre non licuit: lubet tamen eius notas, ab auctoribus propositas, quoad substãtiam, formam, magnitudinem, & colorem subiicere.

Substantia ergò durus admodum, duritie cornu superans, tanta tamẽ leuitate, vt penè tactũ effugiat, ita enim sese subtrahit, vt propemodùm seipsum mouere videatur, insigni nitore splendens. Forma latus, in pyramidem tendens, castaneæ glandis've imaginem quadamtenùs referens, & qua parte prominet, rotundus est. Magnitudine auellanæ, vel nucis, coloris citrini, vel mellei, vel fului, non sine vestigiis atriorum venularum, vel ad ruborem vergentis, est etiam coloris subuiridis, & candidi, odore vini.

Sic enim Porzettus, *a* & ex eo Gesnerus *b* colore citri splendens, odore vini, ad quantitatem auellanæ, vel nucis. Amatus, *c* lacryma cerui

cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus in pyramidem tendens, à paucis hucuſq; viſus, quem nos, cùm hæc ſcriberemus, ob oculos habemus. Encelius, *d* reperiuntur hæ lacrymæ coloris citrini, pulverulenti, ſubuirides, & cádidi. Scaliger *e* (& ex eo Lágius *f*, Schenckius, Schnebergerus) in os protuberás concreſcit ea duritie, qua cornu ſuperet: quâ parte prominet, rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum, tanta leuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum ſeipſum mouere videatur. Sarracenus: *g* ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ glandis've imaginem, & formam quadamtenùs referens.

a *lib.2.de venen.ca.11.* b *de quadrup.lib.1.cap.de Ceruo lit.G.* c *li.2.in Dioſc.enarr.39 at cent.3. cur.74. alter ad rubedinem vergens admodum durus, caſtaneæ figura.* d *3. de lapid.49.* e *exercit.112.* f *lib.2. epiſt.epiſt.24.* g *de peſte.*

DE LAPIDIS BEZOARIS CERVINI VSV ET EXhibendi modo.

CAPVT IX.

Cùm cerui cauernas, in quibus ſerpentes latitant, inueſtigent, nariũq; ſpiritu renitentes extrahant, vt vulgò creditur, mirum nõ eſt, ſi ex cerui corpore aliquid prodeat, quod vene-

nis reluctetur. Quare in vsu sunt cornua, quorum extrema nostri volũt comitialibus mirè prodesse, & veneno hausto aduersari, si cornu intra festa, vt vocant, S. Mariæ, hoc est, inter 15. Augusti mensis & 8. Septembris, sit acquisitum. Imprimis autem referente Plinio *a*, credũt dextrum cornu medicamento aliquo præditum esse, quod inueniri negant, quia à ceruis defodi putant: quę ex Aristotele, *b* desumpta, qui tamen sinistri meminit, his verbis: cornu sinistrum compertum esse à nemine adhuc fertur: occulit enim id tanquam quodam medicamẽto præditum. Idem libro περὶ θαύμα. de ceruis Epiroticis id scribit, vt hoc ceruorum omnium minimè commune esse videatur. Etiam Plutarch. *bb* testatur, ceruos cornua decidua defodere, & terra recondere. Cornu, ipsiusq; cinis aluum sistit, & vlcera tibiarum sanat, Plinio *c*: imò ipsius nunc contrà vermes frequens vsus est: sic adusti odor serpentibus abigendis singulare Plinio *d*. Pulmo à Plinio *e* in phthisi & tussi commendatur. Os in corde eius repertum contrà venena maximi fit: & talia ossa de corde ceruæ, seu hinnulæ, partũ custodiunt, & prægnantibus mirè conducunt, Encelio attestante. Genitale eius neruosum arefactum, sedat calorem coli, potu: ramenta pudendi eius in fluoribus alui, & ad Venerem incitandam commendantur; quemadmodum & sanguis, attestante Plinio, *e* aluum sistit (& secundùm quos-

quoſdam calculoſis prodeſt) qui coagulum *f* ſanguinem ſiſtere, & medullam *f* oſsium, vlcera tibiarum, curare aſſerit: & Encelius, omnibus inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducere ſcribit: imò *e* & fimum & ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice commendat. Qua de re qui volet libellum Sexti Philoſophi Platonici de medicina ex animalibus, conſulat. Fungi etiam *g* vel boleti ceruini, in uſum veniunt. Et tandem lacryma indurata, quæ omnium rariſsima eſt, cuius nunc vſum, exhibendi modum, ab auctoribus traditum, eiusq́; doſin propoſituri ſumus.

Cùm Scribonius Largus ipſis ſordibus ex oculo cerui collectis, ſingularem contrà ſerpentum morſus, & ictus vim tribuat: idcircò ſingularem, & inſitam aduerſus venena vim huic Scaliger *h*, & alij adſcribunt, ita ut Heurnius *i* primæ notæ dixerit, & Principes ſtudere debere, vt venando nanſciſcantur: alij *k* antidotum faciunt, contrà venena epotum efficaciſsimum, & prorſus diuinum: imò contrà peſtem, & omne iobolorũ virus, & deleteria, medicamentum alexipharmacum Langius aſſerit: hinc omnium venenorum Theriacam, cum Ianuenſi, Arculanus *m* ſtatuit Quare Amato *n* monente, ad ea valet, ad quæ lapillus ex ventriculo animalis extractus: & Fumanellus *o* eadem vi cum lapide Bezoar rubeo, puluerulento, pollere ſcribit: & Augenius *oo* ad cordis corroborationem, & ve-

neni profligationem nonnullos commendare, refert: Cardiacis prodesse, & contra defectus animę, sicut omnes ictus venenatos, Encelius *p* auctor est. Pleuritidem rebellem huius potu domari, vermesq; expelli. Amatus *n* expertus est: ab aurigine *l* virulenta liberat: & in peste sudorem præclarè elicere testis est Heurnius *q*: & Cardanus *r* commune alexipharmacum Galeno incognitum scribit, & *ſ* gestatum aduersus venena plurimùm prodesse Pezar, Smaragdum, & lacrymam cerui credit: & Q. Serenus *t* Samonicus contrà subitaneos dolores, febres & ostocopos magni fecit his verbis:

Seminecis cerui lacrymam miscere liquori
Conuenit, atq; artus illinc mulcere calentes.

Quo loci Hummelbergius vult lacrymam esse lapidem, ex lacryma cerui concretum, & esse contra venena præsentaneam medicinam, & Bezehard: quare his febribus maximè mederi, quæ originis suæ causam habeant, intus assumptum, aut extra illatum venenum, cuius virtuti resistat, illud è corpore pellendo.

Exhibendi modum addamus. Vtendi modus *u* in remedio ignoto, & paucis viso, assignari, nisi coniectura vix potest, præterquàm ut more Antidotorum, si eius copia data fuerit, vsurpemus. Attamen contra venena, in oleo, vel aqua Naphæ: contra febres pestilentes, in aqua nenupharis, vel acetosæ, vel alia frigida, ad minus pondere trium gra-

norum

norum, magno dari iuuamento, Amatus auctor eſt. Peſte correptis, cum vini momento datur, Scaliger *x*: ſudorem, ait Heurnius, in peſte præclarè elicit, dantur tria grana ex vino, vel aqua ſcabioſæ : idem lib. de peſte, Bezoar ad gra. 12. Hyacinthus Orientalis, Smaragdus ad gra: 6. ex aqua & vino; lacryma cerui, Topazius, Carbunculus, Sapphirus ad drachmæ unius pondus datur. Vermes *n* puerorum vigente febre, in aqua portulacæ, ſine febre, in vino propinatum, extirpat. Auenzoar *y*, filio Hali Regis Coneſtablii, huius ad pondus trium granorum hordei, vna *z* cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, quæ adſcititiam caliditatem mitigare potis erat, potandum dedit, & eum à virulenta aurigine, à valde noxio veneno deuorato cauſata, liberauit. Tandem ut habet *aa* Ponzettus, hoc trito, quando ſumitur pondus duodecim granorum hordei, expellitur omne venenum, & virus per ſudorem. Vnde, ait Scaliger *bb*, tantus oritur ſudor, vt penè totũ ſolui corpus videas : quo vno *bb* peſtilens virus foràs truditur. Cõplet enim monente Amato *n*, opus ſuũ lapis iſte aliquando per vomitum, nonnunquam verò per ſeceſſum, plerunq; tamen per ſudorem.

Et vt concludamus, minimè dubitamus, etiam ipſas lacrymas, non induratas, ſine ſordes, vſui medico inſeruire poſſe, cùm & alia, quæ ex excrementis cerui ortum ſuum

habent, à Medicis & magni fiant, & in vſum veniant. Quare cerui lacrymas collectas, cordis pulſu laborantibus, auxilio eſſe, Geſnerus *cc* ex Phyſiologo auctore aſſerit. Sordidus his etiam mulieres quaſdam ad facilitandum partum vti, Clariſs. D. Andreas Dörer, Electoris Saxoniæ defuncti Archiater, nuper ad me perſcripſit, addens, ſed quo id cum ſucceſſu fiat, ipſum adhuc latere. Imò ſunt qui nunc apud nos contra uenena vtantur. Nemini ergò mirum eſſe debet, ſi vt Scribonius *dd* refert, Siciliæ venatores, imò & Indorum, vt ex Auenzoare Langius citat, ſummo ſtudio inquirant, colligant, & magni diuendant.

a *lib.* 8. *cap.* 32. b 9. *hiſtor. animal.* 5. bb *de Pythiæ oraculis*, *&* *lib.* 7. *ſermon. conuiual. cap.* 2. c *lib.* 28. *cap* 14. *&* 17. d *lib.* 8. *cap.* 32. *&* *lib.* 10. *cap.* 70. e *lib.* 28. *cap.* 2. *&* 17. f *lib.* 28. *cap.* 18. g *Iordanus de peſte tract.* 3. *cap.* 9. h *exercit.* 112. *Bodinus lib.* 2. *theatr. addens ſe tamen non eſſe expertum.* i *lib. de febribus cap.* 19. k *Ioan. Agricola, & ex eo Mizaldus, & à Bra: aduersùs venena remedium præſtantiſſimum, Scaliger: poteſt tamen lacryma cerui eandem quidem virtutem habere, quam habet Bezoar, at non is eſt, qui in Mauritania naſcitur, Pancirolus. Item Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap.* 31. *aduerſus venena & venenatos morbos, ac in peſte miro ſunt auxilio.* l *lib.* 2. *epiſt.* 24. *& ex eo Heurnius de febribus. Auenzoar.* 1. *Theiſir. citante Ioan. Agricola, & ex hoc à Bra.* m *& ex eo à Bra.* n *in Dioſcor. ex corde vel ſtomacho animalis.* o *de curatione Peſtis cap.* 5. *& ex eo à Bra.* oo *lib.* 3. *de pe-*

de peste, cap.8. p *3.de lapidib.49. Sic Augenius lib.3. de peste cap.8. ad corroborandum cor, & venena profliganda, nonnulli hunc lapidem commendant.* q *lib.de Febribus.* r *lib.2.de venen.14.* s *3.de venen.2.* t *de morbor. curat.* u *Iordanus de pestis phænom. tract.3. cap.9.* x *exer.112.& ex eo Langius, & Mizaldus: ex hoc Vveckerus, & à Bra: Schenckius li.7.de alexiphar. Schnebergerus.* y *lib.1. tract.13. cap.6. & ex eo Amatus in Dioſc.lib.2. enar.39. de genitali cerui agens hæc refert, Abinzoar nominans: Agricola, & ex hoc à Bra.* z *Langius 2.epist.24. Sic habet: in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel rosarum dissolutum: Sic & Heurnius de Febribus, & Salmuth. Monardes lib. proprio, in Hispania inter Cordubam, & Hispalim natum scribit, & ex aqua cucurbitæ grana tria exhibuisse. Schenckius l.c.* aa *2.de venen. 11. & ex eo Gesner. lib.1. de quadrup. lit. G. à Bra.1. de venen.2. qui grana duo legit.* bb *& ex eo Mizaldus, ex hoc Vveckerus, & à Bra.* cc *lib.1.de quadruped.cap. de ceruo.* dd *de compos.medic.cap.42.comp.163.*

QVI LAPIDEM HVNC EX LACRYMIS CERVI CONDENSATUM AGNOSCANT, & QUI EUM AB ALTERO DISTINGUANT.

CAPVT X.

LAPIDEM hunc in angulis oculorum cerui ex lacrymis effusis, & condensatis nasci, aliqui asserunt, & agnoscunt: aliqui negant: alij dubitant, fortè quod in inquirendo tantùm laboris, vti par erat, non impenderint: Agno-

uerunt, Euax lib. de lapidibus, Pandectarius ex Euace in vocabulo Kemne, cap. 377. Auenzoar, in suo Theisir: Bellunensis, in indice vocabulorum Arabicorum Auicennæ: Ioan. Agricola, lib. 2. ex Auenzoare: Ponzettus, 2. de venen. 11. Gesnerus ex Bellunensi: Agricola, ex Ponzetto simpliciter refert, quemadmodum etiã Hen. à Bra. 1. de venen. 2. Amatus Lusitanus, in Diosc. lib. 2. cap. 39. & centur. 3. cur. 74. Encelius 3. de lapid. 49. Hummelbergius in Q. Serenũ: Scaliger exer. 112. ex quo Langius in epistol. Schnebergerus in catal. Schenckius lib. 7. Obs. Fumanellus de cur. pest. 5. & ex eo à Bra. Mercurialis lib. 3. de excrem. 2. Sarracenus de peste. Saxonia de Plica. cap. 59. Augenius lib. 3. de peste 8. Bodinus 2. theat. Rulandus, de lue Vngarica capit. 7. hist. 10. Heurnius, de febribus. cap. 19 & de peste: Salmuth in Pancirollum ex aliorum sententia, & tandem Adamus Lonicerus sui herbarij Germanici cap. vlt. qui figuram adposuit, qua cerui serpentes eliciunt, aquæ innatant, lacrymãtur, & aqua egressi oculos arboribus affricant, & scribit, maiorem partem auctorum concludere, & etiamnum hodie, ab ijs, qui eiusmodi res diligenter, inquirunt, confirmari, lapidem hunc nasci ex lacrymis in angulis oculorum annosorum ceruorum, posteaquam serpentes quæsitos deuorarint, at non citiùs quàm centesimum annum superarint.

Qui

Qui verò de hoc dubitanter ſcripſerunt, ſunt: Simon Ianuenſis in claue Sanitatis, & Pandectarius cap. 397. putare aliquos tradũt: quemadmodum & Arculanus in Rhaſim: Andernacus in ſua medic. com. 2. dial. 5. Belzaharticus lacryma cerui dicitur, plura non habet: Matthiolus 5. in Dioſc. 73. hiſtoria, an fabula ſit, dubitat, quod Salmuth quoque citat. Claud. Richardus, alij cerui lacrymam eſſe ſtatuunt. Mizaldus, tradunt rerum naturalium perſcrutatores, &c. ex hoc Weckerus in ſuo Antidot: & Wittichius: & à Bra. Libauius part. 3. c. 16. lacrymæ, ſcribit, ceruorum ſi lapideſcant, & vrina, non multùm diſtant ab illarum natura.

Sunt denique qui negent dari, vt Cardanus lib. 7. de Subtil. qui falsò lacrymam cerui à Scribonio dici, ſcribit: Fallopius de peſte, Wittichio referente, figmentum eſſe aſſerit, quemadmodum & Reuſnerus de Scorbuto, qui non de ſordibus, ſed de lapide intelligendus. Quidam, ait Cæſalpinus (lib. de metallicis, de Bezaar agens) fabulati ſunt, lacrymam eſſe ceruorum in angulis oculorum congelatam, fortè quia hic lapis aliquando lacrymam præ ſe fert tereti figura, nullo intùs cauo inſtar guttæ congelatæ. Sic Ryffij pharmacia reformata: quod de lacrymis cerui alij fabulantur, peregrinatione aperta in Indias, ea confutata & annihilata ſunt.

Nunc quinam ſint, qui & vtrumque agno-

ſcant, & de vtroque agant, oſtendamus. Amatus Luſitanus l.c. alterum è ſtomacho animalis, alterum ex lacrymis cerui coagulatis & propoſuit, & quia vtrumque nouit, etiam deſcripſit. Fumanellus l.c. agens de Bezoar ait, nec lapis hic ille eſt, qui ex lacryma è ceruorum oculis in globum concreta colligunt, dum ſerpentibus depaſti fluminibus ſe immerſerint: & cap. ſeq. inquit, lapis vterque Bezaharticus. Matthiolus à Bezahar Mauritanorum diſtinguit. Sunt, ait, qui memoriæ prodiderunt in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni viribus Bezahar prædicto (ſcilicet Mauritanorum) haud abſimilem. Cardanus lib. 2. de venenis 14. & lib. 3. cap. 2. agnoſcit, & à Pezar lapide ex India diſtinguit: idem lib. 3. cap. 10. ſupremum, ſcribit, in cura morſus & ictus venenati animalis, & ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Pezar, aut ſordes oculi ceruini: eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata, & eſt lapis, quem deſcribit Conciliator: hæc Cardanus. Andernacus l. c. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: in India ex ſtomacho, vel corde cuiuſdam animalis extrahitur. Sic Iordanus, Bodinus, Rulandus, diſtinguunt, ſed hic potiùs ex aliorum ſententia. Mercurialis ſic: puto ſæpiùs euenire; vt oſtendantur eiuſmodi lacrymę, tanquam Beſeartica quædam medicamenta aduerſus venena, qui libro de venenis ex ventre animalis

cornigeri ſumi aſſerit. Maſſaria 2. de peſte vtriuſq; meminit, hunc lapidem in ceruorum oculorum angulis, alterum Bezoar nominando. Augenius de peſte, ſunt non nulli qui ad eundem affectum lapidem in angulis oculorum cerui naſcentem commendant. Saxonia, lapis Bezoarticus, ſiue Bezoar, ſiue illum intelligas in ventribus animalium inuentum, ſiue cerui lacrymam. Sarracenus triplicem lapidem Bezaar proponit: primum ex ventre animalis: alterum è felle hyſtricis, & tertium ex lacrymis cerui.

DE LAPIDE IN CERVO, CERVAVE, GENITO.

CAPVT XI.

ABSOLVTA hiſtoria lapidis, ex lacrymis cerui geniti, non abs re erit inquirere, vtrum etiam intrà cauitates Cerui lapis reperiatur, & vtrum ipſius vſus eſſe poſsit. Ex corde ceruino lapides exemptos, item in ceruæ ventriculo, & inteſtinis genitos, Crato, Encelius, & Iordanus teſtantur, quorum verba apponemus. Lapis, qui in corde cerui repertus eſt, quiddam cum lapide Bezoar commune habet, licet neque forma, neque colore eum referat: nam is quoque ad hunc modum incruſtatus eſt, neque dubito, quin aduerſùs venena proſit. Hactenus Crato a. Eandem vim habet

a *epiſt.160.*

(ſcilicet, quam lacryma cerui) & eſt Bezaar, os de corde cerui: porrò talia oſſa de corde ceruæ, ſeu hinnulæ cuſtodiunt partum, & prægnantibus mirè conducũt. Eandem vim habet lapis repertus in vẽtriculo & inteſtinis ceruæ: Sic Encelius *b*. At Iordanus *c* ſic ſcriptum reliquit: Etiam lapides è ceruino corde exemptos vidi, oui propè columbini magnitudine, laminis conflatos, & quod iucundum fuit aſpectu, poſtquàm comminutus fuit, repertum eſt oſsiculum in meditullio, ſimile cæteris oſsibus, in corde prognatis, circa q̃d putamina hæc ſeſe aggregando amplificauerunt, & in hanc molem atque duritiem, calore cordis extorrente lapillum produxerunt *d*: Eum longè prætulerim cuiuis Bezaar, cùm non capræ ventriculo, ſed animalis alexicaci corde repert⁹, maiorem affinitatem eundem nobiſcum habere, veriſimile ſit, niſi in paſtum cauſam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore naſcantur, quàm cerui apud nos: hactenus Iordanus.

b *de metal. & lapid. lib. 3. cap. 49.*
c *de peſt. phænom. tract. 3. ca. 9.*
d *huc uſque ex Iordano recẽſet Schẽckius in appendice ſuæ Lithogeneſiæ.*

Sanè compertum eſt, vt ſuperiùs quoque monuimus, os in corde cerui repertum, ad Alexipharmaca aſſeruari: ſic cornua ceruina, præſertim ramorum extrema, non ſolùm veneno hauſto aduerſari, ſed comitialibus mirè prodeſſe creduntur; ſunt qui pulmonibus in phthiſicis nihil vtiliùs ſtatuant: ſic genitale eius arefactum, potu exhibitum coli dolorem ſedat: ramenta eius pudendi, Venerem

incitant: sanguis eius aluum sistit, & calculosis prodest: medulla inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducit. Quid de lacrymis, vel etiam sordibus in lapideam duritiem concretis statuendum sit, præcedente capite dictum fuit: quid ni ergo maximi faciamus lapidem intra ceruum repertum, imprimis si multis corticibus vel laminis ad modum Bezaaris Orientalis compositus, & conflatus fuerit?

Lubet aspergere ea quę apud Sextum Philosophum Platonicum *e* reperiuntur, qui postquam varia medicamenta à ceruis desumpta, proposuisset, sic inquit: Lapis, qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium est prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eaque ratio colligit, velocissimum esse illud animal, nec tamen aborsum facere. Simili ratione ossicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præstant. Et Constantinus Affricanus *f*. lapis qui in vulua, aut ventriculo eius, aut in corde inuenitur, facit mulieres concipere. Verùm qui volet, legat librum Iohannis Georgij Agricolæ, cui titulum fecit, Cerui excoriati & dissecti in Medicina vsus: in quo omnes cerui partes persequitur, & quem in Medicina vsum habeant, ex auctoribus recenset.

e *libello de medicina ex animalibus desumpt. cap.1.*

f *lib. de animal. cap. de ceruo.*

DE PILA IN VENTRICVLO VITVLI.

CAPVT XII.

N vitulorum siue boum iuniorum ventriculo, nõnunquam & in intestinis, pila pugnum æquans, reperitur, quæ æqualiter orbiculata, nigri vel ferruginei coloris, superficie læui, splendente, & pondere leuissima: intrinsecùs verò ex pilis densè compactis, & arctissimè infarctis tota concreta cõspicitur. Quarum generatio talis esse videtur, quam etiam Weierus *a* expressit: vituli adhuc lacte materno viuentes, si quando alimoniâ destituti, vel aliqui petulca ætate insolescentes, ad parentem, vel aliam vaccam accurrunt, eius suras, vel quemcunq; locum hirtum ore contigerint, maximè posteriorum coxarum, tam exugunt auidè, vt etiam depilem reddant: piliq; valido crebroq; suctu in ventriculum attracti, & frequenti motu, saltuque lasciuo paulatim conglomerati, plerunque lacte, vel chylo, aut pituitoso succo lento obuoluuntur: qui temporis successu tenacior redditus, membranæ faciem induit: quemadmodum hæc pilarum pellicula substantia limosa, albida, statim à sectione visa est primum obducta: quæ deinde sensim exiccata, corio etiam nigritie tincto, assimulatur: hac vna in parte cultro

a de præstig. dæmon. li. 3. cap. 5. & ex eo Schenckius in appendice suæ Lithogenesiæ.

cultro nonnihil excisa, pili molles, vniformes admodùm compacti apparent. Huiusmodi pilas plures vidi, vnamq; habeo. Meminit & Weierus eiusmodi pilæ, quæ admodum lenis, oui magni quantitate, sed orbicularis, coloris nigri fuerit, & Pisis ex colo intestino iuuencæ bubulæ extracta, quæ pomo citrio vel arantio tam similis fuerit, vt si eo colore fuisset, visu solo discerni non potuisset. Imò, addit; fuisse quosdam arbitratos, ex integro Arantio deglutito, ita in ventre induruisse, quod arbitrarium & ridiculum: cortice enim vna in parte cultro vix ægrè inciso, & detracto, tomenti nigrioris congeries, & ex pilis tota concreta, & suffarcinata inuenta fuit.

Harum pilarum & Plinius *b* mentionem fecisse videtur, his verbis: In iuuencarum secundo ventre, pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare, vt putant, remedium ægrè parturientium, si tellurem non attigerit. At si de nostra pila loquatur, tum eam ineptè tophum appellasse Weierus censet, siquidem tophus inter lapides foraminulentos numeretur: hæc verò pila, ex pilis compacta, nihil vel lapideum vel arenosum vel foraminulentum habet, sed circumquaq; spississima & solidissima est. Et Ferrandus *c* Imperatus Neapolitanus Pharmacopæus præstantissimus, Tophum iuuencæ nominat: addens esse pilam in vaccæ ventre genitam, ex pilis, substantia tophacea tectis.

b *lib. 11. cap. 37. citat quoq; Vveierus & Schenckius ll. cc.*

c *in suæ historiæ naturalis lib. 28. in fine.*

Meminit etiam Geſnerus, ego (ait) ſimiles Plinianis tophis, pugno maiores leuiſſimos, ſuperficie læui, vidi, & habeo.

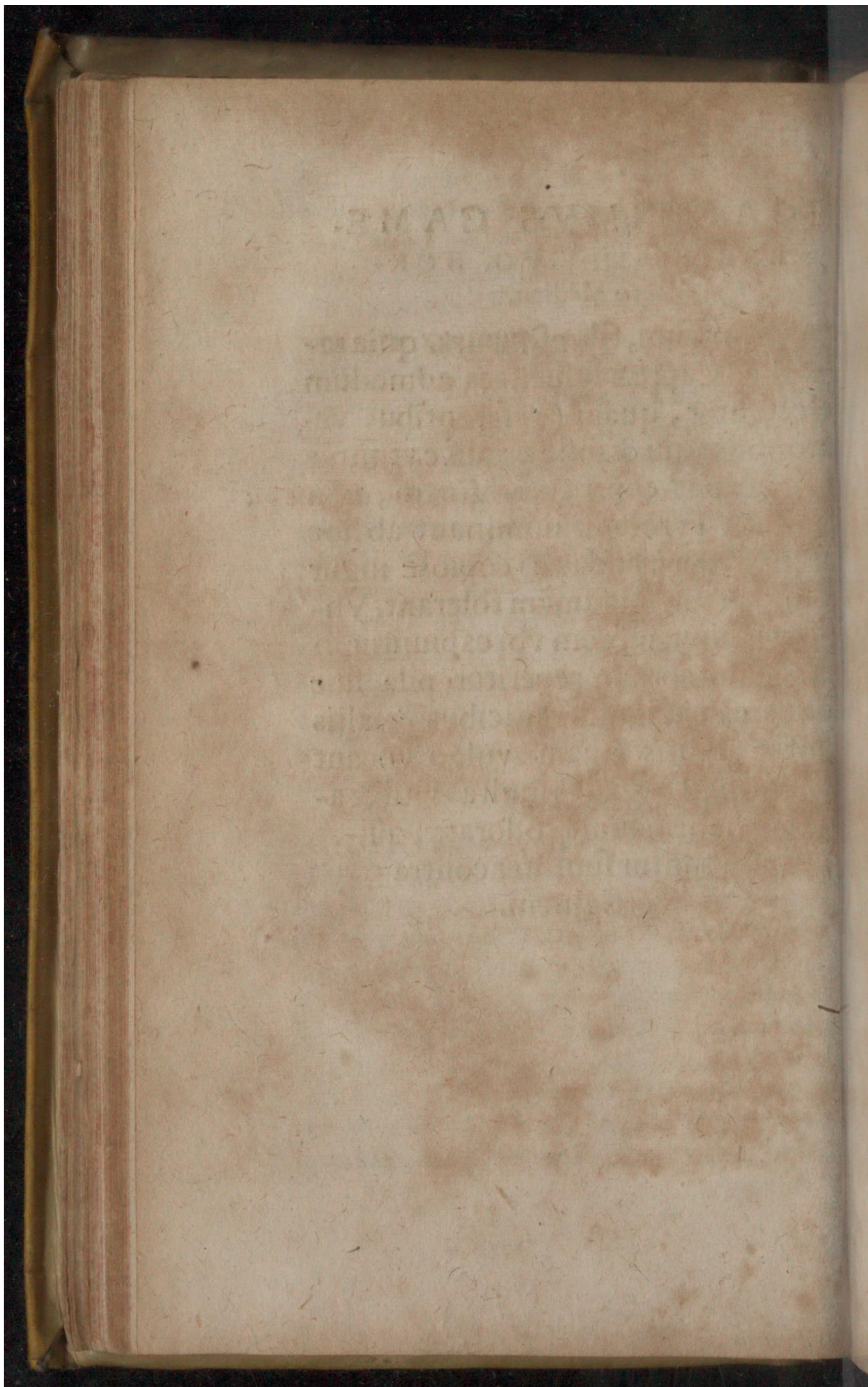
d *lib.7.de ſubtilitate rerum.*

At Cardanus *d*, Ouum bouis nominat: quędam ſunt lapidibus ſimilia, quæ in animalibus inueniuntur; nec tamen ſunt lapides, vt ouum bouis: hoc ſanè in ventriculo illius invenitur, magnitudine oui anſerini, ferrugineo colore leuiſsimum ac leniſsimum, cogitur ex cibi excremẽtis, & motu rotunditatem acquirit pituita cogente: vnde ſi frangatur, ex pilis conſtare videtur: durum eſt pro leuitate tanta: ita natura ludit, vt etiam quandoq́ue boues oua pariant: & hæc ille. Ridiculum profectò eiuſmodi pilas, ex pilis conglobatis conſtantes, oua, cum quibus ne tantillum ſimilitudinis habent, appellare. Sed rectè profectò Wierus monet, futurum vt huic ſententiæ adſtipulentur, fidemq́; habeant, quicunque veterinariæ rei aſſueuêre, & iumentorum educationem attentiùs obſeruarint. Nam & ego teſtari poſſum, eiuſmodi pilas ſæpè in ouis (imò & Capræ pugnum ſuperante) quoque ventriculo, & aliquando plures ſimul nucis magnitudine, leues quidem pondere, ſed ſuperficie non adeò læui, nec ſplendente, & compactionis ſubſtantiæ, reperiri.

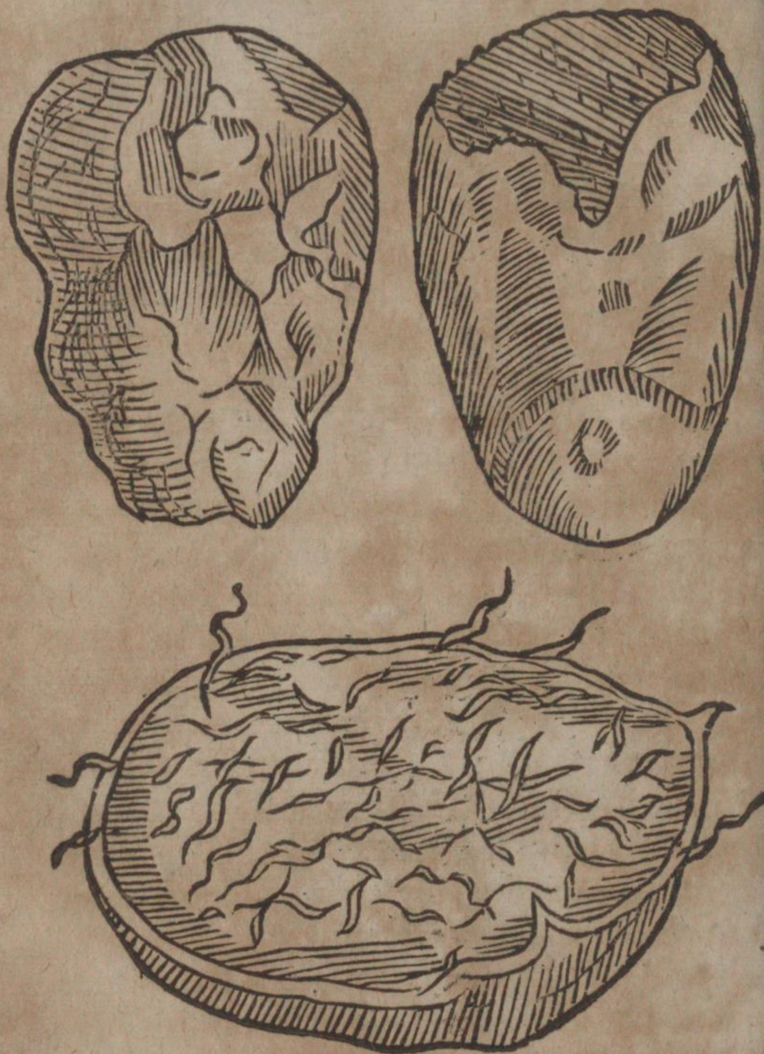
Sic & Vlyſſes Aldroandus Bononienſis in omnibus omnium iumẽtorum ventribus reperiri aſſerebat, & oſtendebat pugnum æquantes, puniceos, nigricantes: colore enim variare,

IOACHIMVS CAMERARIVS IN SVO HORTO Medico.

DOronicum, **Gemsenwurtz**/ quia radice Capreæ syluestres admodum electantur, quàm (referentibus venatoribus, qui & ipsi ea radice vtuntur ntra corpus contra vertiginem, & in omitatu Tyrolensi nominant ab hoc fectu **Schwindelwurtz**) copiosè ingurtant, & diu ita famem tolerant. Vne circa Nouembrem vbi capiuntur in entriculo eorum reperitur pila siue obus ex eiusmodi radicibus & aliis antis alpinis quam vulgo vocant **emsenkugel**/ quales multas vidi & aliquot habeo: suntq; odoratæ, quibus vtuntur similiter contra Vertiginem.

PILA RVPICAPRAE
pag. 67.

variare, prout animal variabat, censuit. A veneficis ad philtra, veneficia, & alia portenta edenda adhiberi aiebat.

DE PILA RVPICAPRAE, SIVE BEZOARE GERmanico.

CAPVT XIII.

N capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat, & quæ in præcelsis Rhætorum & Valesianorum rupibus viuunt, frequenter pila reperitur (quod & Gesnerus *a* notauit) verùm in maribus tantum, de quibus hactenus nihil, præterquam ea quæ margini adposita, legi. Sunt autem pilæ hæ formâ quidem oblongę trium transuersorum digitorum longitudinem vix superantes, & compressę (rotundam nullam vidi) magnitudine nucem magnam æquantes: quarum aliquæ cute coreacea nigra splendente, rugosa tamen, quas præstantiores iudico, obductę: cuiusmodi binas, à D. Pontisella Curia Rhætorum hoc autumno accepi: aliquæ castaneæ colore, splendentes quidem, non verò rugosâ cute, aliquæ deniq; cute subcinerea, nec splendente, nec rugosa, eiusmodi D.D. Zacharias Beli à Belfort Medicus Curiensis ad me ante biennium misit. Odore sunt grato, valde aromatico, etiá nôn apertæ, sed non pari semper odore, alio enim tempore longè vegetiore & excellẽtiore. Nec

a *in capris alpinis etiã quas Rupicapras Plinius vocat, similes reperiuntur, & in alijs quibusdam fortè. Gesnerus hæc referente Ioh. Georgio Schenckio in suâ Lithogenesia.*

mirũ odoratas esse, cum haud dubiè ex herbis odoratissimis depastis fragrantiam sibi concilient: si namq; vel eas disseces, vel cutim obductam auferas, massam videbis compactam ex herbarum depastarum fibris, pilos quasi referentibus. Aliquando etiam ipsum Doronicum in medio reperitur. Nec omni tempore similes sunt; dum enim crescũt, massa quædam est magna quasi pilosa, quæ successu temporis magis compactis fibris diminuitur, durescit, & cutis coriacea nigra, micans, seu fulgens obducitur: imò aliquando lapidescere, ad me Doctor Beli perscripsit.

Pondere leues sunt, drachmas duas, tres & quatuor cum dimidio meæ pendent. Sapore sunt aromatico, instar cinnamomi, vel Garyophyllorũ exoletorũ, Cassia tamen gratiore, & nonnihil subacidiusculo & leuiter astringẽte.

Vim habent calefaciendi & siccandi & cerebrum corroborandi: quare apud Rhætos ipsarum vsus est contra vertiginẽ, haud dubiè propter Doronicum (cui nonnulli falso vim deleteriam tribuũt, Aconitũ facientes) cuius vsus in vertigine est, & à nostrarum Alpium incolis Gempsen Wurtzel & Schwindelwurtz/ id est, Rupicapræ radix vel radix contra vertiginem, nominatur. Animi alacritatem miram inferre, spiritum promptiorem reddere se in seipso esse expertũ D. Beli scribit, cum de hac pila aliquantulum in vino albo generoso assumpsisset, ita vt longè agilior & leuior sibi videretur.

Ma-

Matronę nobiles apud Rhætos diligenter asseruát in eum vsum quem Plinius *b* Tophis iuuencarum tribuit; quod sint ægrè parturientium singulare remedium: idcircò his vtuntur, ad partũ promouendũ & secundinas pellendas: suffocationem vteri auferẽdam & mẽses promouẽdos. Sic & Dysenteria laborantib. cõducere & dolores colicos sedare asserũt. b *li.11.c.37.*

Exhibẽt tritas in aqua aliqua destillata pro ratione affectus & intentionis curatiuæ.

Tandem ab aliquib. in morbis malignis cõmẽdatur, vt ex subiecta epistola colligere est; quã Cl.D.D. Nicolaus Agerius, Argentinẽsis Medicus, præterito Ianuario ad me scripsit.

Quæ mea in his & similib. mens hactenus fuerit, aperiam: censui semper non ita nobis Naturam fuisse nouercam, vt licet nõ eadem, æqui tamen pollentia suppeditarit, & plantę, fructus, lapidis damna alio æquiualente lapide, fructu, planta compensarit. Sic commodè Zingiberi, pimpinellę, saxifragę minoris radix succedit: Spicam Indicam æmulatur, imò potiùs excellit Nardus nostra montana, quã aliqui Saliuncam vocant: alia nostratia, alijs exterraneis substituuntur vtiliter. Idem & dũ mecũm sæpè de lapide hoc Bezoar volutarẽ, accidit, vt nobilissimo viro, Domino Hieronymo Augusto zum Jungen/ qui diu in Vngaria Legati, vt vocant, bellici munus strenuissimè obijt, medicas manus æstate pręterita adhiberem: & cùm febri mali moris laboraret,

etiam ad anchoram hāc ſacram Bezoar, nōn-nunquā nobis confugiendum eſſet, cœpimus de lapide iſto vnà conferre: & cùm curioſè de eius natura & origine inquireret quæ vnquā apud Monardem, & alios legi, recéſui. Quibus ita attētè auditis, cœpit mihi commemorare: ſe dum in aula Reuerēdiſsimi Epiſcopi Salisburgenſis aliquando viueret, æſtiuis menſib. omne ferè tempus in Alpinis iſtius Epiſcopatus pręcelſis inſumpſiſſe: & auidiſsime Damas ac Rupicapras inſectatum fuiſſe. Cumq; mactatas eas, ſæpè à venatoribus videret exenterari; & in fruſta ſecari, in aliquib. lapidem repertū fuiſſe, quo venatores, tanquā pretioſa quapiam re Epiſcopum & Aulicos donarunt, qui eum Bezaar Germanicum nuncuparunt. Variabant, vt retulit, in quantitate: maiores nucem æquabant iuglandem, nigricabant, & cū rumperentur gratiſsimo ceu herbę odoratiſsimæ odore fragrabát. Quæſiui tū de loco; retulit veluti de ſuis Monardes capris refert, nō in ipſo ventriculo, ſed ſuprà ipſum in Burſula quadam eos ſemper hæſiſſe: vti etiam eo feliciter Aulicos, in morbis malignis. Verùm non in omnibus reperiri monuit, ſed è quinquaginta vix in vna aut altera: & venatores, vbi frequentiùs fortè reperiuntur, hyemem ſubſecuturam eſſe, aſperrimam opinari.

Operę profectò pretium quiſpiam fecerit, ſi in ſimilibus inueſtigádis pecoribus operam daret ſtrenuam, & quid in venenis domandis

poſ-

possent, exploraret: sic ingens hic thesaurus etiam pauperibus communicaretur, & nos à fraude impostorū securiores redderemur, &c.

DE LAPIDE IN EQVO.

CAPVT XIV.

NVNC de lapide in Equo genito, quem fortasse Bezoar vicarium esse, Iordanus a & Crato suspicabâtur. Quadriennium abijt (scilicet anno 1562) cùm D. Crenko à Lippa, equus Neapolitanus concidit, mortis causam inuestigaturus, lapidē è ventriculo excidi fecit, oui fermè anserini magnitudine, lamellis conflatum, pilis quoq; refertū, scabrum tamen neq; splendentem dupondij pōdere, quem Rudolphus Hungariæ Rex, inter sua rariora reposuit. Eum fortasse Bezoar vicariū esse, vel de generatione huius, quæ recensentur, verissima esse, testimonio cōprobari poterit. Crato excellentissimus hanc refert historiam. Chilianus Hottomanus Senator in patria mea (scil. Vratislauiæ in Silesia) equum habuit, qui superiore anno mortuus est: is multos lapides excreuit, qui & colore & substantia nihil differūt à lapide Bezoar: ita enim concreti sunt, ita puri & in superficie nitētes. Ipse vnum hic habeo, oui columbini magnitudine: mortuus est equus superiori anno, & lapis perfectè rotundus magnitudine pomum arantiæ æquans, qui transire intestina nō poterat, in intestinis repertus: plurimos lapides excreuit, sed grandior ille,

a de pestis phænom. tract. 3. c. 9.

rotunditate & coloris pulchritudine omnes ſuperat: habet integrum & fractum, nondùm de virib. feci periculum: hactenus Iordanus *c*. Poſſemus hîc quoq; adducere hiſtoriam lapidis inſignis magnitudinis, in aſino in Ducatu Wirtenbergico inuenti: ſed inſtitutum non eſt omnium lapidum in animantibus repertorum hiſtoriam recenſere, cùm totidem ferè lapides in animantibus concreſcant, quot animantium genera ſunt.

DE LAPIDE BEZAAR EX ARABVM SENTENTIA.

CAPVT XV.

QVI de lapide Bezaar hodie vſitato ſcribunt, eundem ab Arabibus recẽtioribus, deſcriptum eſſe volunt: quorum alij lacrymam cerui condenſatam *a*, alij lapidem ex ventriculo capræ, hircíve Perſici exemptum exhiberi ſtatuunt. Quare ea, quæ apud Arabes inuenimus, primùm in genere & ſummatim producemus: dein in ſpecie ipſorum verba ſubiungemus, cùm ſint qui negent (inter quos eſt Thomas Iordanus *b*) Arabum lapidem cum noſtro conuenire, quò manifeſtum fiat, de quo verba fecerint, & vtrum noſtro accommodari poſſit.

Hager Albezahar, id eſt lapis liberans à venenis, qui aliter Keure & Bezard, vel Bezahar,

zahar, fortè etiam Albedengesif dicitur: lapis est figura glandi similis, colore varians, est citrinus, & veluti puluerulentus; est valdè viridis, subuiridis, ex albo virescens; est albicans, est & rubeus: melior tamen citrinus: leuis *c* vt spongia: splendens sicut lumen, tactu mollis & frangibilis, vel *d* rasibilis, vt gypsum, non habens saporem. Generatur paulatim incrassando: quare in eo reperitur cortex super corticem. Locum inuenio tantùm apud Auenzoarem, in oculorum cerui angulis, & apud Raby Moysen, in bursa fellis arietum in Oriente. Hic enim in Syria, India, ex Oriente reperitur. Nec vnus solùm fuit, sed plures, alius Manibati, alius Chobori, alius Chindor, Serapione monente. Sunt tamen nonnulli alii lapides, his, forma quidem, non autem viribus, similes. Quare & Arabum tempore, lapides hi adulterini deprehensi fuêre.

Quoad vsum, proprietas eius est contrà venena omnia: longè enim magis præstat aduersùs deleteria venena, quam cœtera omnia, non modò simplicia, sed etiam quæuis alia composita antidota, etiam ipsa Theriaca; nam secundùm totam substantiam venenis tàm calidis, quàm frigidis animalium & plantarum, seu intùs assumptis, seu ictu venenosorum animalium illatis, maximè Napelli, morsibus item & puncturis venenosorum, imprimis scorpionum, resistit. Et id

e tàm hauſtus, quàm geſtatus, & impoſitus ſuprà plagas: intrò quidem ſumptus, pondere duodecim granorum hordei, vel quarta parte aurei vnius: tritus, drachmæ f pondere in potu exhibitus fuit g Edoardo Regi Angliæ, cùm gladio toxicato à Paſsiaſino Soldani apud Acaronem ciuitatem, transmarina illa aduersùs Mahumetanos expeditione, vulneratus fuiſſet: Raby Moyſes, hexagium vnum lapidis, cum ſufficienti oleo diſſoluit in patella, & ad octauæ partis abſumptionem coquit, & ei, qui morſus fuerit, ſorbendum exhibet, & locum illinit: ſic à morte liberat, & venenum per ſudorem expellit. Verùm Auenzoar, tria grana, cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, filio Haly Regis exhibuit, eumq́ue ictericum toto corpore ob venenum pernicioſiſsimum ſumptum, curauit. Sic de collo ſuſpenſus, vel ſuprà puncturam, vt ſcorpionis, vel morſum animalis venenoſi poſitus, aut tritus, & illitus venenum per ſudorem attrahit, & expellit: quòd ſi vlceri à morſu cauſato inſpergatur, id mundificat, & curat. Annulo incluſus, ſi ab eo, qui venenum ſumpſit, ori imponatur, & aliquantulum ſugatur, confert.

Quòd ſi lapidi huic Scorpionis imago incidatur, luna aſcẽdente, & exiſtente in ſigno Sagittarii (alii Scorpionis) & annulo includatur, & cum eo olibanum ſigilletur, luna exiſtente in Scorpione, & de hoc olibano trito, inpo-

in potu exhibeatur, non secùs quàm ipse lapis contra venenum scorpionis valet: quemadmodum etiam solus lapis signatus, in annulo gestatur. Quòd si pondere duorum vel trium granorum, in aqua dissolutus, serpentis ori indatur, eum statim suffocat: sic si scorpionis aculeus cum hoc attingatur, pungendi potentiam amittit.

Quare cum huius lapidis olim, propter tantas facultates, tanta gloria fuerit, non mirum si filius Almirama custodis legis Dei, pro lapide hoc, palatium magnificum, & propè regium, quòd tùm Cordubæ habuit, in principio belli rependerit: haud dubiè, quia rarus fuit, vt ex ipsorum scriptis patet, quare Abdalanarach, à Serapione, tãquam testis citatur, quod eũ viderit, & cum Rhasi Auicenna asserit, valdè vtilem esse, si inueniri possit; quę sanè causa, cur lapidis huius, & cognitio, & usus, aliquãdiu fuerit intermissus: & huius lapidis Arabum, Historiam etiã Matthiolus succinctè proposuit. Hęc summa est omnium eorum quæ ab Arabibus, & Latinobarbaris sparsim proponuntur: quæ Bertinus in sua medicina *b* sic expressit, Bezahar lapis est autoritate Arabum, flauus, puluerulentus, ex albo virescens, saporis expers, luminis instar splendens & leuis, duodecim granorum pondere haustus & in ore retentus, venenis mirificè obsistit, venenatisque morsibus admotus, strenuè occurrit. Et Gorræus *i*, Bezaar nomen apud Græcos non habet, sed lapis

est Arabibus solis notus, mollis, colore flauo, leuis, luminis modo splendens, sapore nullo, mirificè valens aduersùs omnia venena.

Nunc ipsorum Arabum testimonia propriis eorum verbis adductis, subiiciamus, Rhasis, Hamech Benreripho, Abdala Narach, Serapionis, qui tres priores citat, Auenzoaris, Auicennæ, Haly Abbatis, & Raby Moysis.

Serapio *k*: Hager Albezahar, id est lapis liberans à venenis, vt Theriaca. Albezahar est nomen Persicum, & est expellens nocumentum. Et hoc nomen cadit super duo, vnum est, quod cadit super omnem medicinā conuenientem alicui veneno, eò quòd resistit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem quæ est in eo. Et secundùm est, quod cadit super lapidem notum, qui conuenit *kk* omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota sui substantia, & resistit eis bibitus, aut suspensus super patientem. Alius *l*: colores *m* lapidis Bezahar sunt multi, nam ex eo est citrinus, & *n* velut puluerulentus, & manibati *o* & ille qui participat viriditate, & ille qui participat albedine: melior verò omnibus est citrinus *p*, & post ipsum est puluerulentus, & hic *q* defertur ex Corascen, & ibi nominant eum Bezar, & expositio eius est, contra venenum: & minera eius est in terris *r* Syri & Indiæ, & in terris Orientis *ſ*. Et multi lapides similantur eis, qui non ha-
bent

bent proprietatem ſuam, nec approximant, ei in aliquibus operationibus *t*, & eſt quidam qui dicitur Chobori *u* & marina, & eſt lapis, in quo nullus errat; ſed multi errant in alio, qui dicitur Chindor *x*, & eſt lapis multę *y* humiditatis, leuis, mollis tactu, mollitie ſine ſuperfluitate, & caliditas eius eſt etiam ſine ſuperfluitate. Et proprietas *z* eius eſt, quod cófert venenis omnium animalium, & plantarum, morſibus & puncturis venenoſorum. Et quando bibitur ex eo pondus *aa* duodecim granorum hordei, aut quando fit linimentum cum eo ſuper locum morſus: liberat namque à morte, & expellit venenum per ſudorem. Et quando ponitur in annulo iſte lapis, & reponitur in ore eius, qui ſumpſit venenum, & ſugit aliquantulum, confert ei: Et ſi ponitur *bb* lapis iſte ſuper locum puncturæ, aut ſuper locum morſuræ animalis venenoſi *cc* quemadmodùm eſt punctura ſcorpionis, aut cantharidum malarum, qui Zambor, *dd* confert eis iuuamentum manifeſtum. Et ſi teratur & ponatur ſuper morſum reptilium venenoſorum, attrahit venenum per ſudorem. Et ſi locus *ee* in quo eſt morſus, eſt putrefactus, & pulueriſatur ſuper locum ex hoc lapide mũdificat & curat: & quãdo tangitur *ff* cum iſto lapide aculeus ſcorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi. Et ſi teratur *ff* ex eo pondus duorum *gg* granorum hordei, & diſſoluatur in aqua, & ponatur

in ore ſerpentis, ſuffocat ſerpentem ſtatim, & occidit eum.

Addit Monardis ex Serapione *hh* quæ in meo exemplari non habentur, ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti applicatum geſtet, nec nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: idq; non modo in illis præſtare qui venenum hauſiſſent, ſed quibus etiam vel in ſtapede, veſte, epiſtola, aut aliqua alia re, qua offendi poſsint, poſitum fuiſſet, valdè vtilis eſt, eodem Serapione teſte.

Hahamed *ii* Ebenririfus (magnus Aſtrologus, qui de lapidibus ſub cœleſti aliquo ſigno aut planeta ſculptis, & quibus facultatibus ſint præditi, ſcripſit, in eo libello, quem de plantarum, lapidum & animalium in medicum vſum receptorum viribus compoſuit, ait:) Lapis Bezahar confert veneno ſcorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo *kk* imago ſcorpionis luna exiſtente in ſigno Scorpionis : & aſpice quòd ſit aſcendens, deinde ſigilla olibanum cum eo, luna exiſtente in Scorpione, quod tritum datur patienti ad potādum & liberabitur. Tantùm (addunt *ll* alii) valebit aduersùs venena, quantum proprius ipſe lapis.

Abdala Anarah *mm* (Medicus Arabs, qui Cordubæ vixit, eo tempore, quo Sarraceni Hiſpaniam obſidebant) vidi lapidem Bezahar

har filii *nn* Almirama manuum custoditoris legis Dei, & est verum quod ipse emit lapidem istum, & dedit pro pretio lapidis palatiū Cordubæ in principio guerræ. Hæc Monardis paulò aliter & fusius: Abdala Narah, alius Mauritanus in Hispania natus, vir in Medica arte peritus, lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis aduersum, quod Mirama molinum Cordubæ Regem conspexi, cui venenum maximè perniciosum propinatum fuerat: sed lapide Bezaar, sumpto, prorsùs à veneno liberatus fuit: eius deindè rei gratia, suum palatium illi dedit, à quo lapidem, quo sanitati restitutus fuerat, acceperat: regale profectò donum, quandoquidem Cordubense palatium Alcasar dictum, hodierno die valdè insigne adhuc esse, magnoq; æstimari videmus, isq; lapis valdè commendatus esse debuit, qui tanto pretio redemptus. Sic quoque Baccius *oo* refert subiungens, hinc postea tanti æstimatum fuisse Bezoar, vt omnem medicinam morborum malignorum sæuitiam frangentem, per excellentiam Bezoarticum nuncupauerint, hoc nomine in hunc vsque diem durante, eò quòd hominem à morte præseruet, ac liberet. Et Ludouicus Guyon addit, Abdaram ex Rhasi referre, lapidem hunc supra cor gestatum, eum qui gestarit, ab omni infectione & veneno præseruare.

Rhasis: *pp* Bezahar est lapis citrinus *qq* mol-

lis, non habens ſaporem, confert venenis. Et ego vidi *rr* in eo ſufficientiam ad remouendum *ſſ* bix nocumentum Napelli, & toxicũ verum: Et erat ille lapis, quem ego vidi, vergens ad citrinitatem & albedinem, habens colorem vini, & cum hoc erat læuis & ſplendens, ſicut lumen, & iam *tt* vidi in eo de ſufficientia bix *uu*, illud quod non vidi in aliqua ſimplici medicina, imò etiam quod non vidi in Tyriacis *xx* compoſitis. Hactenùs Serapio.

Rhaſis *yy* agens de remediis contrà aſſumptum Napellum, hæc habet: De his verò, quæ ad hoc multum valet ſunt butyrum vaccinum, & lapis qui vocatur Bezaar *zz*, citrinus, vel rubeus, purus, & probatus, & Theriaca de viperis, & mithridatum. Oportet itaq́; vt ſi vnum ex iſtis quatuor medicinis habeatur, citò ſuccurratur aliquid in potu de ea attribuendo.

Idem agens de venenis, quæ cor offendũt, & tota ſubſtantia noxia ſunt *aaa*: ſic inquit: O quàm parùm confert in eo cura, ni ſumatur Bezahar, reſiſtens ei, & ego quidẽ iam vidi, quod reſiſtit Napello, qui eſt ex venenis, quæ ſunt deteriora, & quãdoq; confert ei diamuſcum recẽs, & theriaca diacyminus, licet non viderim eius in expulſione Napelli magnum iuuamentum *bbb*.

Idem *ccc*: quæ ad fel viperæ magis conferunt eſt Bezahar, ſi inueniri poſſet: & cap. ſequent. cui caudæ ceruinæ ſummitas data fue-

ta fuerit, auellanæ & pistacei, & Bezahar sumuntur.

Idem ait *ddd*, qui tenet venenum, aut morsum venenosum, suspendat in collo suo Smaragdum, aut corallium, aut lapidem Bezahar, & teneat in domo, &c.

Auëzoaris verba, supra *eee* iam adduximus; quare non est, quod repetamus: quemadmodum de ipsius vsu ex eodem *fff* dictum fuit.

Auicenna *ggg* de hoc lapide nihil peculiariter scripsit, qui tamen (vt Monardis refert) cum in Persiæ ciuitate Bacora natus, eius rei maiorem notitiam habere debuisset, quàm Mauritani in Hispania nati, qui adeò peculiarem eius mentionem fecerunt: is *hhh* enim de medicamentis, quæ propria facultate venenenis resistunt, agens, in exemplum tantum producit Theriacam & lapidem Bezaar: dein vtrumque inter ea recenset, quæ sanitatem conseruant, & Spiritus corroborant, vt venenum propellere posʃint. Idē *iii* in Napelli cura tribus locis, his verbis commendat. Deinde cura eius principalis est Bezahar, & medicamen de moscho, & algeduar, & thus, & theriaca magna quandoque confert in eo vsque ad terminum: & de melioribus rebus est, vt in potu detur moschus in fricatione Albezahard: aut quantitas drachmæ vnius de medicamine Muschi, cum siliqua vna muschi & existimant quidam, quòd radices capparis sunt Beza-

har napelli, & omnia Albezahard ſunt bo-na ei: & propriè illud quod ſimilatur Alumini, & fila habet, ſicut fila lithargyrij. At in cura fellis viperæ *kkk*, ſic ſcribit: Et illud quo ſuccurritur poſt vomitum, eſt Theriaca & Mithridatium: & Albezahar eſt ſublimis res ei. Refert Monardis, eodem in capite haberi: Lapidem Bezaar valdè vtilem eſſe, ſi reperiri poſsit; vnde appareat, quanta difficultate conſequi illum licuerit. Quare & Marſilius Ficinus *lll* lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduerſùs venena, & Serapionis & Rhaſis teſtimonio. Idem Monardis ſcribit, apud Auicennam in capite de his, qui Napellum ſumpſerint, hæc tradi: Lapis vocatus Bezoar, colore flauus, purus & probatus ad diſtinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Auerrhois hæc ſunt *mmm*: Lapis de Becahan (alii Bezaard *nnn*, alii Bezaar *ooo* legunt) eſt valdè manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & propriè morſui ſcorpionis, & eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Raby Moyſes *ppp* agens de medicamentis ſimplicibus, eorumque vſum quomodo morſuris omnium venenoſorum conferant, explicans: Referam, inquit, meliores ex ſimplicibus medicinis apud nos repertis, & maioris iuramenti in propoſito: quorum

rum quidem experientia est à pluribus approbata. Ex his ergò est semen pomi citri, &c. & ex his etiam est Smaragdus &c. Et Galenus fecit rememorationem lapidis Bezaar animalis, & est similis *qqq* glandi in figura, & color eius est valdè viridis: efficitur autem vel generatur paulatim ingrossando, vel inspissando, & ob hoc reperitur in eo cortex suprà corticem. Ferunt autem quidam, quod generatur in angulis quorundam Arietũ versùs Orientem existentium. Alii autem dixerunt, quod in sacculo seu bursa fellis prædictorum animalium generatur, quod quidem dicimus esse verum. Subiungit idem *rrr* de Bezaare minerali, quæ suprà capite quinto adduximus, & nihil penitus profuisse asserit. Quod verò, addit, de Bezaar animalis est relatum, est per experientiam pluries approbatum.

Modus *sss* autem propinationis & præparationis ipsius est, quod Se Kel, id est hexagium vnum, ex eo cum sufficienti oleo dissolutum, liquefiat in patella, & coquatur, donec octaua pars ipsius sit consumpta, & sorbeat totum, ille qui morsus fuerit: & si eodem idem morsuram linierit, curabitur, & euadet auxilio Dei. Harum autem trium medicinarum est experimentum veraciter approbatum in omnibus venenis, tàm animalium, quàm vegetabilium, quàm etiam mineralium: & sunt istæ

ſemen pomi citri, Smaragdus, & Bezaar animalis: Idem confirmat cap. 4.

Hali Abbas, cuius librum non vidimus, à Monarde his verbis citatur: Haliabas tribus locis in quibus de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, ſed ſuccinctè admodum: tenerum enim illum eſſe duntaxat dicit: deindè in aqua atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda ſit. Hactenùs Arabes.

Arnoldus ttt Villanouanus: Scimus etiam, quòd lapis ille theriacalis, quem Arabes vocant Bezoar, non viridis, ſed gypſeus, qui de corpore repentis animalis extrahitur, in quantitate ſemi lenticulæ ſumptus in puluere, potentiſsimè liberat à veneno, cuiuslibet nociui animalis.

Nicolaus Florentinus ſub titulo de medicinis Bezaaralibus à venenis liberantibus, in genere agens, hunc lapidem valdè celebrat, eaque omnia dicit, quæ Serapio, Rhaſis, & Auerrhoës, nihil de ſuo addens.

Hunc Cardanus uuu ſic expreſsit: Nebrite gemma nobilior hoc, ſed non ei tam valdè diſsimilis eſt Pazar lapis; quem corrupto nomine vocant Bezar: gemma nec hic eſt, ſed mollis ac cinerei coloris, auellanæ magnitudine, omnibus venenis egregiè reſiſtit: hic eſt ille lapis ab omnibus laudatus, ac à nemine fermè cognitus, quem conſtat

constat in Peli Orientalis Indiæ regione, so-litum inueniri.

Matthiolus *xxx* pleraq; quæ ex Arabibus in medium attulimus, recenset.

Andreas Lacuna *yyy*: meminere Arabes lapidis cuiusdam, quem Arabicè Bezahar vocant, id est, contrà venenum, quem prædicant, tanquam admirabilem aduersùs omnis generis venena, & contra morsus animalium virulentorum, & tandem contra pestem. Hic, prout referunt, ruffi coloris est, leuis & splendens, sed mihi videntur confundere cum Bolo Armena legitimo, de quo verba faciens Galenus. &c.

Andreas Baccius *zzz* Arabes testantur hunc lapidem incomparabilem virtutem corroborandi cordis obtinere: aduersùs venena quoque & febres pestilentes, remedium esse præstantissimum. Idem *aaaa*: scribunt, quod lapis Bezaar Arabum non solùm intùs assumptus, sed etiam si à carne tantùm calefiat, virtutem suam promat, & vim indè cælestem spiritus inferat, qua re contra venena tueatur.

Marsilius Ficinus *bbbb*: Lapis Bezoar, si quis posset habere eum, super omnia valet adversùs venena, quod Serapionis & Rhasis testimoniis & verbis adductis comprobat.

Cùm ex Hahamed Ebenririfo memine-

F 3

rimus lapidis Scorpionis imagine ſignati, placet ex Hali, Rodoham Ægyptii commentariis in Cl. Ptolomæi centiloquium, ea, quæ ad hanc rem faciunt, Heurnii *cccc* verbis ſubiicere. Nonnulli hic extra lineam excurrere videntur, cum exiſtimant, ſe programmata ſyderum gemmis & metallis inſculpere poſſe. Hæc opinio ex eo Ptolomæi libello, qui ὁ καρπὸς inſcribitur, nata mihi videtur: vbi ad nonum aphoriſmum affirmat Haly, ſecreta imaginum aperire Ptolomæum: nam, inquit, innuit peculiares rerum inferiorum formas συνοικειώσει à peculiariter cœlitùs ſibi dicatis formis moueri: Sic cœlo hærens Scorpius, in noſtros hic ius naturæ exercet: vt in ſerpentes, Serpens. Hinc imaginum magicarum ſtudioſi, lapidi formam ſuis negotiis ſtudentem cœlabant, cùm iam iam planeta è radiis Solis emicans, ad hanc cæleſtis ſyderis formam proficiſcebatur. Tantam vim imbibebant, vt quodlibet negotium his vel promouere, vel inhibere poſsint. Quin ipſe vidi Satellitem Romanum Geometriæ gnarum, qui, cùm diu habitaſſet Ægyptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit cùm ad Satallitem eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audire-

mus:

mus: ex ictu enim Scorpii grauiter dolebat: hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem Scorpii, & thus olebat: quo hauſto, ilicò euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tàm commodam & ſalutarem preſsiſſet formam? ilico aureum obtulit annulum, qui Eblema gerebat lapidis Bezaar, cui inſculpta erat imago Scorpii. Rogabam, qua nam hora hanc ſculpſiſſet: reſpondit, Luna in Scorpione verſante, cùm angulum centrumque cœli attigiſſet, tuncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſsiſſe affirmabat: quin aliis rebus inuſta hæc idea, æquè ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat. De his ſcripſit Thebir, & Albertus, &c.

Albertus enim in ſuo de imaginibus libro dicit, quòd imago aſtri Serpentarii alicui pretioſo lapidi inſculpta, venena fugat omnia: & ſubiungit, quòd talis portatus, valet contra venena, & morſus venenoſorum: ac etiam ſi parum raſuræ de eo bibatur: & eſt talis imago aſtri ſerpentarii, vir ſerpente cinctus, cuius caput manus dextra tenet, ſiniſtra verò caudam. Scito ergo, quòd ſi hæc imago alicui lapidi habenti proprietatem fugandi venena, fuerit inſculpta, multò præualebit.

Item dicit Conciliator, quod in libro Regum Perſarum ſcriptum reperit, quòd ſi quis ſculpere fecerit in lapide hæmatitis, virum genu flexum ſerpente cinctum, cuius caput teneat manus dextra, caudam verò ſiniſtra; feceritque lapidem ſic ſculptum in annulo alligari aureo: & ſub ipſo radicem apponi faciat ſerpentariæ, talis portatus annulus, ab omni veneno præſeruat: & quod ipſe de veneno timebat, fecit ſibi ad hunc vſum talem annulum fabricari, ut ipſe refert. Hoc Guaygnerius *dddd.* Illud verò quod multorum ſermone ſcriptisque confirmatum oſtendimus, thus quod ab eo lapide ſtatis temporibus inſculptam Scorpii effigiem receperit, vires ipſi lapidi pares obtinere, hoc inquam, vt dicam, quòd ſentio, ſuperſtitione non vacat: quin potiùs vt rectè Sarracenus, profanum eſt.

Hactenùs de lapide Bezaar ex Arabum ſententia, quæ pleraque Monardes, & ex eo Hüblinus referunt: nunc ad eum, cuius hodie vſus eſt, veniamus.

a *Rheginus, & alij.* b *de peſte, tract. 3. cap. 9. contra Gabelchoferus agens de Bezaare Orientis, coloris varietatem & vires ex Serapione proponit.* c *Conciliator tract. de venen. cap. 82. eſt autem rubeus pulverulentus leuis vt ſpongia & frangibilis, vt gypſum, & ex eo Guaynerius tract. de venen. cap. 7. à Bra: Fumanellus, de peſtis cur. capit. 5. & ex eo à Bra:* d *Monardes lib. proprio.* e *Diomedes Amicus de peſte cap. 46.*

ap.46. eadem refert ex Rhasi & Serapione. f drachma austa ab omni tuetur corruptione; venenum namq; ad e alliciens, sudore extra propellit, Fumanellus serm. de este cap.5. & ex eo à Bra. g Sic conciliator, Petrus de Abano tract. de venen. cap.82. & ex eo Iordanus de peste tract.3. cap.9. qui illum lapidem habet (gestarit secundùm Monardem) tutus est ab omni mortali veneno: teritur etiam & datur in potu de ipso drachma vna (hæc quoq; à Bra habet) & per ipsum dicunt fuisse liberatum Regem Angliæ D.S. Eduardum, &c. Ex hoc Monardis lib. proprio, qui addit, nam cum nunc morti vicinus esset propinatum illi fuisse lapidem Bezoar, à Templariorum summo præfecto, ordinis, tùm magnæ existimationis valdeq; opulenti. Sic Scillerus, granorum duodecim pondere, Arnoldo teste, venenum omne per sudorem deponit: Sic Valescus, inter medicinas ad venena est lapis Bezoar. h lib.18.cap.15. i in indice definit. medicinal. k in suo. aggregat. de temp. simp. cap.386. ex quo Ardoynus lib.1. de ven. cap.8. Pandect. cap.396. vsq; ad vocem Alius: Nicolaus Florentinus & Conciliator, paucis mutatis, in sua retulere. Monardus in suo lib. de lapide Bezoar, quæ Serapio de viribus huius proposuit, recenset. kk Syluaticus pag.90. l Ardoynus pro voce Alius, habet, authoritate Asij: Florentinus, loco alius, habet, & colores. m Cæsalp.2. de metal.46. Sic habet. Serapio dicit multos habere colores: nam inquit, quidam lutei sunt, quidam cinerei, alij subuirides, alij candicantes: probatissimi omnium lutei, deinde cinerei, qui ex Corasceni adferuntur: oriuntur in Syria, India, & Oriente, &c. n Florentinus sic legit, & puluerulentus, & est qui participat, &c. o Conciliat. legit, Machaici: Pandect. & machachi, siue manibati. Arduynus verò, & nabati, & est ille, qui participat, &c. p quidam colorem habent citrinum & veluti puluerulentum: quidam præditi sunt colore balio obscuro: nonnulli viriditate participant: sunt qui albedinis aliquid præ se ferunt: melior verò omnibus est citrinus, & post ipsum puluerulentus, sic Gabelcoferus. At Florentinus hoc modo: est citrinus: estq;

puluerulentus, & minera, &c. q *Conciliat. & Pandect. & in hoc differt ex Corascen cum Bezahar.* r *Pandect. in terra Syriæ.* s *Marsilius Ficinus in antidot. Epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus, ex Serapione & Rhasi sic recensent: oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, estq; diuersus trini coloris: nam quidam glaucus est & fuscus: quidam glaucus, fuscus, & viridis: alter verò albus, & æqualiter glaucus, videlicet similis colori vini albi clari, hic inter cæteros est optimus, leuis, delicatus, mollis, absq; sapore, splendens, vt luna.* t *Sic Florentinus, operationibus: & est lapis multæ humiditatis.* u *Conciliat. Chebori & marina. Pandect. Cobohori & marian: Ardoynus cobhori & marian.* x *Conciliat. Chimedes: Arduynus Chintos, aliàs chicos.* y *Pandect. multæ humiditatis, mollis tactu: Ardoynus humiditatis, mollis tactu. Ita legit Cæsalp. lapis est valdè lubricus, leuis & tactu mollis, mediocriter calidus.* z *eadem Gabelchoferus & Syluaticus* aa *Conciliat. & Florentinus duorum granorũ: Ficinus & ex eo Schnebergerus, duodecim granorum: Sic & Cæsalp. de metal. He[illegible]nus de Peste, Gabelchofer. 12. grana in vino [illegible]pta, Pancirollus.* bb *eiusdem effectius est, si [illegible]pra serpentis morsum ponatur, facit omnino[illegible] ut nullum venenum tibi noceat, Pancirol.* cc *[illegible]orentin, venenosi, confert iuuamentum mirificu[illegible], reliqua interiecta omittit.* dd *Ardoynus [illegible]: id est, calauron seu tafanus magnus niger, murmurans volando, & est sicut vespa.* ee *Sic & Gabelchoferus.* ff *Hæc etiam Ficinus l. c. ex Serapione citat.* gg *trium granorum Florentinus: vel trium, addit Ardoynus.* hh *cap. 306.* ii *Sic Serapio & Syluaticus: Hamec Benreripho legit Monardis lib. prop. at Ardoynus sic, ex Hahamed, & Abdala, narah omitt: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, Hahamed habent, & omnia ea referunt. Syluaticus pag. 90. Hachamed Ehenterifi, legit.* kk *Conciliat Sic legit, Scorpionis signo Sagittario ascendente, deinde sigilla.* ll *Ficinus, & ex eo Schnebergerus.* mm *Sic Serapio & Syluaticus: Abdalanarach, Matth. 5. Dios. 73. Paræus, Lonicerus: Abdala Narach, Monardis: Abdalla*

hama-

hamarah, Ficinus, & ex eo Schneberger. Heurn. de peste. nn Pandect. filij Amamari custoditoris: apud filios Almirama, Fragosus: nobilis filij Mamari filius, Sarracen. de peste: apud filium Calmiroma, Lonicer: Arabiæ quidam Princeps Almirama. Baccius: filium Mamari, Ficinus, ex eo Schneberg. Heurn. de peste: Almirama custodis legis, Paræus. oo de gemmis cap. 34. pp in suo continenti, ex quo Florentinus, Matthiolus 5. in Diosc. 73. Monard. lib. prop. Syluaticus & Cæsalpinus de metallicis ex Serapione hæc adducit. qq flauescens tener & insipidus, Monardis. rr Florentinus sic, & ego bis vidi sufficientiam in eo in auferendo nocumentum veneni. Et lapis quem vidi, &c. ss Pandect. vocem bix omittit: Ardoynus sic legit, ad auferendum nocumentum bix, & est toxicum verum, id est, Napellus. At Florentinus, Monardis, Cæsalp. & Syluat. bis legunt, quasi velit Rhasis se huius lapidis bis periculum fecisse, & aduersùs Napellum efficacissimum comperisse. Ludouic. Guyon. lib. 5. diuers. lect. cap. 13. asserit Rhasim non scribere quod omnibus venenis resistat, sed expertum esse in infante, qui fortè Napellum commederat, cui parum huius lapidis exhibuit, eumq; curauit. tt Pandect. vidi in eodem sufficientiam illam quam non vidi, &c. Arduynus vidi in eo de sufficientia in bix, id est, Napello. uu Florentinus, bis. xx Florentinus in medicinis compositis. yy lib. 8. ad Mansor. cap. 11. zz hæc etiam habet à Bra. aaa lib. 1. diuis. cap. 141. bbb hæc quoq; habet Monardis lib. proprio, & Christ. Huëblin. ccc 8. ad Mansor. cap. 14. ddd lib. 2. contin. 2. authoritate Sarach, referente Ardoyno 1. de venen. 8. eee cap. 7. fff cap. 9. ggg hæc & Monardis lib. proprio. hhh cap. 4. 2. canonis. iii lib. 4. fen. 6. tract. 1 sum. 2. cap. 1. kkk lib. 4. fen. 6. tract. 2. cap. 12. lll in antidot. epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus. mmm 5. collect. 55. quæ etiam habet Ardoynus lib. 1. de venen. 9. vbi curam venenorum in genere proponit: Florentinus & Monardis. nnn Ardoynus. ooo Florentinus & Monardis. ppp lib. de venen. tract. 1. cap. 3. hæc etiam habet Ardoynus lib. 1. de venen.

cap.9. vbi curam venenorum in genere proponit: & Monardis. qqq *Sic & Ardoynus 1.de ven.10.* rrr *Rabij Moyses l.c. & Ardoynus.* sss *Monardes lib.prop.ex Rabÿ Moyse præcedentia & sequentia refert: at quæ hic habentur à voce Modus, vsq; ad Dei, omittit.* ttt *de dosibus theriacalibus: & ex eo Penottus.* uuu *7. de subtil. & ex eo Iordanus, sed breuius, lib. de peste, tract.3.c.9.* xxx *lib.5.in Diosc.cap.73* yyy *lib.5.in Diosc.cap.72. est antidotum, inquit, Io. Agricola, & ex eo Rhegius, contra veneni vim epotum. efficacissimũ & prorsùs diuinum.* zzz *lib.de gemmis cap.34.* aaaa *lib.de monocerote ab initio tertiæ partis.* bbbb *in antid. Epidem.cap.24. & ex eo Schnebergerus.* cccc *in sua meth.ad praxin.lib.3. cap.28. vide & lib.2.cap.6.* dddd *tract.de venen.cap.2.*

DE LAPIDE BEZAAR RECENTIORVM.

CAPVT XVI.

LAPIDIS Bezaartici, de quo nunc acturi sumus, Arabes primos, & primùm antè annos circiter quingentos meminisse, Baccius *a* asserit, Monardi *b* subscribẽs, qui Arabes, Latinobarbaros & recentiorum aliquos citat, vt Serapionem, Rhasim, Hamech Benreripho, Abdala narach, Auenzoarem, Auicennam, Auerroëm, Haliabatem, Rabij Moysem, Laçunam, Matthiolum, Valescum, Ardoynũ, Amatum, Nicol. Florentinũ, Agricolam, Montuũ, Brassauolam, Petrum de Abano, & Conrad. Gesnerum; quæ omnia etiam Christophorus Hyeble in suum opusculum Germanicum transtulit; & nos singula suis locis, ex ipsis auctoribus

tribus partim adduximus, partim adducturi sumus.

Dicitur hic lapis, lapis Albezaar animalis Rabij Moysi *c*, & lapis Bezaar animalis, Arduyno *d*, ad differentiam mineralis. Vulgò Bezar, nomine corrupto, quem Indi & multi Lusitanorum, magis corruptè Bazar Garzia *f* monente, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua, potissimùm apud Malabarenses, forum est: cùm tamen Pazar *g*, vocandus esset, à Pazan, id est, hirco, in quo generatur, cùm Arabibus tum Persis & Carasone incolis, & aliquando in foro pro Pazar, aut Bezahar, quod significat contra venenum, eodem auctore, vendunt *h*. Vnde mutuati *i* Arabes Bezar, Indi Bazar, promercalem lapidem dixerunt, cùm forum vbi mercimonia exercentur Bazar denotet, cui Pannonicum Wastar forum, congruit.

Verùm aliter Garziæ innominatus Scholiastes; quomodo, inquit, Pazar à Pazan dictus? deinde friuolum pro Pazar, postea Bazar dictum: hæc omnia sunt anilia: lapis ille ab Arabibus vno ore vocatur Badzahar, id est, ἀλεξιφάρμακον: omnia enim quæ venenis resistunt, Arabes vocabulo Persico, Bedezahar vocant: hæc ille.

At Monardes, *k* Hager Arabib9, Bezaar Persis, Bezar Indis, Alexipharmacû Græcis, contra venenum Latinis, Piedra contra veneno ij desmayos, hoc est, lapis venena, & animi deli-

quia curans, Hiſpanis dici aſſerit: & Syluaticus vult Arabes Hager appellaſſe, addens Hager & Bezaar idem ſignificare. Verùm Hager Arabibus non de ſolo Bezaar, ſed de quolibet lapide dicitur. Hinc apud Serapionem Hager aſos, lapis aſius: Hager iacot lapis Hyacinthus: Hager Albezahar, lapis liberans à venenis, aliæq́; Hager ſiue lapidum differentiæ habentur. Communiter lapis Bezoar nunc nominatur: at in Alepo & ab Arahibus, Rauwolfio teſte, Bazaor vocatur: Bezahar Orientale, Lacunæ: Pezar lapis ex India, Cardano *m*: lapis Bezoaricus Mercuriali *n*.

Genera autē huius lapidis cum duo communiter ſtatuantur: alterum Orientale, quod ex India, Perſia, China, Ægypto, Catheia, aut vicinis regionibus adfertur: alterum Occidentale, quod ex America & Peruuia aſportatur: de Orientali primò & diſtinctim agemus.

a *de gemmis Boetius lib.2. de lapid.cap.192. & Ludouicus Guyon lib.5.diuerſ.lect.cap.13.* b *lib.de lapide Bezoar.* c *lib.1. de venen.c.10.* d *lib.1. de venen. tract.1.cap.3.* f *& ex eo Salmuth. & Syluaticus.* g *Iordanus de peſte, tract.3.cap.9. Vvittichius, Gabelchofer in Baccium: Syluaticus.* h *Garzias, ex hoc Paræus Vvittichius: & Christophor. à Coſta, Pazar Perſis, Indis Bezar, Arabibus Bezaar Cæſalp. de metal. Pazar Perſis, Luſitanis corruptè, Baſar ſiue Bezar: Indi, Pedro de Bazar i. lapidem fori indigitant. Linſc.cap.43.parte 4. Indiæ.* i *Iordanus l.c.* k *lib.de lap.Bezaar, ex quo Hyeblin & Salmuth.* l *l.itiner.par.1.c.8.p.95.* m *lib.2.de venen.14.* n *de peſte c.13.*

ANIMALIS NOMEN ET FORMA.

CAPVT XVII.

ETSI Boëtius referat, Arabes Medicos lapidem hũc in Capricorno reperiri, ante quingentos annos Rhaſis teſtimonio ſcripſiſſe: attamen hactenus nec animalis nomen, nec ipſius formam ſpeciémve apud Arabes inuenire potui. Sic etiam inter recentiores hac de re non conuenit: Garzias namque *a* hirci genus eſſe & hircum in Perſia & Coraſone Pazan vocari tradit: Amatus *b* capram Indicam: Monardes *c* capram montanam, & Ceruicapram nominat: Capriceruum à figura capri, & cerui parui ſimul iuncta, tale animal vocari, affirmat Baccius *d*: quare τραγέλαφος dici poſſet; Capram ſylueſtrem Lacuna *e*. At Cardanus *f* capram certi generis, quæ nomine gentilitio Bulgoldálf dicatur, ex literis ab Antonio Barrio Luſitano, viro illuſtri, ad ipſum perſcriptis, refert: magni capri nomen, Chriſtophorus à Coſta *g* illi dedit. Linſcottus *h* modò ouem, modò hircum, modò caprã vocitat. At Ioſephus à Coſta, maiorem & ſpeciei & nominis diuerſitatem fecit: nam *i* Guancum & Vicugnem, hoc animal appellari ſcripſit: alibi *k* Tarucam nominat: alibi *l* vbi de lapide Bezaar ex profeſſo

agit, sic scripsit: in Xausa, & alijs regni Peru prouincijs reperiuntur animalia similia, robusta & domestica, cuiusmodi sunt Guanachi, & Pachi, & Vicugne, & Tarughe, quibus alij, & alterius generis adiungunt, & capras syluestres esse asserunt; quas Indiani Cypris nominant, &c. paucisq; interiectis subijcit: etiam in ceruis & Damis lapidem Bezaar repertum esse.

a *& ex eo Saracen. de peste. Paræus, Vvittichius, Christ. à Costa. Cæsalp de metall. Linscot. parte 4. Ind. cap. 43. Capri hi Persis Pazan.* b *centur. 3 curat. 74.* c *lib. 2. aromat. c. 1. & ex eo Salmuth. Fragosius. Syluaticus addit & veruecem.* d *tract. de gemmis c. 34. Syluaticus tr. de lapide Bezoar.* e *in Diosc. & Hueblin.* f *lib. 17. de variet. rer. 97.* g *de medicam. Indiæ Orientalis cap. 21.* h *in nauig. in Indiam Orient. part. 4. cap. 43.* i *lib. 1. hist. Indiæ cap. 21. & ex eo Syluaticus.* k *lib. 4. cap. 40.* l *lib. 4. cap. 42.*

FORMA ANIMALIS.

ANIMAL hoc *a*, vt referunt qui ex illa regione redeuntes illud conspexerũt, Ceruo valdè simile, cùm magnitudine, tum agilitate, & alijs notis, exceptis quibusdam partibus, quibus cum capra magis conuenit: siquidem veluti capra cornua bina in dorsum valdè reflexa habet (vnde nomen capræ montanæ inditum) lata in extremo mucronata: pilos breues habet, coloris cineracei, cui rufedo admixta, quamuis aliorum etiam colorum in ijsdem montibus reperiantur. At Garzias *b*, hirci genus rufi aut alterius

coloris, mediocri altitudine, & ſe ruſum & prægrandem Goæ vidiſſe ſcribit. Sunt qui figuram parui cerui & capreoli tribuant.

Quare cum partes quaſdam habeat cum Ceruo & Capra communes, commodius Ceruicapra *d* vocari poſſet; cerui enim inſtar agile *a* eſt, celeris curſus & ad ſaltum promptum, adeoque ferox, vt interdum Indos etiam occidat; acutiſsimi *e* auditus, vocis gemebundæ: in antris viuit, vtriusque ſexus mas & fœmina, gregatimque incedunt. Alij cerui *e* proceritate, ſed forma hirco ſimile dicunt: alij hirco *f*, aut magno arieti, coloris ruffeſcentis. Ioſephus Acoſta *g* ceruum imitari, abſolutè ſcriptum reliquit. At Chriſtophorus Hueblin (ex relatu Ioannis Hartmanni Hyruſs, qui tale animal in India vidit) refert, Capram hanc ſylueſtrem noſtris non abſimilem eſſe, niſi quod pulchrior & maculis rubris aut nigris aſperſa ſit.

Refert præterea Monardis, ſibi animal quoddam huic ſimile conſpectum, quod ex longinquis regionibus per Africam generoſo Archidiacono Nebienſi delatum, magnitudine cerui, capite & ore ceruino, agile inſtar cerui, pilis & colore ceruino ſimile: corporis forma capram referente, nam magno Hirco ſimile, hircinos pedes habens, & bina *h* cornua in dorſum reflexa, extrema parte contorta, vt hircina videantur, reliquis autem partibus ceruum æmulabatur. Illud au-

tem, addit, admirandum, quod ex turre se præcipitans, in cornua cadat sine vlla noxa, perinde atque pila vento plena subsultans ac resiliens. Vescebatur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis oblatis: robustum & firma catena vinctum erat, quia omnes funes, quibus ligabatur, rodebat ac rumpebat.

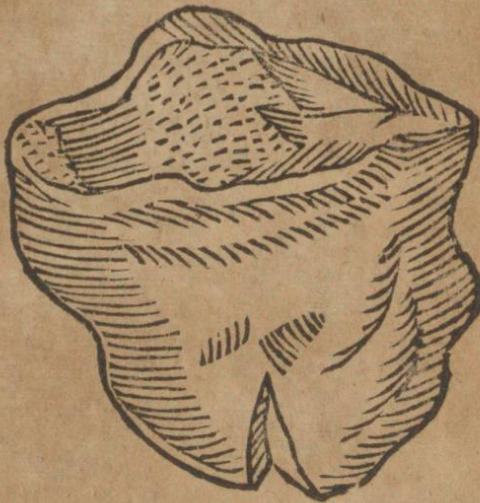
Ast Ludouicus Guyon *i* Theuetum citat huic animali vnum tantum cornu tribuentis. Et quia C. Clusius in Garziam notis, Cornu & figuram & descriptionem adposuit, eadem hîc quoque subijcere lubet, ne quid quod de hoc lapide & animali apud auctores reperitur, omisisse videamur.

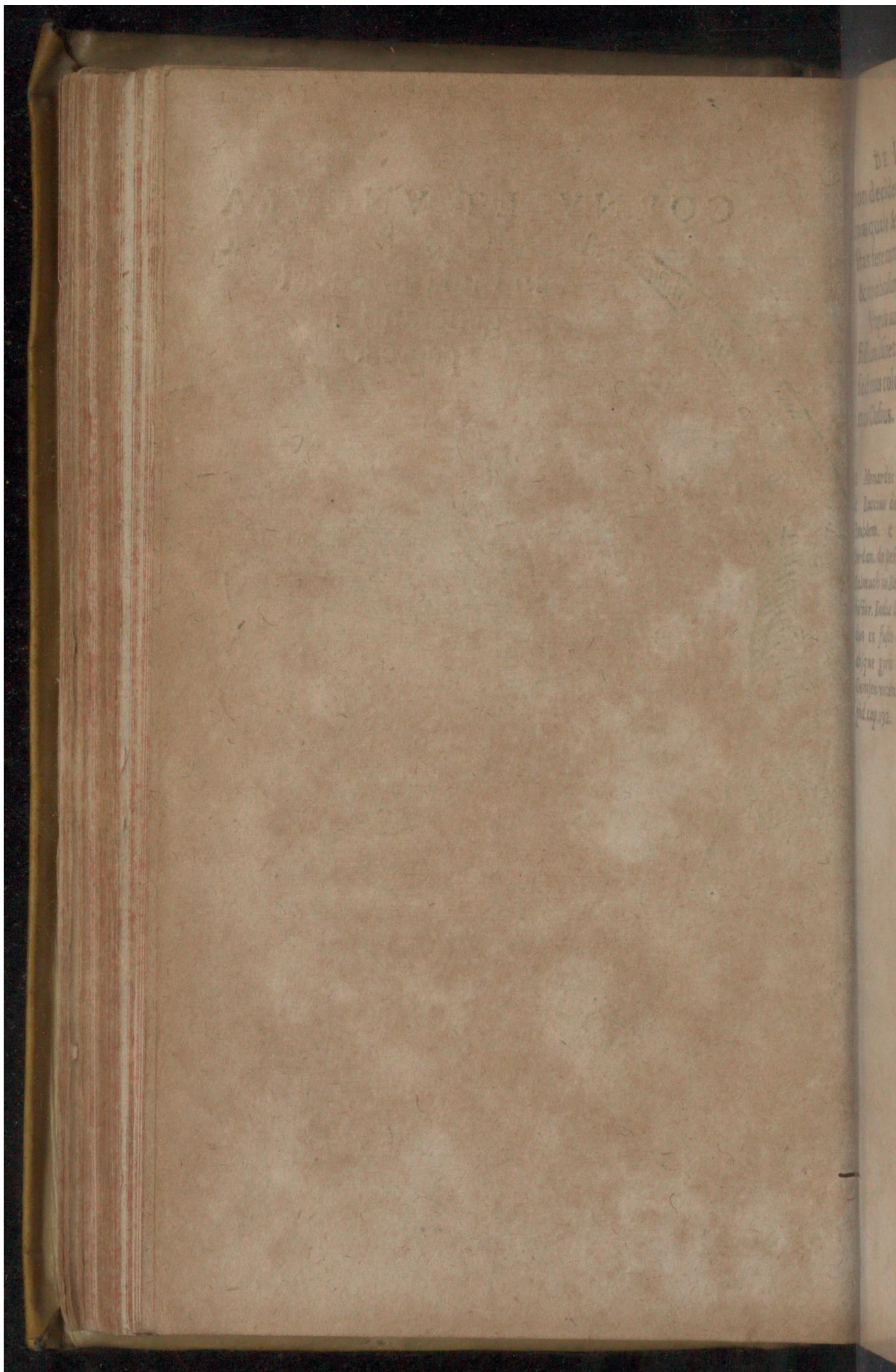
Cæterum, ait Clusius, mihi persuadeo, non futurum ingratum, si huic scholio, eius animalis, in cuius ventriculo celebratus ille lapis Bezar, in Orientali India generatur, cornu & vngulæ icones adijcerem, expressas quidem, curante Iacobo Gareto, aromatario Londinensi, qui eas ad me Francofurtum vsque mittebat, permittente verò Generoso viro Waltero Raulæo, cui obtigerant in parte prædæ earum rerum, quæ in prætoria illa naui ex Orientali India reuertente, & à naucleris Anglis occupata, aduehebantur.

Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non significabat) nigri coloris, incuruum, inferna & crassiore parte, qua capiti adhæserat, cauum (qua nota singulis annis, non

CORNV ET VNGVLA
ANIMALIS BEZAAR
in India Orientali
generantis:
pag.98.

non decidere, coniecturam faciebam) foris inæquale & multis tuberculis obsitum, instar fere cornu ceruini, supernâ parte læuius, & in obtusum mucronem desinens.

Vngula autem nigra etiam erat, & breui fissura discreta, pilisq; magna ex parte tecta: sed cuius coloris, non erat additum. Hactenus Clusius.

a *Monardes lib. de Bezaar.* b *lib.1. arom.cap.45.* c *Baccius de gemmis cap.34.* d *Clusius, Camer. in Emblem.* e *animal rufum ferunt cerui proceritate, Iordan. de peste tract.3. cap.9. ex hirci quodam genere, Salmuth in Baccium.* f *Ryff. pharm. restaur.* g *in histor. Indiæ lib.4.cap.42.* h *cornua habere dicitur duo ex fusco colore nigra & ferè recta, leuiaque non absque gyris & nodis caprearum, quam germani Gemsen vocant, cornibus satis similia. Boetius lib.2. de lapid.cap.192.* i *lib.5.diuers.lect.cap.13.*

Huc ponatur figura.

LOCVS VBI ANIMAL HOC REPERITVR.

CAPVT XIIX.

ST quidem regio, in qua animal hoc degit, ipsa India ab omnibus, vt rectè Syluaticus, constituta: sed cum Indiæ nomine, non modò antiquorum India, sed & vniuersus is terrarum tractus, qui à Columbo, primùm apertus, & ad Occidentem positus, multis ac varijs prouincijs distinctus Indiæ nomine donetur, in vtraq; Indiæ parte, Orientali scilicet & Occidentali, animal hoc reperiri, similiter omnes consentiunt.

Indiam Orientalem Serapio *a* indicauit, & recentiorum nonnulli subscripserunt: sic & Indiæ Occidentalis partes, præsertim Peruuianam prouinciam, recentiorum plures, & inter hos, qui illas perlustrarunt, illis addiderunt: nouam Hispaniam, Iosephus Acosta *b* adnumerat. Verùm non in omnibus harum regionum prouincijs, sed in quibusdam tantùm reperitur, quare particularius loca ab auctorib. expressa subijciamus. Et licet Christophorus Acosta *c* in varijs Indiæ Orientalis prouincijs reperiri asserat, Garzias *d* tamen Persiam & nonnulla Malaccæ loca expressit, & ex Persiæ prouincia Corassone, & nonnullis alijs Indiæ locis adferri, scribit: addens,

gens, Indos in Sinarum regionem transferre, inde in Moluccas, & ex Moluccis Calecutiū, ubi maior sit illorum negotiatio. Quare Persidi inquilinam dici refert *e* Iordanus: & ex Persia, Constantinopolim & Callicutho in Lusitaniam deferri, Richardus *f* asserit. Sic in Pan regni Malacēsis prouincia frequens Garcia & Linscotto testibus: hic & in Patane *g*, quæ est ad terram Sian, etiam haberi, quemadmodum & in capo Singabura, scribit.

At non solùm in Persia animal hoc reperitur, verùm etiam in India *h* maiore trans fluuium Gangen, in quibusdam montibus Chię vicinis, quam Ptolomæus ab vbertate & opulentia adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, trans auream Chersonesum *e* ad Comarini promontorium, qua ad Chinarum regionem itur, è cuius ventriculo lapides execti in nostrum orbem transferuntur: hæc *e* Iordanus: nam cùm in exercitus annonam istic multi prægrandes hirci mactarentur, in eorum ventriculis magna ex parte hos lapides repertos esse, Garzias asserit. Testatur quoque Rauwolffius *k* se in Alepo inter cætera vidisse lapidem, quem Bazaor vocant, quem Persæ ex peculiari genere Hircorum, eorum in regione vulgarium, sumant.

Auctor est Christophorus Hueblin, ex relatu Hartmanni Hyrusz, lapides hos ex tribus locis Goam & Cochin adferri: ex regno Syá,

& vicinis locis, qui in India optimi censeantur, quia sunt omnium ponderosissimi: & admiratione dignum, quod ferè omnia pretiosa ponderosiora sint ea in regione, quàm in alijs Indiæ locis, quòd non solùm in hisce lapidibus, sed etiam in Adamantis sit expertus: siquidem Adamantes, licet alijs magnitudine pares sint, ponderosiores tamen multò sunt ijs, qui ex Bisuaga, ex regno Narsinga, nō longè à Goa & Cochin sita, adferuntur: Alij, addit, ex Ormus sinu Persico adferuntur, quos etiam magni faciunt. Tertij ex Insula Vaccarum adportantur, qui vilissimi censentur: quamuis omnes in Oriente, Asia, Arabia, & Persia in magno pretio habeantur: hæc ille. Et Christophorus Acosta *l* Corrazan Vaccarum Insulas, vltra caput Commorin dictum, iacentes, quæ in Oriente sunt, addidit. Sic Hartmãnus Hyrusz *m* affirmat, se in vrbe Cochin à Stephano Alico diuite & primario mercatore, multos eiusmodi lapides emisse, qui eos ex Insula Vaccarum non longè à S. Thomæ sita, attulerat. Et Linscottus *n*, inuenitur in Vaccarū Insula ad sinus Cambaiæ ostium tractui continentes vicina, quam Lusitanica classis subinde aquan di gatia adit, interfectis tamen multis hircis, in quibus hunc lapidem inueniunt.

Fragosus, ex Aluari Mendez, Commendatoris S. Iacobi testimonio scribit, illum in Arabia tales sæpiùs vidisse, esseque duum gene-

generum, quorum vnum melius ex fælici Arabia: & alterum non tale ex Vaccarum Insula magis versùs Septentrionem adferatur.

Cùm ergo tanta sit regionum diuersitas, in quibus vnius, eiusdemque generis animal viuit, quis non concedet, vt rectè Syluaticus, posibile esse, vt aliqua in illius corporis forma, eiusque colore & cornibus differentia reperiatur? nisi fortè is, qui ignorarit animantium corpora ob aëris vim, aquarum varietatem, pascuorum diuersitatem, immutari posse. Nónne Hippocrates in lib. de aëre locis, & aquis, in Scythia Boues sine cornibus ratione soli inueniri dixit? Ab animalibus, plantis, & herbis eiusdem omnino generis & speciei, quæ cum in Orientalibus tum in Occidentalibus locis viuunt, & feruntur, exemplum desumat, qui voluerit: in eisque, licet eiusdem generis & speciei sint, diuersitatem tamen aliquam in colore, in magnitudine, & alijs animaduertet, & huius rei testimonia apud scriptores, cùm antiquos, tum recentiores, inueniet. Sic equos, boues in Europa, neque genere, neque specie differre dixeris, attamen in plerisque regionibus in colore, magnitudine, alijsque conditionibus inter se differre, notisimum est.

Insuper lapidem hunc in diuersis etiam animalium speciebus in prædictis regionibus viuentibus concrescere, Syluaticus affir-

mat, & hoc ipsius naturæ principijs minimè repugnare, & artem medicam hoc idem vt possibile concedere, asserit. Eadem errata ex quibus lapidem in animali dicto gigni docuerunt illi, si animalia bruta diuersæ speciei se commiscuerint, eandem herbam si comederint, quid prohibeat, quò minùs idem effectus in his euenire possit? Vnum hoc tanquam necessarium supponendum est, huius diuersæ speciei animantia, in eo genere vniuersali conuenire debere, vt cum communi eiusdem naturæ participent, eodem quoque cibi genere vtantur: secùs neque eodem modo lapidem illa congererent: vires, in genere saltem, easdem non haberet, cum tamen herbæ illius medio, lapidem vim Alexipharmacam acquirere voluerint, vt infrà pleniùs dicetur. Hoc Iosephus Acosta *o*, aperte testatur, insuper affirmãs omnia animalia lapidem hunc gignentia, in hoc conuenire, quod ruminent, & in niuosis & saxosis depascantur. Aëris igitur, pascuorum & aquarum diuersitas, in eiusdem generis & speciei animalibus, conditiones aliquas diuersas, & accidentia varia parere possunt. Possunt item diuersæ speciei animalia vnum eundemq; lapidem, in partibus internis colligere: quem quidem lapidem ijsdem de causis, diuersitatem in cõditionib. suis tam externis, quã internis, essentialib. & accidentalib⁹, suscipere cõtingit: sicuti etiam in sua facultate. Sed antequã lapidis huius

cuius conditiones proponamus, lubet ostendere, quàm diuersa sit auctorum opinio, circa locum, in quo lapidem hũc generari volunt: quæ tamen neq; impossibilia, neque inter se cõtraria, neq; lapidis Bezaar dignitatem minuere posse, Syluaticus credit.

a *in suo agregat. de simpl. ca.* 386. b *lib.* 4. *cap.* 42. c *de med. ex India Orientali cap.* 21. d 1. *arom.* 46. *&* *Linscottus.* e *de peste, tract.* 3. *ca.* 9 *Lacunæ: in Perside Sarracenus.* f *in epistola ad Episcopum Strigoniensem.* g *Linscottus part.* 2 *Indiæ Oriental. cap.* 24. h *Fragosus de arom. ex India cap.* 10. i *Chinarum regioni finitimis, Salmuth.* k *in suo itinerario.* l *de med. Ind. cap.* 21. m *in lib. Christoph. Hueblin.* n *in* 4. *parte Indiæ cap.* 43. o *lib.* 4. *hist. nat. & moral. Indiæ cap.* 42. *& ex eo Syluaticus tract. de lapid. Bezaar.*

LOCVS IN ANIMALI VBI LAPIS HIC REPERIATUR.

CAPVT XIX.

ETsi lapidem hũc in animalis corpore genitum, indeq; extractum, recentiores affirment: horum tamen aliqui, nec animal, nec partem, in aqua reperiatur, definiunt, sed ex animali quodam eximi tantum scribunt: alii ex repentis animalis *a* corpore: alii ex capra *b* montana, ex capra quadam *c* Indica. Alii partem designant, vẽtrem *d* animalis: alii ex ventre animalis *e* cornigeri: ex visceribus *f* Indici

animalis. Alii ex ventriculo capreoli *g* Persici: capræ *h* syluestris: capræ *i* montanæ: capræ *k* Persicæ: Alii ex ventre *l* capræ Indicæ: capræ *l* syluestris: ouis *m* aut hirci aut capri: Alii ex ventriculo *n* hirci in Perside: ex animali hirco *o* simili: alii ex bursa *p* fellea arietũ in Oriente: alii ex masculorum *q* caprarum vesiculis felleis. Alii ex corde *r* animalis cuiusdã: ex corde capræ *ſ* syluestris: Alii deniq; ex renibus *t* quarundam caprarum montanarum: ex interioribus *u* intestinis, aliisq; cauis corporis partibus, eximi tradunt.

Generatur ergo lapis hic in internis partibus & cauitatibus, potissimùm autẽ in ventriculo: non autem in maiore ventriculo, sed in prouentriculo, *x* in quem pabulum maiori ex parte reponitur, & ad meliorem coctionẽ præparatur, in quo eiusmodi lapides, nonnunquam nouem decẽ, pauciores aut plures, pro ratione ætatis animalis, inueniuntur: vel vt Garzias & Monardes scribunt, etiam Camerario *y* referente, lapis hic in ventriculo, vel potiùs in receptaculo quodam fasciæ modo formato, & ventriculo parte interiore adhærente reperitur. Etquidem vt referunt (Cæsalpino monente) propè meatum, vnde pabulum ruminatum in alterum ventriculum transmittitur. Sed ex quânam materia generatur?

a *Villanouanus de dosibus theriacal. ex quo Penottus in præfatione sui denarij.* b *Fragosus ex Gesnero de capra sylu.*

prasylu. refert. c *Montuus ex Amati sententia.* d *Saxonia de plica. cap.59. & de febrib. cap.37.* e *Mercurial. de ven. & ex eo à Bra. li.1.* f *Baccius lib de gemmis cap.34.* g *Bodinus lib.2 theatri.* h *Monardes: Richardus: Lonicerus ex aliorum sententia: VVittichius: Hublin, qui addit, & nonnunquam quibusdam aliis, quoque locis: Abrahamus Lusitanus referente Manlio ad Cratonem epist.191. Cæsalpin. lib.2. de metall. 46.* i *Garzias: VVittichius: Salmuth.* k *Lacuna in Dioscoridem.* l *Amatus cent.3. cur.74. & 83. & ex eo à Bra.* m *Linscotus in nauig. in Indiam Oriental. par.4. c.43. ouium vel caprarum quarũdam, Arthus.* n *Paræus: Rauvvolffius: VVittichius ex Garzia.* o *Garzias: ex eo Sarracenus: Iordanus de peste tr.3. cap.9. Rauvvolff. par.1. cap.6. Paræus lib.20. cap.37. in hirco simili animali vtplurimùm inuenitur.* p *Raby Moyses. tr.1. cap.9. ex eo Ardoynus 1. de ven.9. & 10. Monardes tr. de lap. bezoar.* q *Manlius ad Cratonem, ex Brudi Lusitani sententia epist. 191.* r *ex Stomacho vel corde Amatus 2. in Diosc.39. Andernac. com.2. dial 5.* s *Chainus citante Arnoldo Manlio ad Cratonem epist. 191. & ex hoc à Bra.* t *Fragosus ex relatu Aluari Mendoz.* u *Monardis lib. proprio.* x *bursulam in ventriculo natam Petrus de Osma nominat.* y *in emblemat.*

MATERIA HVIVS LAPIDIS.

CAPUT XX.

ETsi huius lapidis materiã Arabes, q̃ de eo scripserũt, nõ expresserint, & recẽtiores ipsius essentiam particulariùs non videantur explicasse, quia lapis omnis Bezaar, quisquis ille fuerit, terream & crassam habeat substantiam, quę omnium lapidum vniuersalis materia, ab

Aristotele, Theophrasto, & aliis omnibus, qui de lapidibus scripserunt, constituitur: Attamē cum Syluatico in huius lapidis materiam paulò pleniùs inquiramus.

Cùm lapis hic instar terrę in subtilissimum pollinem teri possit, substantiā eius terream esse patet: at cùm res plures sint, quæ terræ ipsi, ex qua lapides fiunt, materiam suppeditāt, vt est terra ipsa, quam pedibus calcamus, succi plantarum, aquarum, metallorum, & rerum aliarum quam plurimarum; idcircò Bezaaris materiam terream, Herbam quandam esse recentiores affirmant, vt Monardis *a*, & Iosephus Acosta *b* tradidere.

Verùm non tantùm herbā, sed etiam venenū cōmestum, materiā terreā huic lapidi suppeditare, Monardes *a* his verb. recensuit: Opinio est, quod ex veneno tàm pernicioso à prędicto animali deuorato, & ex illis herbis adeò salutiferis depastis lapis Bezaar generetur.

At Garzias *c* herbæ non meminit, sed lapidem hunc circum paleam quandam tenuissimam semper augescere, & veluti è multis tunicis contexi refert: testatus id se à viris fide dignis accepisse, omnes in Persia collectos, simili modo circū palleolam efformatos inueniri: se suis oculis obseruasse affirmās, lapidem huiusmodi contritum, tenuē paleam in medítullio cōtinere: quasi innuere voluerit, humores in lapides conuersos, circa palleolā illam coaceruari. Quod tamen perpetuū non

est,

est, cùm sæpè in eius medio puluisculus, vel etiam granum quoddam reperiri, infra ostensuri sumus.

Sed hoc tanti faciendum non est, quasi idcircò lapidis materia talis non sit, siquidẽ dici posset ex herba commesta humores genitos, & circa illam paleam coaceruatos, in terream illam lapidis substantiam commutatos esse.

Quod verò aliqui Serapionis *d* auctoritatẽ, difficultatem causare existimant, quod is lapidis huius essentiá, non ab aliqua terræ specie, neq; ab aliqua herba, aliáue re commesta produci affirmet, sed eius materiam metallicam constituit, dûm eius mineram in terris Syri & Indiæ, & in terris Orientis esse admonuit: quibus manifestè refutatur id, quod ex communi sententia receptum esse ostendimus, scilicet in animalis cuiusdam interioribus lapidẽ hunc gigni: verùm, cùm & auctoritatem & sensum supra capite quinto explicauerimus, eò Lectorem relegamus.

Sed ad rem: lapidis Bezaâr materia essentialis ergò erit, ex venenis deuoratis, & ex herba quadá post commesta, postmodùm in animalis ventriculo, in lapidem simul cõcretis. Si enim Medici rectè statuerunt, lapideæ materiæ generationem in hominis aut animalis bruti parte aliqua fieri, quia excrementum aliquod terreũ & crassum, à calore partis (in qua lapis concrescit) aduritur, & sic in lapideam substantiam conuertitur; cur non

etiam ex aliis rebus cómeſtis craſſum & terreum excrementum gignentibus (vt ſunt venena, & herba peculiaris) in eiuſdé animalis ventriculo, lapis Bezaar pariter ſubcreſcere poſsit? Ad hoc reſpondent, rectè quidé Medicos de homine id pronunciare, non verò de brutis: hominis enim appetitum ad pleraque talia, eaq; diuerſa præter rationem & neceſsitatem, comedenda ſæpiſsimè incitari, ex quibus frequentiſsimè lapidibus materia ſuppeditetur. Sed in brutis ſecùs fieri, cum iis à natura inſitum, & vt tantùm cibum ſibi familiarem aſſumant, & ſolum in ea quantitate quæ ipſorum nutritioni ſufficiat. Quòd ſi modum excedant (rariſsimè auté animalia, præſertim quæ cicurata ſunt excedunt) ægrotare quidem, ſed rariſsimè in iis lapides concreſcere.

Verùm hæc cauſa vnica videtur eſſe, quod non ex alia re, quàm ex venenis, & herba illa ab animali Bezaar generantis, commeſtis, lapis ille gignatur: quod hęc ſit materia natura ſua apta ad excrementum craſſum & terreum producendum, & quòd fortè hiſce plùs quàm par ſit veſcantur, ad quòd etiam inuita impelluntur: nam cum venena, quæ deuorant, minimè nutriant, in excreméta conuerti neceſſe eſt. Sic & herbas cuiuſcunq; generis ſint, pręſertim quæ hortenſes non ſunt, vel quæ minimè nutriunt, excreméta multa producere, notius eſt, quàm vt probatione indigeat.

Sed quòd nimia quantitate herbas deuorent, cauſa eſſe poteſt, quòd poſtquàm vene-

na ad satietatem deuorarint, & ab iis se lædi celerrimè senserint, mortemque timentes, ad herbã salutiferam, & quidem naturali instinctu, (quemadmodum canis ad gramen caninum, Cynogrostin-dictum; & ceruus sagitta petitus, ad Dictamnum) deuorãdam, statim accurrunt, & valetudinis recuperandæ, vitæque seruandæ desiderio, impelluntur: & cum iis saturentur in ventriculo eorũ excrementa cruda colliguntur, quæ lapidi materiam aptissimã subministrant: quæ omnia ex Monardis & aliorum testimonio cõfirmabimus.

Boetius materiam lapidis tantũ succũ herbarum aromaticarum & salubrium in montibus nascẽtium, censuit: cuius hæc sunt verba. Materia vnde lapis generatur, herbarũ est succus viscosus & terrestris, aut si mauis dicere, terrestris herbarum succus in humorem resolutus: quę si aromaticæ & salubres fuerint, lapidis augent vires: si insipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis verò degẽtium ad venena aliosq; morbos difficilimos sanandos in maximo habent pretio. In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos vtiles sunt, victitant. Nunc generationis modum subiiciamus.

a *lib.2.hist.simp.ex India c.1.* b *l.4.nathist.hist.& moral.Indiæ.c.42.* c *l.1.de arom.c.45.* d *in tr.de simpl.ex Mineral.de sumpt.* e *lib.2.de lapidib.cap.193.*

GENERATIONIS MODVS.

CAPVT XXI.

QVod suprà de Ceruis scripsimus, eos serpentes deuorare, & saturos ad calorem ingenté attemperandum, aquæ frigidæ se immergere, & ibi donec calor ingens sublatus sit, nihil bibẽdo persistere: illud quoq; Monardes *a* de Ceruicapra, ex qua hodiernũ Bezaar extrahitur, refert. Posteaquá enim ea, quæ Plinius de *b* Ceruis scripsit, quæ superiùs etiam adduximus, narrasset, subiungit, Clusio vertente.

Istæ Ceruicapræ in India eadẽ agunt, quæ Plinius de Ceruis scripsit: ferarũ enim antra subeunt, & anhelitu suo animalia noxia educunt, & vorant: deinde ad loca aquosa se conferunt, in quibus se mergunt, donec veneni vim extinctá esse sentiant, ab aquę potu prorsùs abstinentes. Deinde aquâ egressæ, multas salutiferas & insignium facultatũ herbas, per aruum depastum eunt, quas naturali instinctu venenis resistere cognoscũt: eaq; ratione naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis deuorato, & depastis herbis, virtute quadá specifica infusa, generationis tempore in internis ipsius animalis partibus, & aliis cauitatibus, magni & parui lapides generantur.

Et Christophorus Acosta *c* Orientalis lapis hic, in ventriculis animalium dictorum gene-

generari creditur, & quidem mediante quarundam herbarum medicarum virtute, quæ is in regionibus, in quibus hæc animalia reperiuntur, proueniunt, & ab ipsis depascuntur.

Sic Iosephus Acosta c refert Indi, quemadmodum à maioribus suis accepere, in prouincia Xausa, & aliis regni Peru locis, multas esse herbas & animantia venenata, quæ & aquas, ex quibus bibunt, & prata, quæ depascuntur, anhelitu suo inficiunt: inter herbas has, vnam esse valdè salutarem, quam Vicugna, & alia animalia quæ lapidem Bezaar generant, naturali instinctu deuorant, & hoc modo à veneno tàm aquarum, quàm pascuorum, præseruantes, ex qua herba lapis in eorum ventriculo generatur: mox subiicit: hanc opinionem esse Indorum, quæ à Peruuianis probetur, quod sanè ratione nō careat, & cū eo, quod Plinius de capra montana refert, conuenire, quod nimirum herbas venenatas depascantur & non inficientur.

Apud Insulę Vaccarum incolas, opinio recepta, lapidem hunc ex herbis quibusdam depastis generari, eoq; genito, morbidas & scabiosas reddi: quæ animalia, licet lapidis conquirendi causa non interficerentur, nihilominùs morerentur, vt Hyeblinus, ex relatu Hartmanni Hyrusz refert: hicq; ex Stephano Aluo, earum regionum mercatore, & in simplicibus Oriētalibus versatissimo cogno-

uit: quemadmodum etiam calculum humanum, omnibus aliis lapidibus, tàm contrà venena, quàm alios morbos præferendum esse. Addit insuper, vt plurimum in annosis & scabiosis capris reperiri, & quo seniores & scabiosiores sint, tanto maiores & pulcriores in iis lapides reperiri.

Quare ex sententia eius, qui Gualtheri Ryffij pharmaciam reformatam auxit, pro certo habendum, lapides hos ex herbarum optimarum succo, præsertim earum, quæ in montibus copiosè proueniunt, nasci; cùm lapides ex iis, quæ in planitie pabulátur exempti, tantarum virium non esse affirment; & quo capræ hæ diutiùs viuunt, tantò lapides, cùm indies incrementa sumant, maiores fiũt. Hinc Libauius *e* creditur ex cibo fieri nobili, quo quæ non victitant, non generant nobile. Et Camerarius in emblematibus: asserunt, lapidem ex capris montanis ablatum præferri, cùm sit ob pabulum odoratissimum plantarum aliis multò præstantior. Quòd verò virtute singulari herbarum illarum depastarum generari, creditum sit, causam Linscottus refert, quia in nullis aliis locis istiusmodi inueniri certum sit, etsi animalia specie eadẽ alibi frequentia reperiantur. Hinc Manlius ad Cratonem *f* scribit, se ab Abrahamo Lusitano cognouisse, lapidem hunc gigni ex certa herba nostris regionibus insueta, & in Persia tantum, & Insula Vaccarum Indiam versùs cognita.

e *singul. part.* 3. *lib.* 4. *in schol. ca.* 1.

f *epist.* 191.

Refert

Refert Boëtius *g*, Imperatorē Rudolphum II. oui anserini magnitudine aut paulo maiorem habuisse, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt. *g lib. 2. de lapid. c. 191.*

Retulit mihi nobilis Austriacus, se dùm in Hispania viueret, cognouisse, animalia hæc, postquàm serpētes deuorarint, radicē, quam contra Yerua, id est, contra venena Hispani vocant, comedere, & ex serpentis & radicis mixtione, lapidem hunc gigni.

Hanc autem radicem Nicolaus Monardes *h* descripsit: est autem Iridis radicibus valdè similis, sed minor (multis filamētis oblongis, subflauis, prædita, cuiusmodi aliquot ante biennium apud Pręfectum Oberkirchensem, cum ex acidulis rediremus, vidimus) ficulnei folii odore, quæ ex Charcis Peruana prouincia aduehitur; Hispani, Indias inhabitantes, contrà Yerua, quasi dicas, Alexipharmacum appellant: quoniam earū puluis ex vino albo sumptus, aduersùs omne venum, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) præsentissimū remedium sit, vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuás. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt: ventris etiam animalia pellit. Gustata radix, aromaticum quiddam cū acrimonia coniunctum sapit: quare calida *h de simp. Indice ca. 17.*

ſecundo gradu videtur. Hæc Monardis, C. Cluſio *i* transferente. Et ſanè radix hæc hodie apud Hiſpanos lapidi Bezaar præfertur, eiusq́; grana aliquot contra venena exhibentur: qua & ipſi Florentini in morbis contagioſis vtuntur.

i *& ex hoc, Lugdunenſis hiſtoria l.18. cap.46.*

Lubet & hoc ex Salmutho *k* per tranſenná aſpergere, quòd nonnulli animal iſtud ſerpentibus quoq; veſci, partimq́; in ſuccum & ſanguiné partim in lapidem Bezaar eos conuertere aſſerunt: quò myſticè declaretur, ab iis vitiis, vel rebus etiam aduerſis, quibus alii ſuccũbere, aut omnino perire ſolét, viro forti, ac virtute prædito, nihil periculi metuẽdum eſſe, ſed eum inſuper inde propter conſtantiam & recti iudicij robur magis confirmari & Spiritus alacriores conquirere. De quibus extant Gregorii Nazianzeni verſiculi è Græcis ita Latinè facti.

k *in Pancirollã, quæ ex Camerarij Emblematibus deſumpta.*

Grauibus nihil mouetur incus pulſibus.
Infracta caſus mens repellit anxios.

Idemque hoc Emblemate Camerarius *l* expreſſit.

l *centur.2. embl.64.*

Nulla venena probis vitij, ſortisq́; malignæ.
Obſunt: quin potiùs robora dant animis.

Sed vt de lapidis materia concludamus, quòd ſi quiſpiam dixerit, herbæ hunc in modum de paſtæ, quidpiam à natura inſitũ eſſe, cuius occaſione ſuccus eius facillime in lapidem conuertatur, non abs re, meo quidem videre, dixerit: Ad quod ſtatuendum, mouét ea, quæ Plinius *m* de Lithoſpermo refert, his verbis: Inter omnes herbas lithoſpermo nihil

m *lib.17. cap.11.*

nihil eſt mirabilius: aliqui Aegonychon (exonticon habet Æginetha) alii Dioſpyron, alii Heracleos vocant: Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quàm rutę (oleæ habet Dioſcorides *n*) ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci; gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & eorum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarũ, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habẽt, & intùs ſemen: naſcitur & in Italia, ſed laudatiſsimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidẽ miraculo aſpexi: tantus eſt decor, veluti aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tàm exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis.

n *lib.3.ca. 158 de Lithoſpermo.*

Hæc ſanè à Plinio propoſita in herba, quæ vulgò Lachryma Iobi, vel Moyſis, vel Iodoci dicitur, & Lithoſpermum arundinaceum vocare ſolemus, pulcrè obſeruantur, ſiue hanc Plinius exprimere voluerit, ſiue non. Hæc eſto lapidis Bezaar in ventriculo animalis concreti materia.

Modum generationis *o* eleganter Boetius expreſsit: Generatur, inquit, lapis in marſupio prædicti animalis ſucco herbaceo ac terreſtri à tenuioribus partibus ſecreto: cui dum portio ſucci terreſtris ipſius animalis accedit, paulatim humido expreſſo cõcreſcit in lapidem terreſtrior pars. Quæ, ſi ſimilis ſuccus nõ ſtatim ſit præ manibus, leuore obducitur,

o *lib.2. de lapidib. 2. cap.192.*

lapilli formam induit & quandam in extima ſui parte polituram recipit. Huic accedens poſtea circumquaq; (abſolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua cruſta inducitur, craſſa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate: quæ iterum exſiccata & indurata, alia cruſta obtegitur: idq; toties à natura fit, donec ad iuſtã quantitatẽ venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea nõ amplius à natura ſuppeditatur. Nam aliquando excreſcit ad oui anſerini quantitatem: paulatim enim augetur, donec animal intereat.

QVO TEMPORE GENERETVR ET DE HVIVS lapidis laminis.

CAPVT XXII.

LApidem hunc, Veris ac Æſtatis tempore, ex herbarum quarundam ſucco, quibus Capræ illæ victitant, congregari affirmant: at Autumno & Hyeme accedente, alio pabulo deficiente, lapidem hunc ruminare & pro pabulo vti. Rem ita ſe habere, ex eo probari inquiunt: quòd eædem capræ Veris principio, aut Hyemis fine, (Æſtatis fine habet Lonicerus) capræ lapide prorsùs careant, tamen cùm autumni principio (Æſtatis fine Lonicerus) notabilem ſemper habeant: hæc

hæc Richardus refert. Nunc de Laminis.

Concreſcit initio circa paleam quandam tenuiſsimam ex pabulo ruminato (vel vt Paræus in formam coaguli ſenſim aggeritur circa feſtucam laminatim) ſucco ambiente in cruſtam friabilem tranſeunte, ſemper augeſcens, cum temporis proceſſu, ſuccus alius atq; alius (vt in fine præcedentis etiam capitis oſtendimus) ſuperueniat, ita vt lapidis coagmentatio per cruſtas, (alii laminas, cortices, pelliculas, tunicas, ſquamas vocant) fiat, veluti è tunicis multis contextus, vt Garzias, *a* & alii omnes tradidere. Miro ſanè naturæ artificio, ut rectè Monardes *b* per laminas ſeſe mutuò amplexantes amplificatus & compoſitus, vt in cæparum putaminibus & inuolucris videre eſt: quo pacto *c* & veſicæ calculos omnes principio à renibus ducto, pedetentim ſuccreſcere, auctor eſt Fernelius: ſemper enim in medio & in centro lapillum habent rubentem, cui mucoſa materia ſenſim iungitur, & lapis quotidie augetur. Ea enim ratione generari obſeruare licet, ſi lapidem contritum inſpicias, in eius enim medio, huiuſmodi paleam tenuem, monente etiam Garzia, inuenies. Imò *d* ſæpe laminæ ſeu cruſtæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut feſtucæ fragmentum quæ lapidis generationi baſin præbet, appareat, & conſpectui ſe præbeat.

Sunt autem laminæ hæ adeò leues ſplendentes *e* vt ſingulæ magna arte expolitæ videantur, ita quidem, vt lamina etiá exteriore ſublata, altera, quæ ſubeſt, ſplendidior multò conſpiciatur: & quò vlterius *f* progreſſus fit, clariores & ſplendidiores apparent: hæ *g* pro lapidum magnitudine, vel craſsiores, vel tenuiores ſunt, quo enim maior, tanto craſsior cortex eſt, & è contra, vt Hyeblinus ex relatu Hyruſz tradit.

Huius rei rationem Syluaticus hác reddit; quod cũ lapides hi in animalis ventriculo per additionem creſcant, vt in omnibus pariter animalibus lapides gignentibus, quæcunq; illa fuerint, euenit, eadem materia quarumcunq; tunicarũ exiſtẽte, ab eodem calore elaborata, eiuſdem etiam omnino coloris, ſoliditatis & conſiſtentiæ vt ſint, neceſſe eſt. Intimæ verò propter maiorẽ elaborationem ſplendidiores euadunt: prior enim ſecundę & ſecũda tertię, ac ſic deinceps in elaboratione cedit, cũ quæ priores ſunt, maiore ſemper elaboratione fruantur, etiam ob minorem materiæ quantitatem, quam habent. Sed notandũ hunc ſplendorem internum, Orientalium tantum proprium eſſe, quorũ laminæ ſolę & etiam externę ſplendeant. At occidentales, quorũ laminę ſiue tunicę eundẽ prorſus in modum, vna ſuper aliá contextæ ſunt, cũ ſplendore externo careant, eiuſdem coloris cũ exterioris tunicæ ſuperficie, internas tunicas habent. Vtcunq;

ſit, ex-

it, externi cuiuſuis coloris, vltimæq; ſuperficiei conſiſtentiæ, quæquæ illa fuerit, eiuſdem & internas laminulas eſſe, ſi dixeris: iam omnia, quæ in coloris externi diuerſitate & nitore, cum in Occidentalibus, tum in Orientalibus iſtis lapidibus, determinata ſunt, dixeris. Vniuerſalis ergo regula conſtituenda, vt laminæ omnes, tam externæ, quàm internæ & penitiores eundem colorem & nitorem, eandemq; conſiſtentiam habere debẽt: ſi lapides genuini fuerint.

Et licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi tamen rumpitur, & fragilis & poroſus apparet, ſine aliqua arenoſitate: & ſi inter dentes ponatur, diſſoluitur, ac ſi panis cruſtula eſſet, Richardo referente. Hinc Monardis *h* lapis hic tener eſt, & alabaſtri inſtar radi poteſt, & ſi diuitius in aqua hæreat diſſoluitur: quem in ſenſum, mollitiem & lenitatẽ huic lapidi à Serapione attributam eſſe, dici poteſt.

a *lib.1.arom.cap.45.& ex eo Sarracenus, & Vvittichius: ſic & Linſcottus.& ex hoc Arthus.* b *lib. proprio, & ex eo Vvittichius; Salmuth, Ryff. reformat. & Syluaticus.* c *Iordanus de peſte tr.3.cap.9.& Gabelkhofer.* d *Boetius lib.2.de lapid.cap.191.* e *Monardes, Cluſius, ex his Syluaticus.* f *Paræus.* g *Monardes lib.prop.& ex eo Vittichius, Salmuth & Syluaticus.* h *lenis & blandus Salmuth.*

DE FORMA, COLORE, ODORE, ET SAPORE lapidis.

CAPVT XXIII.

VM lapides hi differant forma, colore, magnitudine, pondere & densitate, primum de eorum figura seu forma exteriore agemus.

Etsi omnes vtraq; extremitate obtusi sint, non mucronati *a*, & plerique *b* sint oblongi glandis effigie: imò & formâ, & mole, vt plurimum glandem referre, sunt *c* qui velint, formâ tamen multum variant: nam modo glandem quernam *d* æmulatur, & quidem absque sua capula *e*: alij *f* forma columellæ sunt: alij ôssiculi dactylorum *g* instar, oblongi sunt, paulò tamen *h* crassiores: alij *i* castanearum formam imitantur, vna parte sessiles, & altera gibbi: alij *k* triangulares: alij rotundi, tanquam *l* orbiculi, vel vt *m* auellanæ & nuces: alij subrotundi: alij columbarum ouis similes: imò renis *n* figura. Refert Monardis se vnum habere, qui renem hœdi perfectè referat, qualem & nos apud Collegam nostrum D.D. Platerū vidimus, & adpinximus. * Cardanus *o* sic formam expressit. Fabæ longitudine & altitudine, sed latitudo tanta est, quanta crassities, vt fructum Ricini quasi, nisi quod

quod longius eſt, referat: rectus eſt lapis, formamq; columnæ habet, leuis, ſed mollior etiam quam leuis. Verum admonet Rauwolfſius, reperiri, qui illis nec forma, nec bonitate conferendi ſint: quare ſtudioſè curandum, ne quis à Iudæis Alepi degentibus, qui hos quoque vendunt, decipiatur. Verum quod tanta ſit horum lapidum in figura varietas, nemini mirum videri debet: cum, vti ſupra monuimus, lapides hi ex accidente, in internis dictorum animalium partibus, & illis quidem diuerſis concreſcunt, figuram hanc vel illam propriam habere haud poſſunt, imò facillimè hanc vel illam acquirũt. Quod exemplo à lapidibus in hominum renibus, veſica, tam vrinaria, quàm bilaria genitis, ſumpto comprobari poteſt. Hactenus de forma.

Quoad ſuperficiem, magna ex parte leues *p* ſunt, & æquales *q* (vel vt Iordanus, lapis hic glaber, leuis ſplendore coruſcus) foris elegantiſsimè politi. Ad quod Orientales lapides inſigniter ſplendeant: Occidentales ſplendore careant, ab omnibus ſine diſcrimine affirmatum obſeruatumq; fuiſſe, Syluaticus aſſerit. An verò natura ſua tales? Refert Hueblinus, ex relatione Hyruſz, natura ſua pulchros & ſplendentes non eſſe, ſed ita poliri, ſeque artem hanc à Iudæo in Cochin didiciſſe Hyruſz aſſerit: qua de re etiam infrà.

a *Monardis Vvittich Salmuth. Gyon: Boetius l.2.c.*191.
b *Amarus; Garzias, ex hoc Vvittichius, Caſalp. metall.*
c *Saracenus de peſte.* d *Iordan. tract.* 3. *cap.* 9. e *Ri-*

bardus, Lonicerus, Paræus, addunt ferè. f *Garzias.* g *Paræus.* h *Iordanus.l.c.* i *Monardis, Iordanus, Ryffius, Boetius.* k *Christ. Acosta.* l *Monard. & Iordanus.* m *Ryff.* n *Rauvvolff. Iordanus; & Boetius.* o *Cardan.17 de var.rer.97.* p *Saracenes: & in Alepo leues Rauvvolffius.* q *Linscottus.*

COLOR LAPIDIS.

QVemadmodum lapides hi forma variant, ſic etiam colore varij ſunt (licet parum *a* referat) & quamuis plerique *b* ex viridi nigricent, ſiue *c* atrouirentes, vel *d* obſcurè, vel dilutius *e* virentes, vel virore ſubfuſco nigreſcentes, aut colore *f* herbaceo nigricante, aut palleſcente ſint, reperiuntur tamen fulueſcentes cinericei, ſubobſcuri ad cœruleum tendentes, ex albo *a* cinerei: aut *g* ſubcinerei (atrocinerei *h* rarius,) inſtar Malorum, quæ inſana vel Melanzana Italis dicuntur: ſiuè vt Lacuna, coloris legitimi oliuaſtri, aut qualis Varniganarum: vel coloris *i* fului ad fuſcum inclinantis, vt caſtaneæ colorem æmulari videantur; ſiue ſpadicei; vel vt Paræus, nunc ſanguinei, nunc mellei, aliàs ſubflaui, ſæpiùs tamen viridis nigricantis, qualis in felibus *k* zibetum fundentibus lucet. Quare Monardes *l* pleroſque dicit eſſe felini coloris, hoc eſt, venis illis præditi, quibus diſtinctæ feles Aligalium excernentes, Saturi videlicet cinericei; vel vt Cardanus *m* cinerei coloris, ſed rubiginoſo mixti, cum ſplendore, vt quaſi gemma videatur: ad colorem *n*, &

quaſi

quaſi ſpeciem ferri, igne perpoliti. Agnoſcit Heurnius *o* glaucum, fuſcum, viridem, album, qui aliquantulum glauceſcit. At rubrum putrilentum nunquam conſpexit Iordanus, niſi friabilem, leuitate non pororum raritate, ſpongiam referentem. Vt plurimum tamen eos, ex nigro vireſcentes *p* affirmauit, & quidem rectè, Monardes: quod quidem ratione haud carere, cenſuit Syluaticus: ſiquidem horum lapidum colores varij, cauſam manifeſtam habeant. Nam ſi ex collectis cruditatibus, propter venena & herbam illam manducata, ab illius animalis ventriculi calore interno in lapidis ſubſtantiam mutatis, dicti lapides fiunt: hos ſanè iuxta maiorem, minorémve cruditatum humiditatem, variamq; mixtionem, magis minúsve à calore elaboratam, colorem varium acquirere contingit. Humidior enim cruditas à minore calore elaborata, albedinē ſuſcipit: minus humida, in quam maior & intenſior calor egerit, nigredinem acquiret. At ſi herbæ illæ maiorem partem cruditatum fecerint, color viridior euadet: at minus viridis, ſi vnà cum herbis, aliæ res cruditatem maiori ex parte fecerint. Hæc faciliùs credet, qui lapidum, qui in hominibus concreſcunt, varij coloris cauſam, aliquando contemplatus fuerit. Credent etiam ijdem, rectè Monardem dixiſſe, lapillos illos vt plurimum ex nigro vireſcentes eſſe, ſi conſiderauerint herbas à dictis animalibus manduca-

tas in veneni iam assumpti remedium, in lapilli materia maiores partes habere: eam ob causam, quia ad vitam fugientem retinendam, maiori cum auiditate & etiam ad satietatem multam, manducantur. Cum autem herbæ viridis coloris sint, talem ideo colorem retinent cruditates. In his dein cum calor intensus agat, & præsertim ob venena ante assumpta maximè auctus, cruditas illa viridis aduritur, quandoq; etiam intensius, propter ea color niger facillimè introducitur, qui cũ viridi mixtus, colorem ex nigro virescentem constituit. Orientalium hac de causa lapillorum istorum, multò plures Occidentalibus, eiusmodi coloris esse contingit, quia calor in illis animalibus Orientalibus, regionis occasione maior est: cum Occidentales cineritij coloris, cum nigrore aliquo admixti maiori ex parte sint, quia materia albidior est, & minus à calore elaborata, propter animalium calorem minorem, & quidem regionis frigidioris causa. Hactenus de colore.

a *Hueblin.* b *Garzias, ex eo Vvittichius, Hueblin, Salmuth. Boetius.* c *Rauvvolff.* d *Linscottus.* e *Christoph. Acosta.* f *Cæsalp. de metallis.* g *Saracenus, Boetius.* h *Ryff addit, multos flauos reperiri.* i *Saxonia de febrib. pestif.* 37. k *cinerei obscuri vt in felib. zibetum egerentibus, Salmuth.* l *lib. prop & ex eo Vvittichius.* m 17 *de rerum variet.* 97. n *Richardus, & Lonicerus.* o *de peste, & ex eo à Bra.* p *interdum flauescens & subuiridis, plerunq; pullus, spadiceus, rauus aut ex viridi nigricans, Boetius lib.* 2. *de lapide cap.* 191.

ODOR ET SAPOR.

ODor huic nec gratus eſt, nec etiam ingratus, vt rectè Garzias *a*; quare omni odore deſtitui, aſſerit Lonicerus. Saporem quod attinet, etſi Sarracenus *b* ex Garzia referat, ſaporem primò ſtatim occurſu haud iniucundum, ſed diutius ore contentum, graueolens & hircinum quiddam reſipere: attamen Cardanus *c* Scobem ſaporem vllum referre aſſerit; & Richardus, ſaporem illi nullum, vel potius gratum tribuit: & à Caſtro *d* inſipidum præfert.

a *& Sarracenus de peſte.* b *de peſte.* c *lib.17.variet.rer.97. & Lonicerus.* d *de morb.mulieb.*

DE MAGNITVDINE PONDERE ET PRECIO.

CAPVT XXIV.

VT verò figura & colore hi lapides differunt, ſic etiam magnitudine, pondere & ſubſtantia variāt: Etenim licet *a* magnitudine pares ſint, pondere *b* tamen diſcrepant: quare alios alijs leuiores, alios alijs ſolidiores videas. Et quamuis magni & exigui inueniantur, magni tamen rariores ſunt, & ab illarum regionum illuſtribus viris, Garzia *c* ſcribente, expetuntur ob id, quod eos valentioris facultatis eſſe, ſibi perſuadeant.

Syluaticus ſcribit quoſdam Pomum Aran-
tium æquare, quæ magnitudo, Garzia mo-
nente, rara admodum & peregrina. Rudol-
phus II. Imperator, oui anſerini magnitudi-
ne, aut paulo maiorem habuit, Boetio teſte.
Oui magnitudine corticoſum, ducêtis coro-
natis à reducibus ex India redemptum, Iu.
Baro à Bollwyl habuit. Refert Amatus, oualis
ferè magnitudinis, Iu. Dominam Beatricem
à Luna, Venetijs à nobili Luſitano, qui apud
Indos prorex fuit, centum & triginta aureis
ducatis emiſſe.

Hic lubet adponere, quæ Ferrantes Impe-
ratus præſtantiſsimus apud Neapolitanos
pharmacopœus, Anno 1609. 1 Maij ad me
inter cætera perſcripſit. Intellexi te ſcribere
de Bezaari animali Indiæ quadrupede, quare
de re profectò admiranda te monere volui:
vtpote Cardinalem Burgenſem ex Hiſpania
ad noſtrum Summum Pontificem miſiſſe la-
pidem Bezaar (ſi ita eum appellare liceat) ad-
mirandæ magnitudinis, ponderis decem li-
brarum, naturalem, nō factitium, rotundum,
cinereum, corticibus donatum, quemadmo-
dum parui habent: non credo eſſe ex animali
Bezaar, quod ſcribunt eſſe magnitudinis Ca-
præ, ſed alterius animalis cornigeri multo
maioris. Nec exiſtimes dictum lapidem manu
factum & falſum eſſe, quemadmodum repe-
riuntur aliqui compoſiti ex puluere veri lapi-
dis Bezaar, & radicibus eius herbæ, quæ ab
Hiſpa-

Hiſpanis vocatur Contra Hierua, ſimul iunctis cum Gummi Arabico: quæ herba multum prodeſt contra febrim peſtiferam, venena & quidem bono cum ſucceſſu exhibetur. Viſum ergo fuit de hac re te admonere, cùm mihi videatur res rariſsima, nihilominus vera, cuius rei teſtis ſum, &c. Sed ad rem.

Maximi oui gallinacei amplitudinem vix excedunt, plerique vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur *f*. Ludouicus Gyong ex Theueto refert, vidiſſe ipſum Cairi apud Patriarcham Græcum, magnæ nucis magnitudine, quo ab Arabe capitaneo, Chriſtiano facto, fuerat donatus: addit, rem miraculoſam fore, ſi tantæ magnitudinis reperietur. Nuce auellana paulò maiorem, rex Cochin inter pretioſa dona, maximi muneris loco, Regi Luſitaniæ in prima expeditione miſiſſe (qui omnium primus à Luſitanis in Hiſpaniam illatus fuit) Amatus & Fragoſus ſcribũt. Verùm rectè Sarracenus, columellę, aut glandis molem vt plurimum refert: ſic quoq; alij *h* amygdalę, alij fabę magnitudinem æquant. At maiores, à regionis primatibus aſſeruantur, & quod maximè notandum, in maioribus potius dolus contingit.

Proditum eſt *i* illarum regionum venatores, adeò peritos ac exercitatos eſſe, vt ex ſolo animalis intuitu, quænam magnum vel paruum lapidem geſtent, dijudicare poſsint: quæ enim maiores habęant, minus agilia &

ſubtriſtia eſſe: quin imò ſi ex ijs animalibus aliquod mortuum reperiatur, lapidem valdè magnum geſtare, indicium certum eſſe.

Pondere quoq; variant, inueniuntur namque, qui quindecim & duodecim drachmas *h* pendent, imò ponderoſiores adhuc reperiri ferunt: drachmarum quinque Garzias habuit: Syluaticus admonet, multò plures circumferri minores, vnciæ communis pondere minores, plus minúsve. Verum drachmæ vnius, ſcrupulorum duorum, & drachmæ dimidiæ pondo reperias: imò Hueblinus refert, ex Inſula Vaccarum adferri, quorum quindecim, viginti & plures vnciam vnam non ſuperent: in Goa verò & Cochin, vnius vel duarum drachmarum, & etiam ponderoſiores haberi.

Quod verò horum lapidum magnitudo & pondus variet, nemini mirum videri debet, ſiquidem non ſemper eadem materiæ quantitas, ex quibus lapides hi generantur, in omnibus animalibus colligitur: nec quoque eorundem prorſus idem auctionis tempus exiſtit. Etenim à materia copioſiore, maiorem, à pauciore, minorem procreari neceſſe eſt. Sic cum lapides hi per materiæ acceſsionem in animalis ventre augeantur, prout longiore, breuioréve temporis ſpatio in animali ſubſiſtunt, maius minúsve incrementum acquirunt. At magnitudinis, ſeu augmenti huius metam quandam eſſe, ratio ſuadet: ſin ſecus,

inim.

in immensum excrescere possent: quæ sanè meta, à maiore vel minore latitudine loci in quo gignuntur, dependet. Quare & pondere varient oportet: quamuis huius varietatis causa, quoque referri posit in eorundem soliditatem, cum horum aliqui substantia sint densiore, siue materia compactiore, aliqui minus densa, juxta maiorem vel minorem caloris in eorum materia actionem: idcirco Orietales, Occidentalibus solidiores sunt. Posse tamen in vna eademq; regione, alios alijs solidiores esse, ex Serapionis supra adducto testimonio probari potest, dum asserit horũ lapidum quendam in India esse multæ humiditatis, leuem ac mollem, molliciei sine superfluitate; quam humiditatem & mollitiem ad tactum, Syluaticus minorem duritiem & siccitatem interpretatur, cum lapides omnes in genere duri & sicci sint.

PRETIVM.

CVm magnitudine & pondere lapides hi non conueniant, & de successu eius miraculoso, mira prædicentur, mirum non est, si vno eodemq; non veniant pretio. Quare, Monarde referente, horum pretium variat; apud Calecutos namque tam ingens pretium, vt legitimus lapis coronatis aureis quinquaginta, perinde atque Hispali æstimetur: & Garzias *a* scribit, vnum drachmarum quinque, in Lusitania sexaginta quatuor au-

a ex eo Vuitichius.

reis Lusitanicis (qui Clusio monēte, vndecim Vngaricis æquipollent) venisse: Et Amatus, vt ante quoq; monuimus, v ius meminit, qui 130. aureis ducatis emptus fuit.

In Goa & Cochin, pro vnci, viginti, & viginti quinq; Taleri, aliquando plùs, aliquando minùs persoluuntur, prout vel pauciores vel plures vnciam constituunt: Lapides verò vnius vel duarum drachmarum, & etiam maiores separatim venduntur, ita vt Æthiops albus, Ethnicus, Turca aut Iudæus, pro eleganti lapide, quinquaginta & centum Taleros faciliùs persoluat, quàm Lusitanus, Venetus, aut Armenus, quemadmodum Hueblin ex relatu Hyrusz, scribit. Quare rectè Iordanus b, raritas, & insani, qui in emendo fiūt, sumptus, solis Regibus & Imperatoribus ferè vernas fecit, idcirco ad viliora nobis migrandum erit.

b *de peste tract. cap. 9.*

Et Linscottus c scriptum reliquit, in Insula atque vrbe Macau, ditionis Chinensium, lapidem hunc per Masas vendi, & quamlibet Masam Bezaris, duobus tribusve ducatis venire, provt magnitudine & bonitate excellunt. Et Boetio, anno 1600. solet ad pondus in inferiori Germania drachmam vnam pendens Orientalis, duobus Ducatis vendi, in Germania superiori quatuor: Occidentalis verò dimidiato pretio: dum magni sunt, quia rari & à Principibus ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris pretium.

c *2. parte Indiæ c. 27.*

d *lib. 2. de lapid. c. 194.*

AN

AN ET QVOMODO LAPIDES HI ADVL- terentur.

CAPVT XXV.

VM de lapidis huius ſucceſſu miraculoſo, & quaſi remedio ad omnes grauiſsimos morbos conuenientiſsimo, multi multa (at quam rectè haud ſcio) prædicarint, mirum non eſt. ſi lapidis huius dignitas & pretium creuerit: verum etiamſi ob ſpem lucri, lapides plures, arte ad naturalium imitationem conficiãtur.

Si enim Serapionis tempore lapides multi & quidẽ naturales reperti fuere, lapidi Bezoari ſimiles, qui tamen proprietatib & effectibus huic non correſpondebãt, quam ob cauſam, vt idem aſſerit, multi errarunt, quis mirabitur auaritia & malitia hominum creſcentibus, ſi dixerimus hoc ſeculo artificiales pro naturalibus obtrudi? quam ob cauſam Bezoaris vſus (de vero non loquor) non modo inutilis, ſed etiam periculoſus euaſit.

Quare dicimus cum Augenio, verum & genuinum, non modo admodum rarum, ſed rariſsimum eſſe: ideoq; Medicis ſedulo inuigilandum (modo eius vſum planè neceſſarium crediderint) ne ab hominibus improbis, qui deſiderio lucri ſæpiùs vnum pro altero vendere ſolent, decipiantur: cum & Mat-

thiolus asserat, se iam dudum plures lapides similes vidisse, sed an veri, an adulterati sint, se nescire: imò, si Serapionem & Rhasin consulat, non videre se, cur lapidem hunc legitimum esse probet. Adauget sanè difficultatẽ, quod in ipsismet regionibus, in quibus lapis Bezoar ex animali colligitur, tales arte conficiantur, ita vt dolus difficulter, nisi lapis cõminuatur, detegi posit. Quare merito Baccius veretur, ne Arabiæ vel Orientis mercatores auaritia ducti, arte quadam adulterent, & colore quodam obducant, quemadmodũ & alijs rebus Chymicis vsuueniat: & sæpè, addit, falsos, si frangantur frusta dura terræ coctæ, aut gypsi more, relinquere, qui tamen pro Orientalibus & preciosis vendantur.

Ad sententiæ nostræ confirmationem faciunt, quæ Monardis a habet, inquientis, tam multos adulterinos aduehi, vt ex centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adulterinos conflari. Nam Iosephus Acosta scribit, Indos vbi lapidis huius vsum commendatum cognouere, statim arte multos confecisse & pro veris falsos ad alias regiones transmisisse: Guidonem à Vazare ciuem Hispalensem, qui totum nouum orbem perlustrarat, præsertimque Chinæ regionem, affirmasse, retulit Monardis, & ex eo Syluaticus, Indię populos falsos lapides Bezaar componere solitos fuisse. Cuius rei etiam Christopho-

a lib. simpl. medic. ex India Occid. cap. 34.

stophorus Acosta, vt infra ostendemus, nos admonet.

His addit Syluaticus, quis est, qui Italicorum ingeniorum summam acutiem, & excellentiam cognoscat; quid item, quantumque auri sacra fames, mortalia pectora cogat, sciat; qui simul etiam non credat, & in Italicis regionibus adulteria hæc eadem frequentissimè committi, horumq; lapidum numerum insignem astutè satis confici? Persuadere hoc potest facilimè quemque, lapidum huiusmodi quantitas in Italia propemodùm infinita, vnà cum vili eorundem pretio: hæc ille.

Quæ sanè haud dubiè, Magnum illum Herculem Saxoniam *b*, Patauinæ scholę professorem, mouere, vt huic lapidi parum tribueret: dum admonitionis causa, inquit: lapidi Bezoartico, siuè Bezoar, siuè illum intelligamus, quem in ventribus animalium inuentum tantopere celebrant, siue cerui lacrymam, parum confido: magnatibusque ac principibus consulo, ne in eo tanti coemendo sint vsq; adeò faciles. Nam talis est impostorum versutia, vt arte fabrefactum lapidem, nullius frugi, viginti, quadraginta, aliquando pluribus coronatis, venundare soleant. Ego certè, addit, non absq; causa hunc parui pendo, qui toto eo tempore, quo Venetijs medicinam feci, ipso frequētissimè vsus, & eo quidem optimo credito, vtpote huic vel alteri Senatori Veneto, à maximis Principib. dono

b *lib. de plica cap. 59. qui li. de febrib. pestif. ca. 37. hæc habet, si lapis repe-riatur probus, etiam mihi probatur.*

dato, aut religiosis Franciscanis habito, quem ex Indijs orientalib. delatũ, asserebant se manib. pprijs ex animalis ventre extraxisse: nullum tamen inueni fructum, neq; sudorem inspexi illum salutarem ab his tantopere decãtatum, sed lethalem tantum ac diaphoreticum: quã ob causam præsenti tempore, illius vsum prsus intermisi, & cęteris prætermittendum suadeo: hæc ille. Fatear sanè oportet, me hactenus sæpè vsum hoc lapide, sed nihil laude dignum præstitisse, sed plerosque ex eius vsu attonitos redditos animaduerti.

lib.4.meth. medeali c.2. Quare cum Francisco Vallesio *c*, Regis Hispanię Medico cubiculario dicimus, vereri ne omnes sint falsi (licet secus Solinandro *d* vi- *2. Cõsili.60.* deatur; qui Bezoaris lapidis pbatissimi nobis semper copiã esse, asserit) inprimis cum etiam nunc apud Germanos, horum lapidum, præsertim occidentalium copia reperiatur. Nam vnde quæso earũ tanta copia nobis suppetit? cum Indici scriptores attestentur, potissimũ Garzias, tanto in pretio apud Indos haberi, vt necessum sit omnes ad Regẽ eius regionis, in qua generãtur, perferri, ita vt non sine difficultate inde haberi possũt. Imò testantur Indos magnates eos sibi reseruare, & alijs magnatib. pro splendido munere dono mittere.

Adde insuper, quod in vnius solius animalis ventre (in Oriente dico) duo, tres, vel etiã quatuor tantum lapides reperiãtur: licet Petrus de Osima in Peru, nouem ab vno animali se ex-

ſe extraxiſſe ad Monardem ſcribat: nec ſemper, eodem referente in dictis animalibus reperiuntur: quare eorum copia eſſe non poteſt. Cum enim morbus quidam ſit lapis, in animalis cuiusque ventre, aut alia parte genitus, ſiue potiùs quidpiam à morboſa cauſa genitum, omnia & ſingula illa animalia, in eundem affectum perpetuo incidere, auctore Sylvatico, dici non poteſt. Quòd verò lapis hic à morbo dependeat, Christophori Acoſtæ teſtimonio comprobari poteſt, dum aſſerit, animalia illa, ob lapidem inſigniorem, ventri ipſorum incluſum, mori, & mortua à venatoribus reperiri, & ex mortuis lapides extrahi. Idem teſtatur, venatores, dum ea inſequuntur, ex lento & pigro inceſſu, cognoſcere, quænam lapidem maiorem habeant, quòd ſanè argumentum, non omnia prædicta animalia, perpetuò lapidem in ventre habere.

Accedit, quòd ea animalia à venatoribus maxima cum difficultate capiantur, Monarde his verbis atteſtante: Indiani hæc venantur, interficiunt armis, laqueis & per inſidias: adeò enim ferocia ſunt, vt aliquando venatores interimant: agilia enim ſunt & ſaltu veloci. Hinc veriſimile nobis fit, hoſce lapides adeò numeroſos eſſe non poſſe. Quare ſcitu planè neceſſarium, quomodo lapides hi adulterẽtur, dein, quæ lapidis veri notæ ſint quibus've ſignis à falſis diſtingui poſsint.

QVOMODO ADVLTErentur.

QVod falſi conficiantur non ſolum ab Indis, verum etiam à Iudæis certum eſt: ſed quomodo, quaue ratione, & cuius rei admixtione, non ita conſtat. Indos etenim inueniri, qui ex maſſa quadam adulterinos conficiant, Monardes libello proprio refert: aſſerens, illos tamen legitimi binas notas, laminas ſcilicet & puluerem imitari non poſſe. Et Fragoſus, idem de Indis refert: paleam tamen vel puluerem, qui intus contineatur exprimere non poſſe, ex quo adulterium agnoſcatur. Sunt qui ex lapidum fragmentis & pice artificiosè iunctis veris ſimiles confici, & pro veris vendi ſcribant.

a *lib. ſimpl. Indiæ Oriẽt. cap.* 21.

Quare modũ, quo adulterati conficiantur, Chriſtophorus Acoſta *a* plenius expreſsit: vtpote ex Creta, cíneribus teſtarum oſtrearum ſanguine ſicco & lapidibus Bezahar minoribus ſubtiliter contuſis, & cum aliquo liquore ſibi incognito, ſimul diligenter incorporatis, ita vt naturales & veros æmulentur: & quia maiores minoribus, veluti maioris efficaciæ præferantur, idcircò eius magnitudinis efformare, ex qua plus vtilitatis ſperare, dolumq; melius tegere poſsint. Idem *b* capite de Manna, in quo de eius adulteratione agit, aſſerit ita artificiosè confici, vt etiam exercitatiſsimi, lamina externa inſpecta decipiantur, &

b *eadem lib. cap.* 66.

tur, & nisi frágantur, à vero & naturali distingui non possint, & tales ex Ormuz. Malabar & colonia Cochin dicta, vbi Regia est deferri. Quare Clusio ad Garziam, & ex eo Fragoso, auctoribus, Vlyssibonę mercatores licet magni æstiment, ea tamen conditione vendere nolunt, vt emptor periculum faciat, an legitimus sit. Imò consueuere isti nebulones Cinabarim, Antimonium, Argentum viuum, ignis artificio variè compingere, conglutinare, tingere, & exsiccare, vt verùm Bezoar æmuletur. Quis quæso lapides ex creta, calce, ostrearum testis, & sicco sanguine confectos (vt ex Acosta meminimus) taceo ex Cinabari, Antimonio, Argento viuo & similibus confectos, nocentissimos & lethales esse non dixerit?

Ryff. pharmac. restaur.

Sic & Hyrusz, cuius sæpius meminimus, ipsi Hüeblino, Medico eximio retulit, dum in India viueret, in superiore Cochin fuisse diuitem Iudæum, Moysem Villelam nomine, qui ex paruis lapidibus Bezoardicis, magnos duarum & plurium vnciarum pondere conficiebat, & magno pretio vendebat: paruos in puluerem comminutos, peculiari quadam aqua glutinosa, pro ea quà volebat magnitudinę compingebat. Sed tales ab iis, qui nouerant, & probarant, emptos non fuisse: nec ipsum potuisse ex Iudæo, licet singularis eius amicus foret, conficiendi modum intelligere.

QVIBVS NOTIS, SIVE SIGNIS LEGITIMOS COgnoscere, auctores doceant.

CAPVT XXVI.

Vm ergò constet lapides hos adulterari, omnino necessarium est legitimi notas cognitas habere, quas tamen nō ita tuto proponi posse, Saxonia *a* asserit: imò ferè impossibile esse Syluaticus censet, quia talis tantaque sit impiorum hominum auaritia & astutia, quorum ingenia auri desiderium tantopere acuat, vt lapidis istius omnes conditiones naturales tam externas quàm internas perbelle adeò imitentur, vt ferè discerni nō possint. Nihilominùs tamen conuenit, Medicos hac in re diligentes esse, cum sæpissimè istorum lapidum adulteratorum vsus nocentissimus esse possit: præterquam enim, quod ea facultate careant, cuius potissimum ob causam vsurpantur, Alexipharmaca nimirum: verum etiam propterea, quod in iis conficiendis, assumuntur ea, quæ maximè nocere possunt. Attamen cum varii modi adulterinos à legitimis dignoscendi inuenti sint, notas omnes, quas apud auctores reperimus, ordine referemus: at quantum ad rei veritatem inueniendam valeant, & quan-

tum

tum iis fidei ſit tribuendum, omni diligentia perpendendum erit.

Deſumuntur autem notæ à diuerſis: à forma: à laminis: ab interiore cauitate: à pondere: à commiſtione cũ calce, vel etiam tinctura: ab euaneſcẽtia in auram carbonibus ſi iniiciatur: à flatu: à friabilitate, liquatione & diſſolutione in aqua: ab infectione dentium, & à colliſione ad dentes: à probatione cum acu facta: à lapidis fragmentis: à magnitudine: à vomitu: & deniq; ab experientia, periculo videlicet in beſtiis facto.

A forma: ex ſola forma veros à falſis diſcerni poſſe cenſuit Baccius *b*: eos enim qui formam renum, aut oui columbini æmulentur, exterius læuigati, & expoliti ſint, falſos eſſe.

A laminis ſeu corticibus: cùm omes modò veri ſint corticibus *c* multis ſibi inuicẽ incumbentibus ceparũ inſtar conſtent: quamuis alii *d* aliis pluribus, aut paucioribus tunicis præditi ſint: ſic etiam alius *e* alio durior, compactior, vel laxior ſit. Attamẽ Monardes *f* notas duas ponẽs, legitimũ dicit, ſi læuibus & quaſi expolitis laminis conſtet, & ſi exteriore ſublata, ea quæ ſubeſt, multò ſplendidior cõſpiciatur. Hinc *g* glabrum leuem ſplendore coruſcantem commendat *h*.

Refert Syluaticus Paulum Cigalinum, qui multos lapides Bezaar diligẽtiſsimè obſeruarat, maximá fidem tribuiſſe, ſi tunicę omnes ſiuè laminę, haud minùs interiores, quàm ex-

teriores, vbi pollice tenuiſsimũ quendá puluerẽ deterſerimus, leuiſsimæ omnes, terſiſsimæ *i* ac ſplendẽtes ſeſe offerãt: quas verò impoſtor confecit aſtutè, præter exteriorẽ reliquas eſſe aſperas, & ſplẽdore deſtitutas, quod læui tunicæ arte alia adnecti non poſsit.

Iá verò quatuor hic opiniones inuenio: aliis laminam exteriorem ſplendentem: aliis hanc rudem: aliis ſecundam ſplendentem: aliis interiorem laminam rudem requirentes.

Verùm artificio ſplendẽtes reddi, Hueblin refert: naturales enim rudes eſſe & inęquales, quales ſunt illi, qui ex veſica humana eximũtur, Baccius auctor eſt *k*. Idemq; addit, artificium ex politura cognoſci, falſos enim læuigatos & expolitos exterius eſſe.

Lacunæ, legitimus, læuis, ſplendens, ſquamoſus, ex plurimis ſquamis, quarum tamen prima minùs lęuis aut ſplendens & friabilis: & Iordano, bonitatis argumẽtum, ſi ſuccedens pellicula, vel lamina ſuperiore ſplendidior ſit: & *l* Paræo, ſi laminæ, quæ primam ſequuntur, clariores & ſplendidiores appareant.

Cõtra Saxoniam *m* refert Luſitanos ſcriptores aſſerere: ſi cortex interior ſit rudis, probi argumentũ eſſe, ſi verò ſit politus, ſicut exterior, ſophiſtici argumentũ eſſe. At Boetio, cõſtat ex tunicis ſiue cruſtulis politis interdum & ſplendẽtibus, ſemper magis iis quæ ſubeũt: nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim parte & reliquas complectente, vt in ve-

in veſicæ & renum calculis videre licet.

Lubet adponere ea, quæ Hueblinus ex quodam Hyruſz nomine de falſis cognouit: Falſi corticibus deſtituuntur (cum impoſsibile ſit cortices arte conficere) cauitatem in centro habent, in qua lapillus aut fructus alicuius granũ, cum puluere continentur: eiusmodi plures ſe vidiſſe aſſerit, cum Indiani ſoleant certis compoſitionibus tales conficere, emptoribus non concedentes, vt periculum faciant corticésne habeant, aut veri ſint. Subiungit, Indianum quendam Ethnicum Goa in ædes, ſuas detuliſſe lapidem Bezaar trium vnciarũ, Andrea Marco primario mercatore præſente, quem cùm dictus Marcus falſum agnouiſſet, eum mallei ictu in fruſta comminuit, Ethnicus verò auffugit: hæc ille. Sed quod Baccius ſcripſit, has laminas ſi frangantur, aureos fulgores, ſiue aureas ſcintillas amittere: id præterquam quod à nullo ex ſcriptoribus, qui eas regiones perluſtrarunt, animaduerſum eſt: à nemine etiam aliorum, id obſeruatum fuiſſe legimus.

Ab interiore cauitate, quam alii veris, alii falſis tribuunt. Communis ſententia eſt, legitimos & minime adulteratos, in meditullio concauos eſſe, vt notat Monardis *n*, nullũ cor *o* aut matricem habere: vt aquilinus, *p* quem aëtitem dicunt: & hanc ſecundam facit & primariam notam, Monardes *q*. ſi interius concauus & puluere eiusdem *r* cum lapide ſubſtantiæ, plenus ſit: quem puluerem *ſ* ab in-

teriore lamina recesſiſſe volunt, & iisdẽ *q* viribus præditum: quare maximè *r* commẽdatur, atq; ipſi etiam lapidi præfertur: quo puluere falſi carent, Fragoſo etiam teſte.

Alii paleam in concauitate repertam, pro ſigno probi habẽt, vt Fragoſus: etenim circa paleam tenuiſsimam, quæ inueniatur, ſi lapis conteratur, concreſcere, Garzias *t* tradit: vel circa feſtucá laminatim, vt Paręus. Sic Acoſta, in meditullio ſemper aliquid reperitur, ſiue paruũ *u* cinereum granulum, aut herbam ſiccam conglobatam, aut paleá tenuem: & Richardus, plerunque dum frangitur, cauitas in medio apparet, in qua vt plurimũ feſtuca paleæ reperitur. Sunt qui paleam in falſis reperiri velint & qui falſis cauitatem tribuant, ut paulo ante ex Hueblino monuimus: contra Cæſalpino, adulterati, ſi frangantur, in meditullio cauitatem non habent, neque paleam, ſed aliquid aliud. Hinc Saxonia, *x* addunt probum cognoſci, ſi lapis frangatur, ſi in meditullio puluis reperiatur: ſi verò granum, feſtuca reperiatur, ſophiſticum. Ego, addit, inueni aliquando, quos exiſtimaui omnium præſtantiſsimos, & tamen in meditullio folia exſiccata reperiebátur: quare mihi perſuaſi, hoc ſignum non concludere: ratio, quia congeritur in ventre animalium poſt alimentum aſſumptum: aſſumunt autem varia alimenta. Itaq; fieri poteſt, vt huiuſmodi materia in ventriculo concreſcat, circa folium, ergo non

non concludit argumentum: hæc Saxoi a.

Quare Monardes y asserit, se vidisse confringi quendam, ad obseruandum an legitimus esset, & laminis constaret, sed in centro z granum, aut semen quoddam repertum, super quod Indus impostor lapidem formarat. Sanè & ego duos vidi, in quorum altero phaseolus exiguus, quem adpinximus, repertus, in altero nucleus Myrobalani Indi forma, vtroq; tamen lapide, magno cum successu se vsos testabantur. Sic Iosephus Acosta, in Occidentali nucleos Pini Castellani, vt infra capite, de lapidis Occidentalis generatione plenius monebimus, obseruauit.

Sanè diuersa hæc, quæ de re huiusmodi hunc in modum affirmata audiuimus, contraria inter se non esse, & omni ex parte possibilia, Syluatici est opinio. Nam cum primum dicti animalis calor internus in lapidis materiam agere incipit, si is intẽsus fuerit, & materia non multa, hæc maximè exsiccatur. Addita deinde ad lapidis auctionem alia materiæ portione, hæc quoq; ab eodem calore aduritur & exiccatur: obq; propinquitatem prior iam valdè exiccata magis adhuc exiccatur, & in puluerẽ tandem, vt reducatur necesse est: cauitas propterea formata remanet. Sed si crasioris illius herbæ partis quidpiam, quod durius sit, in prima elaborata materia esse contingat, non potest illa ob crasitiem multam in lapidem & puluerem verti: cui cùm

ſtatim alia addatur tunica, & huic alia conſequẽter, caloris actione ad vltimam internam partem amplius non perueniente, illa herbæ portio, eo in loco cõſeruatur. Quod idẽ ſi palea aliqua, acus, ferrum, pineus, aut tale aliud quidpiá ab animali manducatũ fuerit, eo tempore, quo lapis ſui ortus initium ſuſcepturus eſt, facillimè eueniet. Confirmatur hoc exemplo lapidum, qui in hominibus concreſcunt, in quorum medio interdũ acus, feſtuca parua aut quid ſimile reperitur. Syluaticus, acũ ſemel obſeruauit: ſemel etiam cordæ fidicinæ portiunculá in veſicam, per penem, in quem imprudenter immiſſa fuerat, irrepſam. Hoc in eo lapide, qui in animalis ventriculo concreſcit, euenire facilè concedes, cum in hoc alimẽta quoq; craſsiora, moram longiorem trahant: & quod animal ex ruminantium genere eſt. Quod verò Garzias dixit, tenuem paleam ſemper in lapidis Bezaar meditullio reperiri: id, vt aliqui cenſent, abſolutè nõ enunciauit: ſed de his tantum quos in Perſicis animalibus genitos, obſeruauit.

A pondere: ſi pondus illi leue ſit, perfectioni attribui, tradit Richardus *aa*: contra verò Linſcottus *bb*, quo maior & grauior, eò nobilior carior, & efficacior, eiuſdem cũ aliis lapidibus duritiei, minus tamen ponderoſus.

A commiſtione cum calce & tinctura, & euaneſcentia in auram, ſi carbonibus iniiciatur, Lapidem, vt refert Chriſtoph. Acoſta, lingua

gua humectatum, vel calci vel muro parum affricant: vel calcis puluerisatæ parùm volæ manus indunt & lapidem nonnihil affricant: quod si probus sit, calcem colore viridi eleganti subitò inficit: si verò adulterinus calcem tali colore non tingit, & si inficiat, obscurus magis est; vel vt Boetius: si calce viua aqua admista ungatur lapis, ac illa paulo post flauescat, legitimum lapidem multi iudicant: alii chartam creta fricant, deinde supra cretam lapidem fricãt, si fricationis linea viridis appareat, legitimum lapidem arbitrantur. Sic Rauuolfius, *dd* inter cætera veri lapidis signa, certissimum hoc ex mercatore didicit: si portio calcis viuæ, & huius lapidis puluis, aqua addita ad pultis formã, diligenter misceantur, & exsiccari sinãtur: postmodũ in puluerẽ redacta, si flauescat, ex Persia allatus & legitimus censetur: si verò albus, pro falso habetur. At à Castro *ee* aliã notam addit: si lapidis puluerem cum calce & aqua misceas, colorem ex pallido virentem referet, & si carbonibus accẽsis iniiciatur, in auram penitus euanescere asserit: Sunt qui calcem, in vola manus: cum aqua dissolvant, dein lapidem affricant, quòd si colore subcroceo eandem tingat, verum probumq; astruunt. Paulò aliter Lonicerus, qui pro tertia nota hanc posuit: si lapis hic sputo aut aqua soluatur, & per pannum lineum album coletur, hicq; colore tingatur, tunc bonus ac verus erit. At cõtraria est Bae-

cii opinio, qui ſcribit, quando lapis hic cum ſaliua hominis manus palmæ affricatur, ſi ibi tincturam, vel maculam quandam relinquat, falſi notam, à vero enim Bezoare minimè fieri: & Ryffii reform: dolus cognoſcetur, ſi parum humectentur & manui affricentur, tunc colorant.

A flatu: Mauritani, ſcribit Garzias *ee*, lapidem manibus comprimunt: deinde ſpiritu inflant: quòd ſi aër permeet, adulterini inditium eſſe volunt. Paulò plenius Christoph. Acoſta: ſi pugno firmiter includatur, ita vt ſpiritus inflatus alibi quàm per ipſum permeare nequeat, probi ſignũ: quod ſi falſus ſit, ab vna parte fractus, & ſpiritu inflato, hic per aliam partem tranſit. Et Paræus, alteram notam probi tradit, quod digitis compreſſus flatu oris, bubalini corii inſtar, infletur: nam ſi flatus perrumpit, nec in eius denſitate perſiſtit, pro adulterino habetur, cuiuſmodi multi ad nos importantur.

A friabilitate, liquatione, & diſſolutione in aqua: Etenim bonum comminutum ſcintillare, alabaſtri modo facilè abradi & limari poſſe, & ore detentum in liquorẽ abire, aſſerit Iordanus *hh*. Verum ſquamam primã friabilem, dicit Lacuna: Richardus verò ſcribit, licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi rumpitur fragilem tamẽ ac poroſum apparere, ſine aliqua arenoſitate, & ſi inter dentes ponatur, diſſolui, ac ſi panis cruſtula eſſet.

Si

Sic alii *ii* eum laudant, qui diutius in aqua maceratus liquescat. Boetius *kk* etenim hæc habet: leuis est hic lapis & blandus, vt alabastri modo abradi possit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facilè liquescat. Contra Hueblinus, qui tres præcipuos & certissimos probandi modos recenset, primum tradit eum, si aquæ bullienti iniiciatur, vero lapidi nihil obesse, ad adulterinum mollescere & diffluere:

Ab infectione dẽtium Cæsalpinus *ll* asserit, experientia compertum, si lapis verus sit, & syncerus dentes eorum nigrescere, qui hausérint, ideo cauere, cum deuorant, ne medicamentum dentes attingat, cochleari intra fauces demisso: & hoc signum esse, vim aliquã deleteriam cõtinere, vt soleant alexipharmaca.

A collisione ad dentes: Hueblinus, pro tertio probandi modo tradit, ex relatione mercatoris Hyrusz nomine: qui in India aliquandiu vixit, & plures lapides Bezoar coemit, hac potissimum probatione vsum: lapidem dentibus anterioribus allisisse, quod si sonum clarum parui silicis instar ederet, pro genuino habuit: falsi siquidem sonum obtusum instar rei putris, & mollis exhibebant. At Christophorus Acosta eos, qui concussi, resonẽt, falsos asserit, quod in nigris obseruetur.

Ab acu: iubet enim Hueblinus acum sumere, ad candelam accensam candẽtem reddere, & lapidi infigere, quod si subeat, aut

lapis à calore mutetur, bullæue excitentur, falsificati signum esse; & Cæsalpinus, adulteratos deprehēdi inquiunt, si ferro candente perforentur, calefacti mollefiant: synceris hoc nequaquam contingere. At Syluaticus refert, fuisse qui existimauerint cognosci adulterium, acu candente in lapidem immisso, si malè oluerit: est enim, addit, signū partem materiæ admixtam vri ac fuligines tetrum odorem spirantes emittere: quòd non contingit in germano & vero lapide.

A lapidis fragmentis: si lapides confracti frustula siue fragmenta admodum dura sint, & terræ coctæ aut gypsi more relinquantur, adulteratos esse, Baccius statuit, & maximam adulterii certitudinem, cum eodem Syluaticus concedit.

A Magnitudine: Iosephus Acosta scripsit, aliquos Indiæ incolas voluisse, lapidis magnitudinem insignem, quæ communē eius magnitudinem nimis excedat, adulterium indicare: & ipse Syluaticus, huius lapidis excedentem quandam magnitudinem maius testimonium imposturæ semper existimauit.

A vomitu: Grani vnius vel duorum pondere exhibitus, venenū euomi facit, quo experimento probatur. Cardanus.*mm*

A periculo facto in bestiis, & quidem dupliciter, vel veneno ipsis solum exhibito, vel prius foris applicato, & postmodum lapide hoc dato. Quoniā Seplasiarii *nn*, falsa & ficta

pro

pro veris ſæpe obtruſerunt, non aliter vænit, quàm periculo beſtiarum nece facta: duobus enim catulis aut felibus toxicum deleterium, aut venenum omnium deterrimum detur: deinde alteri ex catulis, tantulum pulueris eius lapilli ingeritur: ita fit, vt ſi alter ex catutulis, cui antidotum nullum datum ſit, moriatur, alter incolumis euaſerit, lapidis integritas indicetur. Et Lonicerus pro ſecũdo experiundi modo, ſcribit, alicui beſtię, vt gallo, columbæ, anſeri, aut homini exhibendũ venenum: deinde huius lapidis pulueriſati, & in aqua conuenienti, diſſoluti, propinandum.

At Cluſius ſuis in Garziam notis *oo* ſic expreſsit: optimum ſolebant experimento deprehendere, quod hoc modo fiebat: filum toxico illinebant, (herbam baleſteram vocari aſſerunt Cluſius & Fragoſus, & ſuccum eſſe radicum hellebori albi Cæſalpinus loco cit. ſcribit) dein per canis, aut alterius animalis pedem, aut aliam partem, filum traiiciebant, filo in vulnere relicto. Canis ilicò ea ſymptomata habere incipit, quæ eos, qui toxicum biberunt, comitari ſolent: cùm verò ſymptomata grauiora vrgent, & canis concidens deſperatus videtur, tũ puluerem ab hoc lapide abraſum, & aqua dilutum in os iniiciunt: nam ſi legitimus eſt, auxilium ex eo remedio animal ſentit: ſic minùs, adulterinus cenſetur. Sed hodie mercatores *pp* examen id recuſant, quaſi promiſsis reſpondeant.

Hæ notæ ſunt, quas apud auctores reperi. Lubet & Boetii ſententiam adponere: Eligendi ſunt (inquit) qui ex capriceruis paſcua in montanis habentibus extracti ſunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt, eximuntur, viribus prorſus carent, quod herbis ſalutiferis non paſcantur, vt illi qui victum in montanis quæritant, & aromaticarum herbarũ copia ſaturantur. Proinde Malacenſes vilipenduntur. Capriceruos enim in paſcuis ad lanienam alunt. Perſici verò in pretio ſunt, quod in montanis degant. Præter hæc lapidis ſubſtantia, color & forma diligenter examinanda eſt: nam ii laudãtur maximè qui è nigro ſeu rauo colore virides videntur, & quorum puluis ſubuiridis eſt. Deinde qui ablata cruſta ſuperiore, inferiorem ſplendentem habent, ac in meditullio concaui ſunt, aut arenam lapidi ſubſtantia ſimilem, ſed ad venena efficaciorem continent, quiq; præterea ad linguam aut in aqua liqueſcunt, nihilque arenoſum habent. Qui has notas habent, ſinceri & Orientales iudicantur. Nullũ tamen certius probitatis indicium, quam ſi venenum homini aut cani detur, & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à paluſtri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari poſſe exactè dicuntur) diſtinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis eſſentia manat, poteſt.

a *de febrib. pestif. cap. 37. pag. 98.* b *de gemmis eleganter formati sunt, Ryff. reform. Syluaticus.* c *Hueblin Boetius.* d *Salmuth in Pancirol.* e *Ryff. reform.* f *lib. proprio, & ex eo Vvittichius.* g *Gabelchofer in Baccium: leuem splendentem.* h *absq; sapore, Heurnius de peste: ex eo à Bra.* i *Crustarum splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur, Boetius lib. 2. de gem. cap. 194.* k *de gemmis: Ryff. reform. & Syluat.* l *de peste tr. 3. cap. 9. Gabelhof. & Ryff. refor.* m *de febrib pestif. cap. 37. lib. 2. de lapid. cap. 191.* n *lib. prop. & ex eo Clusius in Garziam: Vvittichius: Syluaticus.* o *Salmuth in Pancirollum ex Monardi citat.* p *Iordanus de peste tract. 3. cap. 9, & Gabelchofer.* q *Paræus & Fragosus.* r *ex Monardi Salmuth: eiusdem substantiæ, pollentium tamen virium, Iordanus de peste & Gabelchofer.* s *Ryff. refor.* t *Sarracenus, Linscottus Arthus.* u *bonus parte caua nucleum non habet, Paræus.* x *de febrib. pestif. cap. 37.* y *lib. proprio, & ex eo Vvittichius.* z *Semen aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit. Boetius lib. 2. de lapid. cap. 194.* aa *in epist. ad Episcopum Strigoniens: bonus leuis est. Paræus, Heurnius, à Bra, Gabelhofer, I. à Castro.* bb *hist. Ind. & Arthus.* cc *Syluaticus p. 100. ex Acosta.* dd *sui Itiner. part. 1. cap. 8.* ee *parte 2. lib. 2. cap. 5. de mulier. morb.* ff *ex quo Syluaticus.* gg *idem Vvittichius, addens tales ex Persia non esse: Syluaticus ex Garzia: Boetius, Indos sic probare scribit lib. 2. de lapid. cap. 194.* hh *Iordanus de peste tract. 3. cap. 9. & Gabelchofer. Paræus: Lonicerus: facilè frangitur. Cardan. 17. var. rer. 97.* ii *Paræus, Vvittichius, Gabelchofer.* kk *lib. 2. de lapid. cap. 191.* ll *2. metal. 46.* mm *de variet. rer. cap. 97.* nn *Bodinus theat. lib. 2.* oo *idem Fragosus, Cæsalp. de metallic. lib. 2. cap. 46. Ryff in reform. phar. Syluaticus ex Clusio.* pp *Cæsalp. de metall. & Vvittichius.*

QVID PROPOSITIS SIGNIS TRIBVENDVM SIT, Syluatici opinio, & quibus signis in vero dignoſcendo Medicus vti debeat.

CAPVT XXVII.

ENARRATIS notis, quibus creduntur legitimi lapides ab adulterinis & factitijs diſtingui poſſe: nunc placet Io. Baptiſtæ Syluatici Medici Mediolanẽſis præſtantiſsimi de ijs iudicium ſubijcere. Laudanda ſanè tot prudentiſsimorum ſcriptorum eſt diligentia, hæc omnia in hominum vtilitatem, cum inuenerint & docuerint. Vereor tamen vel maximè, ne fruſtra hæc omnia cõtra impiorum hominum aſtutias fuerint iniecta tela, timeo etiam ne horum militum faces, paruipendant omnino ſceleſtorum technæ, ſuisque in arcibus adhuc perſtent fortiſſimæ: nosque propterea in lapide Bezoar eligendo longè minus tutò incedere poſsimus. Rationibus, ni fallor, moueor euidentiſſimis, cum videam ſeruatis etiam diligentiſſimè propoſitis regulis, fallaciæ & impoſturarum ſcopulos minimè poſſe nos ex toto euitare. Primoque non video, quid hæc proſint documenta ad illud euitandum erratum; quod in ipſius lapidis Bezoar electione, con-

tingere

tingere posse facilimè. Serapionem admonuisse, diximus: lapides scilicet multos esse similes lapidi Bezaar sua natura, qui non habent proprietatem suam, nec approximant ei, in aliquibus operationibus, quod est in causa, quod multi errent.

Formam hanc vel illam adulterij argumentum esse certum, verum non est: quando forma quælibet etiam elegantissima in naturalibus istis lapidibus contingere posit. Est quidem sine dubitatione verum, perfectas pulcherrimasque illas formas, ouum, lentem, oliuam, nucem iuglandem, aut tale quid aliud referentem, rarissimè his lapidibus introduci: posse tamen contingere, experientia ostendit.

Laminæ splendentes.) Quod Clusius adulteratos lapides, laminas splendentes habere negat: equidem laminas, siue tunicas lapidis omnes & singulas, splendentes quales in genuinis sunt, effingi posse, difficile quidem, non tamen omnino impossibile esse nobis videtur. Quo deuenerit hoc tempore artificum industria: quam mirandæ sint in rebus fingendis astutorum hominum inuētiones, neminem ignorare puto. Adulterari gemmarum genus omne eum in modum, vt etiam ab his, qui imposturas profitentur, difficilimè deprehendantur adulteria, apud scriptores gemmarios legimus. Quæcunque etiam de splendore, de soliditate & æqualitate cor-

ticis exterioris, de grauitate & leuitate, de laminarum ordine & identitate, deque lapidis ipsius substantia Christophorus Acosta scripsit: & ipse nihili prorsus facio. Sunt hæc sine dubio omnia & singula, genuini lapidis Bezoar, Orientalisque præsertim admodum propria: possunt tamen ab ingenioso impostore, arte talia fingi.

Quod adduxit Cigalinus experimentum, tunicarum lapidis tam interiorum, quam exteriorum, pollice sic detergendarum, vt pulvisculus abradatur tenuissimus, remaneantque nihilominus tunicæ splendentes: id & ipse in his lapidibus, qui tunicis carent, sed solidas habent internas partes omnes, non valere, existimauit. Addo ipse verè, posse etiam arte tales tunicas fingi, quæ etiam sic abrasæ, splendeant nihilominus. Concauas illas laminas, quæ circa meditullium præcipuè sunt, excipito, in quibus splendor & leuitas arte induci posse, vix crediderim: splendor enim & leuitas non nisi ex succo concreto & exsiccato, caloris medio, produci potest: quod in partibus illis internis, quibus statim aliæ exiccandæ adijciuntur, seruari posse ferè impossibile est, splendorque præcipuè, quare etiam internarum harum partium splendor certius quodammodo signum apud nos est.

Et quod dixit Baccius, artificium cognosci per lapidis elegantiam: cum sint naturales ruuidi & inæquales, vt qui ab hominis vesica

extra-

extrahuntur, id ſua eiuſdem aſſertione reprehenditur, & ſine fide eſſe demonſtratur: qui cum alijs ſentiens, Orientales lapides eſſe elegantes, ſolidos & planos dixit: Occidentales è contrà ruuidos & inæquales. Dic tu, impoſtores vtriuſque generis lapides arte conficere, & quos voluerint conditiones vnicuique tradere. Nos verò lapides elegantiſsimos, ſolidos ac fermè ſplendentes ab hominis veſica, cum fellea, tum vrinaria extractos vidiſſe, bona fide teſtari poſſumus. Proximis annis mulieris Illuſtris cadauer aperiri iuſsimus, in cuius veſica fellea, lapides plus minus quindecim inuenimus, formæ triangularis perfectæ omnes, valde lucidos & planè ſolidos, coloris flaui nigreſcentis, cum maculis nigrioribus hinc inde ſparſis: quos certè artificem ingenioſum ex induſtria tales feciſſe dixiſſes. Rariſsima res hæc eſt, fateor, ſed non impoſsibilis. Quapropter formas huiuſmodi adeò pulchras lapidis Bezaar, impoſturæ ſuſpicionem facere concedimus, non autem certum teſtimonium eſſe.

Cauitas.) Quod Cluſius ſcribit adulteratos lapides puluerem in meditullio non continere, ſed granulum, aut ſemen aliquod, ſupra quod Indi illum confecerunt: id mea opinione certum non eſt ex omni parte ſignum: tale enim quidpiam ſine impoſtura in eis collectum eſſe poſſe, antea oſtendimus.

Commiſtio cum calce.) Quod Chriſto-

phorus Acosta addidit, madefactũ lapidem, calce, vel alio tinctorio affrictum, si colore viridi ac florido tinxerit, genuini argumentum esse; si nullo, vel liuido, falsi: hoc etiam infidam habet certitudinem. Peruani enim viridem non habent colorem, sed neque etiam omnes Orientales: quare eorum tantum, qui virescunt, fieri hunc in modum poterit exploratio. Quanquam etiam arte confectos, virescentes lapides, frictione media, facilè satis, posse rem frictam tingere, eo persuaderi quisque poterit argumento, quod artificiosi colores facilimè tingant res contactas. Experiatur hoc qui voluerit, remque sic se habere inueniet. Color in rerum substantiam à natura introductus est, eum in modum cũ illa mixtus, vt nullo posit auelli ingenio, nullaq; vi extirpari, cum sint res ferè omnes benè coloratæ, solidæ satis. Ab artificiosis color econtrà facillimè diuellitur, quia mixtio nõ fit naturalis, in qua ad minimas vsque, Aristotele magistro, vniuntur partes, sed partium potius quædam apposita. Quibus quidem ijsdem argumentis & explorationi fides adimitur, quam Baccius fieri docuit, fricto lapide in planta manus cum saliua madefacta.

A flatu.) Modus quo cognosci posit lapis adulteratus, hic propositus fuit; manibus lapidem esse comprimendum, deinde spiritu inflandum: nam si aër aliquis permeat, adul-

terati lapidis inditium esse volunt: sin minus genuinum illum esse dicendum. Sanè verò experimentum huiusmodi facere, impossibile prorsus fuerit, nisi priùs ab vtraque parte apertus fuerit lapis: eius exterior tunica solida valdè cum sit, & meatibus huiusmodi per quas aër inflatus permeare possit, omninò carens: quod Garziam, qui primus ingenium hoc in medium attulit, non animaduertisse, satis miramur. Quin etiam huius obseruationis medio rei certitudinem aliquam habere nos minimè posse, non vno persuademur argumento. In ijs primum lapidibus, qui sua natura dictis laminis, siue tunicis carent, suntque omni ex parte vnitim & solidè compacti (tales verò aliquos reperiri, nullus scriptorum exterorum negauit) vana est, & ex toto futilis exploratio huiusmodi. In ijs deinde, qui distinctas habent tunicas, siue laminulas res est admodum incerta: quod possint impostores laminulas illas arte sic effingere, vnamque alteri tali glutinis genere, apponere, quod glutinis crassities, aëri inflato, transitum ex toto impediat. Poterit hoc qui voluerit experiri. Neque item res hæc manifesta adeò est, vt de ipso experimento non dubitemus valdè: vel scilicet inflatum aërem per tunicas transeuntem, non benè percipientes: vel si eum percepimus, quod potiùs per spacium inter manus & lapidem existētem, pertransierit, dubitantes: Arctissimè comprima-

tur lapis in manu, & tamen tale ex necessitate remanebit vacuum, per quod subtilissimus sua natura inflatus spiritus possit pertransire.

A dissolutione in aqua.) Inter conditiones veri genuinique lapidis Bezaar, Serapio & Monardes, eam connumerarunt, (quam tamen hucusque experti non sumus) quod si in aqua diu detineatur, liquescere & in læuorem abire. Hoc si est, non dubito, quin lapidis veri Bezaar, certum omnino sit signum. Nulli namque alij lapidi quod sciamus, aut legerimus, id euenit, Lemnia terra & Bolo Armena excepta. Quare si ex his lapidem aliquem, qui Bezaar similis sit, confici contingat: decipiemur quidem hac in exploratione, quia liquescet in aqua positus: sed minus malum erit adulterium huiusmodi, quia ex ea terræ specie sit confectus lapis, quæ & ipsa febribus aduersatur malignis, fuitque hunc in vsum à grauissimis scriptoribus Medicis commendata. Quæque fuerit alia terræ lapidisve species in conficiendo lapide sumpta, ea in aqua posita liquari haud poterit, totaque quia grauis aquę fundum petet celerrimè. Non tamen absolutè adeò hoc accipi velim, quin lapidum & terræ cuiusuis specie dimissa, materiam aliquam in aqua liquescentem eligere impostores possint, & lapides conficere. Animaduertere tamen conuenit, sine terræ aut lapidum materia aliqua substantiam quandam lapidi similem, non ita efformari posse, quin

quin citò & facillimè adulterium deprehendatur, vbi diligens adhibeatur animaduersio.

Ab acu candente lapidi immissa.) Qui adulterium hoc manifestè cognosci existimarunt, acu aut ferro aliquo candente in lapidem immisso, si malus exierit odor, quod nō contingit in genuino lapide: ij, id omne & totum, quod fieri potest, mea opinione, non animaduerterunt. Sanè verò, malus qui exeat odor, imposturam sine dubio detegere non nego: nullus è contrà odor, aut saltem non malus, certitudinem facere non existimo: componi cum posśint lapides ex rebus minimè odoratis, siue odorem malum nullum emittentibus. Porrò etiam verisśimum cum sit, odore quouis carere genuinos & veros lapides Bezaar: ex necesśitate fateri conuenit, odorem quendam suauisśimum emittentes lapides artificiosos esse falsos: quod adnotasse tanti refert, quanti impostores ad fallendos idiotas, & præcipuè delicatiores mulieres, in hoc maximam reponere solent industriam, eiusmodique odores suauisśimos magno artificio lapidibus inserunt, tali ingenio quemque sine dubio falli posse existimantes.

A lapidis fragmentis.) At maximam adulterij certitudinem esse cum Baccio fateri cōuenit, si lapidis confracti fragmenta, terræ figulinę, aut gypso fuerint similia & admodum dura: cum tales in genuinis lapidibus non posśint esse conditiones. Vereor ipse tamen,

altutiſsimos impoſtores, ea, in his lapidibus conficiendis, vti diligentia, vt lapidum ſubſtantiam, naturalibus conditionibus, quam ſimillimam componant, impoſturam omni ingenio abſcondere ſtudentes, conſcij cum ſint & certi, ſecus lapide fracto adulterium detectum iri, ſi diſsimilem à naturali habuerint lapides ſubſtantiam.

A magnitudine.) Maius ego teſtimonium huius lapidis impoſturæ eſſe ſemper exiſtimaui, excedentem eius quandam magnitudinem. Rariſsima namque res eſt, vt ad talem tantamque magnitudinem excreſcat lapis hic. Id tamen eum in ſenſum accipio, vt extraordinaria admodum ſit magnitudo huiuſmodi: nam ad mali Arancij magnitudinem, aliquem lapidem Bezoar, aliquando perueniſſe docuerunt, vt auidiuimus, ſcriptores fide digni: ea etiam adhibita animaduerſione, quod Peruani ſoli hanc magnitudinem ſuſcipere apti ſint: Orientales minimè. Neq; enim nos huius magnitudinis Orientalem lapidem Bezaar, circumferri hucuſque vidimus: aut quod alij obſeruauerint talem, legimus. Cæterum animaduertere conuenit, niſi quidpiam aliud ſuſpicionem magis augeat, aut certius rem determinet, certitudinem in hoc ſigno reponere, periculoſum eſſe: nihil horum in ipſa natura, impoſsibile prorſus cum ſit.

Ab experimento in cane.) Eaſdem porrò dubi-

dubitationes & difficultates habet proposita secundo loco Clusij exploratio. Nam experientiæ nomine indigna est talis exploratio, fidemque ideò meretur nullam: cuiusque solius lapidis non omnium sit experimentum. Adde in bruto non in homine fieri explorationem: multaq; cani accidere posse, quæ homini non euenient. Adde item genuinum, & verum esse posse lapidem exploratum, tametsi nullum canis senserit auxilium. Agens enim quoduis etiam naturale, in agendo aliquando deficit, suamq; propriam non edit operationem: præsertim si passum in quod agit, non fuerit rectè dispositum. Esse eapropter poterit, vt canis in quo recitatum sit experimentum ad recipiendum à medicaméto auxilium, sit minimè aptum, & quidem non vno nomine tantum. Nihil deniq; moror, quin dicam, mirabilem illam aduersus venena facultatem lapidis Bezaar; ab Arabibus Medicis tantopere exaltatam, minimè hoc æuo fuisse obseruatam: quamuis febrium excellenti putredini, inimicam valdè illam esse, cognitum sit manifestè. His igitur febricitantibus vtilis esse poterit lapis ille Bezaar, qui oblatum cani venenum euincere non potuit. Non ideò damnari lapis poterit & adulterio condemnandus, quia cani illi auxilio non fuerit: neque etiam econtrà genuinus prædicandus.

Dicat fortasse quispiam, vnam nobis offerri

experiẽtiam, cuius medio verus lapis Bezaar cognoſci poteſt, & nõ modo ab his, qui ei ſua natura ſimiles ſunt, & ſine virtute; ſed etiam ab omnibus adulteratis diſtingui. Experiẽtiæ quidem ipſius vires, id ſuadere poſſe videntur, cuius vnius auxilio, occultas medicamẽtorum proprietates percipi & cognoſci videntur. Certi tamen ſumus, experientiam hoc in negotio nihil poſſe, etiamſi traditæ ab antiquioribus Medicis & Philoſophis eius leges omnes ex toto obſeruentur. Medicamẽti genus vnum, ſi proponatur per experientiam explorandum, herba puta aliqua, ſemper & vbique erit eadem à ſeipſa nequaquam diuerſa, longoq́; propterea tempore in pluribus & diuerſis animantibus in vſum venire poterit: ſuæq́ue eiuſdem ſpeciei copia nunquam deerit, perfectæq́ue & veræ experientiæ leges omnes explebuntur, ſicq́ue eius facultatis cognitio erit aliquando ex toto confirmata. Eiuſmodi omnia & ſingula nequeunt in lapidis Bezaar exploratione per experientiam obſeruari, propter impoſturas & adulteria non ſemper idem, ſed à ſeipſo ſæpiſsimè diuerſus cum ſit: eundemq́ue propterea effectum in omnibus ſemper & longo tempore minimè producturus: ſuaq́ue quantitate modica ad explendũ experientiæ tempus omne minimè ſuffecturus. Clarius rem hanc explico. Lapis vnus Bezaar pro hac experientia facienda proponatur, cuiuſuis etiam

etiã maioris magnitudinis ille fuerit, ad experientiã perficiendã sufficere certè haud poterit: eoq; lapide iam ex toto consumpto, quod pro paucis etiam sufficiet experimentis, vix inchoatam esse dixeris experientiam. Donemus hæc cum vno lapide facta experimenta ex voto successisse optima: alios ob id oblatos lapides omnes & singulos, eiusdem cum illo bonitatis & præstantiæ esse, dicere haud poteris. De singulo igitur lapide sumendum erit experimentum, nulli que ante fides dabitur aliqua. Quin etiam dum lapidem istum hunc in modum explorant Medici, illum, exempli gratia, eis qui pestilenti febre laborant, offerentes, animaduertant conuenit, solóne illo vtantur, vel etiam simul alijs medicamentis: si simul cum alijs eo vsi fuerint, non plus lapidi, in putredinis extinctione, quàm alijs medicamentis tribuere poterunt. Neque signum habere possunt aliquod, cuius medio, relictis alijs medicamentis solum lapidem & Bezaar extollant, eique vni victoriæ palmam tribuant. Ego sanè nullam, quæ id persuadeat, rationem video, qui sciam vnam solam naturam, vt censuit Hippocrates, morborum esse medicatricem. Quare & à pueris ipsis auxilia omnia quandoque recusantibus, & à rusticis multis eisdem ex toto carentibus, morbos eiusmodi grauissimos sæpè sola Natura depellit. Non licet igitur vnius lapidis Bezaar exploratione rectè succedente,

alios omnes & singulos, vt bonos, veros & genuinos approbare. Neque econtrà vno inefficaci & falso deprehenso, reliqui omnes & singuli sunt, vt tales damnandi. Quapropter lapides Bezaar adulteratos, à veris & genuinis, experientiæ auxilio dictum in modum, cognosci & distingui haud posse, manifestè constare arbitror. Ad id ideo negotium redire videre est, vt omni ingenio cognoscantur & deprehendantur adulterati. Multis audiuimus propositos fuisse modos pro hac cognitione: qui quantum ad inueniendam rei veritatem valeant, & quæ fides eis sit danda, est à nobis iam explicatum.

Atque tandem, quoniam in veris dignoscendis lapidibus Bezaar, & imposturis circa eos factis deprehendendis, certo caremus signo, an ne igitur ex toto damnandi sunt lapides isti Bezaar, nullaque illis fides tribuenda? an etiam sunt ab arte nobilissima propterea eliminandi? minimè sanè. Hæc cognitionis difficultas, Medicos, vt cautè incedant, admonet, & in lapidibus commendandis, sese diligentiores præstent, vndique prospiciant, nullius quanquam potentis auctoritate moueantur, vtque adulteria & imposturas detegant, totis viribus studeant, & inuigilent. Quid nos hac in re sentiamus, in medium proferemus, iudicent alij, qui iudicio valent & doctrina. Quare Medicorum rationalium imitatione, in morbis certo signo
caren

carentibus dignoſcendis, ad ſignorum, quam vocant, ſyndromen confugiemus, ſignisque multis & minus dubijs in vnum collectis, probabiliorem quandam quæremus cognitionem, poſteaquam ex arte certam habere nequimus.

Lapide itaque aliquo Bezaar ad iudicandum nobis oblato, formam eius, colorem, & magnitudinem inprimis conſiderabimus diligenter, nullaque ab his adulterij ſuſpicione nobis oblata, lapidem ipſum per medium frangemus protinus, eiusque intimam cauitatem, quam meditullium vocant, inſpiciemus, quæ ſi nihil, quod adulterium innuat, continuerit, & puluiſculum, aut paleolam, aliorúmve quidpiam eorum, quæ poſsibilia eſſe dicta ſunt, habuerit, genuitatis & bonitatis, ſatis probabile erit argumentum: atque adhuc longè probabilius, ſi tunicas habuerit lapis, ſibi quidem ipſis ſtrictè adhærētes, ſed ad viſum conſpicuè diſtinctas, eiuſdem omnino coloris, ſplendoris, & ſubſtantiæ cum externa: quæ ſi etiam pollice deterſæ ſplendeant adhuc & ſubtiliſsimum puluerem emittant, ſique fragmenta eius, vbi frangatur lapis, nihil extraneum habuerint, nullumque odorem bonum malúmve emiſerint: maiori, dubio procul, commendatione dignus erit lapis. In vniuerſum ſignorum omnium ſyndromes erit colligenda, & ſignum quodque attentius ponderandum, eaque inter ſe

comparanda omnia & singula, eaque etiam, quæ imposturam significant: lapisque ille commẽdandus, quem plura cõmendauerint signa, & probabilia magis, artificiosæ imposturæ suspicio, aut nihil penitus, aut saltem minus damnauerit. Qui si etiam in aqua positus liquefiet, maioris etiam approbationis voces merebitur. Quapropter ex his manifestè constare arbitror, quàm facilè & sæpè ij decipiantur Medici, qui in istis commendandis lapidibus faciles adeò sunt, solaque eorum pulchritudine, aut etiam possidentium auctoritate freti, eos in vsum ducunt protinus. Dicent, arbitror, se his lapidibus frequentissimè vtentes, nocumentum quod fecerint aliquod adhuc non animaduertisse. Sed præsidium quod attulerint, idque certè an cognouerint, quæram ipse. Ex æquo enim & præsidia & nocumenta incerta esse, clarum est apud me, cum præsertim alia simul in vsum veniant medicamenta. Hactenus Syluaticus.

Vt concludamus, Orientales, Occidentalibus in virtutis excellentia ab omnibus vno ore præferuntur: & Garzias ab horto, & Christophorus Acosta ijs qui in Persia colliguntur primum locum tribuunt, tanquam ijs quib. nulli bonitate cõparari possunt: & Mauritani adeo dextri sunt, vt facilè qua in regione nati sint, discernere & dijudicare possint. Quod verò Orientales reliquos omnes bo-

nitate

nitate excellant, causam hanc Baccius affert: eò quod in fronte aspectum Solis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, respectu Occidentalium, qui resolutis per diei calorem partibus subtilioribus & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusque efficaces accipiunt. Quare addit Gabelchoferus, multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus, nusquam comperiantur: cuiusmodi sunt, gemmæ, aromata, leones, tygrides, & quæ caloris copiam ampliorem expetunt. Inter Orientales, citrinos aliis Serapio anteposuit: colorem oliuæ habentes Iosephus Acoſta magis laudauit. Sic maioribus, minores (modo & cæteræ notæ correspondeant) omnium optimi & probatiſsimi, & mediocres à drachma vna ad duas cœteris præferuntur, licet contrarium suprà ex Garzia monuerimus. Et vt numero dicam, eos probo, quorum experientia facta eſt in homine, & quidem sine alterius medicamenti admixtione, vbi veneno exhibito, & puluere oblato, euadit.

DE LAPIDIS HVIVS TEMPERAMENTO.

CAPVT XXVIII.

DE Lapidis huius temperamento variæ & quidem diuersæ sunt au- ctorum opiniones: aliis à tota sub- stantia iuuare, aliis à proprietate occulta: aliis temperatum, aliis frigidum & siccum statuentibus: aliis deniq; certi nihil de eius temperamento adduci posse, censenti- bus, quare ipsos audiamus.

Equidem Arabum sententia, lapis Bezoar tota sui substantia operatur: hinc Serapio *a*, nomen Bezaar cadit super lapidem qui con- uenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota sui substantia: & *b* Auicenna, mo- dos quatuor habet, quibus veneni actio im- pediri possit: quorum primus fit per quan- dam formam specificam, formæ veneni tota- liter repugnantem, quod in lapide Bezoar, & Theriaca magna obseruatur, quare omnia ve- nena tàm calida quàm frigida, seu quomodo- cunq; aliter agentia sua venenositate denuda- re asserit. Et Petrus de Albano *c* de lapide a- gens, eius propriam ac specificam virtutem ad letale venenum dicit, quæ subitò absque vllo Medici ingenio à morte liberet. Hinc Fragosus censuit de lapidis huius tempera- mento, certi nihil adduci posse, cùm non operetur per facultatem manifestam, sed per virtu-

virtutem ſpecificam: quare à tota ſubſtantia iuuare, etiam ſudorem copioſum mouendo, aſtruit Amicus *d*.

At Chainus, referente Manlio ad Cratonem *e*, voluit quidem proprietate occulta valere, ſed & certa proprietate Cor reſpiciente, cum in cordibus illarum caprarum reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus, ratione ſimilitudinis cōferre. Idem Manlius *f* ſubiicit: Quid ergò Chainus de lapide Bezoar? lapidem hunc temperatura non frigidum, & ſicum, non maximè calidum non maximè frigidū, quod multi arbitrantur, ſed ſymmetrū in calore & frigore, cum neutra harū qualitatum corpus afficiat, ac venenis cùm calidis, tùm frigidis reſiſtat, ſpiritus cordis maximè reficiat, ſubſtantiamq; ipſius corroboret proprietate occulta, ſeu facultate Bezoardica, vt loquebatur.

Eadem & Richardi ſententia: licet, ſcribit, de ortu nobis non admodùm conſtet, effectus tamen & operationes mirabiles experientia pluries confirmatæ, haudquaquam ſuſpectæ nobis eſſe debent, quin potius medicina eſt ſalubris & benedicta humanæ naturæ amiciſsima, ex qua incredibili ſympathia operationes ſuas mirabiles edit, nō quòd calidus, humidus, frigidus ſiccus ſit, cùm omnis ſaporis expers reperiatur.

At Brudus Luſitanus, Sultanicis aromati-

bus præfectus, Manlio ad Cratonem l.c. referente, censuit temperamento frigidum esse gradu primo versus secundum: siccum in medio secundi, & vltrà. Reuera autem de siccitate visus est dubitare, cùm nunc in principio, nunc in fine secundi gradus eum siccum faceret, perstitit tamen in medio secundi & vltrà. Quæ opinio Ryffio in sua pharm. non placet, dùm à multis frigidus in secundo, & siccus tertio gradu censetur, his enim contradicere eos, qui loca illa longinqua perlustrarunt, qui natura temperatos affirment: quare nec calefacere, nec ita potenter exiccare, quemadmodùm alii lapides, idcircò eo nos tutissimè vti posse.

Boetius *b* vult in hoc lapide facultatē manifestam nullam præter exiccandi ac sudorem mouendi, deprehendi: occultas verò quamplurimas. Nam nullum hoc tempore ad Venena, aliosq; morbos difficiles prædicari præstantius medicamentum lapide Bezoar, siue extrinsecus, siue intrinsecus adhibeatur.

Sed quæri posset, quomodo Medicinæ Bezahar operentur? Verùm considerandum primò venit, numquid remedia hæc sint venenata, an salutaria, & vtrum indiscriminatim & quocunq; modo medicamētis his vti liceat. Galenus *g*, agens de facultate Alexiteriorum & Alexipharmacorum, censuit medicamenta Alexiteria & Alexipharmaca naturæ duplicis esse

cis esse, ita vt ex corpore patiente, seu venenũ corrumpens, seu deleterium medicamen tollant, idque vel alterando, vel euacuando. Quæ alterant, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota substantia alterare. Quæ euacuant, aut per attractionem, aut per dissipationem euacuare: & quæ euacuát per attractionem, aut totius substantiæ similitudine, aut caliditate subtilium partium attrahere & euacuare, & sic quatuor esse differentias, duas alterantes, & duas euacuantes.

Addit insuper, Alexipharmaca, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habere mediam inter corpora patientia, & medicamenta ipsa lædentia, vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatem Alexiteriam; quæ illius ad deleteriam: & rursus deleterii, ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus. Eapropter propemodùm omnia quæ deleteriis aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædere. Quapropter ea moderatione quátitatis exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neq; exiguitate sua à deleteriis vincanttur.

Auerrhoes *i* autem de hisce medicamétis, quæ ab Arabibus & ab ipso Bezohar dicuntur, verba faciens, voluit primo, medicamenta venena arcentia operari conuersim: hoc est, quia quædam permutant sua qualitate venenũ, quando sunt contraria: & quædam hæc

agere à tota substantia: & quædam hoc facere sua attractione. Dein istas medicinas Bedazaricas non curare, nisi sumantur, cum in corpora dispositio venenosa est, facta à veneno, & tunc corpori inserere virtutem contrariam, virtuti veneni, & sic curari venenum quasi per accidens. Tertiò dicit idcircò quando homo sanus hisce medicamentis utitur, fieri ipsi, sicut venenum, quibusdam exceptis, ut semine citri, & similibus. Quartò addit, propterea Medicos dicere, Medicinas Bedazaricas esse media inter corpora & venena: quàm sententiam non probat, quia medium & extrema sunt vnius generis: & si sint eiusdem generis, ergò similia esse: quare non poterunt corpora, si sint similia, curari. Propterea rectiùs dici, Bedazar esse in fine cõtrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis semper debet attribui contrarietati. Postremò causam affert, quare hæc remedia sanis obsint, & non prosint nisi quando in corpore est dispositio venenosa: Ratio hæc est, quia istæ Medicinæ duas operationes habent in corpore humano. Vna est, quando recipiuntur, non existente in corpore dispositione venenosa, tunc enim operantur vt venena. Altera, quando in corpore est dispositio venenosa, & sunt sicut venenum ex vna parte, & medicina ex alia, siue dicas tunc vt contraria venenis operari. Et quia potuisset aliquis obiicere, absurdum videri,
idem

idem medicamentum contrarias edere operationes: concludendo respondet, non esse extraneum siue inconueniens, vt dicatur, quod diuersificantur actiones vnius agentis, diuersificatis dispositionibus subiecti locorum: hoc est, dicere ratione variæ dispositionis corporis, idem medicamentum contrarias edere operationes.

Ex hac Galeni k & Auerrhois sententia, duo eliciuntur, vt rectè quoque Mercurialis: primùm, Alexipharmaca neque prorsus salutaria, neque prorsus lethalia, sed media esse, & qua sunt lethalia, venenis, qua vero salutaria, corporibus assimilari. Alterum, Bezaartica, venenatos iuuare, non venenatis nocere. Hinc Antonius Portus l, inter naturæ sagacissimæ arcana hoc vnum maximè putat, quòd Alexipharmaca, & Bezahardica medicamenta, vt Auerrhoës affirmat, id operari possint, vt in his qui venenum hauserunt, venenum interimant, non venenatis autem, sint instar veneni. Quare Gabelchouerus m scribit lapidem Bezoarticum non curare, nisi adsit dispositio venenosa in corpore à veneno, vel illi non absimili producta: quia hi lapides corpori conferunt virtutem quandam, quæ est contraria virtuti veneni. Sunt enim medium quoddam inter corpus & venenum, ita vt sint ex vna parte sicut venenum, & sicut medicina ex alia, non quòd sint medicinæ ex parte, qua sunt venena: non

enim absurdum est actiones siue operationes diuersas ab vno agente prodire, pro subiecti & locorum dispositione varia. Vnde sani homines ab eorum vsu abstinere debent.

Quod & Cæsalpinus n haud dubiè voluit, dùm lapidem hunc vim aliquam deleteriam continere, vt soleant Alexipharmaca, asserit: quod hoc signo comprobat, quod experientia constet, à lapide vero assumpto dentes nigrescere, vt suprà monuimus. Hactenùs de lapidis huius temperamento, & quomodo medicinæ Bezaardicæ operentur.

a *de temper. simpl. cap.* 386. b *in* 6. *quarti cap. de cura eius qui venenum in potu sumpsit.* c *lib. de venenis cap.* 86. d *de peste cap.* 46. e *epist.* 191. f *epist.* 191. *& ex eo à Bra.* g 5. *simpl.* 18. h *lib.* 2. *de lapid. cap.* 193. i 5. *collect.* 23. k *de compos. medic.* 23. l *lib.* 3. *de peste cap.* 12. m *in annotat. sup. cap.* 38. *Baccij.* n *lib.* 2. *de metal.* 46.

DE LAPIDIS BEZOARIS VERI DOSI, SIVE quantitate.

CAPVT XXIX.

ALexipharmacorum quantitatem definire difficilè admodũ est: nam si rationem spectemus, planè nullam habemus: si veterum auctoritatem, ex iis nulla certa ratio inueniri potest. Non ergo mirùm si de huius lapidis dosi ambigatur: aliis magnam probantibus, eò

quòd

quòd nullam facultatem noxiam habere credant. Quare nonnulli, referente Cæsalpino, non timentes noxam ex medicamento, cui nulla sit qualitas insignis, ad grana triginta propinare audent: quam quantitatem Garzias *a* reprehendit: nam (addit) tametsi nullas noxias facultates hic lapis in se contineat, tutior tamen est eius exigua quantitas: atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz, nec sine periculo liberalius sumi dicunt: Hæc Garzias.

a *lib.1.cap.45.idem Iordanus de peste tr.3. c.9.*

Improbat & Cæsalpinus minimeque tutum asserit, cùm omnia metallica, & quæcunque venenis aduersantur, aliqua ex parte naturæ humanæ inimica sint: vtitur testimonio Galeni superiore capite adducto, qui talia in moderata quantitate probat, ne vel copia offendant, vel exiguitate sua à deleteriis vincantur. Deleteriam autem vim inesse, ostendit, quia dentes nigros reddat. Probat ergò si ad imitationem eorum, qui circa Ormuz degunt, non nisi exigua quantitate exhibeatur: pondere enim trium granorum exhibent, & quotidie per plures menses in morbis diuturnis. At vrgente qualitate venenosa, satiùs ducit, si ampliore pondere sumatur, idq; rarius, vt vnica vice aut altera venenum vincatur, tardare enim, & mollius agere periculosum esse.

Manlius in Epistola ad Cratonem quærit, cur medicamentum hoc corroborans ac

alexipharmacum, & omnibus suis facultatibus, vt putatur, innocuum, tam parua quantitate, & quasi trepidanter sumatur: Wittichius respondet, etiamsi nil nocere posſit, tutiùs tamen in minori doſi ſumi: quia, inquit, Ryff. pharm. reform. Sic natura commodiùs iuuatur, & morbo reſiſtitur.

Nunc doſes variantes ſubiiciamus.

Doſis minima eſt à grano vno, ſumma verò drachma vna, vt nunc oſtendemus: etenim Villanouanus *a* Arabum Bezaar ſemi-lenticulæ quantitate (alii quantitate vnius grani milii, legunt) in puluere ſumptum, potentiſsimè à veneno liberare aſſerit: & Cardanus *b*, Amatum reprehendens, quod duo poſuerit, aſſerit ſe vidiſſe vnum tantum granum omnis veneni vim fregiſſe. Garzias vnum vel alterum quotidie in morbillis exhibet. Æthiopes à grano incipiunt, & ſingulis annis granum vnum addunt, bis quotannis aſſumentes, Hueblino referente. At Iordanus *c*, ab vno alteroque grano ad decem & duodecim accedit.

a *de doſib. theriacal. & ex eo Penot.*

b *3. de ven. 2.*

c *de peſte. tr. 3. cap. 9.*

A duobus granis ad decem, habita ratione ægri & morbi exhiberi ſolet, etſi dicant Æthiopes in Ormuz (ad maris vel ſinus Perſici fauces) & Corazone pondus triginta granorum ſumere, Chriſtoph. Acoſta, ex Garzia.

Ad grana tria cum Monardi (qui nonnullis per dies aliquot, nonnullis per ſex continuos menſes quotidie exhibuit) Amatus &

Cæſal.

Cæsalpinus accedunt: grana tria parturientibus & aliis Gabelchofer: tria vel quatuor grana, cum aqua rosarum, Solinander probat: tria sex aut duodecim grana secundum arbitrium dantis, Fragosus.

d in consil. sect. 2. consil. 60.

A granis quatuor ad duodecim Brudus Lusitanus.

Grana quinque contra Napellum probat Richardus *e*: tantũdem in aqua Boraginis, ad sudorem in febri continua commendat Cornarus *f*, à granis quinq; ad duodecim, potest tamen plus minus've pro re nata sumi secunpum Lonicerum.

e in epi. & ex eo Cornarus & à Bra

f lib. obser. cap. 32.

Sex grana cum sudorificis in lue Vngarica propinat *g* Rulãdus; verũ Diomedes Amicus *h* scribit dosin secundũ opinionem omnium esse à granis sex vsq; ad duodecim, se verò sæpiùs in peste ad viginti quatuor dedisse.

g hist. 30.

h de peste cap. 46.

Decem grana, Indi opulentiores sanitatis causa dieb. quinq, continuis in stillatitio rosarum liquore maceratis, sed post purgationem, & quidẽ bis in anno, Martio & Septembri assumunt, Garzia *i* monẽte; addit Paręus, esse qui triginta sumant, cautiores tamẽ duodecim non excedere: & Portus *k* tantundem cũ saccharo rosato aduersùs venena probat: quam dosin maiorem esse Richardus asserit.

i itẽ Fragos. Cæsalp. Par. VVittichius.

k 3. de peste. 12.

Duodecim grana ad sudorem propinat Arnoldus, & ex eo Scillerus *l*: tantundem in lue Vngarica, Rulandus; & Heurnius *m* in febri pestilentiali, sed aliis admixtis. Et quam-

l de pest. Britan. sect. 2. cap. 7.

m & ex eo à Bra.

vis Richardus maiorem dosin decem granorum frumenti esse velit, credit tamen etiam scrupulum vnum atq; alterum à sanis absque periculo, aut nocumento aliquo sumi posse, quare & Imperatorem Turcicum sæpiùs in anno, etiam sanitatis tempore assumere.

Drachmæ vnius pondere Regulos sumere, Abrahamus Lusitanus affirmat, Brudo referente: & Mercurialis *n* drachmam vná summam dosin statuit.

n de pest. cap. 43.

Audiamus tandem & Syluaticum, quantitatem eius singula quaque vice ægrotantibus offerendam, non ita facilè fuerit determinare, ob opinionum obseruatam varietatem. Nos sanè iis non assentimur, qui medicamenti huius quantitatem, vnà cum Theriacę quantitate præscribendam volunt: dispar omnino & maximè diuersa cum sit huius vtriusq; medicamenti natura. Vini propriè Alexipharmacam habet Theriaca ipsa, cuius quantitatem conuenienté qui excesserit, maximè ob id nocere Galenus censuit, quia naturam habent mediá inter corpora perpetientia & medicamenta ipsa lædentia: vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultaté Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rursum deleterii ad alexiteriũ, quæ Alexiterii ad corpus. Hác facultaté prępisè lapis Bezaar nõ habet, tametsi veneno is aduersetur, & propterea eius vsus tutior est, nec in illius quãtitatis oblatæ excedentia tale periculũ contingit. Habet tamen

tamen & ipse suę conuenientis quãtitatis terminos quosdam, quos si multum excesseris, ægrotantibus detrimentum adferre nõ vno nomine posis: ecõtra si multũ infra steteris, minimè iuuabis. Eorum igitur Medicorum opinionem non adprobo, qui vsq; ad pondus granorum triginta, singula vice exhibendum esse voluerunt: idque non ea ratione damno, quod in hac quantitate, ægrotantiũ sumptus nimium excedat: sed quoniam puluere hoc multis diebus (non.n.in febribus dictis, vnica aut iterata eius oblatio sufficere potest) in tanta quantitate oblato, ventriculus omnis grauabitur, illamq; quãtitatem sustinere non poterit, nec rectè distribuere: erit autẽ longè grauius erratum huiusmodi in venenorum curatione, quæ huiusmodi medicamẽtorum etiam eodem die repetitã oblationem ex necessitate postulat. Minùs etiam cũ iis sentio, qui huius lapidis triũ granorum pondus excedere ausi non sunt; quorũ vnus fuit Monardes: certus cum sim paruã hanc quantitatem, eas vires habere non posse, quæ venenis & febrium dictarum excellenti putredini valdè resistat & aduersetur.

Dicat quis fortasse, longum vsum, quantitatis defectum resarcire tandem posse: esto, sed cum venena perniciosissima sint, & febris pestilentis motus lethales celerrimi, tantas non dant inducias: siq; lentè cum eis pugnabis, oppugnaberis, non oppugnabis. Hac ea-

dem ratione nõ sunt ii audiendi, qui granum vnum, ad summum duo non excedunt. Serapionis auctoritatem hac in re maximi ipse facio, qui duodecim granorum hordei pondus hoc esse voluit: quãtitas meo iudicio, eius mediocritatis, quę inter multam & paruã media est, quæ suas vires contra morbos sæuissimos valenter exercere potest, & à ventriculo probè ferri & distribui.

Nolim tamen exactè adeò hanc quãtitatis metã siue legem accipi, vt non possit illa, aut minoris ætatis, aut imbecilli ventriculi causa, alteriúsve cuiuspiam vrgentiæ, quadantenus diminui: infra tamẽ granorũ septem pondus, subsistere neminem debere existimo. Itaque Christo: Acostæ sententiã in eo non recipio, quod duo tantum grana interim exhibenda esse censuit: eam tamen eius partem laudo, quæ ad decem vsq; grana quantitatem hanc augeri posse, voluit. Qui igitur septem, qui decem, & qui duodecim grana offerenda determinarunt, mea opinione rectè determinarunt: hancq; cõmunem huius temporis Medicorum nostrorũ sentẽtiam esse video. Illud etiã scriptores omnes affirmasse legimus, atq; à Medicis omnibus obseruari scimus. Peruani scilicet lapidis tanquam imbecillioris, paulò plùs exhibendũ esse: minùs de Orientali, qui valentior est: hactenùs Syluaticus. Et hæc de pondere, & dosi, qua lapis hic ab auctoribus exhibetur: ego verò hactenus sextum granum non excessi.

DE

DE PARTE QVAE EXHIBERI DEBET TEMpore persona & vtendi modo.

CAPVT XXX.

DIctum fuit superius lapidis, cauitati puluisculum inclusum reperiri, quem maioris, quàm lapis efficacię esse Monardis *a* : at Fragosus *b*, eiusdē cū lapide facultatis asserit: Verûm cum eiusdem cū lapide sit substantię, vt rectè Monardis, *a* idcirco & lapis, & in eius cauitate inclusus puluis exhiberi possunt.

a *li. proprio pollētiorum virium eiusdem materiæ Iordanus de peste tract. 3.*
b *& Paræ⁹.*

Quo verò tempore sumi debeat, non omnes idem statuunt, sunt qui quouis anni tempore sine omni periculo exhiberi posse cēsēt, vt Lonicerus: quare Christoph. Acosta, singulis quindecim diebus semel ad imitatiorum Persarum, qui vt saniores sint & vegetiores persistant, singulis mensibus bis assumūt. Ormuz incolæ, vti iam supra monuimus, Martio & Septembri mense, sed præmissa purgatione, quinque diebus continuis vtuntur: Æthiopes verò, tantùm bis in anno.

Quare, si quæratur, quo tēpore ille ægrotantibus offerendus sit: Respondetur cum Syluatico distinguēdum prius esse, Venenine an Febris putridæ occasione, eo vti necessitas requirat. In Venenis namque vsq; ad omnimodam eorū euictionem, ab initio mor-

bi vsq; ad finem inclusiuè eo vti Medicus cur non debeat, rationem nullam video.

At in Febrium putridarum curatione, Medici tempora duo vniuersale vnum, particulare alterum considerare solent. Vniuersale tempus quadruplex est: principium, augmẽtum, status, & declinatio: in quib. omnibus tẽporibus, declinatione excepta, tali medicamẽto, Medicum vti debere, eo argumento persuaderi, vel facilè quisq, poterit, quia ad excellentem putredinem febriũ pestilentum euincendá, illud in vsum veniat: quæ quidem putredo iis temporibus maximè viget, & naturæ potentissimè aduersatur, propterea auxilio valdè potẽti eget. In declinatione verò, cũ putredo à natura iá euicta sit, prçsertim si crisis in statu præcessit, tanto auxilio illa non eget, sed ferè sola virium instauratione.

An verò in morbi initio & augmento vniuersali, tuto lapis hic offerri possit, viri grauissimi, magna ratione dubitarunt: quia scilicet Serapione monente, sudorem mouere soleat is, qui Orientalis sit: Occidentalem verò, ventrem mouere, aliqui voluerũt: quorum neutrũ in vniuersali morbi initio, in quo crudi sunt humores, sicuti & in augmento conueniri satis manifestum esse puto.

Addit Syluaticus, neq; etiam in statu, antequá omnino concocti sint humores, huiusmodi medicamentum conuenire. Siue enim sudorem moueret, siue aluum excitauerit his

tempo-

temporibus natura à coctione distrahetur, & ægrotāti damnum euidentissimum & penè irremediabile accedet. Verum difficultatem hanc dirimi posse, hoc modo ijdem existimarunt, si dixerimus Serapionem affirmasse à veneno assumpto lapidem Bezaar sudorem mouere, eiusque medio venenum expellere: neque de febribus locutum fuisse, quibus quidem non ad expellendum quam celerrimè venenum, sed ad putredinem excellentem euincendam, huius medicamenti vsus conuenit. At Serapionis scripta attentius legentibus, illud manifestè innotescet, illum non præcipuè de lapide Bezaar enuntiasse, quòd venenum per sudorem expellat, sed de lapide ab Arabibus Chobori dicto, qui lapidi Bezaar similis est: eumque lapidem non omnibus venenis aduersari dixit, sed tantum venenis animalium & plantarum, morsibus & puncturis venenosorum. Quapropter quod huic lapidi inest, illud idem lapidi Bezaar inesse, nulla ratione affirmari potest. Vtcunque sit, inquit Syluaticus, lapides Bezaar siue Orientales siue Occidentales, quibus hoc tempore vti solent Medici, sua natura sudorem mouere & aluum soluere, qui cognouerint, nescio: nos sanè & nobiscum multos alios tale quid non cognouisse affirmamus.

Quod si aliquando euenisse contingat, aut posthac cōtinget, horum effectuum aliquem, lapide Bezaar oblato euenire: id certè nō la-

pidis causa euenisse, sed naturæ prauos humores ante tempus euacuare conantis, Cigalinus censuit. Ast huic solutioni, Nicolai Monardis & Christophori Acostę, auctoritatem, si quis opponat, qui talem sudorificam facultatem lapidi Bezaar tribuerunt, præterquam quod illi hac in re Serapionem sunt secuti, illis opponuntur aliæ auctoritates: siquidem nec Garzias ab Horto, nec Iosephus Acosta, neq; etiam Petrus de Osina, qui in ipsa India, animalia lapidem hunc in ventre habentia, proprijs manibus quam plurima occidit, lapidem extraxit, eius facultates omnes obseruauit & ab Indis obseruatas diligẽtissimè dicit, talis facultatis lapidis Bezaar, minimè meminerunt. Hæc de vniuersali tempore dicta sunto: nunc de particulari.

Particulare tempus rursus considerari potest, vel quatenus contra venena, vel quatenus in Febribus exhibetur. In venenorum enim curatione, quocunq; diei ac noctis tempore, à cibo & ante cibum exhiberi potest ac debet, sæpius etiam eodem die, quo venenũ superetur, Alexipharmaca exhibenda sunt. In febribus verò, quietiore tempore & ventriculo ieiuno, horis ante cibũ plus minus quatuor. Chaini sententia fuit, quam Manlius in epistola ad Cratonem scripta refert: in morbis tempore oportuno propinandum, & non nisi post vniuersales euacuationes & exobstructiones, alioqui humores peccantes agitari,

tari, & vehiculum ipſorum ad locum affe-ctum fieri.

Quanto verò tempore lapide hoc vti expediat, Syluaticus vnius neceſsitatis vrgentis durante pręſentia, breuiter determinari rectè poſſe exiſtimat; ſiue venena, ſiue excellentem febrium putredinem euincere neceſsitas ferat. His enim potentiſsimis vitæ inimicis, aduerſantes Medicos, vſq; ad abſolutam victoriam, aduerſari par eſt: ne fortè inimicorum reliquiæ aliquæ in ſuo vigore relictæ, morbus iterum reuiuiſcat, & ſic ægrotantis conditio deterior euadat. Quare idem reprehēdit, eorum Medicorū errorem, qui in Febribus peſtilentibus, ſimplici, duplici, ad ſummum triplici huius lapidis exhibitione contenti ſunt.

Si de perſonis agatur, hæc Richardi ſententia eſt: mihi (ſcribit,) vt verè, quod ſentio, ſemel dicam, videtur Bezaar, medicamentum eſſe regium facilè, placidum, omni periculo carens, &, vt Aetij verbis vtar, pueris, mulieribus, ſenibus, tutiſsimè datur hæc medicina, vel ſub ipſo canis feruore, quo pręcipuè tempore, reliqua medicamēta omnia ſuſpecta ſūt, quandoquidem corpus nullo alio pacto alterat, debilitátve ſed maximè roborat. Nunc vtendi modum ſubijciamus. Vtendi modus varius eſt: vel enim in cibo aut potu aſſumitur: vel confringitur, vel in *c* ore detinetur, & quidem vel lingua circumactus, vel aliter ore volutatus: vel maceratur in aqua, vel in pul-

c Fragoſus & Sarracenus.

vere exhibetur: vel quod mirandum magis est, ex ceruice suspenditur, vel ita alligatur, vt cutim tangere posit: vel, vt Sarracenus, vt nudam sinistri lateris carnem contingat: cum nullis ex præstantissimorum genere, quantumuis eximijs aduersus venena præsidijs cedere videatur: puluis etiam, addit Fragosus, morsibus & anthracibus aspergitur.

Modus exhibẽdi communissimus est, monẽte etiam Syluatico, vt in puluerem tenuissimum redactus, exhibeatur, quo facilior sit illius ad corporis venas internas, aliosq; patentiores meatus, distributio, eiusdemq; à calore naturali ad actum celerior reductio.

Ne verò ob suam terrestreitatem faucibus & œsophago nimis adhæreat, & de sua conuenienti dosi, quidpiam in his partibus, deperdatur, Medici solent humorem aliquem, qui lapidis puluerem promptius, in ventriculum deducat, adiũgere, & quidem humorem talem, qui & ipsi morbo, cuius gratia exhibetur, aliquomodo aduersetur. Hinc alij cum *a* vino, alij cum aqua, alióve liquore propinant: in vino *b* cum febris abest, aut in aqua stillatitia, pro morbi cõditione. Diomedes *c* sæpius cum vino Rhenensi diluto, cum aqua rosarũ, vel Scorzoneræ, vel florum Arantiorum, aut Citri, vel acetosæ, vel Boraginis, vel simili, ægris obtulit: at si acutior febris, absque vino cum solis prędictis aquis; vel etiam cum aceti albi momento: vel cum aqua decocta cum citro in

a *Iordanus de peste.*
b *Ryff. reform.*
c *de peste cap. 46.*

tro in frusta dissecto, in quo cornu Vnicornu infusum detinet, eoq; vtitur. Aquá propterea in febribus pestilentibus, ex oxalide, melissa, scorzonera, boragine, citri florib. & id genus alijs per alembicum vitreum destillatam, ad tres vel quatuor vncias, ad summum quinq; adijciũt: & quidem recta cum ratione secundum Syluaticum: qui puluisculos huiusmodi vna cum Syrupo lubentius propinat, quia tũc ieiunus cum sit ventriculus, simul cum eo ad internas venas traducũtur. Quandoq; etiam, aut palati delicatioris causa, aut etiá propter aliquam à capite fluxionem, dictum puluerem in Bolum cum aliquo ex recitatis liquoribus reduci iubet: quem exhibendi modum ab Hippocrate *d* didicerũt, qui medicamenta maioris momenti offerens, statim à medicamento deuorato, ptisanæ quidpiam exhibere consueuit: quemadmodum & Galenus in theriaca exhibenda admonuit: ad œsophagũ scil. abstergendum, & medicamenti reliquias illius parietibus adhærentes, statim in ventriculum deturbandas. Quod si fortè quis nec potioni, nec bolo aptus fuerit, nebulam, in aliquã ex supra dictis aquis madefactam, pulvisculo repletam, deglutiendam dat Syluaticus. Sic Portus *e* saccharo rosaceo commiscet: sunt qui conseruis corroborantibus: alij sudorificis admiscẽt. Monardes cum Vnicornu pulverisato: Raby Moyses cum semine citri dat. Diomedes Amicus *f* cum Smaragdo ac

d *lib. de rat. vict. in morb. acut.*

e *lib. 3. de peste cap. 12.*

f *lib. de peste cap. 46.*

margaritis miſcet, ac propinat: quibuſdam g in locis, lapis in puluerem comminuitur, & aqua roſarum aſperſa tabellæ conficiuntur, quæ in vſum aſſeruantur: ſed conſultius eſt, ſi lapis tunc, quando eius vſus eſſe debet comminuatur, (ita tamen, vt, monente Fragoſo, inſtrumento aureo, aut argenteo radatur, ne terendo virtus ipſius exhalet) nam eiuſmodi tabellæ cum margaritis comminutis, cornu cerui & oſsib. elephāti, &c. valdè adulterátur.

g *Ryff. in pharmac.*

Cum medicamentis vomitum promouentibus, Amatꝰ h exhibet: & in hauſto veneno, vomitorijs permiſcere Mercurialis iubet: in diuturnis & importunis morbis, quatuor vel quinque grana purganti pharmaco miſcent. Verum placet Syluatici ſententia, qui cenſet vna cum lapide Bezaar, aliud medicamenti genus miſcendum non eſſe, quod & Arabes ipſi damnarunt: facilè enim euenire poteſt, vt ea medicamenta, quæ eandem in genere facultatem habent aduerſus venena, ea inter ſe antipathiam aliquam habeát, ſecretiorémve inimicitiam adhuc non cognitam, quæ vtriuſque medicamenti ſimul mixti actionem è veſtigio impediat. Quin etiam Indi ipſi, qui primi medicamentum hóc cognouerunt & inuenerunt, illudque primi pariter in vſum medicum traduxerunt, eo ſimplicisſimo & impermixto vti conſueuerunt, quemadmodum ex ſæpius citatis Indicis ſcriptoribus colligere eſt.

h *de venen. cap.* 12.

QVO-

QVOMODO SANITATEM CONSERVET, ET SVDOREM promoueat,& num vtiliter id fiat.

CAPVT XXXI.

APIDIS huius intra corpus vſus eſt, vel ad ſanitatem conſeruãdam, vel morbos profligandos. Quare Ormuz incolæ opulentiores, vt iuuentam, & membrorum robur ſibi conſeruent, poſteaquam ſingulis annis bis Martio & Septembri menſe ſe purgarint, ſubſequentibus diebus quinque continuis, huius lapidis in doſes ſingulas grana decem in roſarum liquore ſtillaticio, macerata hauriunt, Garzia *a* auctore: interdum nonnulli (eodem *b* monente) vſque ad triginta grana ſumunt: & quidem auctore Acoſta, ad præcautionem à morbis, conſeruationem ſanitatis & iuuentutis: quare vt idem *c*, & Perſæ dicuntur, ſingulis quindecim diebus ſemel, ad membrorũ principium, & genitalium corroborationem ſumere: ſic enim ſe ſaniores & vegetiores perſiſtere, ſibi perſuadent: Quinetiam (vt Boetius ſcribit) medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obſit: hac enim ratione abſque dolore & noxa operatur medicamentum: quæ certè cautio vti

a ex hoc *Fragoſius, Paræus, Cæſalp. de metall. Vviti-chius Ryff. Boetius.*
b *Paræus Cæſalp.*
c *Ryff.*

non nisi prodesse potest, ita Medicis obseruatu digna est: hæc ille. Imò vitæ humanæ robur, & iuuentutem conseruare, & senium impedire potest, si Lonicero credimus, & si in anno aliquoties sumatur, hominem à multis accidentibus præseruat, quam ob causam eodem teste, Turcicus Imperator sæpiùs in anno assumere consueuit. Refert quoque Manlius ad Cratonem *d* se ex Abrahamo Lusitano auditione accepisse, Persas ac Indos bis in anno exigua quantitate assumpta purgari: & Hueblinus ex relatione Hyrusz testatur, Æthiopes opulentiores & magnates in India, quemadmodum & alios Ethnicos, pro singulari remedio ad sanitatem conseruandam, semel aut bis in anno hoc vti, à grano vno incipiendo & singulis annis quantitatem, vnius grani additione, augendo.

d *epist.191.*

Sudorem mouere, sunt qui asserant, & alij quidem laudabilem, alij lethalem, vel imperfectum. Etenim per sudorem omne venenum deponere ex Arnoldo, Seillerus *a* refert, & Ryff sudores potenter mouere, & omnia maligna ad cutem pellere scribit: quemadmodum & Brudus Lusitanus *b* dicebat roborare virtutem vitalem, atque adeò adiuuando vim expultricem cordis, sudores prolicere: & Amicus *c*, sudorem copiosum mouendo, à tota substantia iuuat, si adulteratus non sit. Verùm contraria est Syluatici *d* & Saxoniæ sententia: Sic enim ille.

a *de peste Britan. sect. 2. cap.*
b *referente Manlio ad Cratonem ep.191.*
c *de peste cap.46.*
d *lib.controuers.93.*

Sudores

Sudores mouendi facultatem soli Orientali aliqui adscripserunt (qui Occidentalem aluum potiùs mouere, se obseruasse dixerũt) quam quidem venena ipsa sudore proritato superare, & extrà corpus pellere, fuêre qui dixerunt: quod à nobis hucusq; an verum sit, haud potuit obseruari, ac multorum̃ annorum adhibita diligenti obseruatione innotescere haud potuit: Audiamus Saxoniam [e] Reperiò apud Scriptores, quòd eo sumpto sudor copiosus excitetur, post quem statim subleuentur: Ego tamen non vidi sudorem prorumpentem: vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Idem libro de plica [f], sudorem tantùm lethalem, & diaphoreticum, non salutarem se vidisse scribit, quare seriò dehortatur omnes à lapidis huius vsu, sanctè affirmás se nihil commodi, etiam ex optimo credito percipere potuisse. Hinc ex mineralibus ὑδρωτικοῖς quidem, sed maligna qualitate præditis, hunc confectum esse, quidam suspicantur. Fateor equidem me aliquoties vsum esse, sed plerumq; euenisse quod Saxonia scribit, vel non erupisse sudorem, vel imperfectum fuisse. Et Io. Baptista Syluaticus [g] credit hunc lapidem nõ ex se sudorem mouere, sed quod eo exhibito sudor moueatur, id euenire vel à natura, vel ab alia causa.

e *lib. de febrib. cap. 37.*

f *cap. 59.*

g *in controuers. 93.*

QVIBVS IN MORBIS VSVRPARI DEBEAT.

CAPVT XXXII.

Tsi lapidis huius præcipuus vſus ſit contrà venena & morbos venenatos & contagioſos, ita vt Monardes, contra omnes morbos, quibus materia aut humor ineſt venenoſus prodeſſe aſſerat: Luſitani tamen referente Cæſalpino, ab Indis edocti, huius lapidis vſum, ad multos alios morbos, quàm ad venena transtulerunt, & poſt vniuerſales purgationes, ieiuno ventriculo sæpiùs propinant. Quare & Richardus morbis ferè omnibus & præſertim venenoſis auxiliari; ex aliorum ſententia, tradit. Et Crato a in magnis morbis eo ſe feliciter vſum eſſe, ſcribit. Attamen in omnis generis morbis ſine omni periculo exhiberi vult Lonicerus: & quidam affirmare audet, huic lapidi ineſſe contrarietatem propriam & determinatam contrà quoſuis morbos, illumque cum omnibus morbis habere antipathiam. Et ſanè nullus plures morbos enumerauit, ab huius lapidis vſu depulſos, ipſo Chriſtophoro Acoſta, oſtendens Medicos in vniuerſa India eo vti, ſicuti & in Perſia, Arabia & China. Quare ordine nunc, quibus in morbis vſurpetur, ex auctoribus recenſebimus.

Deplo-

Deploratos atque à Medicis derelictos, huius vsu, pristinæ sanitati restitutos fuisse, intelligo; ait Garzias *b*: idem addit hoc defatigatos & debiles ad robur conciliandum, & carnem augendam vti. Imò in chronicis & diuturnis morbis commendatur, vt probat exemplum à Richardo propositum, quod infrà adponemus. Nunc ad particulares morbos, à capite facto initio.

Vertigini prodest auctore Monardi & Cæsalpino.

Epilepticis pueris plurimis profuit, Monardes: vel cum, vel sine lacte datum, Paludanus: quare contrà Epilepsiam efficax, Lacunæ & Cæsalpino: in Epilepsia ab alijs laudari ait Brudus. Sed quid Boetius bb. ? Ad epilepsiam, morbumque sacrum, siue adultos, siue infantes oppugnet, non parum iuuat. Infantibus lactentibus datur cum lacte: adultioribus & viris cum aqua lilij conuallium, pæoniç, aut tiliæ. Pueris pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiam plus, pro morbi & corporis constitutione offertur.

At Cordis affectus huius etiam vsus est, quare Solinander *c* asserit certum esse ipsius vsu vires Cordis mirum in modum refici: hinc in Cordis ægritudinibus, Orientalis insignes facultates obtinet. Quare omnibus affectibus Cordis mirè auxiliari si à granis quatuor ad decem cum liquore conuenienti propine-

tur Boetius refert: quare ad Syncopen in ipſo paroxyſmo aut paulo ante ex aqua roſacea, ſi febris adſit, ſi abſit, ex aqua Cardui benedicti, meliſſæ, ſcorſoneræ aut florum garyophillorum, granorum quatuor pondere propinat.

Animi deliquio (ex quacunque cauſa, Lonicerus) diuturno (quod per interualla repetit, addit Cæſalpinus) pollinis grana tria in aqua Bugloſſæ, medentur, Monardes.

Palpitationi confert: Quare ſic Chainus, referente Manlio ad Cratonem *d*: Cordis ſpiritus maximè reficit, ſubſtantiamque ipſius corroborat proprietate occulta, ſiue facultate Bezoartica: & aduerſus palpitationem conducit, non tenuium partium ratione, ſed certa proprietate cor reſpiciente, cum in cordibus caprarum illarum reperiatur, ac experiẽtia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus ratione ſimilitudinis conferre: Et Brudus Luſitanus, eodem Manlio *d* referente, aiebat, ròborare virtutem vitalem & adiuuando Cordis vim expultricem, ſudores prolicere: & ab alijs in palpitatione Cordis, & animi deliquio laudari. Idcirco Boetius, quotidie mane ieiuno ſtomacho grana duo cum aqua meliſſæ oblata, multum prodeſſe aſſerit. Hinc Heurnius *e* inter Corroborantia, ſi calor ſubſit, Bezoare lapide vtitur: vino item ex varijs parato, ſingulis doſibus parùm lapidis Bezoar addere iubet.

iubet. Electuarium quoq; ſubiungit, ex margaritis, hyacintho, moſcho & alijs, quibus Bezoaris ſcrupulum admiſcet. Idem in ſua ad praxin methodo *f* inter ea, quæ cor humidum alterant & roborant, lapidem Bezaar, & Hyacinthum refert. Gregorius Horſtius, apud Gieſſanos Profeſſor, amicus noſter ſingularis, inter Cardiaca *g* & quidem ea quæ tetros vapores expurgando, cordis robur firmant, imò inter medicamenta occulta vi alterantia, repoſuit. Quare delicatioribus fœminis, quæ vel cordis ſaltu afficiuntur, & ijs præſertim, quæ melancholicæ ſunt, quibúsve ſemen corruptũ eſt, exhibet Roderius à Caſtro *h*: aſſumũtur, inquit, ſingulo mane quinque vel ſex grana, in ſubtiliſsimum puluerem redacta, & aqua aperiente vel conuenienti diſſoluta: vel admiſcentur conſeruæ Adianti, ſeu Boraginis, & parùm aquę eiuſdem herbę, ſuperbibitur: aut tabellæ concinnantur: vtiliter, addit, etiam adhiberi alicui ex Electuarijs ex chalybe confectis, aut rotulis cordialibus & aperientibus. Sed hîc quæri poſſet, annon illa medicamenta, quibus hic lapis miſcetur, abſq; huius lapidis admiſtione, idem præſtare poſsint. & ſi poſsint, cur hic, ad pretium fortè augendum, additur; vel ſi hic lapis tantarum virium, cur no ſolus exhibeatur.

Pleuriticis & Peripneumonicis, multùm conferre, à fide dignis Brudus accepit. Et Amatus, lateris dolorem peruicacem, etiam

maligna qualitate admixta, curauit: in quo casu, cùm aqua Scabiosæ, aut Cardui Benedicti, Gabelchouerus vtendum censet. Quare Pleuritidem deploratam sanare, Lonicerus asserit: & sanè in Gallijs, generosum quẽdam pleuriticum, à Medicis derelictum, hoc sanitati restitutum fuisse, mihi relatum fuit; verùm, felix is Medicus est, qui in declinatione morbi vocatur.

Ictero mederi, auctor est Auenzoar *i*, testatur enim se hoc vno medicamento, quendam (qui periculosissimum venenum ingurgitaret, quod cum biliosum esset, protinus vniuerso corpori auriginem induxisse) granis tribus cum vncijs quinque aquæ cucurbitæ exhibitis, curasse. Verùm loquitur Auenzoar de eo Bezoare, qui ex cerui lacrymis condensatis generatur. Attamen, cùm hic, de quo loquimur, lapis, fellis obstructionem tollat, Monarde monente, idcirco & Icterum curat secundum Lonicerum: & Crato *k*, cuidam Icteritia nigra laboranti dedit, quem vrinam nigram, atramenti instar, minxisse vidit, & melius habuisse affirmat. Quin & Cholericæ passioni, autore Christ. Acosta, medetur.

Appetitum prostratum, eodem auctore corrigit: quare ad stomachi vexationes Lusitani, memorante Cæsalpino, propinant. Relatu dignum, quod Ludouicus Guyon *l* ex Theueto refert, pellem huius animalis, ipsi ventriculo, aduersùs ipsius dolores, & eius-

dem deprauatam concoctionem imponi, eiusmodi enim morbis, etiam in decrepitis mederi.

Colicam & ventris dolores tollit, Lonicerus.

Dysenteriæ vtilem, & in epidemica dysenteria Lugduni fœliciter se vsum Philipertus Sarracenus Medicus Lugdunensis, amicus noster, ad nos perscripsit.

Vermes necat, Christ. Acosta *m*, quod *n* & Montanus, & Amatus suis scriptis tradidere: contrà hos enim admirabilis efficaciæ, cùm eos expellat, & à symptomatibus quæ parere solent, liberet, Monardes: si nulla febris adsit, ex vino datum, Amato *o*, si febris adsit, cum aqua stillatitia portulacæ, Fragoso: vel cum succo limonum, vel citri, vel eorundem syrupo, Ryff, & quidem in infantibus grana tria, Lonicerus præscribit: & Boetius ad vermes & tineas felici successu cum aqua graminis, aut cardui benedicti, solum lapidem propinari affirmat.

Calculum renum eijcit (atterit Brudus) in vesica comminuit pollen ex vino propinatum, Lacuna: quare renum ac vesicę vrinam, & ex ijs viscidam materiam pellit, referente Acosta.

Ad Vteri molestias, Lusitani propinant, Cæsalpinus: quare mensium obstructiones tollit, Monardi: & in vteri strangulatu prodest sumere grana sex. Bezoar orientalis cum

aqua Artemisiæ, auctore Roderico à Castro *p*.

Partum facilitat, & secundas pellit, Christophorus Acosta: tria huius grana cum aqua liliorum alborum, betonicæ vel pulegij, parturientibus exhibita, secundas remorantes, certo experimento educunt, vt Gabelhoferus asserit.

In Morbis Melancholicis inueteratis. Indi, Ormutz & Corasone incolæ vtuntur, Garzias *q*: sic Iordanus *r*, veterrimis melancholicorum morbis succurrere, asserit: & quidem caput, cerebrum, & cor afficientibus, Ryff. Quare Abrahamus Medicus Lusitanus, qui in India annis aliquot egit, asseruit à Regulis ipsis, ibi lapidis huius drachmam vnam, ad expurgandam infernè bilem atram sumi: quod etiam à Lusitanis frequenter audiuerit: hæc Brudus. Monardes *s* in mœstitia & melácholia, & melancholicis animi deliquio afflictis tria grana ex aqua Buglossæ, propinat. Sic & Boetius, ad melancholicos humores domandos siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet, & cutis vitia ab ijs causata tanquam præsens remedium sanat. Et Solinander *t* aduersus omnes melancholicos morbos probat, certoque ipsius vsu cordis vires mirum in modum refici: quare nobili cuidam puellæ à qualicunque purgatione iubet tria, vel quatuor grana puluerisata, in tantilla aqua rosacea odora exhibere. Imò

ijs,

iis, qui absque causa manifesta mœsti sunt, & angustiis oppressi, plurimum confert, quos reficit, & exhilarat, Gabelchofer. Quare Heurnius *u* lapis Bezoar insperatam quandam lætitiam subitò affundit, eo ipso die, quo fuerit haustus: & mox: cordis & hepatis sanguinem mundant, Myrobalani chebuli & Indi, & Bezoar lapis, & Hyacinthus. Et vt caput hoc cõcludamus, lapis hic ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducunt, Panaceæ instar est, si præuia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur, modo Boetio credamus.

a *lib. de præser. à febr. pestilent.* b *ex eo VVittichius: Ryff, omnes à Medicis derelictos curat.* bb *lib. 2. de lapid. cap. 139.* c *consil. sect. 2. cons. 60.* d *epist. 191.* e *cap. de palpitatione cordis.* f *lib. 2. cap 5.* g *disp. de medicam. disp. 4 th. 33. & disp. 5. th. 16.* h *de morb. mulieb. part. 2. lib. 2. cap 5.* i *lib. 1. & ex eo Io. Agric.* k *consil. 174. & ex eo Gabelhof.* l *lib. 5. diuers. lect. c. 17.* m *Monardis, Lonicer. Paludanus.* n *Richard.* o *& ex eo Gabelhof.* p *de morb. muliebr. part. 2. l 2. cap. 1.* q *Paræus, VVittichius, Cæsalpin. metal. Fragos.* r *de pest. tr. 3. cap. 9.* ſ *lib. 2. de lapid. cap 193.* t *consil. sect. 2. consil. 60.* u *lib. 2. suæ meth. ad prax. cap. 5.*

AN IN FEBRIBVS IPSIVS VSVS SIT.

CAPVT XXXIII.

CVm febrium diuersa sint genera, aliæ quidem febres veræ, aliæ symptomaticę, aliæ malignæ & contagiosæ, in earum cura alii probant, alii improbant. Amatus scribit in febrium paroxysmis datum sudorem excitando, à febre plerunq; liberare. Sic Chainus dicebat, Manlio referente, non exhibendum in febribus non malignis, nisi post vniuersales euacuationes ac exobstructiones, alioqui agitare humores peccantes & fieri vehiculum ipsorum ad locum affectum: tempore igitur opportuno propinandum esse, tantummodo ad ipsius cordis corroborationem.

Febres putridæ: Augenius *a* reprehendit eos, qui putant non solùm pestilentibus ac venenatis, sed in vniuersum putridis febribus opitulari: insuper redarguit quendam, qui peruerso iudicio, non modo in putridis febribus omnibus non pestilentibus, sed etiam passim in cunctis morbis, aut à materia, aut citrà materiam, eius antidoti scilicet lapidis Bezaar vsum admittebat: cum vnicuiq; morbo propria & determinata contrarietas insit, quam lapis ille cum putrida febre, omnibusq; morbis antipathiam non habeat.

Febris

Febris quartana: Quartanis conuenire posse arbitratur Garzias *b*: & quartanam pellere ait Ryff: quare Lusitani in quartana sæpiùs exhibent, Cæsalpinus. Verum Boetius, *bb* etsi quartanam febrim non sanet, tamen eius aufert Symptomata: nam animi mœrores, anxietates, cordisq; affectus, quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit & aufert.

Febris catarrhosa: in febri catharrosa in Hispania lapis Bezoar plurimùm profuit, quo & Imperator, & alii, quib. ad manus fuit, vsi sunt, Crato. *c*

Febres malignæ *d*. Aduersùs febres malignas & epidemicas, commendant Monardis, Acosta & Lacuna: & in aqua acetosæ Lusitani propinant, Cæsalp. Fragosus: earum malignitatem extinguendo, Amatus: contra has vtilis etiam est aqua, in qua lapis hic maceratus est, Monardes: malignitatē omnium febrium extinguere, protestatur Monardes, referente Diomede Amico *e*: quare in febribus pestilentialibus siue malignis Montanus, & Amatus *f* commendant, infrà historiam recitabimus; & inter præseruantia in febri pestilenti, Theriacam, Mithridatium, lapidem Bezaar, Matthæus *g* recensuit. Mercatus *h* agens de medicamentis, febri malignæ analogis, his, inquit, adiungitur lapis nuper ex Lusitanorum India apportatus, qui Bezoar ab effectu appellatur, quibus singulis vicibus grana quatuor aut quinque porrigere

oportet, aqua, aut syrupo, aut iusculo aliquo excepta. Augenius *i* febres pestilẽtes Bezoardicis indigere scripsit, quæ putridis conueniunt, vocat autem Bezoardica Theriacã ex Galeno ad Pisonem, & Bolũ armenam ex 9. simplicium, lapidis veri huius non meminit.

In febre, quam stigmata rubra comitantur, & pulicum morsus instar per cutim aspersa apparent, probat Monardis. At Syluaticus *k*, ostendit lapides Bezoar vsum non esse tutum in febribus exanthematibus cõiunctis, si detur ad sudorem mouendum, quem ex se non mouere creditur, his verbis. Quo tempore exanthemata erumpere solent, crudus adhuc est vtplurimùm morbus, neque tunc sudores mouere rectum est ac tutum: & mox subiungit: cæterum in febribus quoque huiusmodi lapidem istum exhibitum sudorem ex se mouisse, etiam longo tempore ac multorum annorum adhibita diligenti obseruatione, innotescere haud potuit; ita vt in eam tandem circa hác rem deuenerimus deliberationem, non ex se mouere sudorem hunc lapidem, sed euenire interim, vt eo exhibito, vel à natura, vel ab alia causa sudor moueatur.

Ast longe aliter Boetius *l* sentit, cuius verba adponamus: Pestem febriumq; pestilentium virus etiam earũ quæ exanthemata, petechias, herpetes & papulas malignas producunt, cito ac miraculi instar compescit ac extinguit, ad quos affectus Indi quotidie cum aqua

aqua rosarum pulverem duorum granorum pondere propinat. Mihi exigua dosis videtur, vbi febres iam in statu, aut prope statum sunt. Soleo tum sex aut octo grana magna vtilitate cum aquę Acetosæ vncia vna quotidie donec vel sudore, vel vrinæ profluuio melius habeat æger, propinare, eumq; ab omni potu alio per horam arcere, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante vel post eius sumptionem aliquid ægro offerunt, etiamsi id ęquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis, qui effectum optatum impediat & prohibeat, quē vtraq; res seorsim vsurpata produxisset. Qui id non capit Spiritus vitrioli & spiritus tartari antipathiā perpendat: vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas, vtriusq; acrimonia perit & liquor redditur insipidus. Suadeo igitur vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum commodum desideretur, exhibeatur: hæc ille.

a *epist. tom. 1. lib. 9. epist. 1 & 2.* b *ex eo Paræus & VVittichius.* bb *lib. 2. de lapid. c. 193.* c *epist. 105.* d *feb. malis & diuturnis Lonicerus.* e *de pest. ca. 46.* f *cent. 3. cur. 74. Rulandus.* g *de febrib. pestil.* h *lib. 7. de febr.* i *tom 3. lib. 4. epist. 10.* k *in controu. 93.* l *lib. 2. de lapid. cap. 193.*

AN IN PESTE HVIVS VSVS ESSE POSSIT, ET in affectibus externis.

CAPUT XXXIV.

LApidis huius & in præcautione & in curatione, vſus à quibuſdam commendantur: quarè inter medicamenta Bezaartica peſtis venenum ſuperantia, lapidem Bezaar, margaritas, os de corde cerui &c. Portus *a* recenſet: hinc pleriq́ue peſtis tempore lapidis huius fragmentum in ore geſtant, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia, ſibi metuunt, Monarde referẽte: hic cum aquis violarum, roſarũ ſumptus, à peſte mirè defendit, & poſſet tingi cornu monocerotis in aquis prædictis, cum ipſo lapide exhibendum, ex ſententia Forneſii, in ſuo de peſte libello. Quare contrà omne genus veneni ac peſtilentiam ex hoc & aqua roſarum tabellæ parantur ab Andernaco *b*: & Gabelchofer, tempore peſtis in Officinis benè conſtitutis tabulas, quæ miram vtilitatem præſtant, præparari aſſerit.

Peſti medetur, Monardis: admirabilis contrà peſtem Lacuna: imò certiùs auxilium & remedium non habetur, quam huius lapidis puluis exhibitus, potenter enim ſudore venenum è corpore expellit, Lonice-

rus.

rus, Fallopius referente Wittichio, affirmat hoc medicamentum in peste omnia superare, & testatur se in peste Ferrariensi, multos hoc lapide exhibito conseruasse: & Manardus, vt Diomedes Amicus *c* recitat, de eo in peste Germanica periculum fecit, à qua curati & præseruati, qui illo vsi fuerere, cæteri minimè. Rulandus *d* sudorificum præscripsit, quia dicit, alexipharmacum esse malignitatem pestilentem ocyssimè conterens: tale est, lapidis Bezaar scrupulus semis pulueris rubei Cæsaris, cornu cerui vsti drachmam vnam ex aquis scabiosæ, cardui benedicti, propinat. Sed quæso cur puluis rubeus additur, si Bezoar solus hoc præstare poscit? Et Mercurialis *e*, quæ cor muniunt aduersùs venenum & intrinsecùs adhibentur, sunt bolus armenus, lapis Bezoarius, puluis cornu vnicornis, cornu ceruini, corallorum rubeorum, dictamni cretici, quorum puluerum dosis est ad summum drachmæ vnius, & sumitur huiusmodi puluis cum vino; quemadmodum Galenus Bolum armenum etiam in febribus cum vino dabat. Quare in peste huius lapidis efficaciam magis manifestè apparere, quam in nulla re alia, exemplis Monardis ostendit, quæ infra Lector inueniet.

Crato in libello de præcautione à febri pestilentiali, inquit. Bezoar lapis in acutis magni fit, sed quantum ego obseruare po-

tui, non præstat hoc in isto casu, quod ab eo expectatur, quanquam in aliis magnis morbis eo fœliciter me vsum esse, sciam. Quòd si tamen maiori in quantitate daretur, non dubitarem etiam in peste eum profuturum, quod in cæteris venenis facit (vide finem capitis præcedentis.) Ibidem adponit puluerem præseruantem Vienensium, qui lapidis Bezoar scrupulos quatuor recipit.

Sed distinctio fortè adhiberi potest, à tempore desumpta: Brudus enim Lusitanus, referente Manlio *f* in febris pestilentialis initio magno cum ægrorum commodo exhiberi, expertus est: in augmento verò datum, non tantùm non iuuare, sed nocere etiam. Eandẽ cum Brudo distinctionem Chainus adhibebat.

Audiamus Herculem Saxoniam *g*, qui huic non multum tribuit. Inter cardiaca medicamenta, quæ in pestiferis administrari solent: est lapis Bezoarticus ab Arabibus celebratissimus, & nostris temporibus à Ioanne Manardo & Garzia ab horto: de quo lapide contrà febres pestiferas & omne venenum plura dicentur: ego tamen, vt ingenuè dicam, dùm Venetiis practicarer, maximam huius copiam consumpsi, nec egregiam operam sensi: scio plurimos, quibus exhibui fuisse sanatos, sed non retuli in lapidem. Causa quia reperio apud scriptores, quòd eo sumpto sudor copio-

copiosus excitetur, post quem statim suble-uentur: ego tamen non vidi sudorem pro-rumpentem: vel si apparebat, erat sudor im-perfectus. Itaque quantum ad me, abieci o-mnem spem huius lapidis in his febribus. Fieri potest, vt ego inciderim in sophisticum adulterium, sed cum Venetiis medicinam fa-cerem in primatum ædibus persuadebant esse omnium excellentissimum. Itaq; si ge-nuinus reperitur, fortè habet illas dotes, quas tribuunt: notæ tamen non possunt ita tuto proponi.

Quid Crato *h*; Bezoar in peste parùm conferre animaduerti: & alibi *i*: hoc satis cō-stat, Turcas in cibo Terra lemnia vti, nec ter-ræ lemniæ, sicuti etiam lapidi Bezoar, vllam vim contrà pestem tribuunt.

Carbunculus pestifer: In carbunculo pe-stifero, Bezoare intra corpus vtitur confe-ctione ex conser. acetosæ & acetos. citri ana vncia vna, puluer. margaritar. & cornu cer-uini ana scrupulis duobus parata; Bezoa-ris scrupulum semis admiscet. Verùm & ex-trinsecùs à Garzia commendatur; si carbun-culis enim pestilentialibus apertis impona-tur, venenum exugendo conducere, asse-rit *k*, quemadmodum & Wittichius, qui & Fallopium probare refert: sic expressit Sar-racenus *l*, pestilenti è carbunculo si vel crusta excidit, vel emissarium natura aut scalpello ullum est, impositus lapis venenum proti-

nùs totum exugit. Vnum hoc addam, in peste, quæ anno superiori 1610. apud nos hîc Basileæ ſeuiit, plures hoc lapide in curatione, ſed abſq; omni ſucceſſu, vſos eſſe.

Lues Vngarica: Rulandus, etſi diſertis verbis lapidem hunc non magni faciat, & cornu ceruino plùs tribuat, nihilominùs in luis Vngaricæ curatione, omnibus medicamentis, imò & cibis admiſcet: argumentum ſanè incertitudinis in Medicina facienda; capit: enim ſexto, pulueri cardiaco cibis admiſcendo, lapidem Bezoar intermiſcet, quo, vt loquitur, efficacior fiat. Sic aquam nucum cum cornu ceruino uſto præparatam, vel cum lapide Bezoar, magnarum eſſe virium, ſi alexipharmacis admiſceatur; & capite 7. hiſtor. 25. pulueri alexipharmaco, ex coruu ceruino, terra ſigillata, Smaragdo, & aliis confecto, Bezoaris Orientalis ſcrupulum ſemis addit. Ibidem analepticum proponit noctu bibendum, ex ſeminibus melonum, papaueris albi, amygdalis, iulepo roſaceo, eſſentia margaritarum, & addit lapidis huius ſcrupulum ſemis, bina vel terna vice bibendum. Sic hiſtoria 29. aquæ alexiteriæ, & analepticæ cordiali tantundem addit: & tandem hiſtoria 30. ſudorifico alexipharmaco ex decocto cardui benedicti, cornu cerui, terra ſigillata, Bezoaris Orientalis grana ſex addit. Verùm ex ſequentibus verbis, quid

quid illi tribuat, colligere eſt, dùm ſcribit, demirandum Bezoarticum, lapidem maxi-mi quidem pretii, minoris tamen efficaci-tatis, nobiliſsimo cornu ceruino præferri, e-iuſq; laudibus ornari, qui cornu ceruino po-tiùs tribui debuerat.

Aduersùs exanthemata, ſiue puſtulas (contrà variolos & rubeolas *m*, qui morbus Indiæ eſt epidemius, ſæpè verò & pernicio-ſus, Paræus) & Herpetes, quæ ſubindè In-dos necare ſolent, huius lapidis puluerisâ-ti, granum vnum aut alterum (duorum grâ-norum pondere, Paræus) ex aqua roſacea per ſingulos dies magno cum ſucceſſu prò-pinant. Garzias *n*: alii *o* cum aqua acetoſæ, carduibenedicti, anagallidis, aut ſcabioſæ, vel limonum, aut citronum ſucco vel ſyru-po, Crato *p* verò in fluore alui in morbillis la-pidi. Bezoar non multum tribuit.

AFFECTVS EXTERNI.

IN Scabie mala, quam ferinam Cæſalpi-nus, lepra, prurigine, & impetiginibus vtitur Garzias *q*: quare cum aqua bugloſſę Luſitani ſæpè propinant, Acoſta & Cæſal-pino auctoribus.

Arabum lepram, ſeu Græcorum elephan-tiaſin, malâ ſcabiem, prurigines, impetigines, eryſipelata & reliqua cutis vitia, tanquam præſens remedium ſanat: hæc Boetius.

Scrophulis apertis, effectu miraculoſo inſpergitur; Acoſta.

Collectio dura quindecim annorum, in latere exterius eminens, intrà tres hebdomadas qualibet die, quantitate vnius grani milii ſumptum, reſoluta fuit, Arnaldo *r* affirmante.

In Vlceribus antiquis Indi vtuntur, Acoſta & Fragoſo referentibus.

In Cancro vlcerato iam apparente, lapidis Bezoartici Orientalis puluerem linimentis, Rodericus à Caſtro *ſ* admiſcet.

In morſu virulentorum animalium diuinum medicamentum, Agricolæ: quare Ormuz & Coraſonæ incolæ, aduerſus tales morſus vſurpant, Garzias: vt viperarum & ſerpentum, Acoſta. Et Cardano *t* in cura morſus & ictus venenati animalis, ſupremum ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Bezar, aut ſordes oculi ceruini: quare puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberat, Garzias *u*. Et Fabricius canis rabidi morſui, cum aliis vlceri inſpergit, qua de re infra hiſtoria exhibetur. Sic Iordano *x* vulneribus virulentorum animalium morſu inflictis, puluis aſperſus, venenum extrahit: & vt Ryff. vulnus ſine vllo damno curat.

Vulneribus ſagittarum toxico illitarum, lapidum Bezoarticorum puluerem vtiliſsimè in-

mè inspergi se intellexisse, Monardes *y* scribit: & subiungit, lapidem hunc Alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici, quo sagittas suas illinunt Canibales ad sese mutuo conficiendos, quorum pleriq; post vehementes cruciatus & furores mortui sunt.

a *de peste lib.2. cap.38.* b *commentar.2. dial.5.* c *de peste, capite 46.* d *de lue vngarica capit.6.* e *de peste, capite 23.* f *in epist. Cratonis epist.191.* g *de febrib. cap.37.* h *epist.159.* i *epist.130.* k *& Paræus: ita credi scribit Boetius.* l *lib. de peste, & Ruff.* m *Fragosus & Ruff. valere dicunt.* n *& ex eo VVittichius.* o *Ruff* p *epistol.145.* q *ex eo Paræus VVittichius, Ruff. Paludanus, Syluaticus.* r *de dosibus theriacal. & ex eo Mercurial. 2. de comp. medic.13. & Penottus.* s *de mulierib. medic.par.1.lib.1.ca.22.* t *3.de venen.10.* u *Paræus, VVittichius, & Boetius, contra ictus & morsus commendat.* x *de peste tract.3. cap.9. & VVittichius.* y *& ex eo à Bra. cap.3.imò mederi Boetius asserit.*

CONTRA VENENA.

CAPVT XXXV.

ETsi plures lapides à vi ipsis aduersùs venena insita commendentur, huic tamen singularis vis contra omnia venena tribuitur, vt supra capite decimotertio ex Serapione (qui vnus ex Arabibus longiorem de lapide Bezaar sermonem habuit) Rhasi, & aliis ostendimus: & hoc Indos ad venena euincenda vti, Garzias scribit, ita vt non solum *a* Amuletum, sed etiam aduersus Venena omnia Antidotum salutare dicatur, eò quòd repentè vim omnibus venenis adimere credatur. Et quia lapis hic eximiè supra omnia Alexipharmaca, vt Garzias *b* scribit, aduersus venena facultatis est, ideò omnia Antidota & medicamenta, quæ à tota substantia venenis aduersantur ab hoc per excellentiam Bezardica, quasi Alexipharmaca dicuntur: quare inter Antidota primum locum sibi vendicare, si adulterinus non fuerit, Amicus *c* asserit. Hinc deleteriis extremum moliri excidium ex historia Matthioli de Napello, Iordanus *d* ostendit. Quare & Paræus, refert, Matthiolum testari se pluribus experimentis compertum habere, hunc longè magis præstare aduersùs deleteria venena, quàm cœtera medicamenta, etiam quàm Theriacalia, & alia quæuis antidota. Et Foresto

resto *e*, venena omnia ſicut mithridatium & theriaca, ſua venenoſitate expoliat. Idcircò & Ardoynus, omnibus medicamentis tam ſimplicibus, quàm compoſitis, facultate propria venenis reſiſtentibus, aut animalium virulentorum morſus iuuantibus, ex longa experientia præfert: quemadmodum & Matthiolus, qui ea, quæ apud Arabes habentur, recenſet. Et quia omnes, qui eo vſi ſunt, vt Chriſtophor. Açoſta loquitur, vno ore aſſerant, vniuerſale & præſtantiſsimum eſſe Antidotum, non modo intró ſumptum, ſed etiam foris adhibitum, maiorisque eſſe vtilitatis, quam ſint alia auxilia. Hæc cauſa eſt, cur in tota India, Perſia, Arabia & China, vtantur: apud quos, vt habet Amatus in magno pretio eſt, & magnis curis, quas Indi cum hoc lapide præſtitere, conſpectis, etiamnum hodie cum aliis pretioſis mercibus adferuntur: & *f* Indiæ principes, & omnes Luſitani pro ſummo antidoto habent; & Rauuolffius auctor eſt, puluerem hunc à Perſis aduersùs quæuis lethalia venena exhiberi. Crato *g* quoque teſtatur ſe contrà venena fœliciter vſum eſſe: & Lacunæ *h*, admirabile eſt remedium aduerſus omnis generis venena: cum, vt Ryffius, omne venenum certò cogat. Hinc Montuus ſcribit vincere omnia venena infallenter, ſiue ſumptus, ſiue geſtatus, & præſtare omnibus Alexipharmacis, te-

ſtibus Rhaſi, Auenzoare, Conciliatore, & Matthiolo: & affirmat ſe multa experientia in multis illuſtribus viris id obſeruaſſe. Et Augenio *i*, pre omnibus efficaciſsimus ducitur in corroborando corde & venenis profligandis potus vel geſtatus. Et omnium apertiſsimè Diomedes Amicus, hunc Rhaſis & Serapio voluerunt reſiſtere ſua virtute, ſiue per os ſumatur, ſiue collo ſuſpendatur, ſiue ore contineatur, ſiue aqua, in qua infuſus fuerit, propinetur, omnibus venenis, tàm calidis, quàm frigidis, & cunctis vulneribus & morſibus venenatorum.

Verùm cùm efficaciora omninò exiſtiſtimanda ſint, quæ corpora ingrediuntur, quam quæ adpenduntur, idcircò Amatus aduersùs omne venenum, Bezoaris grana tria ex aqua ſtillatitia florum Arantiorum (aquæ herbæ Scorzoneræ Gabelchofer) propinat: vel vt Cæſalpinus *k* ex aqua florum citri, aut Lanfæ quæ ex floribus Arantiorum habetur. At Portus *l* ad grana decem cum ſaccharo roſaceo, dare iubet. Cæſalpinus *m*, in cura venenorum commendat Bolum armenum in vino mero aut diluto, pro febris vehementia, vt remedium feratur in venas: & addit lapis Bezaar eodem modo, fragmenta pretioſa tenuiſsimè ſupra lapidem porphyriten

læui-

læuigata. Sic Mercurialis *n*, ad præſeruationem à venenis inſigniter valet, & ab omnibus efficaciſsimum remedium aduerſus venena exiſtimatur. Et Boetio ad venena quæuis quæ alicui offerri poſſunt, nihil hoc præſtantius haberi poteſt: nam non ſolum corpus præſeruat à veneno, ſed infectum aut oppreſſum liberat. Ad præſeruationem (addit) ſufficiunt duo grana mane cum vncia vini aut aqua cordiali, vt meliſſæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam verò ſi quis venenum hauſerit octo vel decem grana cum vino exhibenda ſunt.

Vomitorijs quoque nonnulli addere iubent: ſic enim Amatus *o*, toxico infecto, cum medicamentis vomitum procurantibus, datus, cum vomitu venenum expellit, qui verò vomitu reiecerint, per ſudorem aut aluum educit: & Mercurialis *p* iubet vomitorijs ſemper miſcere aliqua, quæ vim habeant venenis reſiſtendi, vt eſt puluis cornu cerui, lapidis Bezaar, ſmaragdi, terræ ſigillatæ, boli armeni: huiuſmodi enim ſi miſceantur, non ſolùm famulari vomitui faciendo, verum etiam & vi emplaſtica, & vi alexiteria, ipſorum venenorum vires minuere.

Adpenſum contrà venena quoque commendant, haud dubiè hac in re imitantes Serapionem, cuius verba Monardis ita propoſuit: ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti

applicatum geſtet, nec à veneno, nec à perniciosa aliqua re offendi, quia propria facultate, quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: plura vide ſuprà capite de Bezoar Arabum. Matthiolus *q* ex Mauritanorum teſtimonio refert, lapidem ita adalligatum, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare. Sic & Boetius, qui brachio ſiniſtro alligare iubet. Et vt Boetius, cor tueri ne à veneno aeréue peſtilente, aut contagioſo lædatur. Hinc Sarraceno vis lapidis ea eſt, vt nō modo hauſtus, ſed & vel lingua circumactus, vel aliter ore volutus, aut quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenſus, vel ita alligatus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem cōtingat, nullis ex præſtantiſsimorum genere quantumuis eximijs aduersùs venena præſidijs cedere videatur. Et Cardanus *r* agens de amuletis, quæ collo appenſa venenum hebetent, ait: Pazar etiam geſtatum plurimùm prodeſſe crediderim: qua de re ſuprà capite de lacryma cerui. Sic Augenius *s* præ omnibus efficaciſsimus dicitur in corroborando corde, & venenis profligandis, potus, vel geſtatus. At Garzias *t* ſe experimentum eius, quod nudæ carni alligatus proſit, non vidiſſe, nec ſimili modo eos in India vti, ſcribit.

Sic pharmaciæ Ryffianæ reſtaurator hunc lapidem ineffabiles & præſtantes dotes & vi-

res,

res, non ſolum in omni veneno expellendo & ſuperádo, ſed etiam venenoſam & putridam materiam in corpore ex cibo potúve, aliáve de cauſa collectam deturbando habere aſſerit, cuius nomine omnibus lapidibus pretioſis longè præferatur, ita vt etiam Ethnici & Idololatræ Indi apud quos reperitur, non vereantur dicere, Deum omnipotentem, rerum omnium Creatorem, omnia quidem in bonum hominis creaſſe, ſed peccatũ eſſe, quòd hoc lapide, alij quàm diuites & primarij, vtantur: pauperes enim alijs contentos eſſe poſſe: quare apud ipſos vſum huius, ne eius multũ abſumatur, prohibitum. Hinc hiſtoricis illis, Linſcotto, & Artho, lapis hic pretioſiſsimus eſt, & contrà tum venena omnia, tum multos alios grauiores, medicina præſtantiſsima, ita vt valor eius longè ſuprà vnicornu ſit, cùm etiam illud viribus ſuperet.

Verùm vt concludam, etſi concederem lapidem Bezoar, contrà venenum valere, non tamen vniuerſale remedium contrà omnia venena, conceſſerim, imò potiùs ſingulis venenis, ſingula antidota eſſe cum Valleſio *u* crediderim: Antipathia, inquit, naturalis, in inanimis quoque rebus euenit: cùm enim ſint quædam antidota & ſimplicia & compoſita, quæ cenſentur pluribus venenis aduerſari, vt lapis Bezahar & Theriaca, tamen ſunt ſingulis venenis ſingula antidota propria, quia eſt, quod cuiq; peculiariter ac pro-

priè aduerſatur: velut Aconito, ruta: opio, generoſum vinum: lepori marino, lac. Itaque ſunt quædam ſimpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduerſatur genus alexipharmacorum, verùm vni cuicunque venenoſum antidotum.

Contrà Napellum commẽdauit Rhaſis *x*, ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Luſitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipſum Napellum, ab alijs ſatis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moſcho, & algeduar, id eſt, Zedoaria. Sed hac de re vide hiſtorias duas, capite ſequenti.

Contrà Arſenicum quoque valere, Monardis auctor eſt: vtilis, inquit, qui ſublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauſerint, malignitatem & ſymptomata tollendo, in corroſionibus tamen remedia conuenientia etiam adijcienda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis eſſet, quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Hiſtoriam de Arſenico aſſumpto.

a *Bodinus in ſuo theat. lib. 2.* b *Cæſalp. de metall. Lonicer.* c *tract. de peſte cap. 46.* d *de peſte tract. 3. 9.* e *lib. 30. obſ. 3. & in Schol. obſ. 11* f *Amatus & ex eo à Bra.* g *de præſeru. à febr. peſtil.* h *in Dioſcoridem.* i *lib. 3. de peſte 8.* k *de metall.* l *3. de peſte cap. 12.* m *lib. 3. ſui ſpeculi cap. 53.* n *de venenis, & ex eo à Bra.* o *lib. 2. de lapid. cap. 193.* p *1. de venen. 22.* q *5. in Dioſc.*

Diosc.73.ex hoc Vvittichius & Ryff. r *3.de venenis 2.* s *de peste lib.3.cap 8.* t *ex quo Vvittichius & Ryff.* u *de Sacra philosophia cap.75.* x *ad Mansor.11.& 1.diuis 141.* y *lib.5.in Diosc cap.73.* z *epist.191.ad Cratonem,& ex eo à Bra.* aa *tib.4.fen.6.tract.1.sum.2. cap 1.& Cæsalp.3.speculi sui 20.*

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LApide feliciter vsi sunt.

CAPVT XXXVI.

NVNC lubet ea, quæ proposita fuere, historijs & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici cura, quare ex Claudij Richardi epistola historiam hanc ipsius verbis adponimus.

Nos sacratissimæ Cæsareæ Maiestatis iussu, quatuor experimenta sui hucusque vidimus, in duobus nempe reis lege supplicij damnatis, quibus venenum studio oblatum est: & in duobus præterea aulæ Maiestatis suæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. E quibus primus Dominus Scander sese nobis offert, qui cum longo & graui ægritudine cum ingenti omnium membrorum,& pulsus imbecillitate Oenipointe decumberet, nauseabundus, ac in ventriculo & præcordijs vehementer dolens, annum agens septuagesimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata, Nulla

illo die subsecuta est alteratio, nullaque immutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: Sequenti die attollebat brachia, & crura ad sese attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus postea elapsis diebus vomitum quidem biliosum habuit, qui præcordiorum & stomachi dolores finiuit, ac licet longo adhuc tempore decubuerit, credo nihilominus suæ salutis fundamenta Bezoar extitisse. Hanc historiam Diomedes Cornarus quoque in suo Historiarum libro pro decima recensuit.

In mœstitia & melancholia valdè etiam vtilis est hic lapis, inquit Monardes. Imperator enim Carolus V. fœlicis memoriæ, in hunc effectum sæpè sumebat, atque etiam sumpserunt plurimi, qui sine manifesta causa tristes sunt & anxij, quia tristitiam adimit, & alacres reddit, qui eo vtuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicosque vidi, qui sumptis huius lapidis tribus granis ex aqua buglossi, sine difficultate liberati sunt. Hæc Monardis.

Aduersùs animi deliquia, exempla duo ex Monardi: Exemplum primum: decimusquartus iam agitur annus, ꝙ Illustrissima Dux de Beiar à Domino Ioanne Mantique admonita fuerit, in aula frequentem vsum esse Lapidis Bezar, aduersus animi deliquia: erat autem Illustrissimę huic fœminæ filius isti morbo ab ineunte quasi ætate valdè obnoxius,

cumque

cumque illius salutis cupida admodum esset, singulare aliquod remedium requirebat, cum ordinaria medicamenta, quæ à doctissimis Medicis præscripta fuerant, nihil profuisse, animaduerteret. Intelligens ergo, quantæ efficaciæ esset lapis Bezaar, negocium mecum communicat: valdè insolens id mihi visum est, qui illius nullam etiam notitiã habebam, præter eam quã in libris scriptam repereram; sed neque existimabam in his regionibus reperiri: eam ob causam illam submissè oraui, vt in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet, mihi enim cara erat illius adolescentis salus, ob insignes eius virtutes, & multam in omni scientiarum genere, atque in omnibus alijs rebus illustri viro necessarijs doctrinam: tum etiam vt lapidem maximè à me desideratum, conspicerem. Allati tandem sunt Vlyssibona, Genuensis cuiusdam opera bini lapides probi auro inclusi, ossis dactyli magnitudine, paulò tamen crassiores, colore præditi ex viridi nigricante, instar malorum, quæ Insana appellantur. Itaque communi consensu statutum est, vt corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Vespere quodam in syncopen incidit: illicò secundum ordinem in aula consuetum, tria pollinis vnius lapidis grana, in stillatitij liquoris buglossæ sufficienti quantitate dissoluti, in os eius apertum iniecta sunt, quæ cum difficultate deglutijt. Deinde, quanto tem-

pore ad Symbolum apostolicum bis recitandum necessarium opus fuisset, tum facilè animi deliquium ipsum reliquit, ac si illo correptus non fuisset. Perspecta tam insigni lapidis facultate, magna in æstimatione illum habuimus, præsertim cùm obseruaremus, quotiescunque daretur lapidis puluis, illum tanta facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifestè apparebat, puluere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plene liberari: dato autem puluere subitò & facilè ad se redire, perinde ac si nullum passus esset animi deliquium. Illustrisſima itaq; Dux semper in marsupio eam pulueris quantitatem gestabat, quæ pro vna dosi necessaria erat, vt corripiente illum animi deliquio, faciliùs propinari posset, & ipse breuiore tempore liberaretur. Illud etiam accessit commodi, quòd postquam puluere vti cœpit, adeò frequẽter Syncope molesta non fuerit. Hac re considerata, Illustrisſimæ Duci dixi, ex Medicorum præceptis, ea medicamenta, quæ morbum aliquem curant, posse etiá præseruare, ne in illum incidamus, eamq; ob causam, commodum mihi videri, si singulis diebus manè puluerem sumeret: fieri enim posse, vt continuo illius vsu, vapor cerebrum subiens, qui ex venenosa & maligna aliqua qualitate generatus erat, absumeretur, & lapidem, nudam illam qualitatem extincturũ, vaporémque ex vniuerso corpore, ceu ex pe-

culiari aliqua corporis parte aſcendentem, abſumpturum, &, ſublata mali radice, atque origine, ipſum liberum futurum. Id igitur factum, dataque ſunt illi ſingulis diebus manè ieiuno ventriculo tria pulueris grana, ex Bugloſſæ ſtillatitio liquore. Deo porrò fauente, adeò efficax fuit id medicamentum, vt ab illo die, quo vti cœpit vſque ad eius interitum animi deliquium illum nunquam corripuerit: pluribus autem quàm decem poſt annis alio morbo extinctus eſt: per ſex verò continuos menſes, nullo die intermiſſo, puluere vſus eſt.

Exemplum alterum: Deprehenſa tanta adeoque manifeſta lapidis efficacia: cùm nobilis adoleſcens fœmina, cui nomen Maria Catanno, multo tempore animi deliquijs afflicta fuiſſet, &, licet magni Medici medicaměta illi præſcripſiſſent, tales Syncopes interdum pateretur, vt decem aut duodecim horis durarent, easque ſingulis penè diebus, iamque adeò imbecillis eſſet, vt multo tempore lectulo non ſurrexiſſet, euocatus ſum ad illam: animaduertens autem medicamenta ab alijs præſcripta, nihil opis attuliſſe, relictis vulgaribus remedijs, quibus alij Medici multis annis vſi fuerant, Vlyſsiboná lapidem Bezaar adferri iuſsi, atque ipſi, priùs purgatæ, lapidem, ordine, quo decet, exhibui: ex illo tempore, quo vti cœpit, in hunc vſque diem (iam plures ſunt, quàm duodecim anni) nunquam animi deliquium paſſa eſt: lapidem autem

integrum dactyli magnitudine absumpsit: hactenus Monardis.

sect.4. consil.9. Aduersùs obstructiones; in consilijs medicinalibus Solinandri, hęc ad Solinandrum, Hermannus Conerdingus Medicus. Saltem hoc de valetudine nobilissimæ matronæ à Schulenbergh addere volebam, ipsam in initio morbi sui, educta tamen prius maxima ex parte vitiosa materia, & corpore priùs exquisitè perpurgato, plurimis alexipharmacis non sine fructu vsam esse, vt lapide Bezoardico, Theriaca & cœt. aliquoties exhibitis decoctis, quæ visurum infarctibus soluendis, & humoribus contemperandis dicata erant.

Sic Monardis in vertigine & obstructione commendat, his verbis. Neque solummodò efficax est hic lapis in rebus noxijs ac venenis: verùm etiam in alijs morbis, vt experientia demonstrat: nam & in vertigine, & in obstructionibus valdè prodest: quod hac ratione deprehensum est. Monacha quædam animi deliquium & obstructiones patiebatur: sumpto lapide ad curandam syncopen, simul ab obstructionibus libera euasit: mensesque qui diu obstructi fuerunt, copiosè fluxerunt.

lib.5. c.13. Partum promouere Ludouicus Gyen Dolanus testatur his verbis: Huius lapidis grana quinque, in aqua Arthemisiæ exhibere vidi, cuidam matronæ nobili, postquam diebus septem integris, dolorib. partus fuisset conflictata, quæ subitò fœtum mortuum eumq; putridum enixa est.

Febri continua maligna, lapide hoc curata mulier grauida, vt historia à Diomede, Cornaro comprobat. Honesta, scribit, matrona, octauo ab impraegnatione mense, corripitur febre continua maligna in diebus canicularibus ex incandescentia. Haec quarto die à febris principio, ex morbi vehementia pariebat puellam, quae vixit per vnam atque horam alteram: post partũ lethaliter decumbebat in aestu vehementissimo, siti immensa ac manuũ tremore: quare sumptis granis quinque lapidis Bezoartici in aqua Boraginis dissolutis, coepit sudare mirum in modum, finito sudore, calor praeternaturalis cum reliquis molestis symptomatibus, paulatim remisit, & quotidie meliùs inde habuit, ac sanata est.

lib. consilior. obseru. & histor. cap. 32.

Exemplum aliud in febri maligna, Claudio Richardo referente. Laborabat D. D. Staphylus sedecim continuis diebus acuta febre maligna & sopita, ab affectu renum suum sumente initium, abhorrebatq; ab omni ciborum genere, nauseabundus, de capite saepiùs quaeritans, nihil nisi de morte loquebatur, delinquebatque frequenter animo. Habebat sedes colliquatiuas, cum ani exitu doloroso. Vrina erat turbida, cruda, & ferè subiugalis. Articuli & praesertim genua dolebant, lassitudo ingens, facies Hippocratica, oculi in dormiendo aperti, & ob vehementem virium corporis imbecillitatem, ad pedes delapsus. His ita sese habentibus, cum de vita illius ab

omnibus minùs ſperaretur, motu proprio clementia Cæſaris, ſeptem grana huius pretioſiſsimi medicamenti, ſibi in vini cochleari fuere oblata. Non tamen erat ſtomacho tunc omninò ieiuno Staphylus: ſiquidem medium oui vitellum per ſemihoram ante ſumpſerat, biberatque aliquid. Porrò hora à Bezoartica aſſumptione elapſa, bonum hauſtum ſeri caprilli calidi cum ſaccharo ebibit, & intra ſemihoram adhuc etiam. Subſecutæ iſtos ſex vel ampliùs ſedes cholericæ & fœtidæ ſunt, cum quadam tamen faciliori tollerantia ſolito: poſſumque verè affirmare, illum intra hoſce quindecim ægritudinis dies, in totum, quantum medietas cruciati panis ſit, minimè commediſſe. Cum nocte illius diei cœnæ ſuæ vna cum D.D. Stephano intereſſem, paropſidem hordei in iuſculo cocti plenam tanto appetitu commedit, vt nos illud intuentes, lethalem quandam auiditatem potiùs, quàm famem eſſe, crederemus. Et dum inter edendum nos ambo ipſum ad ſtrenuè edendum, ſi ſeruari cuperet, cohortaremur ac laudaremus: reſpondit, ſe ideò commedere, quòd cibus ſibi placeret, alioquin inaniter noſtra iactaturos verba. Fuit nocte illa Reuerendus pater Canyſius in ijſdem ædibus, veritus ne Staphyli obitus ſequentem lucem præueniret. Quieuit nihilominùs ita placidè noſter infirmus, vt potuerit ſeruitio corporis, & conſolatione ſimul animæ carere. Manè cum rectà aſcen-

dere dubitarem, fit mihi pater Ca ysius obuiam, ſpem meliorem ſalutis de infirmo afferens: & ex illa hora res in meliùs ſtatim & continuata ſerie ſunt progreſſæ.

Expemplum etiam Monardis habet. In malignis, inquit, & Epidemicis febribus, admirabiles ſunt eius vires, quia malignitatem tollit, & veneni qualitatem extinguit, quod inprimis Medico procurandum eſt: nam niſi primũ ea tollatur, fruſtranea eſt omnis cura. Nobili cuidam omnes famuli maligna febre (quàm Hiſpani modorra appellant) correpti fuêre: lapidem Bezaar in aquæ pleno cantharo macerauit, de hac aqua omnes ægros bibere iuſſit, qui deinde à morte liberati ſunt. Eam ob cauſam multi in aqua, quam bibere debent, aſsiduè hunc lapidem tenent, dum ægri ſunt, quia ad tollendam febris malignitatem vtilis eſt, & cor roborat.

Sed inſignis etiam efficaciæ eſt hic lapis in febre Cauardete Hiſpanis dicta, infectis, hoc eſt, in qua ſtigmata rubra, pulicum morſus inſtar per cutim ſparſa apparent, præſertim in humeris & muſculoſis corporis partibus, id autem fit, natura propellente ad externas partes humorem. Itaque initio curandum, vt euacuetur, nõ autem intrò reprimatur: quod fiet frictionibus, cucurbitarumque applicatione & alijs remedijs, quæ humorem per eas partes extrahant, per quas natura propellere ſatagit: epithemata autem non vſurpanda,

neque vnctiones, aut aliæ res similes, quæ stigmatum eruptionem præpedire queant. Deinde illicò postquam stigmata apparere incipiunt, ægro danda sunt ea, quæ venenum tollendi & extinguendi vim habent, mistionem sanguinis fugiendo, apparentibus iam stigmatibus, nisi sanguinis copia & plenitudo aliud suadeat. Aduersùs hunc morbum & malignas febres, valdè vtile, & in multis experientiâ comprobatum medicamentum comperi, Bolum armenum nostratem in tabellas cum stillatitio rosarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum, quæ æger sumere debebit, atque in cibis quibus vtetur, potissimum anno quodam, quo febres acutæ grassatæ sunt, quia illius vsu multi liberati sunt: noster enim hic Bolus parùm ab Orientali differt. Sed eius vsus esto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus est. Id expertus sum in nobili quodam viro huius vrbis, maligna febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio alijsque malignæ febris symptomatibus, in cuius humeris exanthemata illa, & stigmata apparebant: sed propinato illi lapide Bezaar cum pauxillo Vnicornu, subitò cessarunt symptomata, & meliusculè habere cœpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali causa erat. Multos præterea enumerare possem, qui in Hispania quatordecim ab hinc annis, quibus illo vti cœpi, illo sumptò

ptò à ſæuis morbis liberati ſunt: vt reuera miraculum videatur, lapidem ex animali, Ceruo aut Capræ ſimili, ventre extractum, parua quantitate ſumptum, ea præſtare, quæ retulimus: hæc Monardis.

Addere lubet aliam hiſtoriam ex Ludouico Gyon: Dominus Vicecomes de Conborn & Nouicaſtri Dominus, Regis apud Lemouaces locum tenens, retulit ſe Lutetiæ febri peſtilenti correptum, (qua plurimi, & quidem cuiuſuis conditionis, ætatis, & ſexus moriebantur,) & tum cum ab omnibus Medicis derelictus eſſet, conſilio Soceri ſui Mareſcalli Bironij, lapide Bezaar per dies aliquot vſum eſſe: cuius vſu paruo temporis interuallo cõualuerit, & quidem rectius magiſque alacris, quàm quiſuis alius, qui morbo hoc correptus fuit, magna cum omnium admiratione.

Peſtem curare & ab ea præſeruare, hiſtoria Ludouici Gyon comprobat, quæ ſic habet. In arce Lucenſi, quæ apud Lemouicenſes eſt, peſtis adeò ſæuijt, vt horarum vigintiquatuor ſpacio tres ea in arce mortui ſint: at poſtmodum domeſticis reliquis, qui octodecim numero ſupererant, quotidie manè lapidis huius grana duo, in aqua Enulæ Campanæ, & quidem per dies ſeptem, exhibita fuêre: à quo tempore nullus obijt, nec quidem peſte correptus: imò plures qui anthraces & bubones habebant, eodem modo Be-

zoare vtentes, conſeruati fuêre: verùm medicamentis, quæ bubonibus & anthracibus adhibentur, lapidis huius parùm admiſceatur, neceſſum eſt: hæc Guyon. Quare Monardis, plerique peſtis tempore huius lapidis fragmentum in ore geſtare ſolent, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia ſibi metuunt. Valdè etiam vtilis eſt aqua, in qua maceratus eſt hic lapis, ijs qui peſtilente aut maligna febre correpti ſunt. Nam (inquit) in nulla re magis manifeſta apparet eius efficacia, quàm in peſte: Cum enim in Germania peſtis valdè graſſaretur, quotquot lapidem Bezaar ſumpſerunt, plurimùm illis profuiſſe, liquidò apparuit. Eius autem factum eſt periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peſte correpti: duobus propinatus eſt lapis, alijs minimè: qui ſumpſerunt liberati ſunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis iſta lue correptis exhibitus eſt, quorum nonnulli binos carbunculos, alij tres haberent, qui omnes liberati ſunt. Huius exempli teſtes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam pleibei: hęc Monardis.

Veneno infectis, mederi, exemplis nunc docebimus. Braſſauolas in prologo eorum, quæ ſuprà Meſue antidota ſcripſit, hiſtoriam narrat, quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: reiecto enim veneno liberatos

fuiſſe

fuiſſe ait, Vitrioli oleo, & lapide Bezaar ſumpto: hæc ex Monardi adpoſuimus, cum Braſſauolæ liber ad manus non fuerit. Sequuntur hiſtoriæ tres ex Monarde deſcriptæ.

Eo tempore Licentiatus Ludouicus de Cueua, vir in ſua arte doctus, venenoſum quidpiam imprudens ſumpſerat, atq; illico adeò grauia ſymptomata ſunt ſubſequuta, vt breui moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis reſiſtentia, illi adminiſtrata eſſent, ad eum accerſitus, adeò ægrum deprehendi, vt eius ſalutis exigua ſpes eſſet. Animaduertens autem venenum eius morbi occaſionem eſſe, & quàm inutilia fuiſſent medicamenta illi exhibita, ipſe requiſitum iui lapidem Bezaar, quem nullibi reperi, præterquam apud ſuprà memoratam Dominam Mariam Catanno, cui duntaxat interior puluis reſtabat, ſed fortè grana pendens: puluerem ab ipſa acceptum in duabus chartulis repoſui, magna lætititia affectus, me remedium ei qui tantoperè indigebat, reperiſſe: ad eum regreſſus, magis afflictum reperi, quàm quiſpiam exiſtimare poſſet. Ilico tria pulueris grana, quæ attuleram chartulæ inuoluta, cum aqua ſtillatitia bugloſsi propinaui, atq; intrà temporis ſpacium, quo Symbolum Apoſtolorum ter recitari poſſet à puluere ſumpto, manifeſtè ſympomata, angu-

ſtiæ, & animi deliquia mitigari & ceſſare cœperunt, ſic vt ſub noctem iam meliuſculè haberet, & liber à mortis periculo, (cui adeò vicinus fuerat) eſſet, & poſtridie ſanus appareret: plurimùm tamẽ per multos dies afflictus, ob prædicta ſymptomata.

Eodem Licentiato Ludouico de Cueua, ad venationem cum nobili viro profecto, vnus è famulis aquam bibit è lacuna ſtagnante valdè corrupta, & venenoſis animalibus plena, atque ſtatim adeò afflictum ſe ſenſit, vt loco ſe mouere nequiret, intumeſcente aluo & reliquo corpore, magnis anguſtiis preſſus, & animi deliquiis, vomens & ſudans, vt tranſuerſim equo impoſitus, in proximum pagum vehẽdus eſſet: adhibitis autem quibuſdam remediis, datus & lapis Bezaar, quem nobilis ille vir geſtabat in ſimiles euentus, fuit autem puluis ille adeò vtilis, vt poſtridie cum ſuo hero proficiſci poſſet.

Puella quædam venenoſum quidpiam edit, ex quo ſubſecuta ſunt grauia admodùm ſymptomata, qualia inducere ſolent venena: cùm autem medica remedia nihil prodeſſent, auctor fui, vt lapis Bezaar daretur: & ſtatim conualuit: hactenùs Monardis. *lib. de lapid. cap. 193.*

Hinc Boetius, aſſerit, eos qui ab aquæ potu in qua virulẽta animalia verſantur, ilicò intumuere, ſumpto bis aut ter iſto lapide, quẽadmodum & illos qui venenũ hauſere, ſanari. Aduerſus quoq; Napelli & Arſenici virus, quod

quod truculenter in corpus humanum ſe-uit, vix aliquid præſtantius reperiri poſſe, idem ſcribit.

Contrà Napellum valet; in quam rem Hiſtorias duas ſubnectam, alteram ex Matthiolo, a alteram ex Claudio Richardo. Cæterùm aliter longè ſe habuerunt ſymptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiuſce veneni immanitatem expugnare poſſet. Agebat latro annum circiter vigeſimũ ſeptimum, qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe dicebat: Hora ſubindè peracta, cùm vomere cœpiſſet, lapidis illius grana ſeptem ex albo meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis & acerbiſsimis ſymptomatibus exagitatus eſt. Euomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoq; veluti globum circà vmbilicum ſe ſentire dicebat, qui inde ſuperna petens, in ſupremam & poſtremã capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Acceſsit paulò pòſt ſtupor quidam paralyſi non abſimilis, qui ſiniſtri lateris brachium, & crus occupauit, adeò vt vix ſummam manum mouere potuerit, motu iam in cœteris partibus extincto. Interim non multo pòſt tempore, hæc morbi vis, ſiniſtra corporis parte incolumi relicta, in dextram repentè ſe contulit, eandemque ſimili

a *in ſuis comment. in Dioſc. lib. 4. cap. 73. de Napello.*

modo occupauit. Vagũ profectò symptoma hoc fuit, nam cum dextrum brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtrà: tandem vtrumq; eleuauit. Aiebat quoq; vniuersas corporis venas frigescere. Non defuerunt Vertigines, quas secutæ sunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoque oris & oculorum conuulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quarè sæpè manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecùs turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis; varia admodùm extitit arteriarum pulsatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam sibi dari potandam, tantoperè appetebat, vt ea subitò se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo vnquàm symptomate affecta, siquidem nunquam intumuit, nunquam is balbutire auditus est. Cæterùm septima pòst ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto extincta,

extincta. omnia euanuere symptomata: arteriæ ad rectá rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoq; virium constitit robur. Atq, in hunc modum miser ille, magno conflictu atq; certamine periculũ superauit.

Historia altera ex Richardo. Primus ex reis, cui Bezoar post venenum oblatus est, fuit ante biennium Pragæ, qui cum per aliquot dies in carcere detentus solo pane atq; aqua fuisset vsus, atq; pręcedente nocte prorsùs incœnatus, drachma pulueris Napelli fuit oblata. Erat corpus præcedente diæta valdè præparatum, venæ innanitæ, & meatus omnes aperti, ex quo facillimè veneni vis ad extrema quoque membra distribui potuit. Superuenere accidentia, nempè angustia pectoris, dolor stomachi, oculorum obtenebratio vertiginosa, pulsus immutatus. Cùm verò infirmus assereret, ni statim subueniretur, sese penitùs deficere; oblata illi quinque grana remedii in pauco vino sunt: continuo alleuiatus est. Paulò post, non sine tamen angustia, euomuit, & benè sperabat. Nihilominus sciebat, materiam circà stomachum aggregari. Pars posterior capitis & collum dolebant: indè cœpit delirare, & canebat altè in folio quodam lacero. Præteriit delirium, recurreruntque alia symptomata, dolores scilicet stomachi, capitis, maxillarum, pectoris, modò vnius, modò alterius iuncturæ. Verùm septem horarum spacio omnes doluere,

venter intumuit, quasi hydropicus esset. Erât præcordia cum dolore, & duritie tensa, sensit punctionem in renibus, vrina suppressa, item est vno brachio & præterea crure resolutus. Pulsus sæpè fuit interceptus & febriculosus. Vomuit illo die aliquoties, habuitq; sedes, sed perpetuò de duritie quadam frigida, ac si lapis qdā in stomacho foret, nobis est conquestus.

Vltimò verò, de quo astantes omnes mirati sunt maximè, Ophthalmia quædam lippitudinosa illi superuenit, adeò dolorifica & horrida, vt patiens ipse mori potiùs, quàm paulò magis cum tali dolore perseuerare cuperet. A veneni assumptione per horas quinque ne guttam quidem sumpsit, vt eò certiùs procederet experimentū. Conquieuere spacio octo horarum hæc omnia: noctu cum voluptate cœnitauit, quieteque dormiuit. Manè erat sanissimus, neque membrorum læsio vlla est subsecuta, prout ego quinque vel sex mensiū spacio sum percunctatus. Factus est liber, & etiam à S. Cæs. Maiestate liberaliter donatus.

Contrà Arsenicum historia etiam apud Richardum habetur talis. Altera etiam experientia fuit decima proximi mensis Decembris hîc Viennæ celebrata, in quodam adolescente nondum vigesimum attingente annū. Habitus corporis erat rarus, & quoquo pacto Cachecticus, & à carcere tabefactus. Præcesserat etiam in ipso tenuis diæta, neque

nocte

nocte præterita dormierat. Exhibita eſt illi Arſenici pulueriſati drachma ſemis cum ſaccharo. Hinc ad horam grana decem Bezoartici lapidis in aqua boraginis ſunt ipſi potui data. Sciſcitatus poſtea qualis ſtatus ante remedii aſſumptionem in eo fuiſſet, dicebat ſe prius magnam ſtomachi cum eroſione ſenſiſſe incendium, fauces ardore quodam detentas: oculos cum vertigine fuiſſe obtenebratos, non intellexiſſe loquentes, neque nouiſſe homines. Epoto verò medicamento, ſtomachum fuiſſe ilicò refrigeratum, oculos apertos inquietudines & anguſtias multas, quas priùs in verſo corpore ſenſerat, ſublatas. Percontatus an genua dolerent, id aſſeruit, & cum punctione, quod venenorum ferè omnium proprium eſſe credo. Paulò poſt ſecutus eſt dolor ſtomachi, ardor gutturis, & ſputum ſalſum, cui vomitus phlegmatis veneno permixti ſucceſsit: alleuiatus eſt parùm, neq; diu moratus, conqueſtus eſt de ventris dolore, quare ferreis vinculis è pedib. remotis vnam habuit ferè naturalem ſedem, ex qua ventris dolor quieuit. Recurrit verò intra ſemihoram ſtomachi dolor nauſeatiuus, expuit amarum, extremitates ſunt refrigeratæ. Dicebat ſe quaſi conuolutũ filum, aut linum in ore ſtomachi, & œſophago ſentire, quæ phlegmatis craſsi & vitrei per vomitum excretio eſt ſubſecuta. Indè à vexantibus ſymptomatibus alleuiatus, iterùm inquietior fa-

ctus, doluit venter, caput & genua, hypochondria tensa sunt, & vnà cũ stomaho intumuerunt, & aliam tunc habuit ventris excretionem. Iterùm sensit dolorem ventris cum corporis inquietudine, aluus tertio materiam nigram liquidam, & in transeundo comburentem excreuit, adhuc vomitus facilis & exiguus fuit. Duodecima audita (cùm circa septimam venenũ accepisset) curaui sibi iusculum carnis afferri, de quo ad tria sumpsit cochlearia, ægerrimeq; tunc temporis odorem carnis decoctæ ferebat. Elapsa hora, dùm sitiret, obtuli panem in vino lymphato infusum, non potuit commedere, parùm tamen bibit. Verùm iam spem certiorem de salute concipiebat, de qua prorsùs antea desperauerat, omnia pedetentim in tranquilliorem statum sunt reducta. Cœnauit nocte commodè & bene dormiuit: manè, cum hominem, quo pacto se haberet, interrogassem, respondit, gantz wohl/quasi diceret, omninò bene, licet hypochondria tensa adhuc & renitentia tactui apparerent, quod symptoma absque alia medicamentorum ope omninò quieuit.

Hinc Monardis: valdè vtilis est iis, qui sublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauserunt, quia veneni malignitatẽ, symptomataq; tollit: in corrosionib. tamen conuenientia remedia etiã adiicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciæ esset lapis. Lac in isto casu plurimùm commendatur, magna quantitate,

titate, & frequenter ingeſtum: nam præter, quam quod admirabile eſt remediũ, in corrodentibus venenis eo vtendũ eſt, quoniá venenum per vomitum expellit, eiusq; malignitaté extinguit: vera enim eſt antidotus aduersùs corrodentia venena: deinde illo epoto, lapidis puluis dabitur, aut aliquod ex prædictis medicamentis veneno reſiſtentibus.

Aduersùs morſum canis rabidi etiam vſurpatum, vt ſequens hiſtoria ex Guilhelmo Fabricio edocet. *Obſeru. Chirurg. obſ. 87.*

Anno 1602. 30. Iulij Dauid Willometus Paterniacenſis adoleſcens propè cubitũ dextrũ à cane rabido vulnus accepit, qui prima Auguſti ad me venit, primò morſum ſcalpello ſcarificaui, cucurbitulam cũ largiore flamma apposui: dein totum brachium in poſca, in qua diſſoluta erat theriaca, parumq; ſalis marini, ablui: poſtea cauterio actuali morſum vndiq; ac profundè inuſsi: vulneri impoſui goſsypiũ madefactum aquâ vitæ, in qua diſſoluta erat theriaca: poſtea emplaſtrũ impoſui ex ſeq. &c. Vlcus ad menſes tres apertũ retinui, ſingulis hebdomadib. per interualla bis térve vlceri ſequenté inſperſi puluer. ℞ pulueris pręcipitati, lapid. Bezoardici, pulu. rad. angelicę ana ſcrupulũ vnum: miſce. Mirificè enim malignitatem ex profundo ad ſe attrahit, & veneno aduerſatur puluis ille. Per os alexipharmaca, veluti theriacam, mithridatiũ, cornu cerui uſti, & pręparati, & lapidem Bezoardicum propi-

naui. Sic diuino numine curatus fuit. Eodem tempore huius fratrē ab eodem cane septem in locis morsum, eadem methodo curaui, qui anno post pleuresi correptus, obiit.

Ludouicus Gyon, loc. cit. historiam refert cuiusdam à serpente morsi. Iuuenis quidā nobilis, cū quo lauādi causa stagnū eram ingressus, à serpente in tibia morsus fuit, quę nigra reddita intumuit: huic Bezoartici lapidis grana quatuor cū pauca aqua rosarum propinata fuere: vulneri verò granum vnum impositum, hic intra dies duodecim curatus fuit, omnisq; dolor & tumor remisere.

Lepram curare idē asserit. Contrà scabiem inueteratam, inquit tineam, herpetem & præ cęteris aduersùs lepram confirmatā, medicamentum huic simile non reperitur. Huius rei testimoniū perhibere poterit, Ecclesiasticus quidā in Gallia Narbonensi, qui adhuc in viuis est: qui cum animaduertisset, se hoc morbo correptū esse, vltra centies manus violentas sibi ipsi inferre, & se de fenestra præcipitare voluit, nisi fuissent, qui ipsū obseruassēt. Verùm huius lapidis auxilio, quo per menses tres, quotidie mane sumendo vsus est, adhibita tamen bona victus ratione, quæ ipsi præscripta fuit, sanitati restitutus fuit.

Quare omnib. lapid. pretiosis, & vnicorn. pręfert Ryff: & Linscottus & Arthus historici facultate efficaci Vnicornu longè superare, cuius rei à longo tempore experimenta sint certissima, scribunt.

QV

QVI HVNC LAPIDEM NON MAGNI FACIVNT VNA cum Historiis eorum, qui sine fructu vsi sunt.

CAPVT XXXVII.

ETsi præcedenti capite in lapidis Bezoaris commendationem, historias varias proposuerimus: nũc lubet apponere opiniones eorum, qui non tanti fecere, vel alia huic prætulere, additis historiis quibusdam, in quibus vtilis non fuit, initio facto ab Historiis.

Ambrosius Paræus verba faciens de medicamentis iis, quæ sint & dicantur Bezahardica, inter cætera hæc habet. *lib.20.c.36*

Iactabat superioribus annis coràm Carolo Rege, tùm apud Claromantes Aluerniæ agente, huius lapidis aduersum omnia venena certissimas vires nobilis quidam, penes quem ex eo genere vnus erat Hispania importatus. Quærenti tum ex me Rege, num quid esset Alexiterium, quòd contra deleteria omnia pariter æqualiterque valeret, Respondi nequaquam id naturam admittere, &c. (reliqua suprà adduximus) mox: facilè verò esse eius rei periculum facere in facinorosis cruci damnatis. Placuit Regi conditio. Adductus est à Latrunculatore coquus, qui ob pelues argenteas duas furto in

domini ædibus subductas, patibulo breuì affigendus erat. Rescire tamen ex eo antè Rex voluit, num venenũ sumere vellet, ea lege, vt si Alexiterium, quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, statim ipsi à veneno exhibēdum eum à morte vindicaret, vita illi sarta tectaq; esset. Alacriter aleá istam subiturum se respondit coquus, grauiora etiam, non redimendo modo vitæ, sed & infamis mortis vitandæ gratia subiturus. Ergò à Pharmacopola, qui tùm in officio erat, exhibitũ illi fuit venenũ, extemploq; à veneno, Hispania aduectum Bezahardicum. Quibus ingestis, mox vomere cœpit, & per inferiora, multa cum diris torminibus excernere, inclamareq; sibi igne quodam viscera peruri. Itaq; aqua sitienti & poscenti oblata est: horam vnum pòst cum bona Latrunculatoris venia ad ipsum intromissus, hominem comperio in terram prouolutum, manibus, pedibusq; feræ modo gradientem, lingua ab ore exerta, flammeis oculis, vomiturientem cum frigidis sudoribus copiosis, sanguine denique per aures, nares, os, anum & urethram, manante. Exhibui hauriendas olei vncias octo, sed nihil opis attulit, id enim tardius venit remedium. Itaque magno cum cruciatu, & vlulatu tandem mortuus est, cùm vix septima à sumpto veneno hora esset exacta. Cadauer præsente Latrunculatore, & quatuor aliis, dissecui, compérique ventriculi fundum, tanquam

tanquam ab inusto cauterio atrum aridumque: ex quo intellexi sublimatum ipsi fuisse exhibitum: cuius vim, Bezahardicum Hispanicum eludere non potuit: Rex id in ignem dari iussit. Hæc Paræus.

Ludouicus Guyon refert. Carolo nono Francorũ Regi, dúm Molinis esset, lapidem Bezaarticum oblatum, cuius periculum, volente Rege, in duobus, qui mortem ignominiosam promeruerant, factum est: quare ambobus venenum propinatum fuit, sed illorum alteri lapidis huius portio data, qui tamen non secùs ac alter, cui lapidis nil fuerat exhibitum, mortuus est. Quare lapis confractus fuit, & eum ex massa continua, non verò ex laminis compositum fuisse animaduersum, idcircò in ignem proiectus fuit: & is qui dono obtulerat, sperans se à Rege insigne honorarium reportaturum, nil nisi trucem Regis & Reginæ matris aspectum accepit.

Hieronymus Brisianus Salodiensis Medicus libro de noua Medicina, in quo errores multorum detegit. Donauerat, inquit, vni de nobilioribus Bezoarticum lapillum, quem tanquam Zopyri talẽtum scrinio credula incluserat, postquã verò eius spectandi copiam fecit, fucus detecti. Nã confractus arenulam vitream prę se ferebat, ex qua precarii globuli, vel sphærulę constrictioni vestium corporis vsui frequentes, conflari solent. Persimilem

gemmam elargitus erat & alteri : facilis e-nim iactura terreni : huius pura mulier comminutam particulam cuidam familiari dederat potandam, ipse ad eum vocatus, offendi symptomatibus variis agitatum, numne ab epoto veneno, est enim læthale vitrum, obiit ille non longum pòst miser.

Non ergò mirum, si Manlius ad Cratonem scribat : quid si istis Abrahami illius Lusitani mihi hic familiaris sententiam tribus verbis expressam adiicimus, nempe hunc lapidem in stomachis caprarum syluestrium ex certa herba nostris regionibus insueta, in Persia tãtùm, & insula dellas Vaccas, Indiam versùs gigni, & ad pestem hoc ipso facere, quod cor, exacto inde humore melancholico, corroboret; nec expellere malum per sudorem, & Persas ac Indos bis in anno exigua eius quantitate assumpta purgari, hæc si corollarii vice superioribus addimus, ac cum his rursùm ea conferantur, quæ à nobis aliâs ad te perscripta sunt, apparebit liquidò quàm isti, non vniuersi tantùm inter se, sed singuli etiam secùm ipsi dissideant. Quid verò ego mecum dum ista audiui? discedo incertior, quàm priùs, vt Terentianus ille aiebat. Magna res est clamant omnes, magna certè, sed certi nihil; & tamen non est nihil, quod tum de hoc lapide, tùm de terra Lemnia aliisque nonnullis hic compertis, exiguo scripto, quod nunc est in ma-

nibus, poſsim admonere, niſi tuam audire ſententiam potiùs, quam meam proferre mallem.

Quare Maſſariæ de febre peſtilentiali *a* a gentis, hæc eſt ſententia: de lapide Bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidiis & pretioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenùs, vt libere dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodùm illorum vſu ſoleo delectari, atq; eò minùs, quod non ſolum ſint inuentu difficilia & rariora: ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores, ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. Et libro de deſte *b* addit, his contrà peſtilentiam, atque adeò venena omnia tantas vires pleroſque attribuere, vt cœteris non modò ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam Theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

a *lib.7. ſuæ praxeos capite 24.*

b *lib.2.*

Hinc Valeſius *c* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vſus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter ſimplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: ſecundùm ei, qui ex America. Inter compoſita, compoſitioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi

c *4.meth.28*

iiq; prudentiſsimi atteſtantur. Mihi verò nullus non eſt adulterationis ſuſpectiſsimus: timeo, ne nullus nõ ſit factitius: multos tamen iuuit, neſcio an opinione, ſed & hoc debet Medicus vti. His Valeſii verbis, Syluaticus hoc addit. Quis quæſo Scriptoris huius celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquam quòd doctiſsimus eſt, nullusque opinione noſtra poſt Galenum, & Græcos alios ſcriptores rectiùs de rebus Medicis ſcripſit & luculentius: Hiſpaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis ſecundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omnium poſt Salomonem potentiſsimum, ex ſuis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuinique lapides Bezaar fideliſsimè deferri debuiſſent, & à Medico illius omnium peritiſsimo probè cognoſci: qui tamen tantùm hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, ſe agnouiſſe, liberè admodùm faſſus fuerit: hæc Syl-
cap.37. uaticus. Sic teſtatur Hercules Saxonia libro ſuo de febribus, ſe Venetiis maximam huius copiam conſumpſiſſe, nec egregiam operam ſenſiſſe: ſcire ſe quidem plurimos quibus exhibuerit, fuiſſe ſanatos, ſed id in lapidem non retuliſſe.

Et Rulandus qui in ſuo de Vngarica lue libro cap. ſexto, lapidem hunc inter ſudorifica alexipharmaca malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterentia retulerat, ſequenti cap. hiſtoria 7.

historia 7. demirandum inquit. Bezoardicum lapidem maximi quidem pretij, minoris tamen efficacitatis, nobilissimo cornu ceruino præferri, eisque laudibus ornari, quæ tribui potiùs cornu ceruino deberent. I feres, Bezoar non antidotum duntaxat esse, sed & Cardiacum: effectu rarius, pretio summo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties sine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempestiuè, euacuatione ritè priùs facta, exhibitus est, isque minimè parca, sed larga manu, nihilo secius defunctis ægris: si tantarum virium est, cur plerosque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obijciendo nihil proficies: apud plerosque enim quibus administratus est, neutrum habuit locum. Deinde si Cardiacum est Bezoar, aut manifestis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifestis, ijs quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiusmodi terrestris soboles, qualis est Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum est dubium: cum quottidie ijs solùm rebus robur afflari cordi obseruemus, quæ laudabilem sanguinem de se promunt, indeque spiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem sanguinem vel momentum eius transire Bezoar solum, nemo mortalium probabit: nisi spiritibus cordis robur

ex Bezoar ſpirantibus ſtabiliri finxerimus, & languentes ſpiritus vitales ſuſcitari. Sed quid ſpirituum in ſcrupulo dimidio Bezoar omninò ἀπνοὶς inſidere poterit, ſique inſident, quid obſtat quò minus ſubitò euaneſcant in auram, in tenuiſsimum præſertim pollinem contrito lapide? teſte magnete & ſuccino, quæ in puluerem contrita, ferrum & paleas non ampliùs tam expeditè attrahunt, vtpote ſuis priuata ſpiritibus, quorum ope tractus eſt factus. Oportebit ſanè ſpiritibus corpuſculo minimo incluſis agere, ſi quam agendi contrà virulentiam eſt ſortitus Bezoar virtutem: corpore ipſomet tam exigua doſi dato, vt longè impar ſit reſiſtendæ malignitati per capaciſsimum diſſeminatæ corpus: hactenus Rulandus.

tract.2.c.6. Quare Thomas Iordanus de peſtis Phœnomenis, Lemniam terram præfert: Terram Lemniam, ait, per ſe & alijs permixtam, tam fœlici ſucceſſu exhiberi quotidie cernimus, vt ſi mihi optio eſſet danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis commercijs Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos eſſe cœpit, excludere, quàm terras medicamentoſas è peſtilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

pag.93. Non minus eleganter quam verè Syluaticus, facilimum ſanè ei qui voluerit, ſuamet adducta experientia quicquid voluerit de quouis medicamento affirmare: faciant hoc

circum-

circumforanei & circulatores, quod Medicos rationales vbique dedecet: faciant & illud, qui medicamentorum vires penitus nesciunt, ea tamen laudare intendunt. Dicant quæso nobis qui talia tantaque de lapide isto affirmant, qua in eo propalando vsi fuerint experientia, quomodo cognouerint, illum venena omnia, & morbos omnes venenosos superare. Proferant ad id confirmandum experientiæ factæ tempus, quibus ea fecerit, quibus venenis vsi fuerint, è quibus tandem obseruatis experientiæ legibus, negotium absoluerint: statimque vanam, infidam, incertam & mancam eam fuisse is intelliget, qui veræ experientiæ leges sciuerit. Particulares quosdam euentus adduxerunt, veram & absolutam experientiam minimè constituentes. Ægrotantes plerosque sumpto hoc lapide, sanitatem acquisiuisse, affirmant. Sed an alijs simul vsi fuerint medicamentis, erat vt animaduerterunt: quia sic non plus huic quam illi medicamento est effectus asignandus. Sed & illud ipse cum alijs nonnullis affirmo, tot tantisque recitatis morbis non venenosis, conuenire minimè posse lapidem hunc, neque ratione, neque experientia id attestantibus: melácholię dico, alijsq; melancholicis morbis: obstructionibus, partui difficili, secundæ retentæ, mensibus restrictis pariter & præter modum fluentibus: comitiali morbo, & alijs enumeratis. Sunt horum

morborum calidi aliqui, frigidi alij : attenua-tione eget vnus, incrassatione alter: quibus quidem contrarijs indicationibus, vna sola refrigerandi, & exiccandi facultate manifesta, qua præditus est, satisfacere illum posse, nullus qui de rebus Medicis rectè sentiat, affirmabit. Ad occultam proprietatem sese recipient, scio: & hanc contrarios effectus facere posse, affirmabunt. Hos eo inprimis argumento redarguere nobis licet, quod non à forma lapidis occulta ij effectus proueniũt, sed ab ipsius herbæ lapidem producentis rei occulta, vt dixit Iosephus Acosta ex Indorum mente. Si dixerint herbam illam, & ipsam id à proprietate occulta præstare. Dicam ex aduerso, huiusmodi contrarios effectus ab occulta propietate proficiscentes, sola experientia determinari. Ex his qui in exteris regionibus & Italiæ vicinis de lapide isto scripserunt, non omnes vnum & idem testati sunt. Ex antiquioribus, vnum solum Serapionem, luculentius & distinctè magis de hoc lapide scripsisse, supra admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenosis, quod conferat, docuisse, ex ipsius verbis cuiq; manifestum esse potest. Venenorum tantum & venenosorum morborum, sicuti & Rhasis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque pestilentibus, cum ipsis venenis similitudinem quandam habentibus, conferre illum posse, negare non audemus. Sed ad lapi-

lapidem Bezaar Occidentalem siue Peruuianum veniamus.

DE LAPIDE BEZAAR OCCIDENTALI SIVE Peruuiano.

CAPVT. XXXIIX.

CVM de lapide Bezaar, qui ex India Oriẽtali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, siue qui ex regno Peru aduehitur, sermonem instituemus: & primum locum in quo animalia lapidem hunc gestantia viuant: deinde quæ illa sint, quomodo nominentur, & quę ipsorum forma sit, propositurí sumus.

Locus seu solum natiuum huius animalis, sunt montes Peruuiani, Petro de Osma auctore; illud enim admiratione nõ carere scribit, quod animal hoc per totas Indias non reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: se etenim omnia Moxiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & insulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragrasse, attamen nusquam quam in solis huius regionis montibus conspexisse. *in epist. ad Monardem cap 75.*

Auctor est Iosephus Acosta, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit in Prouincia Xau- *in hist. sua natur. & moral. Indiæ lib. 4. c. 42.*

xa, & alijs Peru finitimarum Prouincijs, in diuersi generis animalibus, tam feris, quàm cicuris reperiri. Ex quibus sint Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas: quibus caprarum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius capriceruum nominat.) Imò & in regno nouæ Hispaniæ, Ceruos quoque hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vspiam reperire liceat, idem testatur.

lib. de gemmis cap. 34.

FORMA ANIMALIS.

FOrmam animalis Petrus de Osina, his verbis expressit: Animaliũ genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valdè simile ijs hircis (nisi quod cornibus orbum sit,) quos in Orientali India reperiri tradis (Monardem intelligit) Russi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, quarũ magna est copia in montibus, vbi ista animalia degũnt: ita fugacia, vt solo tormentorum ferreorum ictu adsequi possimus.

vide supra cap. 17. hæc etiam refert Boetius li. 2. de lapid. cap. 192.

Verum cum Iosephus Acosta in sua naturalis Indiæ Occidentalis historia, de prædictis animalibus capitibus duobus egerit, eorumq́ue descriptiones adposuerit, lubet, in Lectoris gratiam, nequid huic tractatui desit, ipsius verba duobus subsequentibus capitibus subijcere.

lib. 4. cà. 40. & 41.

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XXXIX.

X rebus præstantissimis, quas Peru habet, Vicunnas sunt & Oues. Vicunnas, feriores sunt: Oues, mansuetę. Sunt, quibus persuasum est, de his etiam Aristotelem, Plinium, ac cæteros auctores tradidisse, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem facilè conferri posśint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam sunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas suis Aristoteles asśignat. Multò minus capræ sunt Orientales, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut si omnino huius generis censendæ forent, illarum diffusum genus ceu canum, omnino esse oporteat.

Æqua ratione Vicunnas Peruenses, non id animal sunt, quod in noua Hispania Bezaar promit: hoc enim ex Ceruorũ genere est, cui simile nostro judicio non in vniuerso orbe reperiatur, nisi in Peru ac Chile finitimis.

Vicũnas capris maiores, vitulis minores colore leonino, sed splendẽtiore sunt: cornua nõ habẽt vt in capris & ceruis sunt. Mõtanorum loco gelidisśima colunt, Punas dicta: eas nec glacies, nec niues lædunt: imò potius firmat,

reficiuntque? Gregatim oberrant, & miræ celeritatis sunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, festino in fugam se dant, cum sint timidissimæ: fugientes, pullos suos ante se agunt. Hæ an genus suum propagent, nulli scitum est: quâ de causâ Indiæ Reges, mandato cauerunt, ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: nisi id jussu priuato diebus festis liceret. Multi queruntur, Hispanos Indiam ingressos, venationibus crebris, harum numerum nimium confecisse, vnde iam pauciores sint. Venatibus operam daturi, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem insignem ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntq;. Ex harum medio postea 300 aut 400, quantum volunt seligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ sobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque consueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æstimantur. Lana siquidem serici æmula durationis longæ est: colorem natiuum seruat: tinctura non variatur. Vestes huiusmodi, in calidis aëris constitutionibus perfrigerant, & renum comprimis ardorem mulcent. Sed & aliò modo adhibentur, nimirum in lectis. Haud pauci, lanâ in genere, pro totius corporis sanitate firmanda vtuntur, cuius vires, nõ inualidas experiuntur. Ex hac confectos tegetes podagricos dolores mulcere, aut arcere affirmant.

Vicun-

Vicunnas caro proba non eſt, etſi hanc Indi edant, fumoque indurent. Quam verò vim medicam habeat, noſtris peregrinationibus didicimus. Nam cum aliquando per montana Peruenſi profecti, veſperi in Tambo ſeu hoſpitio diuertiſſemus, dolor inæſtimabilis oculos noſtros inuaſit, tanta crudelitate, vt oculos nobis eliſum iri omnino videretur. Quo morbo ij ferè corripi ſolent, qui per aſsiduas niues iter faciunt, nec præter has oculis quicquam diſpiciunt. Nobis ergo cum intenſo dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ, nam vel dum cruor emanabat, aliquid promens iubensque vt oculis imponeremus. Quo facto oculorum ægritudo quaſi in momento deſquijt, & nos in tutum illicò reſtituit. Præter ſupra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant, eas in locum tam anguſtum cogunt, vt emiſsis glandibus aſſequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, ſeu maſſam religant: his excuſsis animalium pedes inuoluunt, innectuntque, ne quo fuga proſilire queant. Hoc modo, quot volunt capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis eſt, in ipſis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipſum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color aduſtior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim

errant, sed singulis pascua solitaria, idq; in locis editioribus. Ex his quoq; Bezoar eruitur, cæteris tum magnitudine, tum viribus præstantior.

DE PACOS GVANACOS ET OVIBVS PERVANIS.

CAPVT XL.

PERVANIS nulla res maiori aut vberiori quęstui est, quàm pecudes, cumprimis oues ipsis Ilama dictæ: quibus, vt verè dicã, nihil vnquam vtilius esse possit: vt alantur, sumptu nullo opus est: & tum cibos, tum vestes, incolæ ex hac pecude accipiunt, velut Europæi ab ouibus suis. Præter has commoditates, Indi hanc quoque sentiunt, quod ouibus omnia necessaria ipsis apportantur: quæ tamen vt equi nec sufferrrantur, nec frenis incinguntur: his nec auena obijcienda, nam gramine satiantur. Videre tamen hinc est, voluisse Deum, Indis hoc animal & pro oue simul & equo seruire. Cumque populus magna parte pauperrimus esset, suffecto copioso gramine, penuriam hanc Deus ipsis demptam voluit. Ilamas autem duorum generum sunt: vnum Pacos, laniferum: alterum lana carens, sed gestandis sarcinis & oneribus aptius. Europæis ouibus maiores, minores vitulis sunt, collo oblongo & camelorũ modo porrecto. Quod

natura

natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proceritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigræ, cæſiæ, variegatæ; Indis Mocomoro dicuntur. Incolæ loci, in ſacrificijs olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quam anni temporibus & votorum generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro eſilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texũt, quibus veſtiantur. Sed hi craſſiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegetesque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tum ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſsimos pannos faciendos opifices ingenioſiſſimos olim adhibebant: textores artificioſiſsimi in prouincia Capachica, apud latum Titicacæ fluuium habitant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facile tabeſcit, & emoritur: tum pruinis tum glacie per ſæpè horridæ oues incedunt, & tamen optimè ſaniſsimeque habent. Lanæ, quæ breuioris ſunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via

restitantes, erecto collo actores suos & alios quasi admirabundæ longo tempore aspiciũt, aut intuentur, nullo interim vel metus, vel gaudij signo edito: quæ res multis risum excutere posit. Facilè tamen terrentur & in pauorem dantur, adeò vt rapida festinatione altissimos sæpè scopulos ascendant. Quod si accidit, ne cum ipsis profugis argẽtum quoque pereat, sclopetis ex edito præcipitandæ & decutiendæ sunt.

PACOS quin etiam vsque adeò ira incandescunt interdum, vt cum onere in terrã procumbẽtes ab isto loco abigi non posint, etsi fustibus frustulatim comminuantur. Hinc in Peru de ijs, qui nullorum monitis aut iussis parêre volunt, natum hoc prouerbium est: Hic impacatus est, id est, Pacos æmulatur: quo dicterio reo contumaciam exprobrant. Ergo si quæ fors iratior ita procubuit, tum custodes eius suscitandæ remedium nullum habent aliud, quam vt iuxta Pacos consideant, illis abblandiantur, & quo cum vis verborum lenocinio deliniant, dum spontè sua resurgant: quibus blandimentis ternę interdum horæ conficiuntur. Vitio quodam scabiei simile infestari solent, ex quo persæpè moriuntur, &c. Hactenus Acosta.

DE

DE LOCO, IN ANIMALI, IN QVO LAPIS hic reperitur.

CAPVT XLI.

NVNC locum in animali, in quo lapides hi reperiuntur, subijciamus, ex epistola Petri de Osima ad Monardem scripta decimaquinta Iunij anni 1568; nos cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus, in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex ijs animalibus confecimus. Aperto itaque maximo *a*, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus: quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus: percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte, lapides hæc animalia haberent: se quicquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamẽ puer, decem aut duodecim annos natus, cũ videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculũ quoddam & veluti marsupiũ nobis ostẽdit, in quod depastas herbas recipiũt, domi postea eas ruminatas in ventriculum traijciunt. Ibi puerũ illicò interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis

a *hæc quoq; recitat Syluaticus tr. de lap. Bezaar pag. 82.*

in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximꝰ, sacrificarũt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, cum alijs quibusque pretiosissimis offerre solent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus & pueris. Ex animalis igitur, quod primum secuimus, bursula nouem lapides, eximimus: secuimus & alia huius generis animalia, quę confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

At Monardes, locum illum, in quo lapides hi generantur, sic expressit: primus illorum obseruator (intellige Petrum de Osina) videre cupiens; quâ ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus, eorum animalium Anatomẽ fecit, & mihi deinde significauit, eos gigni in receptaculo quodam, fascię modo cõfecto, & villosa carne constante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore, adhærente, alios alijs maiores, & quodam ordine dispositos, vti nodos vestem anteriore parte claudentes. Eo receptaculo aperto, eximuntur lapides, quos isti magna Naturæ Prouidentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari, summa admiratione non caret. Atque vti intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eâdem ratione inueniuntur, & eximuntur, è certo

hæc etiam refert Boetius lib. 2. de lapid. cap. 192.

è certo caprarum genere, quæ magna ex parte ruffæ sunt, vti nostræ. Sic Iosephus Acosta refert, in stomacho & ventre horum animaliũ (scil. in Occidéte) aliquando vnum solum, aliquando duos, tres, etiam quatuor reperiri.

DE LAPIDIS HVIVS MATERIA, ET GENERATIONIS MODO.

CAPVT XLII.

MATERIAM, ex qua lapis hic generatur, breuissimè Petrus de Osma & Monardes proposuere, dum ex salutiferarum herbarum depastarum succo, ruminatione concreto, generari scribunt. At Iosephus Acosta, generationis modum plenius expressit: Indiani ex traditione & relatione suorum parentum referũt, in Prouincia Xauxa & in alijs Peruuianis prouincijs, tum herbas multas, tum animalia venenata plurima degere, quæ aquas vnde potent, & gramina siue pascua, quæ carpant, & etiam odoratu, contagio suo inficere soleant. Contrà vero inter herbas illas à naturâ singularis quæpiam ibi producta est, quæ arcendorum venenorũ vim maximam præstat. Hęc herba solius naturæ solertiâ, & instinctu quodam naturali notissima est, ipsi Vicũnæ & cæteris animalibus, quæ lapidem Bezaar generant, quam herbam auidè deuorant, vt eius auxilio præseruẽtur, à virulentia aquarum &

paſcuorũ: & ex herba hac eſitata in ipſorum ventriculo lapis hic generatur, qui ab herba hac virtutẽ omnem, quam contra venena habet, acquirit. Hæc Indorum opinio per viros in regno Peru, experiẽtia claros detecta fuit: quæ cum ijs conueniũt, quę à Plinio de capris montanis referuntur, quę ſine omni periculo venenis nutriũtur & paſcũtur. Indiani, addit Acoſta, à nobis interrogati, cur verueces, vaccæ, caprę & vituli Caſtellanis ſimiles, quę animalia etiá ex Hiſpania veniſſent, lapidem Bezaar non habeát, cum tamen ijſdem in rupib⁹ herba hac paſcantur. Reſpondent, ſe non credere animalia illa, quæ ex regno Caſtiliæ adducta ſunt, hác herbam deuorare: imò etiam in Ceruis & Damis lapidem Bezaar reperiri. Quod ſanè conſentit cum eo, quod etiam in noua Hiſpania lapides Bezaar (quamuis in ea nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, neq; Guanacos ſint) in ceruis aliquib. reperiantur: quod & ſupra peculiari capite monuimus.

Syluaticus pag. 89. eadem ex Acoſta habet.

Verum, vt idem Acoſta, admiratione dignum, hos lapides ſupra res diuerſas naſci & formari: vt ſuper ligulæ ferramentum, ſuper aciculam, aut feſtucá, ligníue fragmentũ, quæ in lapidis centro reperiũtur, quam tamen ob cauſam falſi non ſunt æſtimandi: contingere enim poteſt, vt animal tale quid ſimul cũ gramine deuorarit, & ſup hæc lapis ſenſim augeſcendo circũglobetur & craſſeſcat. Rei admirabilis à ſe circa hác rem obſeruatę, hiſtoriam addidit:

addidit: duos ſcil. ſe in Peru lapides vidiſſe, in quorũ cauitate nucleus Pini Caſtellani, circa quem conglobatus erat, continebatur, quòd omnes in admirationem traxerit, ſiquidem in toto regno Peru, neque Pinos, neque nucleos Pineos Caſtellanos vidimus, niſi fortè ex Hiſpania allati fuerint, quæ tamen res mihi extraordinaria videtur.

Syluaticus, in ea regione Peruana in qua non adſunt Pinei, neq; ad eam ex Hiſpania ſolẽt adferri.

Ex diuerſis autem tunicis aut pelliculis ſibi inuicem incumbentibus lapides hi formati & compoſiti ſunt, vt rectè Acoſta. Senſim enim ait Baccius, aggeritur circa feſtucam, laminatim inſtar tunicarum Cœpe, ſic vt lamina priore ſublata, quæ ſequuntur clariores & ſplendidiores, quo vlterior progreſſus fit, appareant, quarum nonnullæ exterius ſplendorem auri repræſentant: & Monardes teſtatur *cap. 34.* ſe aliquot cõminuiſſę, qui ex tenuibus ſplendentibusq; laminis, eodemque colore conſtabant, quo ii, qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum, vt illi deſinebant. Sic Cluſius propoſuit: *in notis c. 34. Monardis.* conſtant ex tunicis, ſiue cruſtulis modo craſſioribus, modo tenuioribus alijs alias amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus: nonnunquam aliquantulum ſcabris extima præſentim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet: ſed inueniuntur nonnulli, quorum cruſta exterior, variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquã & tertia.

DE HVIVS LAPIDIS DIFFERENTIIS.

CAPVT XLIII.

Vm lapides hi plurimum inter ſe differant, partim ratione animalium in quibus reperiuntur, & quidem vel in montoſis, vel in planitie pabulum capientibus: partim ratione formæ, magnitudinis, coloris & ſaporis, has differentias, ſubnectemus: & primum quomodo ratione animalium differant, exponemus.

Auctor eſt Petrus de Oſma, ſola animalia, quæ in montibus paſcuntur, lapides iſtos præſtantes generare: nam quæ in planis pabulum ſumunt, quia herbas minus ſalubres depaſcuntur, propterea lapides eorum, tametſi vtiles, iis, viribus tamen non pollent, quibus ii præditi, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur. Et Monardes: verùm quidem eſt, eos qui ſelectioribus notis præditi ſunt, quas probatiſsimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus, quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi ſunt, nec vlla Medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis ſalutiferis herbis: mox ſubiungit: ſunt etiam ſelectiores, qui ex animalibus in Perſiæ montanis degentibus educun-

cap.34.

educun.

educũtur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campeſtribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quia Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cum adeò ſalutiferas herbas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in Occidentali India; nam quæ in montanis Peru vitá agunt, ſelectiores & legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habẽt: quę verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ ſimul incedunt & viuunt vti greges, qui ad lanienam ſeruantur, ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniam ſalubres illas herbas montanas non depaſcuntur: hæc Monardis. Hic mirari ſubit Monardem, cum is fateatur ſe omnia ea, quæ lapidem Peruuianũ concernunt, ex epiſtola Petri de Oſma cognouiſſe, hicq; omnes quidem vtiles, ſed iis viribus non pollentes aſſerat: Monardis verò improbos eſſe, nec vlla Medica facultate præditos pronuncient.

Sed Ioſephum Acoſtam hac de re etiam audiamus: Lapides qui in Guaxacis ſiue Veruecibus eius regiones & Pachis inueniuntur, plerunq; minores ſunt & nigricãtes, nec tanti æſtimantur, nec in vſu Medico probantur. Verùm ex Vicunnis maiores eximuntur, qui cineritii, aut albi aut obſcurè virentes, hique optimi cenſentur. Attamen qui ex Taraguas

Syluaticus legit flauos, albos, cineritios.

excinduntur omnium præſtantiſsimi habentur, inter quos ſatis magni etiam reperiũtur, & communiter albi ad cinereum vergentes: horum laminæ cõmuniter craſsiores & denſiores, quàm aliorum: hi autem pariter in maribus ac femellis reperiuntur: verùm omnia animalia, apud quæ hi lapides generantur, ruminant, & plerunq; inter niues & in rupibus ſua habent paſcua. Atq; ſicut Peruanos omnes, quicunq; illi fuerint, Oriẽtalibus poſtpoſuit, ita eos qui ex noua Hiſpania deferuntur, Peruanis in opere debiliores eſſe conſtituit. Hoc addito, lapidem quemcunque Bezaar efficaciorem eſſe in Hiſpaniis, quàm in regionibus Peruuianis.

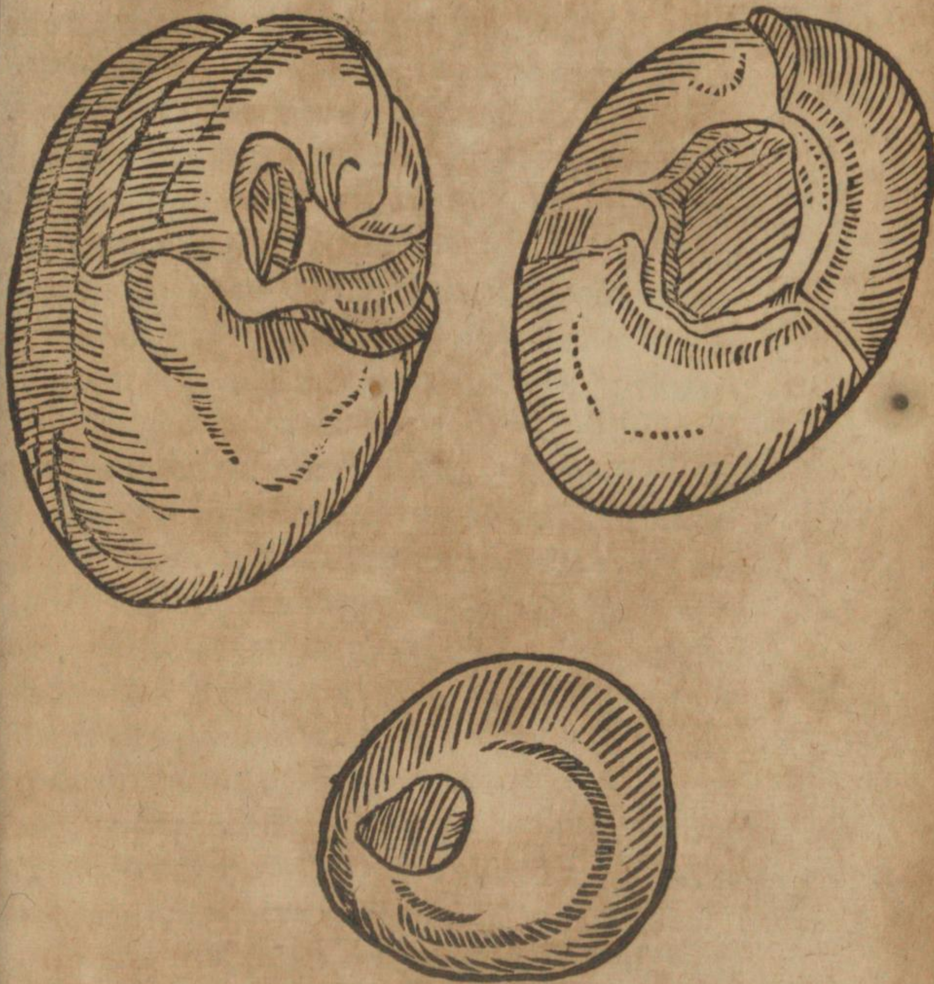
Sylu. legit, maiori ex parte albi, flaueſcentes.

Præterea differunt plurimùm inter ſe, vt idem teſtatur (& quotidie in Pharmacopoliis notare poſſumus) magnitudine formâ & colore: quippe quod aliqui ſolum auellanæ magnitudine & adhuc minores: aliqui nucis quantitate, alii oui colũbini inſtar: alii etiam ouũ gallinæ æquent: teſtatur ſe aliquos mali arantii magnitudine vidiſſe. Addit inſuper, ex quo lapides hi in pretio eſſe cœperint, Indos arte conficere cœpiſſe: hinc multos, quãdo lapides hos ſolito maiores vident, falſos exiſtimare: licet magni & ii quidem præſtantiſsimi reperiantur; & contra parui, qui tamen falſi ſint: verum genuinos cognoſcendi, ipſam experientiam optimam magiſtram eſſe.

Carolus

LAPIS BEZAAR OCCIDENTALIS

pag. 269.

Carolus Clusius in suis ad Monardem notis, scribit, se ternos eiusmodi lapides habuisse munere Generosi Dn. Francisci Drake, oui ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant: ille verò alios adseruabat, qui binas atq; etiam plures drachmas pendebant. Subiungit, se apud Ortelium vidisse, qui quinque propemodùm drachmas pendebant; & apud Plantinum binos, alterum renis veruecini forma & propemodùm magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte confractum, & laminarum situm ostendentem, atq; in meditullio veluti festucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa, qua parte ventriculo adhæsit, forma, sensim deinde in tuber assurgente à multis etiam laminis seu tunicis, cum crassioribus, tùm tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cũ semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine.

Et Baccius refert, ex India Occidentali, & montib. Peruuię hodie Orientalibus non absimiles adferri, cũ iis in locis Capriceruorum magna sit copia, ex quibus hic lapis per incolas eruitur: & addit: quamuis dubiũ sit, an ex

Oriente alii præter adulterinos adferantur: certũ tamen esse quod Occidentales ex prædictis animalibus excindantur: quorum quidam paruam nucem, alii amygdalarum ossa, vel fabam magnitudine sua referant, pro maiori, vel minori ipsorum augmento.

Ioseph. Acosta. Forma quoq; variant, alii rotũdi, alii ouali, alii lentis forma, & plurium aliarũ formarum. Quare Clusius. loco citat. eorum forma nunc orbicularis modo compressa aliquantulũ, vel inæqualis modo renis formam exprimens.

Colore quoque differunt, Iosepho Acosta auctore: reperiuntur nigri, albi, cinerei, atrouirentes, alii ac si deaurati essent: & Clusio color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flauescẽs. Vt plurimum, ait Baccius, *lib. 2. de lapid. cap. 194.* exterius scabri sunt cum colore viridi, qui in fusco rufescit, quasi partim sanguine, partim humore ab animali relicto, tincti essent: minus tamen maturi, cinerei sunt, & Boetio, Occidentales subcinereum habent colorem, neq; ita vt Orientales splendent, crustas enim habent, crassiores & gypseas. Verùm siue ad colorem siue ad figuram respiciamus, de bonitate aut subtilitate lapidis, iudicium ferri non potest.

Quos ego vidi Occidẽtales, maiori ex parte sunt coloris cineritii, cum nigrore aliquo admixto, quia materia horum albidior est, & minus à calore elaborata, idque propter animalium calorem minorem, regionis frigidioris cau-

ris causa. Sic etiã communiter Occidentales, qui albicant maiores sunt & substãtiæ minus compactæ, quã in Orientalibus obseruetur: qua de re plenius supra in Orientalis lapidis differentiis, à colore desumptis, egimus.

Quoad saporem, proprium nullum, habet quod ipsum etiam Rhasis Arabs tradit.

DE LAPIDIS FACVLTATIBVS, QVANTITATE & vtendi modo.

CAPVT XLIV.

DE facultate huius lapidis sic Baccius: non desunt, qui dubitent, vtrum hi lapides easdem facultates cum Orientalibus obtineant, quæ ab Arabum scriptoribus illis assignatæ fuere: quibus respondet, Orientales reuera in hoc genere bonitate reliquos excellere, eò quod in fronte aspectum Solis Orientis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, respectu Occidentalium, qui resolutis per calorem diei partibus subtilioribus, & alimentalibus, vapores adustiores, minusq; efficaces accipiunt.

Sic Iosephi Acostæ de lapidibus Bezaar iudicium tale est: quod inter hos ii, qui ex India Orientali oliuæ colore adferuntur, primas teneant: secundum ii, qui ex Peru: tertium, qui ex noua Hispania adferuntur. Et *de febri. pestil. cap. 37.* Saxonia, eos qui ex Indiis Occidẽtalibus ad-

feruntur, coloris cinerulenti, & Orientalibus multo viliores eſſe, ſcribit.

De qualitate huius lapidis, Baccius cenſuit, temperatis qualitatibus pollere, minimeq; aliorum lapidum & antidotorum more exſiccare, quare hoc remedio ſecurè & citra damnum aliquod nos vti poſſe. Quem tamen aluum potiùs mouere, quàm ſudores,
Controu. 93 ſunt qui obſeruarunt, Syluatico admonente. At Monardes teſtatur, etiam hunc qui in Peru reperiatur, viribus Orientalibus nequaquàm inferiorem eſſe: quem ſequitur Sal-
in notis in Pancirollũ. muth, tota Petri de Oſma epiſtola adpoſitâ: quemadmodum & Wittichius in ſuo tractatu Germanico.

Doſin ſubiungamus: Aluarus Torres, Baccio referente, grana ſeptem cum vino febre abſente, at ea præſente, cum aquæ acetoſæ vncia vna exhibet. At Saxonia l. c. duplum ponderis reſpectu Orientalis præbendum, ex aliorum ſententia tradit, quia admodum inefficaces ſint: addens, quando ex Occidentalibus probus reperietur, grana ſex vel octo exhibenda eſſe. Verùm Syluaticus, Peruani tanquã imbecillioris, paulò plus quam Orientalis, qui valentior ſit exhibere iubet: Orientalis verò ſeptem, decem & duodecim grana offerri poſſe aſſerit.

QVI.

QVIBVS IN MORBIS HVIVS VSVS ESSE possit.

CAPVT XLV.

CONsultum ducimus de huius lapidis viribus Monardem audire, cum nullus quod equidem sciam, huius medicamenti facultates eximius laudarit, idque historiis multis allatis, quibus ostendit plerosq; etiam potentissimos viros à peste & morbis pestiferis ac difficilimis, venenisq; liberatos fuisse, quas etiam supra in lapide Orientali adduximus: nunc verò quæ de Occidentali prædicet audiamus. Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesq; morbos quos curasse asserũt, qui ex ea regione redeũt, hîc enarrare vellẽ, magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam, quæ ipse sum expertus vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè lapide vti queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere. *in hist. medic. simplic. cap. 34.*

Noster igitur lapis Bezaar Occidentalis insignes facultates obtinet, presertim in cordis ægritudinib. in quibus magnam eorum, qui mihi missi fuêre partem insumsi felicissimo successu: sic vt multi Syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo; aut paulò

ante, manè ieiuno ventriculo ex aqua rosacea, si febris adsit: si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus, ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruaui autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quam in viris.

Venena] In omnis generis venenis, nullum præstantius nouimus remedium: quoniam eos, qui aut venenũ hauserũt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulẽta animalia versantur, illicò intumere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos cõspexi (sic Iosephus Acosta huius lapidis vim principem esse, vt venenis & morbis venenosis aduersetur, ex Indorum opinione pronunciauit.

Febres pestilentiales] in pestilentibus febribus, sæpius exhibui, & sanè earũ virus extinxit: cuius rei primariá in similibus morbis curam Medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus: inutilis erit cura: nam illud est, quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cùm rubore eminentiæ, quas Hispani Tauardete appellãt, quę plæruncq; huiusmodi febres comitari solent, Lapis Bezaar Peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorẽ eorum quos accepi partem absumpsi, plurimiq; felici & miro successu curati sunt. Vel, vt Acosta, in morbo illo epidemico auxilii plurimum tulit in Hispania & Italia, nõ verò similiter in Peru.

Febris

Febris quartana] Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen auffert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, magnamq́; ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

Melancholici humores] Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent: atque in Arabum Lepra, ſiue Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Morbi diuturni] In omnibus diuturnis & importunis morbis, magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpitio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat, eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere: quoniam ſi medicamentum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit: ſin minus, corroborat, & faciliorem deiectionem molitur.

Lumbrici] Aduersùs lumbricos & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt, quantum profuerit: ſolum dare ſoleo, vel cum ſequenti puluere mixtum, hac ratione.

Rec. Herbæ lumbricorum, drachmas duas: ſeminis Santonici, drachmam vnam: cornu ceruini vſti, ſem. portulacæ & cartinæ, ſingulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezaar Peruani, dimidiam drachmam: reducátur omnia in tenuiſsimum puluerem, & probè miſceantur. Miras facultates obtinet iſte puluis, & experimento comprobatum eſt, multis profuiſſe: datur mane ieiuno ventriculo ea quantitate, quæ Medico cõmoda videtur, pro eius ætate, qui ſumere debet: eo ſumpto, duabus horis poſt aluus clyſtere confecto ex lacte & ſaccharo elui debet.

Epilepſia] Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte, ſi adhuc lactent: ſin minùs ſine lacte: in natu maioribus Epilepſia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per ſe, aut aliis rebus ad eum morbum accomodis, admixtus.

Breuiter hoc lapide vti ſolemus, in omnib. diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoque magna cum vtilitate, aut ſaltem ſine noxa. Hactenus Monardis.

Syluaticus quoq; pag. 91. hæc refert.

Summatim de huius viribus Petrus de Oſma ſic ſcripſit. Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquiſens, intrò ſumptos, aut foris impoſitos mirificè venenis aut toxicis reſiſtere intellexi: cordis affectibus auxiliari: tineas ventris expellere: & eorum puluerem vulneribus

ſagitta-

ſagittarum toxico illitarum vtiliſsimè inſpergi. In ſumma, hunc lapidem Alexipharmacum eſſe, pernicioſiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt, ad ſeſe mutuò conficiendos, atque etiam nos Hiſpanos, quorum plerique poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt, nullum auxilium inuenientes: tametſi in ſublimato vulneribus inſperſo nonnulli leuamen ſenſerint: verùm ſi toxico recenti illitæ ſagittæ ſint, præſentaneam perniciem adferunt, nec ſublimatum prodeſt.

Cœpimus iis vti eo ordine, quem in tuo libro docuiſti, & aduersùs eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recenſere: quæ omnia tibi accepta referre debent, non modo Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Hæc Petrus de Oſma in epiſtola è Lima in Peru 26. Decẽbris anno 1568. ad Nicolaum Monardem ſcripta.

Exhibetur autem tritus aut leuigatus cum liquore aliquo, vel vino, vel aceto, vel aqua ſtillaticia boraginis, bugloſſæ, aliáue, prout morbi natura poſtulat & Medico viſum eſt.

DE LAPIDE BEZAAR EX HISPANIA NOVA.

CAPUT XLVI.

Vm dictũ fuerit de Lapide Bezaar tam Orientali quam Occidentali, nũc de eo qui ex Hispania noua adfertur, paucissimis.

In noua Hispania lapis hic quoque reperitur, etiãsi ea in regione, nec Vicugnes, nec Pacos, nec Taragues, nec Guanacos habeantur, sed solum cerui in quorum aliquibus Iosepho Acosta *a* monẽte, lapis hic reperitur. Verùm quemadmodũ ipse *b* Peruanos omnes, Orientalib. postposuit, ita eos qui ex noua Hispania deferũtur, Peruuianis in opere debiliores cõstituit: Sicq; locum 3. tribuit.

a *lib. 4. hist. Indiæ c. 42.*
b *eadẽ Syluaticus pag. 95. allegat.*

CONCLVSIO.

Hęc sunt, Lector cãdide quę Trinuno Deo adiuuãte, de Lapide Bezaar, partim ex variis & plurib. auctorib. fideliter & collecta & methodicè disposita, partim ex propria experientia & obseruatione in mediũ adferre volui, quo Medici in eius & electione & administratione, prudentia summa, summaq; cautione vtantur, ne vel eo in vitæ ægrotantiũ, eorundemq; facultatum, damnum vtantur. Et cum Syluatico rogamus, ne authoritatem magnatũ qui lapides hos possident, tanti faciant, ut vel in eorũ præstantia & authoritate explorãda minus sint diligentes, vel etiã perniciosos re-

os reprobare nō vereantur. Verè enim ꝓbos modo tales reperiantur, nunquá improbabimus. Adulationis genus hoc pesſimū eſt, qua in arte nobiliſsima nihil nocétius, nihilue magis indignū eſſe poteſt: vno enim hoc cōſilio & qui lapides poſsident & qui eo vtūtur, ſub Medici fide grauiſsimè & fallūtur & læđūtur. Caueant rogamus, ne lapides à mercatorib. oblatos, priuſquam diligéter eos probarint, amicitię cauſa oſcitantius cōmendent. Quod ſi aliqui in lapide táti mométi iudicando negligentiores fuerint, haud dubiè ſæpius lapides adulteratos probabunt, & veros dánabūt. Quos verò in his lapidibus cōmendandis dubios eſſe cōtinget, eos monemus, vt in eorum cōmendatione conſcientiá ſuam non fallant, ſed potius libere & cádide fateátur, ſe dubitare, ſeq; nihil certi determinare poſſe. Hæc eſt illa ingéuitas quá Dux noſter & anteſignáus Galenus, Medico rationali dignā eſſe iudicauit: nos verò Medico Chriſtiano digniorē eſſe dicimus. Ná ſi omnia diligenter conferantur, apparebit liquidò, quam iſti non vniuerſi tantum inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecum reipſa diſsideant.

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

MARONIANVM AVCTORIS ad Libellum.

Nunc te ſtramineum pro tempore fecimus, olim
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus ibis.

APPENDIX.

LAPIDIS Bezaaris naturalis historiâ ad finem perductâ: quod nobis solum propositum erat, nonnulla de Bezoardico artificiali, (ne fortè sint qui nos hæc ignorare existiment) adspergenda supersunt.

Artifices Bezoaris nomen, remedijs nonnullis arte confectis imponunt: quę autem hoc nomine donantur, vt plurimum variant ratione vel essentialium, vel accidentium quorundam: essentialiū, vel respectu formæ, vel materiæ. Ratione formæ aut externæ, hinc Aquæ bezoardicæ, quę trito nomine Theriacales vocitantur: vel internæ, hinc prostat Sulphur illud Bezoardicum apud Quercetanum *a*: partim etiam Sales theriacales vel Bezoardici in hanc classem referuntur. Vel materiæ (quæ Magisteriorum Bezoardicorum hoc solo nomine nunc vtamur multorum alio-

rum,

um, quibus vtuntur, non ignori) ratione differunt, cum materiam suam à viuentibus animalibus puta serpentibus vel viperis, quod Bezoardicum animale: vel à mineralib. siue metallicis, quod Bezoardicum metallicum siue minerale dicitur, mutuentur: de vtroque paucissimis.

DE BEZOARDICO ANIMALIS.

PRimum, quod Bezoardicum animale vocant, ex Serpentibus seu Colubris vulgaribus, vel Viperis conficiunt, ad aliquam imitationem veterum, qui è Viperis similia medicamenta confecere; cuiusmodi fuere apud antiquos Sales theriacales, vt apud Galenum *b*, Aeginetam *c* & Aetium *d* videre est. Verum cum huius medicamenti quod Bezoardicum animale vocant, descriptiones variæ habeantur, duas tantum & quidem ex Sennerto *e* adponemus.

I. Recipe Serpentem, excoriato mox, exime linguam, cor, hepar: ab-

ſcinde caudam & caput: carnem in olla noua coque, donec caro à vertebris ſeparari poſſit. Spina torreatur & pulueriſetur: torreatur ſimiliter & cor, hepar, lingua, cõtundantur & cũ puluere ſpinę miſce. Fiat puluis. Nonnulli adhuc in patella ænea ſuper igne amplius torrent, continuo agitando, donec colorem fuſcum acquirat: fit inde doſis vna quæ propè eſt drachmæ vnius.

Ab hac præparatione parum variat Serpentum, præcipuè Viperarum Alcohol, cuius præparationem Crollius / ſic propoſuit. Poſt excoriationem, inteſtina, caput & cauda auferuntur (pinguedo ab inteſtinis ſeparata ſeorſim pro ſingulari Ophthalmico aſſeruatur) reliqua caro elota, cum corde & iecore, poſt lentam exſiccationem ſiue per ſe, ſiue in Balneo Mariæ, in Alcohol redigatur: ac in vſu Medico intus præſumpta, Venenum ad cutim propellit, tanquam Theamedes lapis, qui ferrum longè

se expellit. Idem asserit, contra omnia Venena remedium esse tam θηριακὸν quam προφυλακτικὸν: & hoc medicamento magna pecunia à quibusdam empto cum fiducia vti licere, nec quisquam Medicorum eius vsu famam vnquã periclitasse. Dosin esse à drachma semis ad drachmã vnam in haustu Vini Maluatici, vel iusculo vini generosi.

II. Alij aliter parant. Recipiunt Serpentes quinq; vel sex viuos, conijciunt in ollam vitreatam, quam operculo tegunt, quod in medio foramen habet: torreantur ad ignem carbonum lentum, vt omnis pinguedo & humiditas separerur atq; absumatur, nihil tamen comburatᷣ: postea in puluerem redigãtur. Pulueris huius Recipe vncias duas, rad. valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, rutę, ana vnciam vnã; Sacchari candi albissimi, vnciã vnam: fiat puluis, cuius dosis scrupulus semis.

Hi pulueres hodie apud plurimos in frequẽti vsu contra venena habentur:

tur:

tur: & vt rectè Döringus g nonnulli parem securitatẽ ac Mithridatio tribuunt, verum ad certum tempus. Nouimus qui pro indubio contra pestem præseruatiuo & curatiuo prædicarũt, magnoq; vendiderũt pretio, quorum tamen aliqui, cum ante biennium apud nos pestis sæuiret, ablatis hominum circiter millibus quatuor, peste correpti, tandem opem nostram implorarunt. Quare rectè Sennertus, neminem temerè his confidere vult, nisi eorum efficaciam experientijs comprobatam sciat: quod factu, ait, difficile. Nam quæ in brutis fiunt experientiæ, sæpè fallaces: cum quæ homini sunt venena, non omnia alijs animalibus venena sunt.

Magisterij Bezoardici animalis, Quercetanus h etiam meminit, quod ex puluere Viperarũ extrahatur, idq; opera eiusdem menstrui siue sulphuris aut ignis naturę: quo chimicè calcinantur & soluuntur enarratæ viperæ, quæ iam in terræ latibulis à sola balsamica illa virtute, eiusdem salis &

ignis naturę, summam Alexiterij vim acquisiuerunt. Ope enim horum spirituum balsamicorum prædicti ignis naturę viperinę carnis virtus alexiterica & bezoardica in infinitā virium potestatem excrescit. Vnde etiam basis principalis locus in Theriaca cœlesti Quercetani, quæ septem Magisteria recipit, & inter cætera Magisterium Bezoardici animalis, & Magisterium Bezoardici mineralis. Hactenus de Bezoardico animalis, nunc paucis quoq; de Bezoardico metallico siue minerali, ex Quercetano & Sēnerto.

DE BEZOARDICO METALLICO SIVE MINERALI.

HAbentur & Bezoardica mineralia, quæ à mineralibus, & vi Alexipharmaca quam possidere dicūtur, nomen sortiūtur, vt est Antimonium diaphoreticum, quod alijs Antimonium vitæ. Essentia antimonij, Mercurius vitæ, generis nomine Bezoardicum minerale: apud Quercetanum i dici posset spuma vel remedium

è ſpuma duorum draconum natum: eſt & Bezoar metallicum fixum.

Bezoardicum autem minerale, quod alij Antimonium diaphoreticum nominãt, hunc in modum Sennerto *k* monente, conficitur: Recipe Mercurij ſublimati cum vitriolo & Salis (vel nitri, vel ammoniaci, vel petræ) ana lib. vnam, Antimonij lib. tres (alij ſumunt partes æquales) terantur inuicem, & deſtillentur per retortam vitream in arena. Liquor ſeu oleum butyri inſtar, ſemel rectificetur: huic oleo guttatim ſpiritus vitrioli aliquid affundatur: exempli gratia vnciæ quatuor (alij etiam Aquam regis infundunt) Aqua per alembicum deſtilletur, aquæ deſtillatæ addatur Aquæ vitrioli recentis vncia vna, atque iterum præcipitato affundatur, idque tertia vice repetatur. Præcipitatus hic poſtea teritur, abluitur & ignitur. Verùm alij etiam Solem addunt: ſumunt exempli gratia ad librum ſemis, Solis ſiue auri, vnciam

vnciam ſemis, in aqua regis ſiue forti prius ſeorſim ſoluti, atque priori ſolutioni affundunt. Aquam omnem ſpacio duorum dierum abſtrahunt, vltimo ignem augent, vt cucurbita parte inferiore incandeſcat. Quod ſublimatum fuerit, abijcitur: reliquum ſubflauum & nullius ferè ſaporis eſt, in crucibulo per dimidiam horam igniatur. Sunt qui oleo ex Antimonio, & Mercurij ſublimati æqualibus partibus deſtillato affundunt aquam calidam & puluerem præcipitatum ablutum & exſiccatum ad vſum ſeruant, & vti dictum aliqui Mercurium vitæ, alij eſſentiam Antimonij nominant. Verum vix (addit Sennertus) ob magnam vehementiam eius vſus tutus eſt, cum vltra granum vnum exhiberi vix poſſit.

Balſamum Bezoardicum denique qui volet apud Libauiũ / legat, quod ex herbis, radicibus, aromatib⁹, gummatibus, magnis opiatis & oleis ſimul ex arte deſtillatis conficitur.

Sed hic ſubſiſtamus, ſedulò iuuenes propter conſcientiam admonentes, imò propter ſuorum ægrorum ſanitatem rogantes, ne temerè Bezoardica metallica intra corpus exhibeãt, ſed potius blandioribus & naturę humanę conueniẽtioribus, quibus DEI gratia non caremus, vtantur.

a *in pharmacia reſtit.* b ii. *ſimpl. medic. in initio.* c *lib.7.cap.11.* d *tetrab.4.ſerm.1.cap.97.* e *in Inſtit. medic. lib.5. par.3. ſect.3. cap.14.* f *in ſua Baſilica* g *lib. de medicina, ſect.5. claſ.3. cap.6.* h *in ſua pharma. reſtit. cap.23.* i *in pharm. reſtit. cap.23. vbi Bezoarmedici mineralis proprietates & eiuſdem deſcriptionem metaphoricam proponit, quẽadmodum de Bezoare metallico quod præſtantiſſimum contra peſtem & venena ſudorificum ſtatuit, cap.8.* k *inſtit. medic. lib.5. par.3. cap.18.* l *lib.2. Alchimiæ tract.2. cap.17. quod eſt de oleis & balſamis compoſitis.*

FINIS.

INDEX RERVM.

T

FINIS.

ERRATA GRAVIORA.

Pag.5.lin. Bahalzahar pag.7.li.23.cui vis p.14. lin.6. Bezach r li.23. lin. de pag.18.li.7.dicitur pag. 23.lin.14 eodem modo pag.25. lib.2.ca.46.pag.32. lin.21. in oculorum pag.45. lin.11. subtrahit p. 48. lin.2. Salmuth pag.50 lin.16. læuitate pag.55 li.12. Conteſtabili pag.67.lin.vlt. excellentiore, ita vt in conclaue aliquod ſi reponantur, totum odore ſuaui repleant. pag.78. lin 29. *mm* (Medicus p.91. lin.1. hamarach pag.93 li.19 Watzar pag.95. lin.5. capriceruo pag 102. lin.20. Aluo pag.105. lin. 25. in qua pag.111.li.13.Boetius *e* pag.112.li.9. *a* lin.de lapid.Bezaar & ex eo Fragoſus lib.12. *b* lin.4.hiſt. cap.42. lin.29. *c* lin.4. hiſt. Indiæ cap. 42. pag.94. lin.11. Wolffio *l* teſte p.116. lin.13. in marg. lib.27. p.118. lib.26. captæ, pag.131.lin.19. ſubiiciantur ſequentia. *a* Ryff.phar. *b* Salmuth *c* ex eo Wittich. Ryff. reform. Cæſalp. de metall. *d* lib.2. de lap.c.191. *e* 2.in Dioſc.enarr. 39. *f* Cæſalp. de met. *g* lib.5.diuerſ. lect. cap.13 *h* Syluatic. pag.87. *i* Acoſta, Salmuth, Ryff. pag.146. lin. vlt. Acoſta, *cc* pag.148.li.1. Baccii *ff* lin.8. Garzias *gg*, pag.153.l.32. *mm* 17. p.161. lin.19. eſſe & pag 180. lin.19. Vim. pag.190. lin.13. Mercurialis *h* pag.192. lin. 22. Scillerus pag. 206. lin.5 huius in peſtis & pag.211.lin.6. deberent. pag. 226 lin.13. viſcerum pag.245. lin.28. detectus. pag. 267.lin.25. Guanacis.